

i ämnet, men man kan icke av dem kräva den mogenhet och psykologiska blick, som eleverna i högre klasser böra ha vunnit och som är nödvändig för att bringa undervisningen till överensstämmelse med de små barnens utvecklingsgrad.

Lika litet tillfredsställande är den åt undervisningsövningarna anslagna tidens fördelning på de olika ämnena. Det är självklart, att i de ämnen, som i folkskolan kräva den mesta tiden, kristendom, modersmål och räkning, behöves mer övning än i de övriga. Enligt gällande stadga förekomma de därför ock vid de praktiska övningarna i alla klasser, och varje elev håller ett jämförelsevis stort antal lektioner i vart och ett av dem i såväl småskolan, som folkskolans olika klasser. Däremot medger tiden i fråga om skolans övriga ämnen i regeln icke mer än *en helleksion* (eller två *halvleksioner* på ett av skolans stadier. Det händer därför, att elever vid sin avgång från seminariet icke hållit mer än en enda lektion i historia, geografi och naturkunnighet samt i de särskilda övningsämnena.

Då eleverna i klass II skola börja att turvis hospitera i småskolan, hava de i allmänhet ännu icke blick för det, som är att iakttaga i skolan. De kunna visserligen lära något av den rent yttre tekniken och instinktmässigt efterbilda vad de se och höra, men det övriga går lätt förlorat, därför att de icke äro mogna för att på egen hand göra iakttagelser och reflektera över dessa. Visserligen få de under samma läsår börja mottaga undervisning i psykologi och pedagogik, men denna undervisning, som meddelas hela klassen, kan icke lätt sättas i något samband med den turvis för varje elev inträdande hospiteringen, varför denna för större delen av klassen icke blir så värdefull, som den kunde vara. Till och med då eleverna blivit bättre förberedda för densamma, såsom fallet är med eleverna i klass III och IV, vilka böra vara mera mogna för ett verksamt och för deras utbildning värdefullt aktgivande på och åhörande av lektioner, blir ofta en del av hospiteringstiden förspild, dels på grund därav att flera timmars åhörande är ganska tröttande, så att eleven icke kan med tillbörlig uppmärksamhet följa även mönstergilla lektioner, då alltför många följa efter varandra, dels därför att en hel del lektioner äro av den art, att de, ehuru kanske i och för sig mönstergilla, icke kunna erbjuda mycket av så stort intresse för en tillfällig åhörare, att det upp-

väger tidsförlusten. Så är t. ex. fallet med lektioner, där barnen större delen av tiden äro upptagna av eget arbete, som vid lektionens början förberetts av läraren, sasom t. ex. uppsatsskrivning, rättskrivning o. s. v. Dylika lektioner, vid vilka den hospiterande eleven tvingas till fullständig passivitet, kunna icke verka annat än förslöande.

Lika skadligt verkar åhörandet av en del långt ifrån mönstergilla elevlektioner, både därför att den hospiterande eleven icke får höra den efterföljande kritiken och därför att han, i synnerhet om den undervisande tillhör en högre seminarieklass än han själv, mer eller mindre påverkas av vad han hör och ser samt börjar efterhärma felen icke mindre än förtjänsterna. Ett dylikt suggererande inflytande torde vara orsaken till att vissa egendomliga uttryck och manér vid undervisningen stundom gå i arv från klass till klass av seminarister, trots alla försök att utrota dem.

En annan olägenhet, som knappast kan undvikas, då åhörandet av undervisning i skolan skall ske endast genom heldagshospitering, är den ojämna fördelningen av de ämnen, i vilka den enskilda eleven får åhöra undervisning. Hospiteringen kan nämligen endast med svårighet anordnas annorlunda än så, att det blott är elevernas namn och bemödandet att giva alla eleverna lika antal dagar i skolan, som bestämmer ordningen för densamma i klassen. Följden härav blir, särskilt om eleverna, såsom stundom sker, hospitera blott en dag i sänder, att en elev visserligen får höra läraren hålla ett antal enstaka lektioner i olika ämnen men det kanske kommer att bero av en slump, huruvida han får höra lärare undervisa i dem alla. Eleven får ej heller tillfälle att höra lärarens behandling av ett ämne under en sammanhängande följd av lektioner eller se, hur pass hastigt han skrider framåt, i vad mån rekapitulation och repetition användas o. s. v. Det är då ej underligt, att seminarieeleven, då han själv skall undervisa, lätt kommer att taga sin uppgift såsom isolerad för sig, utan tanke på att den skall stå i organiskt sammanhang med föregående och efterföljande, av annan lärare givna lektioner.

Slutligen hava de nuvarande anordningarna för den praktiska utbildningen i vissa avseenden menligt inverkat på det övriga seminariearbetet. Alltid måste ju detta i viss mån lida av den splittring av elevernas krafter, som blivit en följd av att den praktiska utbildningen löper

jämsides med den teoretiska. Särskilt hospiteringen, då eleven hela dagen är frånvarande från den övriga undervisningen, måste åstadkomma betänkliga luckor i såväl kunskaper som färdigheter. Men även de »praktiska övningarna» bidra till att åstadkomma sådana, i synnerhet därigenom att de elever, som hava att bereda sig på att hålla övningslektioner, ofta äro så helt upptagna av tanken därpå, att de ha föga tid eller intresse för annat studiearbete. I de klasser, där »praktiska övningar» förekomma, blir därför, särskilt vid de kvinnliga seminarierna, arbetsintensiteten i fråga om de teoretiska studierna ofta mycket ojämn.

Ehuru en del av nämnda olägenheter aldrig kunna helt undvikas, bliva de genom de hittills gällande bestämmelserna mera kännbara, än de behövde vara. Detta beror dels därpå, att den praktiska utbildningen är ungefär lika fördelad på icke mindre än tre av de fyra studieåren, dels därpå att övningslektionerna icke äro samlade på korta tidsperioder utan utbredda över hela året, dels slutligen därpå, att antalet åhörare vid varje lektion är mycket stort, nämligen halva, stundom hela klassen. För att i någon mån undvika dessa olägenheter har man vid vissa seminarier redan infört atskilliga förändringar, varför de i det föregående berörda förhållandena icke i lika grad gälla alla seminarier. Särskilt må påpekas, att vid några seminarier en viktig åtgärd vidtagits för att öka elevernas tillfälle till övning i att undervisa, nämligen anordningen av de under benämningarna »serielektioner», »månadslektioner», »sammanshängande undervisning» o. s. v. bekanta, mera sammanshängande övningslektionerna.

* * *

De i det föregående påvisade olägenheterna av den nuvarande fack- *Kommitténs förslag.*
liga utbildningen under seminariekursen kunna med få ord sägas bestå i dess störande inverkan på de teoretiska studierna och dess mera extensiva än intensiva art. Då nya bestämmelser träffas, böra dessa därför avse dels att tillförsäkra åt den teoretiska undervisningen en något längre tid än förut, ostörd av undervisningsövningar, dels att betrygga den åt dessa övningar anslagna tidens bättre utnyttjande och arbetsintensitetens ökande.

Det efterföljande förslaget avser att åstadkomma detta under bevarande av de med de förut tillämpade anordningarna förenade fördelarna.

För att elevernas arbete med ökandet av deras allmänbildning icke skall hindras av det till fackutbildningen hörande, borde — kunde det synas — det senare helst icke vidtaga förrän efter det förras avslutande. På annat ställe (Band 1 sid. 207 ff.) är redogjort för orsakerna till att kommittén icke föreslagit en sådan anordning. Om det förra arbetet fördelas på samtliga fyra seminarieår, är det visserligen omöjligt att mycket begränsa tiden för det senare. Dock anser kommittén, på grund av här ovan påvisade olägenheter av de nuvarande anordningarna, att den praktiska delen av fackutbildningen för lärarkallet, hellre än att som nu vara utbredd över tre hela år, i huvudsak bör vara begränsad inom de båda sista åren. Åtminstone bör det viktigaste momentet av den praktiska utbildningen, de undervisningsövningar, som motsvara de i nuvarande stadga föreskrivna »praktiska övningarna», vara förlagt till tredje och fjärde klasserna.

Åhörande
av lärares
lektioner i
övnings-
skolan.
»timbesök».

Redan i andra klassen måste eleverna dock i någon mån förberedas för dessa övningar. Detta torde bäst åstadkommas därigenom, att de i nämnda klass få åhöra av lärare hållna lektioner. Men en ovan person förmår, såsom förut framhållits, icke att timme efter timme med stadig uppmärksamhet följa undervisning, vore den än av yppersta slag, och han kan icke reflektera mycket över vad han hör och ser. Det är därför nödvändigt att till en början inskränka vistelsen i skolan till en timme i sänder. Men inte ens denna timme kommer att bli väl använd, om icke eleven på förhand får någon anvisning om vad han därunder kan göra till föremål för iakttagelse. Det gäller därför att ordna åhörandet av lektioner så, att eleven allt från den första timmen han tillbringar i skolan får ett bestämt mål i sikte och vet, vad han skall iakttaga. Av dessa skäl föreslås i det följande, att en lektionstimme i veckan under hela läsåret i klass II användes till åhörande av lektioner i skolans olika avdelningar efter av rektor i samråd med vederbörande lärare på förhand uppgjord plan, som finnes anslagen i klassrummet eller på annat sätt delgives eleverna, samt att läraren i psykologi och pedagogik före varje lektion lämnar en efter samråd med den i skolan undervisande läraren bestämd uppgift på vad

som särskilt skall göras till föremål för elevernas uppmärksamhet. Uppgiften kan omfatta psykologiska iakttagelser av ett eller annat slag, iakttagelser från den allmänna didaktikens område eller i enstaka fall rörande de särskilda ämnenas metodik. Åhörandet av lektioner fortsättes i klass III ehuru blott till ett antal, som motsvarar ett medeltal av omkring en halv lektion i veckan, men med ökande av kraven på elevernas uppmärksamhet och förmåga att iakttaga. För att i allmänhet underlätta anordningen av dessa skolbesök utan att behöva rubba skolans arbetsordning kan seminarieklassen uppdelas i grupper, i likhet med vad som längre fram omnämnes i samband med »gruppövningarna». Kommittén föreslår för här nämnda slag av utbildning benämningen *timbesök*.

Först sedan eleven under en termin åhört enstaka lektioner och kommit till insikt om vad han därigenom kan lära, torde han kunna anses i stånd att draga nytta av längre vistelse i skolan.

*Skolbesök i
förening
med övnings-
arbete, »hel-
dagsbesök».*

Andra klassens elever skola därför under vårterminen, i likhet med vad för närvarande är föreskrivet, hela dagar vistas i skolan. Detta slag av skolbesök, för vilket kommittén föreslår benämningen *heldagsbesök*, har delvis till syfte att giva ökat tillfälle till åhörande av lärarlektioner, men dess huvudsakliga uppgift är dock att giva eleven tillfälle till förvärvande av kännedom om skolans anordningar samt till att under lärarens handledning och ensam med honom och barnen dels börja hålla lektioner i lättare ämnen, dels deltaga uti tillsynen över barnen under rasterna och träda i ett mera personligt förhållande till både lärare och barn, än vad som kan ske, då han blott enstaka timmar besöker skolan. Under *timbesöken* är det mest av läraren i hans egenskap av *undervisare*, som eleven får lära, under *heldagsbesöken* har han mera tillfälle att därjämte lära även av *uppföstraren*.

Har åhörandet av lektioner under andra seminarieåret väl förberett eleverna för de längre besöken i skolan och fortsätts *timbesöken* även under det tredje året, torde *heldagsbesöken* utan svårighet kunna för varje elev inskränkas till sammanlagt högst 15 dagar, fördelade på en tid motsvarande 2 läsår, nämligen på vårterminen under det andra och höstterminen under det tredje samt hela eller större delen av det fjärde se-

minarieåret. Om dessa skolbesök infölle först i tredje klassen, hunne eleverna visserligen bliva ännu bättre förberedda för dem, men då för-lorade de sin betydelse i ett viktigt avseende. För elever, som aldrig förut undervisat, och för sådana, som äro blyga och försagda, är det nämligen en stor fördel att få göra sina första försök som undervisare utan annan åhörare än den handledande läraren. Härtill bereda heldagsbesöken möjlighet, om de börja redan i klass II. De lämna nämligen nybörjarna tillfälle till övning i att uppträda inför en klass och tillägna sig någon vana häruti, innan de skola börja de egentliga undervisningsövningarna med ett antal kamrater som åhörare och utsatta för den strängare kritik, som då måste beledsaga lektionerna.

Att fortsätta heldagsbesöken under hela det tredje läsåret skulle däremot allt för mycket störa det teoretiska arbetet, vilket just i klass III torde, liksom hittills varit fallet, bliva tämligen betungande, på grund av att åtskilliga ämnen där skola avslutas. Därför föreslås, att heldagsbesöken i klass III förläggas endast till höstterminen. I klass IV däremot bör arbetet med den fackliga utbildningen bedrivas med största intensitet, och därför skola heldagsbesöken där förekomma hela eller större delen av året och även giva eleverna någon övning i skolskötsel mera på eget ansvar.

En svårighet, som vid hospiteringen ofta möter seminarieeleven, är, att han icke vet vad som fordras av honom och vilken befogenhet han har gent emot barnen. Obekant och ovan som han är med skolans anordning, är det ej ens säkert, att han minns detaljerna av vad som därom säges honom. Lika stor svårighet medför det för övningsskolans lärare att för varje ny elev, som visar sig, behöva upprepa samma saker. Om heldagsbesöken skola bliva till största möjliga gagn, är det därför nödvändigt, att vissa enkla föreskrifter angående elevens åligganden och arbete lämnas honom, icke blott muntligt utan avfattade i skrift eller tryck. Det torde kunna anses fördelaktigt, om ock ej nödvändigt, att låta dessa föreskrifter utfylla första sidorna i den anteckningsbok, utan vilken ingen elev bör infinna sig i övningsskolan och i vilken han kan anteckna iakttagelser angående skolan och barnen såväl som de uppgifter, som förelagts honom, och vilken bok han bör på anfordran uppvisa för rektor och vederbörande lärare. Vid skolbesöken bör eleven alltså ständigt

vara verksam, antingen såsom en vaken iakttagare och referent av andras, lärares och barns, arbete eller ock såsom själv undervisande.

Heldagsbesöken böra omfatta minst två dagar i sänder och ordnas så, att alla eleverna erhålla ungefär lika många dagar i skolan, dock med iakttagande av att de elever, som förut alls icke äro vana vid undervisning, böra erhålla något större antal dagar än de elever, som förut haft tillfälle att förvärva någon övning i undervisning. Då barnen i småskolan äro mindre kritiska, än de större barnen i övningsskolan snart bliva, torde klass II böra besöka småskolan, klass III och IV folkskoleavdelningarna. Under den första dagen böra eleverna i regeln icke delta i undervisningen, men under var och en av de följande dagarna böra de undervisa två lektioner eller delar av lektioner, en i ett övningsämne och en uti något lättare kunskapsämne. Redan första dagen böra de av skolavdelningens föreståndare erhålla upplysning om i vilka ämnen de skola undervisa, på det att de må under dagens lopp kunna göra klart för sig, vad de behöva veta för sina lektioner, och av vederbörande lärare begära nödvändiga upplysningar. Övningen i att handhava en skolavdelning under både arbets- och fritid och att därvid mera på eget ansvar vara uppfostrare bör eleven vinna genom heldagsbesöken under det fjärde seminarieåret. Den sista dagen han besöker skolan bör han helt och hållet leda den och hålla alla de lektioner, som ej äro anslagna till gruppövningar. Skolans lärare bör den dagen komma såsom tillfällig besökare och först vid skoldagens slut framställa sina anmärkningar.

Heldagsbesöken äro visserligen betydelsefulla moment av elevernas fackutbildning genom de tillfällen, de erbjuda eleverna till att göra iakttagelser och till att själva förvärva övning i att undervisa och handhava barnen. Men de kunna dock icke anses vara tillräckliga härför. Hädanefter liksom hittills behövas särskilda övningslektioner. Vid dessa böra eleverna undervisa dels under lärares ledning, fördelade i grupper och med ett antal kamrater som åhörare, dels på egen hand var för sig och därvid hålla en sammanhängande följd av lektioner i samma ämne.

Vid bestämmande av tidpunkten för dessa övnings inträdande måste hänsyn tagas till att de teoretiska studierna böra fortgå ostörda så

»Gruppövningar».

länge som möjligt, åtminstone tills eleverna hunnit förvärva de kunskaper, som behövas för att väl behärska de ämnen, i vilka de skola undervisa, och tills de genom undervisningen i psykologi och pedagogik samt åhörande av lektioner hava fått en grund för sin praktiska lärarutbildning lagd, på vilken sedan genom övningslektionerna skall byggas vidare. Med hänsyn härtill anser kommittén, att dessa övningar, som på grund av sättet för deras anordnande av kommittén benämnas *gruppövningar*, böra taga sin början i klass III och med ökad tid fortsättas i klass IV. I klass III, där ännu teoretisk undervisning meddelas uti ett flertal ämnen, av vilka några skola avslutas i klassen, kunna av elevernas arbetstid liksom hittills i medeltal härtill anslås blott 2 veckotimmar, i klass IV däremot ett större antal.

Övnings-
perioder och
gruppindel-
ning.

För att den enskilda elevens teoretiska arbete ej skall mer än nödigt störas av tanken på och förberedelsen till övningslektioner, bör han under vissa bestämda delar av läsåret vara alldeles fri från sådana. Fördenskull uppdelas läsåret i ett jämnt antal perioder och klassen likaledes i elevgrupper, av vilka halva antalet under en viss period övas i att undervisa under dubbelt så många timmar i veckan som det nyssnämnda medeltalet av 2 veckotimmar, varemot de övriga äro på seminariet sysselsatta med något ämne, som kräver eller medgiver delad klass — såsom laboratorieövningar, slöjd, teckning o. s. v. —, eller ock äro de sistnämnda grupperna lediga från klassarbete för att i stället bedriva enskilda studier. Vid början av ny period vidtaga för de sistnämnda grupperna övningslektioner, under det att de grupper, som förut haft sådana, bliva fria därifrån och få arbete av nyssnämnda slag under den nya perioden, varefter åter ombyte sker.

Då det i synnerhet är genom att själv undervisa, som eleven skall utbildas till lärare, måste det anses önskvärt, att den enskilda elevens tillfällen härtill ökas. Av detta skäl bör gruppen innehålla blott ett fåtal elever. Såsom maximum torde böra sättas 5. Eleven får då åhöra 4 kamratlektioner för var lektion, som han själv håller. Om klassen innehåller 30 elever, uppstå 6 elevgrupper. Är klassen mindre, kan antalet elever i gruppen sättas lägre, varigenom eleverna få ökat tillfälle att undervisa eller att åhöra lärarlektioner.

Vid bestämmande av periodernas längd måste hänsyn tagas till läsårets längd, gruppernas storlek samt nödvändigheten att bereda tid för

eleverna att vid början av varje period, då undervisningsövningen i för eleverna nya ämnen vidtager, åhöra en eller flera lärarlektioner i dessa ämnen. Det här föreliggande förslaget är byggt på antagandet, att en normalklass innehåller 30 elever, att gruppen omfattar nyssnämnda högsta antal elever, d. v. s. 5, att varje elev i gruppen skall under perioden hålla lika många lektioner som antalet övningslektioner i veckan för hela gruppen, d. v. s. 4 i klass III, 6 i klass IV, och att för varje period den lärare, som leder undervisningsövningar, i regeln skall vid periodens början undervisa lika många lektioner, som i hans ämne under perioden komma på en elevs lott. Periodens längd har därför beräknats till 6 veckor. Därigenom erhåller varje elev i medeltal en övningsvecka, sedan de handledande lärarna undervisat under den första veckan av perioden. Om läsåret beräknas innehålla 36 övningsveckor, erhållas 6 sådana övningsperioder. Visserligen kommer under varje period av tillfällig anledning en eller annan timme att bortgå. Men om antalet lärarlektioner i samma mån inskränkes, kan varje elev ändock erhålla det förut nämnda antalet lektioner.

Annan uppdelning kan naturligtvis göras, men då de för varje elev i timplanen upptagna övningstimmarnas antal måste anses som ett minimum, kan antalet grupper icke sättas lägre. Beträffande periodens längd däremot måste det uppgivna antalet veckor betraktas såsom ett maximum, då alltför långa perioder verka tröttande. Mycket korta perioder verka däremot genom de täta ombytena störande.

Den föreslagna åtgärden att uppskjuta undervisningsövningarnas inträdande till tredje klassen nödvändiggör emellertid en förändring med avseende på den skolavdelning, med vilken de skola taga sin början. Hittills har detta enligt stadgans föreskrift varit småskoleavdelningen och detta av flera skäl. Andra klassen har hittills även haft till ändamål att utbilda lärarkrafter för småskolan och av denna anledning varit hänvisad till denna skola för sina praktiska övningar. Detta skäl för ett fasthållande vid småskolan såsom det enda skolstadium, på vilket de första undervisningsövningarna skola röra sig, förfaller, då det nämnda målet för andra seminarieklassens arbete enligt kommitténs förslag ej vidare skall föreligga och det ej heller längre är i denna klass utan i den tredje, som de egentliga undervisningsövningarna skola börja.

*Övnings-
lektionernas
fördelning
på övnings-
skolans av-
delningar.*

Ett annat skäl för den hittills följda ordningen är, att man ansett den blivande lärarens övning i att undervisa böra skrida fram genom skolan i samma ordning som barnets undervisning och att för nybörjaren undervisningen är lättare på småskolestadiet än på de följande skolstadierna. Då, såsom förut påpekats, småskolans barn äro mindre kritiska, än vad folkskolans barn vid ett seminarium i allmänhet mycket fort bliva, torde det vara lämpligt, att elevernas första försök att uppträda inför skolklass även hädanefter göras i småskolan. Därför hava ock dit förlagts de första heldagsbesöken, vid vilka eleven bör få undervisa blott i de kunskaps- och övningsämnen, där det mest kommer an på det tekniska förfaringssättet. Härmed har dock kommittén ingalunda velat säga, att undervisningen i småskolan i allmänhet skulle kräva mindre skicklighet än undervisningen i folkskolan. Tvärtom torde man kunna påstå, att det för den ovane läraren oftast är lättare att undervisa lärjungar, som redan inhämtat de första elementen i ett ämne, varvid det således blott är fråga om att bygga vidare på en redan lagd grund, än det är att undervisa nybörjare och således själv lägga grunden. I ämnen sådana som läsning, skrivning och räkning äro de tekniska svårigheterna minst lika stora vid den grundläggande undervisningen som vid den fortsatta undervisningen på det nedre folkskolestadiet, och ett ämne av den art som kristendomskunskap kräver av den i småskolan undervisande en mognad och förmåga att bedöma vad och huru man skall tala till de små barnen, som en nybörjare i undervisning sällan äger. Det är ock en av många gjord erfarenhet, att det i mer än ett avseende är svårare att undervisa små barn än större. Det torde alltså med fog kunna påstås, att tungt vägande skäl finnas för en förändring, åsyftande att inom övningsskolans avdelningar på delvis annat sätt än hittills fördela den undervisning, som motsvarar de hittills föreskrivna »praktiska övningarna».

De egentliga undervisningsövningarnas inträdande först i tredje klassen utesluter emellertid möjligheten av att alla elevgrupperna kunna börja sina övningar i samma avdelning av övningsskolan. En sådan anordning skulle dels med nybörjarundervisning alltför tungt belasta en och samma skolavdelning, dels omöjliggöra de tre gruppernas övning

samtidigt, vilket åter komme att medföra stora olägenheter vid uppgörande av klassens arbetsordning. Det måste därför anses lämpligast, att tredje klassens grupper begynna sin undervisning i var sin skolavdelning.

Vid bestämmandet av de ämnen, i vilka eleverna skola meddela undervisning, måste hänsyn tagas, dels till vilka ämnen som under arbetet i folkskolan erbjuda största svårigheten och i vilka övning och handledning därför bäst behövas, dels till att de valda ämnena icke må för nybörjaren medföra större svårigheter, än att han skall kunna till gagn för barnen sköta undervisningen.

Såväl för elevernas egen som för barnens skull måste det anses önskvärt, att elevernas undervisningsövningar koncentreras på så få ämnen i sänder som möjligt. Att låta eleven under en hel period undervisa i endast ett ämne skulle dock utesluta möjligheten att medhinna övning i samtliga folkskolans undervisningsämnen. Därför föreslår kommittén den anordningen att låta varje elev, där så är möjligt, under varje period hålla två hellektioner i samma ämne. Av denna orsak bör varje ämne helst förekomma 2 gånger i veckan, men vissa ämnen kunna ändock upptagas blott 1 timme, dels därför att övningsundervisning i ämnet förekommer både i tredje och fjärde klassen, dels därför att minst två elever kunna inom samma skolavdelning samtidigt undervisa var sin klass och det oaktat erhålla vederbörlig tillsyn av den handledande läraren, såsom fallet är med undervisningen i teckning och välskrivning samt slöjd.

För varje elev i en grupp av tredje klassen finnes under en period tillfälle att undervisa 4 lektioner, för varje elev i en grupp av fjärde klassen 6 lektioner. Alltså medhinner varje elev i tredje klassen 2 ämnen, om vartdera ämnet har 2 lektioner i veckan på skolans läsordning; har det flera än 2, måste lärokursen i detsamma uppdelas så, att en sammanhängande del därav genomgås av läraren på särskild tid, den andra delen vid gruppövningarna under 2 timmar i veckan; har däremot ämnet endast 1 timme på läsordningen, medges, med undantag för de nämnda övningsämnena, under perioden i regeln blott 1 timme åt varje undervisande elev. I tredje klassen böra därför icke förekomma mer än 2, högst 3 olika under-

*Ämnen vid
grupp-
övningarna.*

visningsämnen under perioden. I fjärde klassen däremot bör enligt samma grunder varje grupp under en period undervisa i minst 3, högst 4 ämnen. Därigenom får eleven tillfälle till att på något stadium undervisa i alla småskolans och folkskolans ämnen.

Av ovan angivna skäl utväljas av småskolans undervisningsämnen för tredje klassen exempelvis räkning, hembygds-kunskap och modersmål, för fjärde klassen kristendoms-kunskap och sång. — För undervisningen i de nedre folkskoleklasserna torde naturkunnighet och räkning kunna anses vara de lättaste, varför dessa ämnen jämte teckning upptagas vid tredje klassens gruppövningar. Till fjärde klassens väljas i stället ämnen, som erbjuda större svårighet och äro av olika karaktär mot de nämnda. Sådana äro exempelvis kristendoms-kunskap och geografi. — I de övre folkskoleklasserna torde för tredje klassens elever räkning och modersmål samt övningsämnena, exempelvis slöjd, erbjuda minsta svårigheten. Fjärde klassens gruppövningar böra inom sistnämnda avdelning av övningsskolan däremot omfatta räkning och geometri, historia och naturkunnighet.

Vid gruppövningarna böra dock icke trädgårdsskötsel, hushållsgöromål och gymnastik förekomma. Trädgårdsskötsel, som kan övas endast under början av höstterminen och slutet av vårterminen, måste upptagas på särskild tid (se sid. 223 ff.), hushållsgöromål likaså, eftersom detta ämne icke kan fördelas på 45-minuters lektioner utan kräver en samlad tid av 3 till 4 timmar åt gången (se sid. 267 och 268). Övningslektioner i dessa ämnen måste därför anordnas på andra tider än de åt gruppövningar anslagna.

Icke heller gymnastik behöver upptagas på sistnämnda tid. Den erforderliga undervisningsövningen i detta ämne, vilket i förhållande till övriga undervisningsämnena har ett avsevärt stort timantal på arbetsordningen, kan mera effektivt vinnas på annat sätt. Redan då eleverna i andra klassen hava heldagsbesök i småskolan, få de börja leda ordningsrörelser, gångarter och gymnastiska lekformer. Vidare böra de elever ur tredje och fjärde klasserna, som hava heldagsbesök, tillika med en elevgrupp, bestående av en elev ur tredje klassen och två elever ur fjärde klassen, turvis för varje dag infinna sig vid den åt övningsskolans gymnastik anslagna tiden för att under lärarens ledning meddela undervisning. Genom

denna anordning kommer varje elev, innan han lämnar seminariet, att i regeln hava fått deltaga i undervisningen omkring 30 lektioner. Slutligen erhålla tredje och fjärde klassens elever någon övning i att vid lek och idrott handleda barn därigenom att de få turvis tjänstgöra som lekledare, då, i den mån lokal- och väderleksförhållanden medgiva, lek och idrott anordnas för övningsskolans barn.

Undervisningsövningen i de tre sistnämnda ämnena kan anses så tillräckligt tillgodose även den undervisande elevens eget behov av övning i samma ämnen, att han bör vara befriad från deltagande i den undervisning, som i detta ämne meddelas seminarieklassen under en tid motsvarande den, då han är upptagen av övningslektion.

Den förut antydda bristen på sammanhang i elevernas undervisning, <sup>Hellektioner och dubbel-
lektioner.</sup> som uppstår, då de blott få hålla halvlektioner, anse kommitterade böra motverkas först och främst genom att eleven alltid skall hålla hel lektion, där skolans arbetsordning angiver sådan. Därigenom tvingas han till att sätta sig in uti vad som under föregående lektion genomgått, innan hans nya uppgift företages till behandling. Vidare böra, sedan han fått någon övning, föreläggas honom uppgifter, som kräva två hellektioner. Denna anordning låter honom erfara något mera läraransvar, än vad fallet är, då han skall svara för en uppgift omfattande blott en lektion. I sådana ämnen, som förekomma två gånger i veckan på läsordningen, böra fjärde klassens elever alltid erhålla sådan dubbel uppgift. En 6 veckors period medgiver i denna klass åt varje elev i gruppen 6 hellektioner, alltså kan han få en dylik för 2 hellektioner avpassad uppgift i vartdera av 3 särskilda ämnen. — Med avseende på klass III ställer sig saken något annorlunda. Det kan nämligen ifrågasättas, huruvida icke nybörjaren möjligen har större nytta av att efter sin första lektion i ett ämne få åhöra några lektioner i samma ämne, innan försöket upprepas. På det särskilda seminariets »övningskonferens» ankommer att avgöra, huru i detta avseende skall ordnas i tredje klassen. Dock bör även där varje elev hålla hellektioner. Härigenom koncentreras hans arbete med övningslektionerna inom en kortare tidsperiod, och de inverka därigenom mindre störande på det övriga arbetet än halvlektionerna.

Ett förtydligande exempel på gruppövningarnas anordning finnes upptaget å sid. 314 ff.

»Serie-
övningar.»

Så länge eleverna undervisa blott enstaka timmar och under ständig tillsyn, kommer deras uppmärksamhet oftast att riktas uteslutande på den föreliggande uppgiften såsom ett helt för sig, som måste vara avslutat inom den tillmätta tiden och som sedan skall noga granskas. Den undervisande tänker därför mången gång mest på åhörarna och den kommande kritiken, var emot skolklassens och det enskilda barnets behov blir en bisak liksom även lektionens sammanhang med den övriga undervisningen i ämnet. Vid gruppövningarna, vilka såväl för den undervisande elevens egen som för de närvarande kamraternas skull måste beledsagas av en så vitt möjligt grundlig granskning, kan dessutom lätt den faran föreligga, att den handledande läraren, under sitt försök att föra elevens utveckling in på en sund och riktig bana, mot sin vilja trycker alltför mycket av sin egen individualitets prägel på elevens undervisning, varigenom denna lätt blir opersonlig och schablonmässig. Ett medel ägnat att motverka detta är, att eleven redan vid undervisningsövningarna under seminarietiden får tillfälle att fritt röra sig inom icke allt för snäva gränser. Även för att eleven må få en viss frihet för sin individualitet och tillfälle att erfara läraransvar, både i fråga om undervisning och upprätthållande av disciplin, i något större utsträckning, än vad som är möjligt, då en i klassen närvarande lärare genom sin auktoritet lägger band både på den undervisande eleven och på barnen, bör enligt kommitterades förmenande den förut omnämnda och vid vissa seminarier redan under ganska lång tid prövade anordningen med sammanhängande undervisning, meddelad av enskilda elever, överallt införas och ytterligare utvidgas. Där denna undervisning förekommit, har varje elev i klass IV fått hålla en följd av 4 högst 8 lektioner i samma ämne under läsåret. Resultatet av denna undervisning såväl som det intresse och den tillfredsställelse, varmed eleverna i regeln omfatta den, visar, att man genom dess anordnande slagit in på en riktig väg. I kommitterades förslag beräknas därför dessa undervisningsövningars antal ökat så, att varje elev skall undervisa i 2 särskilda ämnen, i vardera ämnet en lektionsföljd omfattande 6 lektioner.

Vid vårterminens slut torde de från klass III uppflyttade eleverna böra få giva tillkänna, vilka ämnen var och en helst önskar för dessa lektioner, varefter vid arbetsordningens uppgörande tages den hänsyn till de uttryckta önskningarna, som förhållandena medgiva.

Serieövningar hållas lämpligast av elever, som för tillfället äro fria från gruppövningar, varför antalet timmar i en serie föreslagits lika med antalet veckor i perioden. En elev medhinner alltså under en period en serie av lektioner i ett ämne eller i en ämnesgren, som har 1 lektion i veckan på skolans arbetsordning. Har ämnet 2 lektioner, medhinna under perioden två elever var sin serie.

För två serier åt var och en av alla eleverna erfordras, då perioden omfattar 6 veckor, under var och en av de sex perioderna tillfälle till 10 serier. På skolans läsordning måste därför 10 timmar i veckan reserveras för detta ändamål. För att underlätta anordningarna kan den ena eller andra av folkskoleavdelningarna under dessa timmar vara uppdelad i klasser, som undervisas i olika rum, d. v. s. såsom skolformen litt. A. Småskolan bör dock vara befriad från dylik undervisning.

Undervisning med serieövningar torde kunna meddelas i såväl kunskaps- som övningsämnen, dock av samma elev icke i mer än ett av de senare.

Den lärare, som i skolan svarar för det för serieövningen bestämda ämnet, lämnar vid periodens början åt den elev, som skall undervisa, en uppgift krävande omkring 6 lektioner, vilken uppgift eleven själv fördelar på dessa. Särskilt under den första lektionen, men även någon gång under de följande, gör läraren besök i klassen; under den sista får den undervisande eleven anställa förhör på det genomgångna, eller ock kontrolleras på annat sätt resultatet av undervisningen. Den elev, som skall fortsätta, där en undervisande slutar, bör i regeln vara närvarande under den eller de sista lektionerna.

För att serielektionerna icke skola nödvändiggöra elevernas frånvaro från den teoretiska undervisningen, böra de, där detta låter sig göra, förläggas till sådana timmar, då klassen i övrigt är ledig från arbete inom läroanstalten. Enär klass IV icke sysselsättes på seminariet lika många veckotimmar som de övriga klasserna, torde en sådan anordning kunna genomföras. Om 3 elever samtidigt undervisa var sin av folkskolans av-

delningar under 2 timmar, och 2 elever undervisa under 2 andra veckotimmar exempelvis de nedre och övre folkskoleklasserna, fordra de 10 serieövningarna för veckan endast 4 timmar på fjärde klassens schema. Uppdelas skolavdelningarna i klasser på det sätt, att t. ex. 4 elever kunna undervisa samtidigt under 2 timmar i veckan och 2 elever under 1 timme, behövas blott 3 timmar på fjärde klassens arbetsordning o. s. v. Genom att, i likhet med vad ovan föreslås, förlägga serieövningarna till timmar, som i övrigt äro fria från undervisning, möjliggöres det även för de 5 elever, som vid gruppombytet skola övertaga undervisningen men som under perioden äro upptagna av gruppövning, att infinna sig såsom åhörare vid de sista serielektionerna i det ämne, som var och en skall övertaga vid periodens slut.

*Besök i
andra läro-
anstalter.*

Då den med seminariet förenade små- och folkskolan på grund av sin karaktär av övningsskola, där antalet lärare, de undervisande eleverna inberäknade, är lika stort som lärjungarnas, aldrig kan komma att arbeta under fullt normala förhållanden, kommer bekantskapen med densamma icke att bli detsamma som bekantskap med den verkliga folkskolan jämte dess överbbyggnader. Det är emellertid av stor vikt för den unge läraren att ha fått se något av arbetet uti denna, innan han själv vinner anställning där; det måste därför anses som en stor fördel, om han redan under sin utbildningstid får se någon eller några typer av folkskolan och fortsättningsskolan i fullt arbete. Detta kan blott ske genom tillfälliga besök, efter på förhand uppgjord plan, i stadens och den närmaste traktens folkskolor. Då fjärde klassens elever både genom sin teoretiska och praktiska fackbildning äro bäst i stånd att draga fördel av dessa besök, böra sådana förekomma blott i klass IV. Det är att hoppas, att svårigheter från skolmyndigheternas sida att erhålla tillstånd härtill icke skola möta, då det är i det allmännas intresse att få så väl förberedda lärare som möjligt och dessutom den kommun, i vilken seminariet är beläget, har den fördelen av detsamma, att den erhåller kostnadsfri undervisning för ett antal barn, som eljes skulle åsamka stadens skolväsende ökade kostnader. För många av seminariets elever kan det även vara av intresse och gagn att få någon föreställning om undervisningen i andra slags läroanstalter för barn och ungdom t. ex. allmänna läroverk, flickskolor

o. s. v. Ett eller annat besök i sådana läroanstalter bör i allmänhet utan svårighet kunna åvägabringas.

Ofta får en lärare en och annan lärjunge, som i kroppsligt eller själsligt avseende är undermålig. Det tillkommer då läraren att söka pröva, till vilken grad barnet är i stånd att till gagn för sig självt och utan skada för sina kamrater deltaga i undervisningen tillsammans med normala barn. För att i någon mån förberedas härför bör den blivande läraren, där möjlighet härtill finnes, under seminarietiden få göra besök exempelvis i skolor för själsligt efterblivna barn och idioter eller för blinda, dövstumma, lytta och vanföra. Vikten av att den blivande läraren får någon kännedom om eller åtminstone intresse för, hur undervisningen av sådana barn skiljer sig från undervisningen av normalt utvecklade, är påtaglig.

De nämnda slagen av skolbesök äro av den stora betydelse för lärarens fackbildning, att tid härför måste beredas. Detta kan ske därigenom, att högst fyra halva eller två hela läsdagar vardera terminen under fjärde seminarieåret anslås till sådana besök. De kunna exempelvis företagas, efter erhållet tillstånd av vederbörande skolstyrelse, antingen av hela eller halva klassen under lärares ledning eller ock turvis av två elever åt gången, vilka permitteras från den övriga undervisningen för att göra dylika besök. Det sistnämnda förfaringssättet gäve nog det bästa tillfället till att lära känna arbetssättet i läroanstalten i fråga, men det förra medför den fördelen, att iakttagelserna kunna göras till föremål för diskussion under lärares ledning inom klassen, och torde därför lämna största behållningen. Den erforderliga tiden må vid behov tagas från de, enligt § 13 mom. 3 i stadgeförslaget, för elevernas enskilda studier avsatta 2 dagarna i varje månad.

I vad mån det för undervisningsövningarnas omläggning angivna syftet: ökat tillfälle till övning ehuru under kortare tid och med bättre utnyttjande av tiden, kan vinnas genom de föreslagna anordningarna, framgår av nedanstående jämförelse med de tillfällen till övning, som f. n. vanligen finnas vid seminarierna.

*Jämförelse
mellan nu-
varande och
föreslagna
tillfällen
till övning.*

Vid denna jämförelse äro halvlektionerna reducerade till hellektioner, läsveckornas antal under läsåret är beräknat till 36 och elevernas antal i klassen till 30.

1. *Enligt nu vanligen förekommande anordningar.*

a) Varje elev »följer skolan» omkring 21 dagar. Därunder *åhör* han lektioner, dels lärares, dels kamraters, samt *undervisar* i övningsämnena, om tillfälle härtill gives i skolavdelningen.

b) Vid de »praktiska övningarna», då klassen oftast är uppdelad i 2 grupper, få eleverna, i några seminarier vid läsårets, i andra vid terminens början, vanligen *åhöra* en eller flera lektioner hållna inför klassen av de handledande lärarne. Dessa lektioner inräknas här i de *åhörda* elevlektionerna, då uppgift om deras antal icke kunnat erhållas. Sålunda får varje elev

	åhöra kamrater omkring	själv hålla högst
i klass II	67 lektioner	5 lektioner
i klass III	67 »	5 »
i klass IV	200 »	15 »
summa	334 lektioner	25 lektioner

2. *Enligt de föreslagna anordningarna.*

a) Varje elev har skolbesök minst 14 dagar, varunder han *undervisar* 15 till 20 timmar i både kunskaps- och övningsämnena och för övrigt *åhör* lärares och kamraters lektioner. Dessutom *åhör* han i andra klassen enligt på förhand uppgjord ordning på särskild tid utom heldagsbesöken omkring 36 lärarlektioner (vartill ytterligare kommer ett antal dylika lektioner i klass III).

b) Vidare får han

	åhöra lärare	åhöra kamrater	själv hålla
vid gruppövningarna			
i klass III	12 lektioner	48 lektioner	14 lektioner
i klass IV	18 »	72 »	19 »
vid serieövningarna			
i klass IV	— »	4 »	12 »
summa	30 lektioner	124 lektioner	45 lektioner

Med färre elever i gruppen vinnes ökning i de av varje elev hållna lektionernas antal.

Härtill komma ytterligare övningslektioner på särskild tid dels i trädgårdsskötsel, dels i gymnastik (omkring 30 lektioner för varje elev) och i husliga göromål (omkring 10 timmar för varje elev i fjärde klassen). Antalet av varje elev hållna lektioner ökas därigenom till omkring 80 (för kvinnliga elever till närmare 90).

Av denna jämförelse framgår, att enligt det föreliggande förslaget minskas de åhörda kamratlektionernas antal till föga mer än en tredjedel,

beredes rikare och regelbundet tillfälle till åhörande av lärarlektioner och

ökas elevernas övning i att undervisa såväl i kunskapsämnena som i övningsämnena.

Seminariceleverna hava alltid varit ganska mycket betungade av det förberedelsearbete, som de »praktiska övningarna» krävt. Det kan därför tyckas vara en vanskelig sak att — såsom här föreslagits — högst väsentligt öka övningslektionernas antal. Då kommittén likväl ansett detta nödvändigt, har kommittén icke tänkt sig, att arbetet härmed skall komma att verka betungande i förhållande till timantalets ökning. Tvärtom må man våga hoppas, att elevernas tid icke skall behöva tagas i anspråk lika mycket som förut. Oavsett elevernas i det föregående påpekade bättre underbyggnad i fråga om kunskapsmaterialet, bör det nämligen innebära en avsevärd lättnad i beredelsearbetet, att detta för varje gång samlas på två genom blott ett par dagar skilda lektioner i ett och samma ämne.

*Ökning eller
lindring i
arbetet?*

En annan sak, som bör bidra att göra undervisningsövningarna mindre betungande, är den föreslagna anordningen, att varje elev skall få tillfälle att hålla sina första lektioner utan andra åhörare än läraren och att vid de följande lektionerna de närvarande kamraternas antal skall inskränkas till fyra. Härigenom komma lektionerna att berövas sin högtidliga prägel, vartill även bör bidra den omständigheten, att de under övningsperioderna följa tätt på varandra.

Huruvida antalet övningslektioner skall kunna ökas utan att medföra en ökad arbetsbörda för eleverna, beror emellertid i väsentlig grad av det sätt, varpå förberedelsen till dessa lektioner sker.

Lektionsberedelse.

Synnerligen viktigt, icke blott för arbetet under seminarietiden utan för elevens hela kommande lärarverksamhet, är, att han får vänja sig vid en omsorgsfull men icke för tidsödande beredelse till de lektioner, han skall hålla. I regeln har hittills så långvarigt arbete av seminarieeleven nedlagts på denna förberedelse, att det icke stått i rimlig proportion till det åstadkomna resultatet. Följden har blivit, att den unge läraren, då han kommit ut i självständig lärarverksamhet, helt naturligt icke kunnat fortsätta på samma sätt som under seminarietiden, varför han i stället mången gång gått till motsatt ytterlighet och upphört med all förberedelse. Att arbetet för särskilt de första övningslektionerna blivit så tidsödande, torde till största delen bero på elevernas ringa teoretiska underbyggnad. Då man på grund av lärokursernas omläggning och undervisningsövningsgarnas framskjutande har anledning hoppas, att nämnda olägenhet för framtiden skall minskas, böra eleverna hädanefter, då de börja undervisa, kunna behärska sitt ämne så pass mycket, att för undervisningen i småskolan och den egentliga folkskolan den direkta förberedelsen företrädesvis kan bestå uti ett ordnande av kunskapsinnehållet och sammanförande av åskådningsmedel. Som omtanken om skolans lärjungar kräver, att alltför grova misstag förebyggas, bör dock i svårare ämnen *dels* läraren vid uppgiftens lämnande, vilket i regeln bör ske blott någon dag eller få dagar före lektionens hållande, giva nödiga anvisningar, *dels* eleven skriftligen utarbета en plan eller ett utkast, som visar, hur han ämnar lösa uppgiften, och som av läraren genomses.

Lektionsutkast kunna som bekant vara av två slag. Det ena är det, som består i nedskrivande av hela lektionen i den form, i vilken den undervisande ämnar hålla den, med alla frågor och meddelanden på förhand formulerade. Det andra består i en disposition av ämnet med angivande av vad som skall upptagas och i vilken ordning samt hur den undervisande ämnar gå till väga vid utvecklingen av svårare moment av den föreliggande uppgiften. Nybörjaren skriver med förkärlek på förstnämnda sätt, och inlär sedan hela lektionen som en utanläxa, vilket för honom medför vissa ganska stora faror. Dels binder han sig själv vid en på förhand in i minsta detaljer uppgjord tankegång, som han nödgas genomföra utan avseende på sina lärjungars behov, och tvingar således in dem i ett mången

gång mycket konstlat schema. Dels blir hans undervisning i hög grad opersonlig, då han »läser upp» sin lektion under synbar ansträngning att icke förlora någon av de detaljer, han mödosamt inlärt.

För att från början vänjas vid att taga all hänsyn till sina lärlingars svar liksom även att vid lektionerna begagna ett enkelt och naturligt talspråk bör därför eleven helst hålla sina första lektioner utan annan skriftlig förberedelse än några korta minnesanteckningar. Att någon gång vid undervisningen i didaktik hela klassen ålägges att skriva ett fullständigt utkast till en lektion över ett bestämt ämne, torde däremot kunna anses som en gagnelig övning, då det ger eleven tillfälle att erhålla en grundligare kritik av lektionens formella sida än den, som bör förekomma vid övningslektionerna. Dylika »skrivna lektioner» böra däremot icke få förekomma som beredelse till lektioner, som verkligen skola hållas. Först sedan eleven hållit några lektioner i lättare ämnen och vid undervisningen i didaktik fått lära sig, hur han skall skriva lektionsutkast, bör han till gruppövningar i svårare undervisningsämnen utarbeta sådana. Skola dessa bli av verkligt gagn, måste de granskas av de lärare, som leda undervisningsövningarna. För att icke verka för betungande på eleverna får denna granskning dock icke vara mycket detaljerad.

Nybörjarnas första lektioner äro naturligen de, som giva mesta anledning till grundlig och detaljerad kritik. Ofta hava de säkert även gjorts till föremål för en sådan. Det må dock ifrågasättas, om den tidiga kritiken kan vara till verkligt gagn för de gryende läraranlagen. Snarare torde man kunna antaga, att dessa skulle hava gott av att under de första övningslektionerna lämnas alldeles utan direkt kritik och att lärarens handledning således blott borde gå ut på att uppmuntra den undervisande till att röra sig fritt och otvunget med sin uppgift, innan någon direkt granskning av hans arbete företages. Av denna anledning torde läraren i klass II böra inskränka sin kritik till det minsta möjliga. Däremot måste i klass III de flesta övningslektioner hädanefter liksom hittills göras till föremål för granskning både från saklig och allmänt didaktisk synpunkt. Om uppmärksamheten därvid riktas mera på förtjänsterna än på ofullkomligheterna och kritiken icke

*Granskning
av övnings-
lektioner.*

urartar till ett småaktigt utplockande av detaljfel, torde den komma att förlora mycket av sin oroväckande karaktär. Än mer bör detta bliva fallet, då det icke längre blir hela eller halva klassen utan högst fyra elever, som skola deltaga i densamma, och den dessutom i regeln måste förläggas icke till lärotimmen utan till en stund av ledigheten omedelbart efter lektionen. Endast i undantagsfall bör granskningen av enskilda lektioner förekomma i samband med den behandling av metodiska frågor, vilken närmare beskrives härnedan.

I klass IV däremot, där eleverna fått mera vana vid undervisning och säkerhet i uppträdande inför klassen och därför kunna ådaga-lägga större frimodighet, bör gärna en lektion då och då göras till föremål för en mera ingående kritik. Önskvärt är, att en lektion i vart och ett av de ämnen, som förekomma vid fjärde klassens gruppövningar, underkastas en dylik, varvid det sätt, på vilket principerna för undervisningen i det ifrågavarande ämnet blivit tillämpade vid lektionen, noggrant belyses.

Även serieövningarna böra, ehuru de icke på samma sätt som gruppövningarna granskas för varje gång, dock vara underkastade någon kontroll av den lärare, som givit uppgiften; särskilt gäller detta den sista lektionen, då resultatet av de föregående lektionerna i någon mån skall framläggas.

*Behandling
av metodiska
frågor.*

För att behållningen av undervisningsövningen skall bliva större såväl för den undervisande som för åhörarna och komma undervisningen i de särskilda ämnenas metodik till godo, böra enligt kommitténs mening vissa timmar anslås till ett slags konferens, vid vilken ledaren av övningen tillsammans med de under perioden undervisande elevgrupperna samtalar om iakttagelser som gjorts och om frågor, vartill undervisningsövningen i ett visst ämne givit anledning. Då det är flera lärare, som leda övningarna, måste den härför anslagna timmen delas mellan dem så, att för varje vecka turvis en lärare disponerar konferenstimmen. Som endast en mindre del av klassen i regeln varit närvarande vid de lektioner, som närmast skola giva stoffet för diskussionen, bör konferenstimmen oftast användas icke till detaljerad kritik av enskilda lektioner utan till samtal om frågor av mera allmänt intresse. Dessa kunna uppställas antingen av läraren eller av någon av de elever, som hållit eller åhört lektioner i ämnet,

och böra eleverna uppmuntras att fritt och oförbehållsamt framlägga sina åsikter. I klass III bör den för perioden härför bestämda veckotimmen användas dels till samtal av nyssnämnda art, dels till den framställning av småskolelämnarnas metodik och teknik, som läraren i småskolan bäst kan giva. Några timmar behövas därvid för en kort kurs i de viktigaste s. k. åskådnings- eller formningsarbeten, som vid hembygdsundervisningen i små- och folkskolan skola utföras av lärare och barn. Kursen skall endast avse att meddela eleverna den grundläggande kännedomen om och någon färdighet i dessa arbetens teknik, särskildt i fråga om de enkla modelleringsarbeten, som för nämnda undervisning äro nödvändiga.

Den med konferenstimmens delning mellan flera lärare förenade svårigheten vid arbetsordningens uppgörande behöver icke verka avskräckande, då densamma häves därigenom, att i nödfall under en enstaka timme då och då en seminarieklass kan sysselsätta sig på egen hand och en skolklass kan anförtros åt den åhörande eleven.

Enligt den nuvarande stadgan är ledningen av de praktiska övningarna i småskolan överlämnad i den lärares händer, som förestår småskolan. Denna i och för sig riktiga grundsats har däremot icke kunnat tillämpas i fråga om undervisningen i folkskolan. Det har nämligen ansetts nödvändigt, att den lärare, som undervisar i ett ämne på seminariet, även leder undervisningsövningarna i ämnet i skolan, dels på grund av sin större fackkunskap, dels på grund av önskvärdheten av att seminarieläraren står i så nära kontakt som möjligt med övningsskolan. Ty blott i det fall, att seminarieläraren själv deltagar i skolans arbete, kan han bedriva elevernas undervisning i sitt ämne så, att den blir i bästa mening praktisk med hänsyn till deras framtida arbete. Hur beaktansvärd denna synpunkt än är, må man ifrågasätta, huruvida fackläraren, som kommer till övnings-skolan såsom en tillfällig gäst, är lämplig som ledare av elevernas undervisningsövningar, huruvida icke för deras utbildning är av lika stor betydelse, att de därvid få åtnjuta den erfarne folkskollärares handledning. Det är för den blivande läraren visserligen gott att få lära sig, hur man i varje enskilt ämne söker nå bästa möjliga resultat. Men det är onaturligt att vid undervisningen av så små barn som lärjungarna i de nedre folkskole-

*Ledare av
under-
visnings-
övningarna.*

klasserna timme efter timme låta en ny lärare försöka driva de små framåt intill det yttersta måttet av deras krafter. Detta är ju till en viss grad ett nödvändigt ont vid ett seminariums övningsskola, där den ena eleven efter den andra skall uppträda som lärare, men det är just därför desto mer nödvändigt, att åtminstone på det lägre stadiet en reglerande kraft finnes. Eleverna böra få tillfälle att i övningsskolan se den enhetliga ledningen inom en skolavdelning, där icke fack- utan klasslärarsystemet tillämpas. Där vet läraren, till vilket mått lärjungarna under en föregående lektion blivit ansträngda och vad som därför kan fordras av dem. Han känner vart barns individuella läggning och kan rätta sig därefter på ett helt annat sätt än seminarieläraren, som har med barnen att göra endast en eller två timmar i veckan. Av dessa skäl måste det anses önskvärt, att ledningen av undervisningsövningarna delas mellan seminarie- och övningsskollärarna mera jämnt, än hittills varit fallet, och att icke blott småskolans lärare utan även folkskolans deltaga uti ledningen av gruppövningarna och kontrollen av serieövningarna. Särskilt bör den del av undervisningsövningarna, som är förlagd till folkskolans nedre klasser, icke mindre än den till småskolan förlagda helst anförtrös åt dessa avdelningars föreståndare, varemot seminariets lärare böra deltaga i ledningen av övningarna i de övre folkskoleklasserna och i avdelningen för fortsatt undervisning. Men det bör dessutom åligga varje seminariets lärare såsom en skyldighet — oavsett om han har sådan ledning sig anförtrödd eller icke — att begagna alla tillfällen till att göra sig förtrogen med övningsskolans arbete i hans eget eller detta närstående ämnen.

*Förslagets
inverkan på
övnings-
skolan.*

Såsom redan förut antytts, kan seminariets övningsskola icke vara en normalskola i den mening, att arbetet där pågår på ett för en vanlig små- eller folkskola fullt normalt sätt. Behandlingen av lärjungarna erbjuder i vissa fall mindre, i andra fall större och andra svårigheter än i en vanlig folkskola. Undervisningen störes av de oupphörliga ombytena av undervisare, av vilka en del äro nybörjare. Det är därför nödvändigt att vidtaga sådana anordningar, att seminarieelevernas behov av övning kan tillgodoses, utan att skolans lärjungar bliva mer än nödigt lidande därpå.

Hittills har för de praktiska övningarna krävts sammanlagt för de tre seminarieklasserna omkring 20 timmar i veckan. Enligt den föreslagna anordningen med gruppövning behövas i klass III 4 lektioner i veckan för varje grupp, alltså 12 lektioner i veckan. I klass IV behövas av samma anledning 6 lektioner åt vardera av 3 grupper, alltså 18 i veckan. För 2 lektionsserier om 6 lektioner åt varje elev behövas under året 360 lektioner eller i medeltal 10 lektioner i veckan. Härtill komma ytterligare lektionerna under heldagsbesöken, vilkas antal torde bli minst 15 i veckan. Summan av de för elevernas övning erforderliga lektionerna på skolans arbetsordning blir alltså mer än dubbelt så stor som förut.

För att förebygga den alltför stora belastningen med elevlektioner har kommittén föreslagit, att övningsskolan vid ett enkelt seminarium skall omfatta minst fyra avdelningar nämligen utom småskola en folkskola enligt litt. B samt en folkskolans högre avdelning. Tillfällen för eleverna att göra bekantskap med olika skolformer ävensom att erhålla ökad övning, utan att barnen under allför många timmar skola nödgas sakna undervisning av sina egna lärare, vinnes genom den egentliga folkskolans tillfälliga uppdelning dels i klasser enligt litt. A, dels i två parallella B-skolor, vardera omfattande hälften av barnantalet i de särskilda klasserna. I båda fallen kommer den egentliga folkskolan att för tillfället bestå av fyra avdelningar i stället för två. För att eleverna skola förvärva någon erfarenhet även av den på landsbygden vanliga skolformen litt. E, är det dock nödvändigt, att vid några av deras timbesök, heldagsbesök och gruppövningar alla fyra folkskoleklasserna under några få timmar i veckan undervisas gemensamt. Även vid sådana tillfällen kunna emellertid, där så befinnes lämpligt, klasserna tudelas och undervisning enligt litt. E således meddelas samtidigt i två lärosalar.

Genom övningsskolans utvidgning kommer antalet av de timmar, under vilka barnen måste sysselsättas med tysta övningar, att bli väsentligt minskat. Halvlektionernas utbytande mot hel- och dubbellektioner samt de vid gruppombytena inskjutna lärarlektionerna skola medföra den fördelen att ombytena av lärare bli färre samt att skolans lärjungar även under den åt gruppövningarna anslagna tiden emellanåt få åtnjuta sina egna lärares undervisning, vilken vid behov kan upp-

hjälpa den ojämna elevundervisningen. På samma gång som de föreslagna förändringarna medföra ökade tillfällen till övning för seminarie-eleverna, medföra de således även för övningsskolan så pass avsevärda fördelar, att dessa kunna mer än uppväga de därmed förbundna olägenheterna.

Sammanfattning.

Enligt kommitténs förslag skall alltså den praktiska övningen vid utbildningen för lärarkallet förvärfvas därigenom, att eleverna

1) åhöra undervisning

i övningskolan, där de dels *gruppvis* på bestämd tid äro närvarande vid lärarlektioner (»timbesök»), dels *en i sänder* vistas hela skoldagar och följa undervisningen i en bestämd avdelning (»heldagsbesök»);

i andra läroanstalter, såsom folkskolor, yrkesskolor, abnormskolor m. fl., där de under lärares ledning göra enstaka besök, klassvis eller ett par i sänder;

2) deltaga i skolarbete och under lärares ledning övas

i att undervisa, då de *dels* under heldagsbesöken, varje dag utom den första, hålla 2 lektioner efter anvisning av skolavdelningens föreståndare, *dels* gruppvis på bestämda timmar under särskild lärares ledning undervisa i någon av skolans avdelningar (»gruppövningar»), *dels* turvis på egen hand hålla en sammanhängande följd av lektioner i ett eller flera ämnen (»serieövningar»); samt

i att handhava skola, då eleven vid vistelsen i skolan får *dels* dagligen deltaga såväl i vården om barnen som i andra delar av lärarens arbete, *dels* till sist på eget ansvar under en dag helt och hållet sköta skolavdelningen och svara för undervisningen.

* * *

*Exempel
på anord-
ningen av
grupp-
övningar.*

I överensstämmelse med å sid. 295 ff. angivna synpunkter kunna gruppövningar exempelvis ordnas så, att eleverna i

klass III undervisa: *i småskolan* i räkning 2 lektioner, modersmål 1 lektion, hembygds-kunskap 1 lektion, summa 4 lektioner; *i folkskolans nedre klasser* i naturkunnighet 2 lektioner, räkning 1 lektion, teckning och välskrivning 1 lektion, summa 4 lektioner; *i folkskolans övre klasser* i modersmål 2 lektioner, sång 1 lektion, slöjd 1 lektion, summa 4 lektioner;

klass IV undervisa: *i småskolan* i kristendoms-kunskap 2 lektioner, modersmål 1 lektion, sång 1 lektion, summa 4 lektioner; *i folkskolans nedre klasser*

i kristendomskunskap 2 lektioner, modersmål 2 lektioner, hembygdskunskap och geografi 2 lektioner, summa 6 lektioner; i folkskolans övre klasser i kristendoms-kunskap 1 lektion, räkning och geometri 2 lektioner, historia 2 lektioner, natur-kunnighet 2 lektioner, teckning och välskrivning 1 lektion, summa 8 lektioner.

Dessa lektioners fördelning mellan de olika eleverna torde klargöras genom följande *exempel på gruppövningarnas anordning* i en klass av högst 30 elever.

Klassen uppdelas i 6 grupper A, B och C, samt D, E och F. De tre första hava undervisningsövning, de tre senare äro lediga från sådan övning och syssel-sättas på de åt halva klassens gruppövningar bestämda timmarna med annat ar-bete t. ex. laboratoriearbete. Efter en period av 6 veckor göres gruppombyte så, att grupperna D, E och F hava undervisningsövningar samt A, B och C syssel-sättas på samma sätt som D, E och F under den första perioden. Efter 6 veckor sker åter gruppombyte men så, att gruppen A kommer att undervisa i samma ämnen och skolavdelning som förut gruppen B, denna i de ämnen och den avdel-ning, som förut gruppen C, den sistnämnda i samma ämnen och avdelning som förut gruppen A. Vid tredje periodens slut sker åter gruppombyte, och grupp D börjar då undervisa i den skolavdelning och de ämnen, som förut grupp E (jämte grupperna A och C) haft o. s. v.

Vid den sjätte (sista) periodens slut har var och en av de 6 grupperna undervisat i samma skolavdelningar och ämnen under lika lång tid, och alla klassens 30 elever hava, såsom här nedan synes, fått lika mycket övning.

Klass III.

1:a perioden:

Gruppen A (bestående av eleverna *a, b, c, d, e*) undervisar i småskolan: räkning 2 lektioner, modersmål 1 lektion, hembygdskunskap 1 lektion, summa 4 lektioner.

1:a veckan: lärarna undervisa under alla fyra övningstimmarna;

2:a » eleverna *a* och *b* undervisa en lektion var i räkning, *c* i moders-mål, *d* i hembygdskunskap;

3:e » eleverna *e* och *c* undervisa i räkning, *a* i modersmål, *b* i hem-bygdskunskap;

4:e » eleverna *d* och *a* undervisa i räkning, *b* i modersmål, *e* i hem-bygdskunskap;

5:e » eleverna *d* och *c* undervisa i räkning, *e* i modersmål, *a* i hem-bygdskunskap;

6:e » eleverna *b* och *e* undervisa i räkning, *d* i modersmål, *c* i hem-bygdskunskap.

Gruppen B (bestående av eleverna *f, g, h, i, j*) undervisar i de nedre folkskoleklasserna: naturkunnighet 2 lektioner, räkning 1 lektion, teckning och välskrivning 1 lektion (varunder 2 elever undervisa samtidigt), summa 4 lektioner.

1:a veckan: läraren undervisar alla övningstimmarna.

2:a » eleverna *f* och *g* undervisa var sin lektion i naturkunnighet, *h* undervisar i räkning, *i* och *j* undervisa båda samtidigt var sin av skolavdelningens båda klasser i teckning och välskrivning;

3:e—6:e veckan: eleverna sköta undervisningen växelvis, tills alla haft sina 4 hellektioner.

Gruppen C (bestående av eleverna *k, l, m, n, o*) undervisar i de övre folkskoleklasserna: modersmål 2 lektioner, sång 1 lektion, slöjd 1 lektion (varunder 2 elever undervisa samtidigt), summa 4 lektioner.

1:a veckan: läraren undervisar alla fyra övningstimmarna;

2:a » eleverna *k* och *l* undervisa var sin lektion i modersmål, *m* i sång, *n* och *o* undervisa båda samtidigt var sin av skolavdelningens båda klasser i slöjd;

3:e—6:e veckan: under dessa veckor omväxlas på samma sätt som inom de båda grupperna A och B.

Under perioden har alltså var och en av de fem eleverna

i gruppen A hållit 2 hellektioner i räkning, 1 i modersmål, 1 i hembygds-kunskap, allt i småskolan;

i gruppen B hållit 2 hellektioner i naturkunnighet, 1 i räkning och 2 i teckning och välskrifning i de nedre folkskoleklasserna;

i gruppen C hållit 2 hellektioner i modersmål, 1 i sång, 2 i slöjd i de övre folkskoleklasserna.

2:a perioden:

Gruppen D undervisar i småskolan, i likhet med vad här ovan angivits i fråga om grupp A,

gruppen E undervisar i likhet med grupp B och

gruppen F undervisar i likhet med grupp C

allt med samma resultat i avseende på antal timmar och ämnen, som för nämnda grupper.

3:e perioden:

Grupperna A, B, C övas såsom under 1:a perioden, dock så att *A* undervisar i de nedre folkskoleklasserna, *B* i de övre folkskoleklasserna och *C* i småskolan.

4:e—6:e perioderna:

Under dessa omväxlas så, att varje grupp vid läsårets slut undervisat lika många lektioner i samma ämnen och skolklasser som alla de övriga grupperna.

Enligt nu beskrivna anordning kommer *varje elev* i klass III att under läsåret hålla sammanlagt *minst 14 hellektioner*.

Klass IV.

Ordningen för denna klass blir likartad med den för klass III angivna. Enda olikheten består i det större antalet timmar och ämnen, i det varje elev i klass IV övas i medeltal 3 veckotimmar under året, d. v. s. 6 lektioner i veckan under 3 perioder, i sammanlagt 11 till 12 olika ämnen. Varje elev håller, där så låter sig göra, två hellektioner i samma ämne, innan en annan elev tar vid.

1:a perioden:

Grupp A undervisar i småskolan: kristendom 2 lektioner, modersmål 1 lektion, sång 1 lektion; i de övre folkskoleklasserna: naturkunnighet 2 lektioner, sammanlagt 6 lektioner.

Grupp B undervisar i de nedre folkskoleklasserna: kristendomskunskap 2 lektioner, modersmål 2 lektioner, hembygdskunskap och geografi 2 lektioner, sammanlagt 6 lektioner.

Grupp C undervisar i de övre folkskoleklasserna: kristendomskunskap 1 lektion, historia 2 lektioner, räkning och geometri 2 lektioner, teckning (välskrivning) 1 lektion (vid vilken 2 elever undervisa samtidigt) sammanlagt 6 lektioner.

Vid periodens slut företages ombyte av grupper, och detta upprepas, i likhet med vad som i fråga om klass III förut beskrivits.

Varje elev i klass IV kommer enligt denna anordning att under läsåret undervisa 2 hellektioner i nästan alla skolans ämnen, tillsammans *minst 19 lektioner*.

Gruppövningarna i båda klasserna giva alltså varje elev tillfälle att undervisa sammanlagt *minst 33 lektioner*.

De läroämnena, som enligt ovanstående förslag skulle förekomma vid gruppövningarna, och dessa ämnens veckotimtal i övningsskolans olika avdelningar skulle alltså bli följande:

	Klass III.			Klass IV.		
	Småskolan.	Nedre folkskoleklasserna.	Övre folkskoleklasserna.	Småskolan.	Nedre folkskoleklasserna.	Övre folkskoleklasserna.
Kristendomskunskap	—	—	—	2	2	1
Modersmål	1	—	2	1	2	—
Räkning och geometri	2	1	—	—	—	2
Historia	—	—	—	—	—	2
Hembygdskunskap och geografi	1	—	—	—	2	—
Naturkunnighet	—	2	—	—	—	2
Teckning och välskrifning	—	1	—	—	—	1
Sång	—	—	1	1	—	—
Slöjd	—	—	1	—	—	—
Summa timmar	4	4	4	4	6	8

Kap. XI. Lokaler och undervisningsmedel.

I den berättelse om de svenska folkskoleseminariernas uppkomst och utveckling, som åtföljer kommittens framställning, redogöres närmare för de lokaler och undervisningsmedel, som under olika tider ställts till seminariernas förfogande.

*De första
seminarie-
byggnaderna*

Först på 1860-talet började åtgärder vidtagas för att förskaffa seminarierna egna lokaler. År 1864 kunde Lunds seminarium inflytta i en på domkapitlets föranstaltande uppförd byggnad, och följande år överläts till Stockholms seminarium den från början åt Växelundervisnings-sällskapet upplåtna lokal, där seminariet dittills varit inrymt och vilken nu genom vederbörandes försorg underkastades en välbehövlig förbättring.

Med år 1865 begynte ett årtionde av livlig byggnadsverksamhet för seminariernas räkning. Nämda år anslog riksdagen medel till uppförande av byggnad för Linköpings seminarium men anhöll tillika, att ett program för seminariebyggnader måtte utarbetas. Så skedde genom en av Kungl. Maj:t tillsatt kommitté, och dess förslag fastställdes år 1867 till efterrättelse, närmast för seminariebyggnaden i Linköping. Under de närmast följande åren beviljades av riksdagen eller anvisades av Kungl. Maj:t medel för uppförande av nya byggnader för seminarierna i Skara (år 1868), Växjö (år 1872), Härnösand (år 1872), Karlstad (år 1875) och Göteborg (år 1875). Seminariebyggnaden i Skara uppfördes enligt den fastställda normalritningen. Vid de övriga byggnadernas uppförande tillämpades med en eller annan avvikelse en i vissa hänseenden förändrad plan, som dock i avseende på utrymme i det hela överensstämde med normalprogrammet. För Uppsala seminarium uppläts (år 1869) elementarläroverkets dittills begagnade lärohus. I överensstämmelse med nyssnämnda

förändrade plan uppfördes också byggnader för de nyinrättade seminarierna i Falun (år 1881) och Umeå (år 1885), varemot det nyinrättade seminariet i Kalmar erhöll lärohus genom en enskild donation (år 1876).

Den plan, som utarbetats av nämnda kommitté och som sålunda med större eller mindre förändringar tillämpades för de här berörda nybyggnaderna, upptog undervisningssalar för tre seminarieklaser, ett större och ett mindre rum för övningsskolan samt ett mindre reservrum, en samlingssal, ett lärarrum, vilket tillika användes som arkiv- och biblioteksrum samt som expeditjonsrum för rektor, ett mindre materiellrum samt rum för den person, som ombesörjde eldning och städning. En våning, vanligen överbåningen, var inredd till bostadslägenhet för rektor.

Brister hos seminariebyggnaderna av 1867 års typ. I den mån seminarieundervisningen utvecklades genom upptagande av nya läroämnen och införande av förändrade undervisningsmetoder, visade sig de enligt 1867 års plan uppförda byggnaderna alltmera otillräckliga och olämpliga. Efter seminariernas utvidgning med en fjärde klass år 1878 måste utrymme för denna på olika sätt beredas. I några fall kunde detta ske genom förändring av byggnaderna, men eljest måste nämnda klass undervisas i samlingssalen, som givetvis var föga lämpad för detta ändamål. Behovet av egen gymnastiksal var på flera ställen kännbart, då svårigheter uppstodo att få förhyra sådan. Svårt visade det sig ock att anskaffa lämpliga lokaler för undervisningen i slöjd, sedan detta ämne införts å seminariets arbetsplan. Att på ett tillfredsställande sätt bedriva undervisningen i teckning och musik utan därför lämpade lokaler var knappast möjligt. I ännu högre grad gällde detsamma om undervisningen i naturkunnighet, särskilt sedan grundsatsen om denna undervisnings belysande genom experiment vunnit beaktande. För en önskvärd utvidgning av övningsskolan med en avdelning för fortsatt undervisning saknades vid de flesta seminarier utrymme, och i allmänhet voro övnings skolans lokaler för små, särskilt med hänsyn därtill att större eller mindre grupper av seminarieelever ofta skola åhöra undervisningen. Till följd av vissa lärosalars för ringa utrymme måste på flera ställen ett mindre antal seminarieelever mottagas, än eljest varit möjligt. I mån av undervisningsmateriellens tillväxt blevo de för dess förvarande avsedda utrymmena otillräckliga, varigenom materiellens tillbörliga vård och användning

försvarades. På grund av lärorummens mindre lämpliga förläggning kom t. ex. undervisningen i musik stundom att verka störande på annan undervisning. Samtliga de nu nämnda seminarielokalerna lämnade också mycket övrigt att önska i fråga om uppvärmning och luftväxling, liksom andra anordningar av hygienisk betydelse helt och hållet saknades. Följderna härav gävo sig tillkänna i en sjuklighet hos eleverna, som stundom tog en oroväckande omfattning. Vid många tillfällen visade det sig medföra betydande sanitära vådor, att bostadslägenheter för rektor och betjäning inrymts i samma byggnad och med samma trappuppgång som lärorummen. Vissa förbättringar hava vidtagits å de flesta av dessa seminariebyggnader, men de kvarvarande bland dem måste enligt nutida fordringar betecknas såsom i nästan alla avseenden otillfredsställande.

De tomtområden, som upplåtits åt seminarierna, voro i flera fall allt för små för att medgiva en ändamålsenlig anordning av undervisningen i trädgårdsskötsel och lämna eleverna utrymme för nödig kroppsrörelse.

Då det växande behovet av lärarkrafter för folkskolan föranledde upprättandet av nya seminarier i Landskrona (år 1900) och Strängnäs (år 1901), sökte man i flera hänseenden avhjälpa de brister, som vidlådde de befintliga seminariebyggnaderna, och tillgodose de behov, som gjort sig gällande. Inom överintendentsämbetet uppgjordes år 1899 ett program till lokaler för det förstnämnda seminariet, vilket i huvudsak tillämpades även vid uppförandet av byggnad för det senare.

*Seminarie-
byggnader
av 1899
års typ.*

Den nya typ av seminarieanläggningar, som härmed kom till utförande, skilde sig från äldre sådana framför allt därigenom, att bostadslägenheterna, åtminstone den för rektor avsedda, förflyttades från huvudbyggnaden till en särskild byggnad samt att de för undervisningen avsedda lokalerna ökades både till storlek och antal. Salunda innehöll huvudbyggnaden rum för de fyra seminarieklasserna jämte ett reservrum, 3 rum för övningsskolan, 1 rum för undervisningen i naturkunnighet, särskilda salar för undervisningen i musik, teckning och slöjd, samlingssal, lärarrum och expeditiionsrum för rektor samt ett biblioteksrum. Gymnastiksalen förlades till en särskild byggnad, som även inrymde en badavdelning. An-

ordningarna för uppvärmning och luftväxling voro av tillfredsställande beskaffenhet.

För båda de nya seminarierna hade av vederbörande kommuner upplåtits betydliga tomtområden (i Landskrona 4 har, i Strängnäs 2,8 har), vilka lämnade gott utrymme för såväl trädgårdsanläggning som rymlig lek- och idrottsplan.

Den sålunda företagna utvidgningen och förbättringen av byggnadsplanen medförde givetvis ökade kostnader. Under det att den dyrbaraste av de äldre byggnaderna, den i Göteborg, inberäknat kostnaderna för en betydligt senare uppförd gymnastiksal, betingade ett pris av 117,200 kronor, stego kostnaderna för seminarielokalerna i Landskrona till 218,000 kronor.

I huvudsaklig överensstämmelse med den i Landskrona och Strängnäs följda planen uppfördes, efter det år 1904 anslag beviljats, ny byggnad för Härnösands seminarium och beslöts år 1906 ny byggnad för Växjö seminarium.

*Brister hos
seminarie-
byggnader-
na av 1899
års typ.*

Betecknade 1899 års typ för seminariebyggnader ett avgjort och betydande framsteg i jämförelse med de äldre byggnaderna, visade det sig dock snart, att vid dess utarbetande den pedagogiska sakkunskapen icke fått i tillbörlig grad göra sig gällande. De nya byggnaderna lämnade från början rum för allvarsamma anmärkningar, åt vilka gavs uttryck redan i de årsredogörelser för seminarierna, där dessa byggnaders tillkomst och beskaffenhet omtalas. Särskilt gällde anmärkningarna det förhållandet, att vissa lokaler, framför allt övningsskolans lärosalar samt ritsalen, tilltagits för små.

*Nya krav på
seminarie-
byggnader-
na.*

Det livliga intresse för uppfostringsfrågor och den starka utveckling av de pedagogiska åskådningarna, som i vårt land utmärkte åren närmast före och efter sekelskiftet och varav bland annat läroverksreformen av år 1904 var ett resultat, hade emellertid sträckt sig även till seminarierna. Man fann det uppenbart, att första förutsättningen för genomförande av de reformer på folkundervisningens område, som ansågos nödvändiga, var en förbättrad lärarutbildning. Därav följde, att lärarbildningsanstalterna, seminarierna, också borde tillgodoses på ett bättre sätt, än hittills varit

fallet, i avseende på såväl lärarkrafter som lokaler och undervisningsmateriell.

I senare hänseendet har särskilt det allt starkare framträdande kravet på att undervisningen skall i så stor utsträckning som möjligt taga i anspråk och söka utveckla elevernas självverksamhet varit betydelsefullt. Detta gäller givetvis i främsta rummet den naturvetenskapliga undervisningen. Klart är nämligen, att sådana undervisningslokaler, som varit tillfyllestgörande, så länge ingen annan fordran ställdes på sistnämnda undervisning, än att läraren skulle belysa lärobokens framställning genom att låta eleverna få åse ett eller annat experiment, måste visa sig alldeles otillräckliga, då det gällde att låta lärjungarna var för sig själva undersöka, själva anställa experiment, »laborera». För den väsentliga tillökning av undervisningsmaterielen, som detta undervisningssätt nödvändigt förutsatte, krävdes också flera och större förvaringsrum, än som tidigare förekommit. Men även i fråga om övriga kunskapsämnen borde elevernas självverksamhet få komma till sin rätt. Härvid framträdde framför allt behovet av ett väl försett studiebibliotek med därtill hörande läsrum, där eleverna efter lärarnas anvisningar kunde få öva sig att på egen hand komma tillrätta med lämpliga studieuppgifter. Ät övningsämnena borde ägnas större uppmärksamhet, och särskilt borde slöjdundervisningen för de manliga eleverna utvecklas genom upptagande av nya slöjdarter, i första rummet metallslöjden, och »huslig ekonomi» borde bli ett obligatoriskt ämne för kvinnliga elever. Tillämpad på elevernas speciella lärarutbildning, »de praktiska övningarna», medförde grundsatsen om elevernas självverksamhet kravet på minskat åhörande av kamraters lektioner men ökade tillfällen för varje elev att själv undervisa. Villkoret härför var en utvidgning av övningsskolan och ökat lokalutrymme för densamma.

Dessa krav, vilka med allttjänt ökad styrka gjorde sig gällande såväl inom fackmannakretsar som i den offentliga pedagogiska diskussionen, övade ett bestämmande inflytande vid utarbetandet av den plan till ny byggnad för Stockholms seminarium, som godkändes av riksdagen år 1905. Detta var så mycket mera naturligt, som redan förut vid ifrågavarande

*Nybyggnad
för Stock-
holms semi-
narium
år 1905.*

seminarium kraftiga ansatser gjorts att tillgodose dylika önskemål. Den nya byggnaden för Stockholms seminarium innehåller sålunda såväl demonstrations- som laborationsrum för undervisningen i naturkunnighetens olika grenar jämte nödiga materiellrum, biblioteks- och läsrum för eleverna, större salar för övningsskolan m. m.

*Förslag till
seminarie-
byggnad i
Luleå år
1907.*

Trots det offentliga erkännande, som genom beslutet om Stockholms seminariebyggnad sålunda givits åt de nya åskådningarna och fordringarna, var den plan till byggnad för ett nytt seminarium i Luleå, som framlades för 1907 års riksdag, i allt väsentligt överensstämmande med den, som kommit till utförande i Landskrona, Strängnäs och Härnösand. Tydligt var, att detta förslag, vid vars uppgörande nyssnämnda åskådningar sålunda föga beaktats, icke skulle mottagas med tillfredsställelse av för seminarieundervisningen intresserade kretsar, utom som inom riksdagen. Statsutskottet, som hade att behandla propositionen, beslöt att jämlikt 46 § riksdagsordningen infordra yttrande över byggnadsförslaget av folkundervisningskommittén, då benämnd »seminariékommittén», och genom beslut den 19 april 1907 anbefalldes kommittén att skyndsammast avgiva sådant yttrande.

*Kommitténs
utlåtande
rörande för-
slaget till
seminarie-
byggnad i
Luleå.*

Redan från början av kommitténs behandling av frågan om seminariernas organisation har det stått klart för densamma, att en oundgänglig förutsättning för att vid dessa läroanstalter kunna åstadkomma en undervisning och ett arbetssätt, som svara mot seminariernas syfte, är, att de i avseende på yttre hjälpmedel bliva väsentligt bättre tillgodosedda, än tidigare varit fallet. När genom det nyssnämnda uppdraget ett tillfälle lämnades kommittén att före avgivandet av dess slutliga betänkande uttala sig med avseende på seminariernas behov av undervisningslokaler, ville kommittén därför, så utförligt den synnerligen knappt tillmätta tiden medgav, upptaga spörsmålet härom till utredning.

I sitt den 24 april 1907 till riksdagens statsutskott avgivna yttrande vilket av statsutskottet återgavs i dess utlåtande över propositionen om seminariebyggnad i Luleå, redogjorde sålunda kommittén närmare för de lokaler, som utom de förut vanligen förekommande och i ritningarna till seminariebyggnaden i Luleå upptagna, enligt dess mening vore behövliga, samt framställde de anmärkningar, vartill nämnda ritningar i övrigt gävo

anledning. Slutligen angav kommittén såsom sin mening, att det växande behovet av lärarkrafter hellre borde fyllas genom utvidgning av befintliga seminarier än genom inrättande av nya enkelklassiga seminarier.

Med anledning av de av kommittén framställda anmärkningarna och önskemålen i avseende på de föreliggande ritningarna till seminariebyggnad i Luleå beslöt statsutskottet att avstyrka propositionen om uppförande av en sådan byggnad. »Utskottet erkänner visserligen, hette det, »behovet av att ett seminarium för de nordligaste delarna av vart land snart blir inrättat och anser dess förläggande till Luleå vara av förhållandena fullt motiverat, men då, såsom av seminariekommitténs ovanintagna yttrande framgår, kommittén mot ändamålsenligheten av den föreslagna seminariebyggnaden framställt anmärkning, som, om än utskottet icke kunnat ingå i närmare prövning av desamma, dock synas vara av den betydelse, att de måste anses förtjäna beaktande, innan byggnadsföretaget fastställs och utföres, har utskottet ansett olägenheten av ett uppskov med frågan icke vara så tungt vägande, att den bör verka till fastställande redan nu av en byggnadsplan, som i en framtid kan komma att visa sig ofördelaktig för undervisningens behöriga upprätthållande. Utskottet anser sig därför föranlåtet att avstyrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet, dock med uttalande av den förhoppning, att Kungl. Maj:t måtte redan till nästa års riksdag, efter förnyad omprövning av ärendet — — — —, framlägga förslag till nybyggnad för seminariet.

Den fortsatta behandlingen av frågan om Luleåseminariet.

Vad utskottet i detta hänseende föreslagit vann riksdagens godkännande.

I anledning av detta riksdagens beslut anbefalldes Kungl. Maj:t överintendentsämbetet att låta utarbета nya ritningar till seminariebyggnad i Luleå, varvid de önskemål, som av seminariekommittén uttalats, i huvudsak borde tillgodoses. Förändringen avvägabragtes förnämligast genom inskjutande av en ny våning samt genom vaktmästarbostadens förläggande till en särskild byggnad. I enlighet med överintendentsämbetets omarbetade förslag framlade Kungl. Maj:t förnyad proposition i ärendet till 1908 års riksdag, under uttalande av »att de av (seminarie)kommittén framförda synpunkterna, särskilt beträffande lokalerna för den naturvetenskapliga undervisningen, äro av mycken vikt, då det gäller anordnande av ett nytt

seminarium, särskilt i betraktande av den sannolikt ganska betydande förändring av seminarieundervisningen, som är att förvänta. De flesta av dessa synpunkter hava ju ock, såsom kommittén själv erinrar, vunnit beaktande vid utförandet av de nya byggnaderna vid Stockholms folkskoleseminarium». De vidtagna förändringarna medförde en ökning av kostnadsförslaget från kronor 261,800 till kronor 392,750.

Statsutskottet fann visserligen ökningen av kostnadsbeloppet synnerligen hög, men ville dock ej motsätta sig beviljandet av det äskade anslaget, och riksdagen biföll Kungl. Maj:ts framställning.

*Nybyggnad
för seminariet i Växjö.*

Genom 1907 års riksdags beslut rörande seminariebyggnad i Luleå kom tydligen frågan om uppförandet av nya lokaler för Växjö seminarium, vilket, såsom nämnts, beslutats av 1906 års riksdag men vid denna tid ännu ej påbörjats, i ett nytt läge. Redan under frågans förberedande behandling hade av seminariets rektor och inom domkapitlet anmärkningar framställts mot de utrymmen, som avsetts för den naturvetenskapliga undervisningen. Skäl syntes nu föreligga att underkasta de uppgjorda ritningarna en bearbetning för bättre tillgodoseende av de framställda önskemålen. Så mycket större anledning härtill förefanns, som de inkomna entreprenadanbudena gävo vid handen, att den av riksdagen anslagna byggnadssumman, kronor 246,250, skulle komma att överstigas med icke mindre än 49,750 kronor.

Sedan därför ritningarna omarbetats enligt den nya för Luleåseminariet uppgjorda planen, framlades för 1908 års riksdag proposition om höjning av byggnadsanslaget till Växjö seminarium med 89,750 kronor, varav 40,000 kronor beräknades för byggnadens utvidgning och återstoden avsågs till täckande av den genom entreprenadauktionerna ådagalagda stegringen av byggnadskostnaderna. Statsutskottet förklarade sig »i likhet med Kungl. Maj:t anse, att de naturvetenskapliga ämnena böra i fråga om utrymmet tillgodoses i större mån, än som är fallet i den för närvarande till utförande fastställda byggnadsplanen», samt förordade därför den begärda ökningen av byggnadssumman. Framställningen vann också riksdagens bifall. Sammanlagda byggnadsanslaget för detta seminarium uppgick alltså till 336,000 kronor.

Vid förberedandet av de seminariebyggnadsfrågor, som närmast efter de nu nämnda förelegat till riksdagens behandling, nämligen för seminarier i Göteborg och i Falun, upptogs den i kommitténs ovannämnda yttrande till statsutskottet vid 1907 års riksdag framställda planen om seminarier med dubbel uppsättning av klasser, s. k. dubbelseminarier. Därjämte hade vid utarbetandet av de förslag till nya lokaler för nämnda seminarier, vilka framlades genom propositioner till 1909 och 1911 års riksdagar, de förut berörda synpunkterna i avseende på utrymme för den naturvetenskapliga undervisningen, lärum för eleverna m. m. beaktats. I sistnämnda hänseende gjorde departementschefen i framställningen till 1909 års riksdag rörande om- och nybyggnad för Göteborgs seminarium, jämte det skälen för seminariets utvidgning till dubbelseminarium angävos, följande uttalande.

*Seminarie-
byggnader
av 1908 års
typ.*

»Tillkomsten av de två seminarierna i Luleå och Växjö utmärker, om ej alla tecken missvisa, inledningen av ett betydelsefullt skede i den svenska folkskoleundervisningens utveckling. Det är nog icke blott en tillfällighet, att dessa seminarier blivit till under en tid, då ropet på en reformering av folkskolan i mera praktisk riktning allt starkare låtit höra sig. En ökad insikt hos våra folkskollärare i naturkunskap och en därav härflytande ökad förståelse av denna kunskaps betydelse för det praktiska livets behov måste nämligen anses som ett viktigt steg till förverkligande av den begärda reformen.»

Båda de nu nämnda propositionerna lämnades av statsutskottet utan anmärkning och blevo av riksdagen bifallna. För om- och tillbyggnaden av seminariet i Göteborg, där den befintliga byggnaden till en del kunde användas och något nytt gymnastikhus icke erfordrades, beviljades 429,000 kronor. Hade fullständig nybyggnad, även innefattande nytt gymnastikhus, varit av nöden, torde, att döma av en jämförelse med andra seminariebyggnader, byggnadskostnaden hava uppgått till 520,000 à 530,000 kronor. Det beviljade anslaget för seminariebyggnaden i Falun uppgick till 502,100 kronor. I ingendera av nämnda byggnadsanslag ingick tomtkostnad.

Då det sålunda genom statsmakternas vid flera tillfällen fattade beslut måste anses vara fastslaget, att vid uppförande av byggnader för våra

folkskoleseminarier de önskemål böra vinna beaktande, åt vilka kommittén genom sitt förut berörda yttrande till statsutskottet vid 1907 års riksdag fått giva uttryck och om vilkas berättigande kommittén alltjämt är livligt övertygad, finner kommittén icke anledning att i detta sammanhang ytterligare ingå på frågan om seminarielokalernas ändamålsenliga anordning. I annat sammanhang (sid. 431 ff.) föreslår kommittén, att vissa av de seminarier, vilkas nuvarande byggnader äro mest otillfredsställande i hygieniskt avseende och i fråga om undervisningens anordnande, skola under de närmaste åren utvidgas till dubbelseminarier och således i sammanhang därmed erhålla nya byggnader, och anser kommittén, att dessa byggnader böra uppföras i väsentlig överensstämmelse med den här berörda typen.

Efter genomförandet av denna plan skulle bland seminariebyggnaderna av den äldre typen kvarstå byggnaderna i Karlstad, Umeå och Skara. Uppenbart är, att även dessa byggnader, så snart förhållandena det medgiva, böra ersättas av nya mot undervisningens krav bättre svarande.

*Kostnaderna
för seminari-
ariebygg-
nader av
1908 års typ.*

Till belysande av frågan om de kostnader, som byggnader av den nya seminarietypen betinga, torde ett par erinringar böra göras.

Först erbjuder sig därvid en jämförelse med kostnaderna för seminariebyggnader av enkelseminariets typ. Såsom ovan angivits, uppgingo dessa för de under 1900-talets första år uppförda seminariebyggnaderna (inberäknat rektorsbostad m. m.) till omkring 220,000 kronor. Den allmänna stegringen i byggnadskostnader medförde emellertid snart en ökning av kostnaderna för byggnader av denna typ. Så uppgingo dessa för seminariebyggnaden i Härnösand till omkring 237,000 kronor, beräknades i det första förslaget till seminariebyggnad i Luleå till 261,800 kronor och skulle, såsom entreprenadanbuden utvisade, för seminariebyggnad av samma typ i Växjö ha uppgått till 296,000 kronor (mot beräknade 246,250 kronor). Utan någon avsevärd ökning av utrymmena eller dyrbarare utrustning i övrigt hade sålunda under några år på grund av den allmänna stegringen av priser å materialier och arbete kostnaderna för byggnader av denna typ ökats från omkring 220,000 kronor till nära 300,000 kronor. Då vidare de i det föregående omtalade stegrade fordringarna på byggnader av denna art, vilka betingades av de ändrade åskådningarna

om undervisningens bedrivande, skulle tillgodoses, medförde detta en ökning av kostnaderna med åtminstone 50,000 till 60,000 kronor, såsom framgår av kostnaderna för de utförda seminariebyggnaderna i Stockholm (kr. 368,850), Växjö (kr. 336,000) och Luleå (kr. 392,750).

Byggnadskostnaderna för ett enkelseminarium, motsvarande nutida krav, måste sålunda med de priser, som vid dessa byggnaders utförande voro rådande, beräknas till i genomsnitt 365,000 kronor.

Av de ovan angivna kostnadsberäkningarna för de nya seminariebyggnaderna i Göteborg och Falun framgår, att kostnaderna för byggnader till ett dubbelseminarium av den i det föregående berörda typen *under förutsättning av oförändrade priser och i öfrigt likartade byggnadsförhållanden* torde kunna uppskattas till omkring 500,000 à 550,000 kronor. Då effektiviteten i avseende på lärarutbildningen hos ett dylikt dubbelseminarium är alldeles densamma som hos två enkelseminarier, finner man, att användningen av dubbelseminarietypen medför en besparing i byggnadskostnader, som för varje fall kan beräknas till omkring 200,000 kronor. Sedd ur en något annan synpunkt kan saken även uttryckas så, att tillämpningen av nyssnämnda byggnadstyp gjort det möjligt att, trots de senaste årens betydligt stegrade byggnadskostnader, på ett tillfredsställande sätt tillgodose de under samma tid väsentligt ökade fordringarna på undervisningslokaler, utan att byggnadskostnaderna, för utexaminerad elev räknat, ökats. Beaktas därjämte, att driftkostnaderna bliva icke oväsentligt lägre för ett dubbelseminarium än för två enkelseminarier, torde det vara uppenbart, att frågan om beredande av bättre lokaler för seminarieundervisningen genom användande av dubbelseminarietypen blivit löst på ett i ekonomiskt hänseende fördelaktigt sätt.

Söker man åter en belysning av kostnaderna för dubbelseminariet genom jämförelse med byggnadskostnaderna för läroanstalter av annan art, torde de högre allmänna läroverken närmast böra komma i betraktande. Även om seminariets lärokurser äro andra än läroverkets, kunna de fordringar, som ur undervisningens synpunkt måste ställas på lokaler för det förra, icke bliva mycket mindre än de, som gälla i fråga om det senare, särskilt som i seminarieundervisningen ingå två obligatoriska övningsämnen utom de, som tillhöra läroverkets undervisning, nämligen slöjd eller

husligt arbete och trädgårdsskötsel, av vilka särskilt det förra kräver ett avsevärt lokalutrymme. Dubbelseminariet får i seminarieklasserna omkring 240 elever och i övningsskolan minst 150 barn, sammanlagt alltså omkring 400 lärjungar, och kommer sålunda att ha samma lärjungeantal som ett högre allmänt läroverk med 10 gymnasialavdelningar om 25 lärjungar och 5 realskoleklasser om 30 lärjungar, tillsammans 15 avdelningar.

De förändrade åskådningarna i fråga om den naturvetenskapliga undervisningens bedrivande ha som bekant även vid ett flertal av de allmänna läroverken framkallat behov av nya eller utvidgade lokaler för denna undervisning. I de flesta fall har man där kunnat tillgodose de mest trängande behoven genom tillbyggnad och omändring av de befintliga läroverkshusen. En jämförelse mellan dessa byggnadsarbeten och de nya dubbelseminarierna med avseende på kostnaderna har tydligen intet värde i förevarande avseende. Men för några allmänna läroverk ha under de senaste åren uppförts eller stå under uppförande nya byggnader, och en jämförelse med dessa bör kunna vara belysande för frågan om dubbelseminariernas kostnader.

Någon jämförelse med högre realläroverkets å Östermalm nya byggnad kan givetvis icke komma ifråga, då denna byggnad är avsedd för ett närmare dubbelt så stort antal lärjungar som ett dubbelseminarium och vid dess uppförande även andra hänsyn än de rent pedagogiska voro att beakta. Däremot är det anmärkningsvärt, att byggnaden för realskolan å Kungsholmen, vilken togs i användning år 1907, betingade en kostnad av 820,076 kronor (utan bostad för rektor). Detta skolhus inrymmer f. n. ej mer än 330 lärjungar, fördelade i 11 avdelningar, och har i reserv blott ett par klassrum jämte en teckningssal och ett par mindre rum.

För läroverket i Hudiksvall uppföres f. n. nybyggnad. Detta läroverk har i gymnasiet 57 och i realskolan 121, tillsammans 178 lärjungar, fördelade i 11 avdelningar. Den nya byggnaden, som icke omfattar bostad för rektor, kommer att kosta omkring 410,000 kronor, vilket pris betraktas som synnerligen lågt och uppgives bero på särskilda gynnsamma omständigheter.

Även för läroverket i Jönköping står nytt läroverkshus under uppförande. Läroverket omfattar gymnasium om 148 lärjungar i 8 avdel-

ningar samt realskola med 332 lärjungar i 13 avdelningar, sammanlagt 480 lärjungar i 21 avdelningar. Den nya byggnaden, som beräknas rymma ytterligare ett hundratal lärjungar, omfattar icke rektorsbostad och icke heller gymnastiklokal eller lokaler för biblioteket, då användbara sådana redan finnas. Kostnaderna för den nya byggnaden beräknas till 656,000 kronor, och skulle nyssnämnda lokaler jämväl behövt nybyggas, hade kostnaderna helt visst kommit att närma sig 800,000 kronor.

Härav synes framgå, att kostnaderna för de hittills beslutade dubbelseminarierna, jämförda med här meddelade kostnadsbelopp, äro ganska måttliga, och det torde sålunda vara uppenbart, att de framställda kraven på utrymme för undervisningen icke varit obilliga samt att vid byggnadstypens utarbetande sparsamhet och enkelhet vunnit tillbörligt beaktande.

Vad angår seminariernas förseende med undervisningsmateriell, har försiggått en utveckling ungefär likartad med den, som ägt rum i fråga om deras byggnader. De anslag, som tidigare beviljats till inköp av böcker och materiell, hava varit mycket obetydliga och alldeles otillräckliga för sitt ändamål. I den mån insikten blivit allmännare om nödvändigheten av att hjälpmedel av denna art ställas till undervisningens förfogande, hava ifrågavarande anslag något ökats. Visserligen sakna de seminarier, som hava gamla byggnader, ännu i stor utsträckning behöfelig undervisningsmateriell, och de för anskaffande av dylik anvisade medlen äro alltför knapphändiga. Men åt de seminarier, som under senaste årtionde erhållit nya lokaler, har efter framställning av vederbörande myndigheter beviljats anslag till inredning och möblering samt till inköp av undervisningsmateriell, som, åtminstone vad angår de senast beviljade beloppen, medgiva anskaffande av undervisningsmedel i den utsträckning, att berättigade krav därmed få anses tillgodosedda. Då det torde kunna antagas, att riksdagen också framdeles vid ifrågakommande nybyggnader för seminarier skall vara villig att anslå medel för dessas utrustande på likartat sätt med undervisningsmedel, finner kommittén icke heller i detta avseende anledning att framlägga någon ytterligare utredning eller framställa några förslag.

Undervisningsmedel.

Kap. XII. Lärarseminarierna och värnpliktstjänstgöringen.

Allteftersom den genom 1901 års härordning bestämda ökningen av de värnpliktigas tjänstgöring hunnit genomföras, har det visat sig, att det för vissa grupper av värnpliktiga är förenat med stora olägenheter att fullgöra dem åliggande tjänstgöring. Till dessa värnpliktiga höra studerande vid högre läroanstalter av olika slag. Alldeles särskilt kännbara hava olägenheterna visat sig vara för seminariernas elever, vilka till betydande antal befinna sig i den ålder, att tiden för deras värnpliktstjänstgöring till större eller mindre del sammanfaller med studietiden. Då deras utbildning för lärarkallet ju helt och hållet är beroende av deras deltagande i den å seminarierna meddelade undervisningen och utbildningstiden vid dessa läroanstalter dessutom är knappt tillmätt, måste till och med ganska korta avbrott i elevernas studiearbete medföra ogynnsamma verkningar. Så mycket mer då avbrott av den omfattning, som fullgörandet av värnplikts-tjänstgöringen kan framkalla. Vid skilda tillfällen hava därför seminarie-myndigheterna framhållit de olägenheter som visat sig och påyrkat åtgärder för deras avhjälpande.

Redan tidigt har kommitténs uppmärksamhet riktats på dessa olägenheter, och kommittén avlät i anledning härav den 20 december 1907 till Kungl. Maj:t en underdånig hemställan i ärendet. I denna lämnades en på tillgängliga statistiska uppgifter stödd framställning av de svårigheter, som yppat sig vid seminarieelevernas fullgörande av sin värnpliktstjänstgöring, samt fram-lades förslag till sådan ändring i värnpliktslagen och i inskrivningsförordningen, att de överklagade olägenheterna därigenom skulle i det hela kunnat undanröjas. Efter behandling inom generalstaben och av 1907 års generals-

kommissions delegerade blev denna kommitténs framställning hänskjuten till de sakkunniga, som enligt nådigt bemyndigande av den 25 juni 1909 tillkallades för att inom lantförsvarsdepartementet biträda med verkställande av utredning och utarbetande av förslag i fråga om lättnader åt vissa kategorier värnpliktiga. I de sakkunnigas, eller, som de vanligen benämna sig, »värnpliktskommissionens», arbete, i vad det avsåg folkskoleseminarierna, har kommitténs ledamot H. Dahlgren deltagit såsom adjungerad. Kommissionen avgav den 8 juli 1910 betänkande rörande de studerande vid bland annat folkskoleseminarierna. Över detta kommissionens betänkande ha efter nådig remiss underdåniga yttranden avgivits av militära och civila myndigheter, bland dem lärarkollegierna vid de manliga seminarierne.

Kommittén vill i det följande redogöra för de olägenheter, som för seminarierne och de värnpliktiga seminarieeleverna framkallas av nu gällande bestämmelser i avseende på värnpliktstjänstgöringens fullgörande liksom för de förslag till dessas undanröjande, som under ärendets hittillsvarande behandling framkommit, samt angiva sin egen uppfattning av dessa förslag.

Den svenske mannens värnplikt inträder enligt värnpliktslagens § 1 Olägenheter-
det kalenderår, då han fyller 21 år, och han har att detta år inställa sig ^{na för semi-}
till mönstring. Blir han därvid godkänd, inskrives han, och följande år, ^{narierne och}
hans andra värnpliktsår, under hvilket han fyller 22 år, börjar hans ut- ^{deras elever}
bildning. Enligt generalorder den 3 januari 1910 nr 1 skall värnpliktig ^{av den mili-}
seminarieelev i allmänhet tilldelas infanteriet. Hans utbildning kommer ^{tära tjänst-}
^{göringsti-}
^{dens nuva-}
^{rande för-}
^{läggning.}
sålunda att omfatta följande tjänstgöringsomgångar:

2:a värnpliktsåret: rekrytttjänstgöringen 150 dagar, omkring 13 april
—10 september,

1:a repetitionsövningen 30 dagar, omkring 11 sep-
tember—10 oktober,

3:e värnpliktsåret: 2:a repetitionsövningen 30 dagar, omkring 11 sep-
tember—10 oktober,

4:e värnpliktsåret: 3:e repetitionsövningen 30 dagar, omkring 11 sep-
tember—10 oktober.

Hela utbildningen omfattar alltså under 2:a värnpliktsåret 180 dagar och under vart och ett av 3:e och 4:e åren 30 dagar, sammanlagt 240 dagar eller 8 månader.

Det är tydligt, att de så förlagda militära tjänstgöringstiderna för många värnpliktiga seminarieelever komma att helt eller delvis infalla under deras studietid vid seminariet och i större eller mindre utsträckning sammanfalla med seminariets arbetstider.

Den nyssnämnda regelmässiga förläggningen av värnpliktstjänstgöringen kan emellertid komma att undergå förskjutningar genom de värnpliktigas användande av den rätt till förtidstjänstgöring eller till uppskov med tjänstgöringen, som under vissa förhållanden är medgiven.

Rätten till förtidstjänstgöring innebär, att den unge man, som så önskar och som befinnes hava nått tillräcklig kroppslig utveckling, får inskrivas redan det år, då han fyller 20 år, och begynna sin tjänstgöring följande år.

Uppskov med tjänstgöringen kan beviljas bland andra sådan värnpliktig, för vilken »tjänstgöringens fullgörande skulle medföra avsevärt avbräck i fortskriden lärokurs eller eljest bereda honom — — — väsentliga svårigheter eller olägenheter». Sådant uppskov kan beviljas för rekryttjänstgöringen till det år, då den värnpliktige fyller 24 år, d. v. s. med 2 år, och för var och en av de 3 repetitionsövningarna med 1 år. Utnyttjas uppskovsrätten helt och hållet, kan alltså rekryttjänstgöringen fullgöras det år, då den värnpliktige fyller 24 år, 1:a repetitionsövningen det år, då han fyller 25 år, 2:a repetitionsövningen det år, då han fyller 27 år, och 3:e repetitionsövningen slutligen det år, då han fyller 29 år.

Då de personer, som söka inträde vid seminarium, mången gång icke kunnat fatta beslut därom redan ett par år i förväg, liksom det icke sällan händer, att inträde vinnes först efter 2 till 3 ansökningar, varigenom möjligen gjorda beräkningar omintetgöras, och då i varje fall under nuvarande förhållanden utsikterna att vinna inträde äro ytterst ovissa, kan det icke annat än i undantagsfall förväntas, att de nyinträdande seminarieeleverna hava kunnat genom förtidstjänstgöring till någon del avvärja den kollision mellan studierna och värnpliktstjänstgöringen, som kan komma att uppstå. Däremot kan denna kollision i åtskilliga fall förhindras genom användande av rätten

till uppskov med en eller flera tjänstgöringsomgångar. Icke alltid torde seminarieeleverna i den utsträckning som det varit möjligt ha begagnat denna utväg. Men vill man vinna en överblick av de förhållanden, som bli en följd av nu gällande bestämmelser för inskrivning och tjänstgöring, är det tydligen riktigast att taga med i räkningen samtliga de uppskovsmöjligheter, som kunna medgivas och vederbörligen utnyttjas.

Med användande av den statistiska undersökning rörande de manliga seminarieelevernas åldersfördelning under kalenderåren 1904—1908, varpå den ovan nämnda värnpliktskommissionen grundat sin utredning, får man följande översikt, upptagande dels de under sagda tid i seminarierna *intagna*, dels de från seminarierna efter avlagd avgångsexamen *avgångna* eleverna, angivna i medeltal för år. Översikten utgår från den icke fullt riktiga förutsättningen, att alla elever intagits i första klassen och sålunda genomgå seminariets samtliga fyra klasser. Då endast ett ringa antal vinner inträde i högre klass än den första, bli de härigenom uppkommande felen dock föga betydande, och de torde fullständigt utjämnas, om man räknar med medeltal mellan intagna och avgångna.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Årligen intagna i medeltal för åren 1904—1908.			Värnpliktstjänstgöringens inverkan på studiearbetet:	Årligen avgångna i medeltal för åren 1904—1908.		Medeltal av intagna och avgångna.		
Åldersklasser.	Antal.	I % av samtliga intagna.		I % av samtliga avgångna.	Antal.	Åldersklasser.	Antal.	I % av samtliga.
17—19	146	59.7	kunna fullgöra all tjänstgöring <i>efter</i> avslutad seminariekurs.	64.4	132	19—23	139	62.0
20	27	11.1	drabbas av kollision mellan tjänstgöring och seminariekurs.	12.8	26	24	26.5	11.9
21	16	6.6		5.5	11	25	13.5	6.1
22	17	6.8		5.6	63	26	14.5	6.2
23	14	5.4		3.8	8	27	11	4.6
24	10	4.2		2.9	6	28	8	3.6
25—	15	6.2	kunna ha fullgjort all tjänstgöring <i>före</i> påbörjad seminariekurs.	5.0	10	29—	12.5	5.6
	245	100.0		100.0	205		225	100.0

Till frågans ytterligare belysning meddelas ur de till kommitténs betänkande fogade statistiska redogörelserna motsvarande siffror för de följande kalenderåren, 1909—1910.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Årligen intagna i medeltal för åren 1909—1910.			Värnpliktstjänstgöringens inverkan på studiearbetet:	Årligen avgångna i medeltal för åren 1909—1910.			Medeltal av intagna och avgångna.	
Åldersklasser.	Antal.	I % av samtliga intagna.		I % av samtliga avgångna.	Antal.	Åldersklasser.	Antal.	I % av samtliga.
17—19	145.5	54.6	kunna fullgöra all tjänstgöring <i>efter</i> avslutad seminariekurs.	65.9	144.5	19—23	145	60.2
20	26.5	9.9	drabbas av kollision mellan tjänstgöring och seminariekurs.	10.3	22.5	24	24.5	10.1
21	27.5	10.3		6.6	14.5	25	21.0	8.5
22	14.5	5.5		5.7	12.5	26	13.5	5.6
23	19.0	7.1		4.4	9.5	27	14.5	5.8
24	14.5	5.5		3.4	7.5	28	11.0	4.4
25—	19.0	7.1	kunna ha fullgjort all tjänstgöring <i>före</i> påbörjad seminariekurs.	3.7	8.0	29—	13.5	5.4
	266.5	100.0		100.0	219.0		243	100.0

Förestående tabeller lämna upplysning om det antal elever, som under sin seminariekurs måste en eller flera gånger vara frånvarande från undervisningen på grund av värnpliktstjänstgöring. Enär vissa av nämnda elever måste två eller t. o. m. tre gånger under sin studietid fullgöra värnpliktstjänstgöring, blir tydligen antalet fall av frånvaro större än antalet elever, för vilka frånvaro nödvändiggöres.

Vill man vinna en översikt av huru många frånvarofallen kunna antagas i gynnsammaste fall bliva, har man att tillse, huru de värnpliktiga åldersgruppernas tjänstgöring med användande av uppskovsrätten bör ordnas för att i minsta mån inverka störande på seminariestudierna.

Man har därvid att utgå från den förutsättningen, att avbrott i dessa studier äro till större skada, ju längre fram under lärokursens gång de förekomma. Till fjärde klassens vårtermin kan värnpliktstjänstgöringen överhuvud icke förläggas utan att omöjliggöra den värnpliktiges avgångsexamen. Och såväl under höstterminen i fjärde klassen som vårterminen

i tredje klassen kan, särskilt med hänsyn till den praktiska utbildningen, en tids frånvaro näppeligen ersättas. Även i det fall, att tiden för frånvaro därigenom något förlänges, torde man alltså böra tänka sig värnpliktstjänstgöringen förlagd till första och andra klasserna samt tredje klassens hösttermin. Å andra sidan måste tjänstgöringen uppskjutas, så mycket att man, med användande av uppskovsrätten, må kunna undvika så många tjänstgöringsomgångar som möjligt. En granskning av förhållandena leder då till följande översikt¹⁾:

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Ålder vid intagning i seminariet.	Antal elever för år, medeltal av intagna och av- gångna.	I % av hela medeltalet elever.	Ålder och värnpliktstjänstgöring i klass:				
			I. ht.	I. vt. II. ht.	II. vt. III. ht.	III. vt. IV. ht.	IV. vt.
20 år	24.5	10.1	20 år	21 år	22 år rekrytövn. 1. rep.-övn.	23 år	24 år
21 år	21	8.5	21 år	22 år	23 år rekrytövn. 1. rep.-övn.	24 år	25 år
22 år	13.5	5.6	22 år rekrytövn.	23 år 1. rep.-övn.	24 år 2. rep.-övn.	25 år	26 år
23 år	14.5	5.8	23 år 2. rep.-övn.	24 år 3. rep.-övn.	25 år	26 år	27 år
24 år	11	4.4	24 år 3. rep.-övn.	25 år	26 år	27 år	28 år
	84.5	34.4					

Resultatet blir alltså, att man har att räkna med följande frånvarofall:

i *klass I, höstterminen*: terminens början—12 september: 22-åringarna²⁾,
årligt medeltal för samtliga seminarier 13.5 elever, 5.6 %, för varje seminarium 1.5 elever;

¹⁾ Då talen för åren 1909—1910 tydligen bäst återgiva de närvarande förhållandena, användas dessa tal i den följande framställningen.

²⁾ Med 22-åringar, 23-åringar o. s. v. åsyftas i den följande framställningen de elever, som vunnit inträde i (första klassen av) seminariet det kalenderår, under vilket de fyllde respektive 22, 23 o. s. v. år.

9 september—12 oktober: 23- och 24-åringarna, årligt medeltal för samtliga seminarier 25.5 elever, 10.2 %, för varje seminarium 2.5 elever;
i *klass II, höstterminen*: 9 september—12 oktober: 22- och 23-åringarna, årligt medeltal för samtliga seminarier 28 elever, 11.4 %, för varje seminarium 3 elever;

vårterminen: 11 april—terminens slut: 20- och 21-åringarna, årligt medeltal för samtliga seminarier 45.5 elever, 18.6 %, för varje seminarium 5 elever;

i *klass III, höstterminen*: terminens början—12 september: 20- och 21-åringarna, årligt medeltal för samtliga seminarier 45.5 elever, 18.6 %, för varje seminarium 5 elever;

9 september—12 oktober: 20-, 21- och 22-åringarna, årligt medeltal för samtliga seminarier 59 elever, 24.2 %, för varje seminarium 6.5 elever.

Ser man saken från de värnpliktiga elevernas synpunkt, finner man för de olika åldersklasserna följande frånvarotider:

Åldersklasser.	Antal elever i medeltal för år.	I % av det årliga medeltalet.	Tjänstgöring, som kolliderar med terminerna:	På grund härav bortgår från studietiden:
20-åringar . .	24.5	10.1	rekrytövn. 1. rep.-övn.	från vårterminen i klass II 2 månader samt från höstterminen i klass III 7 veckor;
21-åringar . .	21	8.5	rekrytövn. 1. rep.-övn.	från vårterminen i klass II 2 månader samt från höstterminen i klass III 7 veckor;
22-åringar . .	13.5	5.6	rekrytövn. 1. o. 2. rep.-övn.	från höstterminen i klass I 2½ veckor, från höstterminen i klass II nära 5 veckor (eventuellt från höstterminen i klass I 7 veckor) samt från höstterminen i klass III nära 5 veckor;
23-åringar . .	14.5	5.8	2. o. 3. rep.-övn.	från vardera av höstterminerna i klasserna I och II nära 5 veckor;
24-åringar . .	11	4.4	3. rep.-övn.	från höstterminen i klass I nära 5 veckor.

Den kollision mellan seminariestudierna och värnpliktstjänstgöringen, som framgår av nu lämnade översikt, är såsom förut nämnts den, som,

genomsnittligt sett, kan väntas ifrågakomma i gynnsammaste fall, d. v. s. med ändamålsenligaste utnyttjande av uppskovsrätten. Men klart är, att förhållandena vid det enskilda seminariet i många fall kunna komma att ställa sig betydligt ogynnsammare. Dels finnes ingen trygghet för att eleverna med anlitande av tillgängliga utvägar verkligen ordna sin värnpliktstjänstgöring på det med hänsyn till studierna lämpligaste sättet. Dels är elevernas fördelning mellan de skilda åldersklasserna vid olika seminarier ganska växlande. Under det att de av elevernas frånvaro framkallade olägenheterna sålunda vid vissa seminarier göra sig i mindre grad gällande, bliva de vid andra så mycket mera kännbara, vilket framgår av följande översikt av de intagna elevernas åldersfördelning vid de olika manliga seminarierna i medeltal för kalenderåren 1909—1910.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
Åldersår, som uppnåddes under det kalenderår, då inträde vanns.	Luleå.		Uppsala.		Härnösand.		Linköping.		Strängnäs.		Medeltal för samtliga seminarier.		Göteborg.		Växjö.		Lund.		Karlstad.	
	An- tal.	I % av samtliga intagna.	An- tal.	I % av samtliga intagna.	An- tal.	I % av samtliga intagna.	An- tal.	I % av samtliga intagna.	An- tal.	I % av samtliga intagna.	An- tal.	I % av samtliga intagna.	An- tal.	I % av samtliga intagna.	An- tal.	I % av samtliga intagna.	An- tal.	I % av samtliga intagna.	An- tal.	I % av samtliga intagna.
—19	9.5	37.25	10.5	43.75	11.5	40.35	15.0	58.83	17.0	51.52	16.2	54.73	24.5	60.50	20.0	62.50	21.5	65.15	16.0	63.31
20	2.5	9.80	2.0	8.33	1.5	5.26	2.0	7.84	4.5	13.64	2.9	9.80	7.0	17.29	2.5	7.81	2.5	7.57	2.0	8.16
21	3.0	11.77	4.0	16.67	5.5	19.30	2.0	7.84	2.0	6.06	3.1	10.47	3.0	7.41	2.5	7.81	3.0	9.09	2.5	10.21
22	3.5	13.73	1.0	4.17	1.0	3.51	2.0	7.84	1.5	4.54	1.6	5.41	1.5	3.70	3.0	9.38	0.5	1.52	0.5	2.04
23	1.0	3.92	2.0	8.33	3.5	12.28	2.5	9.81	4.0	12.12	2.1	7.09	1.5	3.70	1.0	3.12	2.0	6.06	1.5	6.12
24	2.0	7.84	2.0	8.33	1.5	5.26	2.0	7.84	1.5	4.54	1.6	5.41	1.5	3.70	1.5	4.69	2.0	6.06	0.5	2.04
	12.0	47.06	11.0	45.83	13.0	45.61	10.5	41.17	13.5	40.90	11.5	38.18	14.5	35.80	10.5	32.81	10.0	30.30	7.0	28.57
25	4.0	15.69	2.5	10.42	4.0	14.04	—	—	2.5	7.58	2.1	7.09	1.5	3.71	1.5	4.69	1.5	4.55	1.5	6.12
	25.5	100.00	24.0	100.00	28.5	100.00	25.5	100.00	33.0	100.00	29.6	100.00	40.5	100.00	32.0	100.00	33.0	100.00	24.5	100.00

Denna översikt visar, att vid 5 av de 9 manliga seminarierna antalet intagna elever, för vilka kollision mellan studier och värnpliktstjänstgöring inträder, uppgår till mer än 40 % av samtliga intagna, under det nämnda

antal vid 4 seminarier understiger medeltalet för samtliga seminarier. Seminarierna i norra och östra delarna av landet stå sålunda, enligt vad tabellen utvisar, i en egendomlig motsättning till seminarierna i södra och västra Sverige, i det de förra förete en relativt hög intagningsålder och större kollision mellan seminariestudier och värnpliktstjänstgöring, under det de senare uppvisa lägre intagningsålder och sålunda mindre kollision. Denna motsättning torde väl sammanhånga med olikheter i avseende på de folkklasser, varifrån seminarieeleverna utgå, om vilka det torde vara säkrast att icke uttala några förmodanden.

En frånvaro från undervisningen, som i avseende på tidslängd och de frånvarandes antal kan få en sådan utsträckning, som förestående översikter utvisa, måste uppenbarligen i större eller mindre grad inverka störande på denna undervisning. Detta blir i särskild grad fallet, då undervisningen, såsom förhållandet är vid seminariet, har till sitt förfogande en synnerligen snävt begränsad tid och därjämte på grund av sin särskilda uppgift är av en högeligen invecklad beskaffenhet. I detta hänseende är särskilt den frånvaro, som infaller i början av ett läsår, ogynnsam, enär åtskilligt av det som genomgåts, under det vissa elever varit frånvarande, måste tagas om, sedan dessa infunnit sig, för att de skolasättas i stånd att tillgodogöra sig den följande undervisningen. Såsom utvisas av den förut lämnade översikten, kommer detta att i särskild grad gälla om höstterminen i klass III; det torde utan överdrift kunna påstås, att resultatet av denna termins arbete genom frånvaron för värnpliktstjänstgöringen försvagas ungefär lika mycket, som om terminen förkortades med en månad. De manliga seminariernas utbildningsmöjligheter, vilka redan förut försvagats genom de för närvarande anbefallda skjutövningarna, vilka pågå under 14 dagar varje hösttermin, bliva så än mera underlägsna de kvinnliga seminariernas, vilka äro fria från dylika störande inverkningsar.

Till en sänkning av de manliga seminariernas bildningsnivå bidrager även den omständigheten, att de elever, som på grund av frånvaro för värnpliktstjänstgöring visa efterblivenhet i ena eller andra ämnet, anse sig ha rätt att i fråga om betygssättning och uppflyttning ställa stora anspråk

på lärarnas undseende, då frånvaron ju icke förorsakats genom deras eget förvållande.

Kunde också lärarna frigöra sig från alla hänsyn mot de på grund av värnpliktstjänstgöringen frånvarande eleverna, något som mången gång knappast kan ske utan att det goda förhållandet mellan lärare och elever äventyras, skulle likväl, i de fall, där icke sådana elevers kvarsittning bleve en följd därav, den allvarliga olägenheten att kvarstå, ett antal folkskollärare ärligen komme att utgå med en svagare utbildning, än de utan hinder av värnpliktstjänstgöringen skulle kunnat erhålla. I avseende på elevers kvarsittning tillstöter återigen en annan svårighet, den nämligen, att det oftast icke är möjligt att i nästföljande klass bereda utrymme för så pass många kvarsittare, som det här kan bliva fråga om. Denna omständighet är givetvis också ägnad att förmå lärarna att hellre avpruta något på sina fordringar än att döma elever att för en tid avbryta eller helt och hållet avsluta sin studiekurs, därför att de haft att fullgöra en medborgerlig skyldighet.

Samtliga dessa olägenheter, vilka med större eller mindre styrka gjort sig kännbara vid alla manliga seminarier, ökas, och deras verkningar bliva än ödesdigrare, i den mån seminariearbetet övergår från läxläsning av läroböcker till ett av läroanstalten och dess undervisningsmedel beroende studium och i samma mån som seminariearbetets intensitet ökas. För genomförandet vid de manliga seminarierna av den studiearbetets onläggning i dylik riktning, som kommittén i det föregående funnit sig böra förorda, utgör sålunda den nuvarande anordningen av elevernas värnpliktstjänstgöring ett väsentligt hinder.

Vad eleverna angår må blott erinras om de personliga olägenheter, det för dem medför, om de nödgas utgå från seminariet med sänkta vitsord i avgångsexamen och sålunda med minskade befordringsutsikter för framtiden eller om de på grund av kvarsittning nödgas bekosta ett femte seminarieår. För 22-åringarna kommer det att erbjuda särskilda svårigheter att vinna inträde vid seminarium, då inträdesprövningen infaller under pågående rekrytövning och de sålunda i saknad av tillfälle till repetition av inträdeskurserna, komma att ligga under i tävlingen med andra inträdes-

sökande.¹⁾ Ett bevis härför finner man i förestående tabeller (sid. 4 och 5), vilka utvisa, att antalet intagna 22-åringar är både absolut och relativt mindre under tiden 1909—1910 än under tiden 1904—1908, medan antalet intagna 23- och 24-åringar i båda hänseendena ökats.

Det antagande, som stundom framställts, att de av värnpliktstjänstgöringen framkallade avbrotten i seminariearbetet skulle komma att minskas genom en fortgående sänkning av elevernas ålder, visar sig vid närmare undersökning sakna allt fog. Detta framgår redan genom en jämförelse mellan de båda nyssnämnda översikterna och visar sig ännu tydligare genom kommitténs statistiska utredningar rörande elevernas ålder (jfr Band 3 sid. 406). Enligt dessa ha nämligen de i första seminarieklassen undervisade eleverna av de åldersgrupper, för vilka kollision uppstår mellan värnpliktstjänstgöring och seminariestudier, i procent av hela antalet manliga elever i samma klass utgjort genomsnittligt under åren 1896—1900 26.74 %, åren 1901—1905 30.81 % och åren 1906—1910 34.66 %, under det att en motsvarande minskning inom de yngsta åldersklasserna ägt rum. Denna omständighet torde väl sammanhånga därmed, att behovet av omsorgsfull förberedelse för inträdesprovet tillväxt, i samma mån som konkurrensen vid intagningen stegrats.

*Kommitténs
hemställan
den 20 december 1907.*

De olägenheter, som den ifrågakommande kollisionen mellan seminarieundervisningen och värnpliktstjänstgöringen kan vålla, äro, såsom av det föregående torde framgå, av så pass allvarlig art, att det är all anledning att tillse, om de genom lämpliga åtgärder kunna undanröjas.

I sin förut nämnda underdåniga hemställan den 20 december 1907 föreslog kommittén, efter att med användande av vid denna tid tillgängliga siffror ha lämnat en redogörelse för arten och omfattningen av de avbrott i seminariearbetet, som den utsträckta värnpliktstjänstgöringen kunde väntas komma att medföra, att olägenheterna skulle avlägsnas genom en utsträckning av rätten till uppskov med rekryttjänstgöringen till det år,

¹⁾ Den av värnpliktskommissionen å sid. 66, noten, i dess betänkande gjorda antydningen, att inträdessökande av denna åldersgrupp skulle kunna få undergå inträdesprövning vid seminariet före början av den militära tjänstgöringen, d. v. s. i början av april, är tydligen icke utförbar, då vid denna tidpunkt knappast något tillfälle för anordnande av en inträdesprövning kan beredas och i varje fall en uppdelning av denna prövning på två olika tillfällen skulle omöjliggöra en rättvis jämförelse mellan de sökande.

då den värnpliktige fyller 26 år, samt genom beviljande av rätt till förnyat uppskov med repetitionsövningar. Kommittén hemställde sålunda:

»att Eders Kungl. Maj:t tacktes vidtagna åtgärder dels för en sådan förändring av 17 § av värnpliktslagen den 14 juni 1901, att i punkt c av dess första moment ordet *tjugufyra* utbytes mot *tjugusex*, dels ock för införande uti inskrivningsförrordningens § 28 mom. 3 av ett stadgande, att förnyat uppskov med repetitionsövning må beviljas beväringssman, för vilken tjänstgöringens fullgörande skulle medföra avsevärt avbräck i påbörjad lärokurs».

Under förutsättning av ett bifall härtill skulle ingen annan kollision behövt förekomma, än att 22-åringarna varit frånvarande under 2¹/₂ vecka av höstterminen i klass I.

* * *

Folkundervisningskommitténs framställning blev, såsom sagts, efter att ha granskats av generalstaben och 1907 års generalskommissions delegerade, överlämnad till den förut nämnda värnpliktskommissionen, vilken i »Utredning och förslag i fråga om lättnader åt vissa kategorier värnpliktiga», avgivna den 8 juli 1910, uttalar sig såväl om nämnda framställning som rörande ifrågavarande spörsmål i sin helhet.

Värnplikts-
kommissionens
utlåtande.

De allmänna militära förutsättningar, på vilka kommissionens uttalanden och förslag, närmast i vad de angå seminariernas elever, grunda sig, synas hava varit följande.

1. Någon förändring i avseende på de nu bestämda tidpunkterna för de olika tjänstgöringsomgångarnas förläggning är under den närmaste framtiden icke att förvänta, och en sådan är dessutom i vissa avseenden icke att önska, enär sommarmånaderna ur militär synpunkt äro lämpligare för de värnpliktigas utbildning än vintermånaderna.

2. Värnpliktiga seminarieelever skola tilldelas infanteriet för att där i allmänhet utbildas till reservunderbefäl.

3. För en tillfredsställande utbildning av reservunderbefäl är en längre sammanhängande övningstid (minst 6 månader) nödvändig; en fördelning på två år av rekrytövningen för reservunderbefälsämnen är därför icke möjlig.

Värnplikts-
kommissionens
anmärknin-
gar mot folkun-
dervisnings-
kommitténs
hemställan.

Såsom framgår av den ovan återgivna ordalydelsen av folkunder-
visningskommitténs hemställan, innebar densamma förslag till förändringar
i tre hänseenden:

1) att uppskov med rekryttjänstgöringen skulle kunna beviljas intill
det år, då den värnpliktige fyller 26 år,

2) att förnyat uppskov skulle kunna beviljas med repetitionsövning, samt

3) att sådant uppskov skulle beviljas, när tjänstgöringen komme att
medföra avsevärt avbräck i *påbörjad* (ej såsom enligt gällande författning
fortskriden) lärokurs.

Mot den förstnämnda förändringen invänder kommissionen först och
främst, att dess genomförande skulle åstadkomma en minskning i arméns
tillgång på reservunderbefäl, visserligen icke — såsom det medges å sid.
33 — under fredsövningarna men vid mobiliseringstillfälle, i det antalet
tjänstår i första uppbådet genom sådant uppskov skulle minskas. Där-
till komme, »att personer, som uppnått 25 å 26 års ålder, torde få anses
föga lämpade att genomgå en skola av sådan art som en rekrytskola, lik-
som det säkerligen icke heller vore tilltalande för individen själv».

Mot förslagens andra moment gör kommissionen den anmärkningen,
att en utsträckning av mellantiden mellan rekrytövningen och den första
repetitionsövningen eller mellan de olika repetitionsövningarna skulle för-
ringa övningarnas militära värde.

Mot båda nu nämnda moment av förslaget anmärkes slutligen, att
kommittén vid deras framställande »väl ensidigt» låtit sig ledas av en »farhåga
för att det intrång i studierna, som värnpliktstjänstgöringen medför för en
del seminarieelever, skulle komma att återverka på effektiviteten av semi-
narieundervisningen i sådan grad, att därigenom det med denna undervisning
avsedda statsintresset skulle lida avbräck», »men mindre tagit hänsyn till
eleverna, vilka det åligger icke enbart att tjäna det för seminarierna må-
hända viktigaste intresset utan jämväl att föga sig i de fordringar, som för-
svarsväsendet ser sig tvunget att ställa på dem». För eleverna vore det
nämligen enligt kommissionens mening fördelaktigast, om de kunde under
samma fyraårsperiod såväl genomgå seminariekursen som fullgöra den mili-
tära tjänstgöringen; att fullgöra den sistnämnda efter avslutad seminariekurs
kunde för seminarieeleven »ej sällan leda till betydande svårigheter, vilka i

sin ordning återverka på hans förmåga att fylla det med seminarieutbildningen avsedda ändamålet».

Förslagets tredje moment fann sig kommissionen däremot böra tillstyrka, ehuru enligt dess mening den uppfattning av lagstadgandets innebörd, som förändringen avsåge att garantera, i själva verket kommit till uttryck redan i dess nu gällande lydelse.

Med anledning av de mot kommitténs förslag riktade invändningarna föreslog herr Dahlgren under värnpliktskommissionens överläggningar en *Modifikation av kommitténs förslag* därav, innebärande, att förnyat uppskov med repetitionsövning skulle kunna beviljas blott i fråga om andra och tredje repetitionsövningen och i varje fall endast en gång. Förslaget hade följande lydelse:

»Värnpliktig elev vid folkskoleseminarium må kunna erhålla uppskov till nästföljande år med första tjänstgöringen samt förnyat uppskov med samma tjänstgöring varje gång för ett år; dock att tjänstgöringen skall taga sin början senast det år han fyller 26 år.

Värnpliktig elev vid folkskoleseminarium må kunna erhålla uppskov med repetitionsövning till nästföljande år samt, i fråga om 2. och 3. repetitionsövning, en gång förnyat uppskov med sådan övning.»

Ett genomförande av detta förslag skulle visserligen icke fullständigt avlägsna all kollision mellan seminariearbetet och värnpliktstjänstgöringen men dock i hög grad minska den. Efter ett mer eller mindre fullständigt utnyttjande av den föreslagna uppskovsrätten skulle nämligen all tjänstgöring kunna förläggas utanför seminariekursen med undantag av en repetitionsövning för vardera av åldersklasserna 22-åringar, 23-åringar och 24-åringar samt 2¹/₂ veckor av rekryttjänstgöringen för 22-åringarna. Följande fall av frånvaro skulle alltså kvarstå:

i klass I, höstterminen: terminens början—12 september: 22-åringarna, årligt medeltal för samtliga seminarier 13.5 elever, 5.6 %, för varje seminarium 1.5 elever;

9 september—12 oktober: 24-åringarna, årligt medeltal för samtliga seminarier 11 elever, 4.4 %, för varje seminarium 1 elev;

i *klass II, höstterminen*: 9 september—12 oktober: 22- och 23-åringarna, årligt medeltal för samtliga seminarier 28 elever, 11.4 %, för varje seminarium 3 elever.

Det är tydligt, att förbättringen från seminariernas synpunkt skulle vara högst betydande.

Värnpliktskommissionen om det modifierade förslaget.

Icke heller detta förslag har emellertid värnpliktskommissionen ansett sig kunna förorda. Dess invändningar däremot äro följande.

1. Förslaget avlägsnar ej all kollision mellan seminariearbete och värnpliktstjänstgöring.

2. Elevernas ekonomiska intressen förbises liksom i kommitténs ursprungliga förslag.

3. Anmärkningen mot det för långa uppskovet med rekrytttjänstgöringen kvarstår, och även enligt det modifierade förslaget kunna uppskoven med repetitionsövningarna bliva för långa.

4. »Skulle den ifrågasatta åtgärden komma att begränsas till endast seminarieelever, bleve visserligen de militära olägenheterna mindre kännbara, men å andra sidan finge den då i hög grad karaktären av ett undantag, som enligt kommissionens mening innebure en så mycket allvarligare orättfärdighet, som endast *en* viss grupp av studerande erhöle en — låt vara ej alltför eftersträfvansvärd — rättighet framför andra, och det oaktat härigenom försvarets intressen komme att bliva lidande.»

Värnpliktskommissionens förslag.

Kommissionen finner det härav framgå, att de ifrågavarande olägenheterna kunna avlägsnas endast genom en omläggning av seminariernas terminer och studiekurser.

Vid en granskning av de för seminarierna nu gällande studieplanerna har kommissionen trott sig finna, att seminarieundervisningen är delad i tvenne hälfter, i det genomgåendet av andra klassen bildar avslutningen av en särskild kurs, småskollärarkursen, medan genomgåendet av de två återstående högre klasserna medför kompetens för folkskolläraryrket. Härav hänvisades man enligt kommissionens mening att tänka sig en sådan anordning, att den längre tjänstgöringsomgången, d. v. s. första tjänstgöringen jämte 1. repetitionsövningen, bleve inskjuten mellan dessa båda hälfter.

I anslutning till denna tankegång har kommissionen utarbetat ett förslag till omläggning av terminsindelningen vid seminarierna.

Enligt detta förslag skulle vårterminen i klass II avslutas redan den 10 april och höstterminen i klass III begynna först den 12 oktober. Under mellantiden skulle, delvis genom anlitan­de av uppskovsrätten, så mycket av den seminarieeleverna åliggande värnpliktstjänstgöringen kunna fullgöras, att sedermera blott återstode en repetitionsövning för vardera av grupperna 23-åringar och 24-åringar, tillsammans i årligt medeltal 25.5 elever eller 10.2 %, vilken övning finge fullgöras under studietid. Genom förtidstjänstgöring skulle med denna anordning även en del av de seminarieelever, som nu få fullgöra sin tjänstgöring efter seminariekursens slut, till sin ekonomiska fördel kunna fullgöra densamma under seminarietiden.

Den minskning av studietiden, som inpassandet av ett sådant avbrott däri skulle medföra, tänker sig kommissionen kunna ersättas dels genom indragning av de nu vid de manliga seminarierna påbjudna skjutövningarna, vilka borttaga flera arbetsdagar i början av varje hösttermin, dels genom minskning av påsklovet och indragning av vissa andra lovdagar, dels slutligen genom förlängning av de återstående 6 lästerminerna.

En beräkning med utgångspunkt från den nuvarande seminariekursens dagantal, 1,060 dagar, tiden för inträdesprövningarna oberäknad, leder kommissionen till följande terminsindelning för seminariekursens fyra läsår:

Klass I	höstterminen	22 augusti—22 december	123	280 dagar
	vårterminen	7 januari—12 juni	157	
Klass II	höstterminen	22 augusti—22 december	123	217 dagar
	vårterminen	7 januari—10 april	94	
Klass III	höstterminen	12 oktober—22 december	72	229 dagar
	vårterminen	7 januari—12 juni	157	
Klass IV	höstterminen	22 augusti—22 december	123	280 dagar
	vårterminen	7 januari—12 juni	157	

Summa 1,006 dagar

Den tid, som behöves för att ersätta skillnaden mellan dessa 1,006 dagar och de hittillsvarande 1,060 dagarna, kan enligt kommissionens me-

ning vinnas dels genom borttagandet av skjutövningarna, som beräknas giva en ökning i arbetstiden motsvarande 44 dagar under seminariekursen, dels genom indragningen av lovdagar.

Värnpliktskommissionen är medveten om att åtskilliga anmärkningar kunna från seminariernas sida göras mot en dylik anordning. Men den finner dessa anmärkningar i det hela icke vara av någon allvarligare betydelse. Ur militär synpunkt måste militärövningarnas försvinnande betraktas som en förlust. Deras militära betydelse kunde dock icke skattas så högt, och om därmed, »samtidigt med det värnpliktsövningarna kunna utföras under för eleven gynnsammare förhållanden än nu, den fördelen beredes försvarsväsendet, att de uppskovssökande bliva färre och de förtidstjänstgörande flera, så synes det icke vara obefogat att låta denna synpunkt (förlusten av militärövningarna) träda i bakgrunden.»

Kommissionen förbiser emellertid ingalunda, »att de invändningar, vilka ur både undervisnings- och militär synpunkt äro att göra, tillsammans mantagna möjligen kunna, åtminstone under närvarande förhållanden, befinnas väga tyngre än de obestriddliga fördelar, som vinnas för eleverna. Är detta fallet, så återstår nog intet annat, än att *eleverna få underkasta sig nu gällande bestämmelser.*»

Kommissionen framställer sålunda icke den ovan nämnda anordningen såsom sitt förslag utan anger den som det enda möjliga alternativet till de nuvarande förhållandena.

I avseende på de såsom icke vapenföra inskrivna värnpliktiga eleverna vid folkskoleseminarier (och vissa andra läroanstalter) föreslår slutligen kommissionen, att dessa skola uttagas till skrivbiträdesbefattning, att uppskov med tjänstgöringen må kunna medgivas dem till och med det år, då de fylla 26 år, samt att tjänstgöringen skall fullgöras i en följd antingen under tiden januari—augusti eller under tiden juni—januari, allt efter den värnpliktiges eget val.

Särskilt yttrande av värnpliktskommissionens adjungerade sakkunnige.

I ett till värnpliktskommissionens betänkande fogat särskilt yttrande har dess vid behandlingen av frågor rörande folkskoleseminarier adjungerade sakkunnige närmare angivit, vilka verkningar enligt hans mening

den av kommissionen ifrågasatta förändringen av seminariernas terminsindelning och arbetsordning skulle utöva på dessa läroanstalter.

Till en början anmärkes, att kommissionen vid sitt försök att lösa konflikten mellan seminarieelevernas värnpliktstjänstgöring och studier i första rummet haft *elevernas* fördel, särskilt deras ekonomiska intresse, för ögonen. Ehuru behjärtansvärd vore dock denna synpunkt icke den viktigaste. Det gällde nämligen här folkskolans intresse. Den åtgärd, som för eleven skulle underlätta fullgörandet av hans värnplikt, finge icke försvåra och därigenom försvaga verksamheten hos den läroanstalt, vilken skänker honom utbildningen för hans framtida uppgift som lärare i folkskolan. I detta avseende gäve den av kommissionen anvisade åtgärden anledning till grundade farhågor.

De viktigaste av dessa betänkligheter, vilka var för sig i yttrandet närmare utvecklas, vore följande.

1. De stora tekniska svårigheter, som denna åtgärd skulle medföra, vore, även om de överhuvud skulle befinnas lösbara, allt annat än betydelselösa. Det skulle bli mycket svårt att fördela lärarnas arbete i enlighet med den var och en av dem åliggande tjänstgöringsskyldigheten. Man finge minst fyra gånger under läsåret och med hänsyn till elevernas praktiska utbildning i övningsskolan sannolikt fem eller sex gånger förändra arbetsordningen.

2. Under sådana omständigheter bleve genomförandet av en ändamålsenlig och läroanstaltens ändamål främjande arbetsplan ytterligt försvårat, och det vore knappast möjligt, att seminariernas arbete under de ifrågasatta nya förhållandena skulle kunna ordnas så, att icke villkoren för undervisnings- och studiearbetet försämrades och således resultatet av seminariernas verksamhet försvagades.

3. På annat sätt skulle studiearbetet vid seminarierna försvåras därigenom, att tiden för elevernas vistelse vid läroanstalterna skulle icke obetydligt förkortas, även om icke antalet läsdagar i strängaste mening minskades. Denna lärotidens förkortning skulle kräva en ökning av arbetsintensiteten, som icke vore möjlig, utan att faran för överansträngning bleve ökad och den slutliga behållningen av studierna förminskad.

4. Den arbetstid, varmed den för klasserna II och III minskade tiden skulle ersättas, vore från studiesynpunkt icke lika värdefull som den förlorade. För ämnen sådana som biologi och trädgårdsskötsel skulle förlusten av två vårmånader och en höstmånad vara mycket ogynnsam. Den långa vårterminen, 157 dagar, utan annat avbrott än det till 4 dagar förkortade påsklovet, vore icke heller någon för studiarbetet gynnsam anordning.

5. De olägenheter för utbildningsarbetet, som de nuvarande förhållandena medföra, gällde huvudsakligen ett mindretal av eleverna. Även om den ifrågasatta anordningen skulle vara ägnad att i någon mån förbättra utbildningsmöjligheterna för detta mindretal och dessutom bereda ett annat mindretal elever en fördel av ekonomisk art, måste denna fördel köpas med en till viss grad försvagad utbildning för de övriga, flertalet av eleverna. Men då det vore allmänt erkänt, att de svenska folkskollärarnas utbildning ingalunda kunde tåla något avbräck utan tvärtom behövde förstärkas, låge häri ett huvudsakligt skäl mot den ifrågasatta anordningen.

6. Den betänkligaste följden av den tilltänkta åtgärden vore emellertid den utsträckning av seminarielärarnas årliga tjänstgöringstid, som skulle nödvändiggöras därav. Redan under nuvarande förhållanden hade det visat sig svårt för seminarierna att i konkurrensen med de allmänna läroverken förvärva lärarkrafter av önskvärd beskaffenhet. Varje försämring, även den obetydligaste, i seminarielärarnas förhållanden i jämförelse med läroverkslärarnas vore därför av ödesdiger betydelse för seminarierna med hänsyn till rekryteringen av deras lärarkår. En så pass kännbar försämring som den här ifrågasatta skulle helt visst hava till följd, att seminarielärarna undan för undan sökte sig över till de allmänna läroverken, och man skulle för de lediga platserna icke kunna påräkna dugliga sökande.

Myndigheters yttranden över värnpliktskommissionens utlåtande.

Värnpliktskommissionens betänkande har, såsom förut nämnts, genom nädig remiss för yttrandes avgivande tillställts de särskilda militära myndigheterna samt styrelserna för och lärarkollegierna vid de läroanstalter, vilkas lärjungar betänkandet avser. De högre militära myndigheterna hava

i sin ordning infordrat yttranden av dem möjligen underlydande regements- eller kårchefer, vilka yttranden, med undantag för I. och II. arméfördelningen, bilagts deras egna framställningar.

Arméförvaltningen, chefen för fortifikationen, överfältläkaren och kavalleriinspektören samt 14 regements- eller kårchefer hava, i några fall under erinran om att den knappa tiden eller andra omständigheter förhindrat ett sorgfälligare studium av kommissionens betänkande, förklarat sig intet hava att erinra med anledning därav.

Alla övriga militära myndigheter hava mera utförligt uttalat sig om betänkandet i dess helhet eller vissa enskildheter därav, avstyrkande eller tillstyrkande eller under framställande av ändringsförslag. I de uttalanden, där kommissionens förslag rörande seminarierna särskilt beröras, nämligen av cheferna för I., III. och VI. arméfördelningarna samt cheferna för Bohus regemente, Jämtlands fältjägarregemente och Livregementets grenadjärer, framhålls mer eller mindre bestämt, att kommissionens alternativa förslag till ny terminsindelning vid seminarierna icke synes genomförbart. »Denna föreslagna terminsindelning skulle emellertid, synes det, komma att bereda så väsentliga rubbningar uti undervisningsverksamheten och sådana olägenheter för lärarpersonalen vid sagda läroanstalter, att det statsintresse dessa representera skulle bli på i hög grad lidande.» (Chefen för III. arméfördelningen). Förslaget till omläggning av seminariernas terminsindelning kan tjäna som exempel på »vilka invecklade och oegentliga förhållanden förslaget innehåller för att få det hela att 'gå ihop'. Det kan ju icke verka tilltalande, att så stora förändringar göras inom arbetsordningen till förmån för ett fåtal elever men till nackdel för flertalet, lärarkåren i sig själv icke förglömandes.» (Chefen för Bohus regemente.)

Jämväl kommissionens förutnämnda allmänna militära utgångspunkter för behandlingen av den föreliggande frågan upptagas i flera av de militära myndigheternas utlåtanden till granskning, och det uttalas i avseende på dem anmärkningar och tvivelsmål, vilka visa, att desamma av de militära myndigheterna näppeligen omfattas med sådan enhällighet, som värnpliktskommissionens framställning ger anledning att förmoda.

De nämnda anmärkningarna och invändningarna gälla samtliga kommissionens allmänna utgångspunkter. Men i särskild grad rikta de sig

mot grundförutsättningen för kommissionens hela betänkande, nämligen antagandet, att den nu bestämda tiden för de olika tjänstgöringsomgångarnas förläggning under en avsevärdare tid framåt kommer att bli oförändrad. Kommissionens uttalanden i denna fråga hava givit anledning till starka gensagor från många håll, och förmodanden och förhoppningar hava framställts om en snar och genomgripande förändring i detta avseende, varvid även har betonats, att vintertjänstgöringens värde av kommissionen underskattats.

Mot kommissionens antagande, att seminarieelever liksom övriga studerande i allmänhet böra uttagas till reservunderbefäl, ha vägande invändningar framställts, och det har betonats, att den viktigaste egenskapen hos reservunderbefälsämnen icke vore ett visst mått av allmänbildning utan medfödda befälssegenskaper, vilka, enligt vad erfarenheten visat, mången gång i långt större mått voro till finnandes hos andra kategorier värnpliktiga. Det har även erinrats därom, att denna uppfattning också kommit till synes i de utfärdade föreskrifterna angående utväljande av reservunderbefäl. Ty under det att tidigare var föreskrivet, att detta utväljande skulle ske bland värnpliktiga, som förvärvat ett visst angivet mått av allmänbildning, så har denna bestämmelse på grund av från många håll framställda klagomål ändrats därhän, att till reservunderbefäl skola i allmänhet utväljas de värnpliktiga rekryter, vilka härför äga förutsättning (generalorder den 1 april 1909 n:r 360).

Av särskilt intresse i avseende på här föreliggande spörsmål är, att flera bland de militära myndigheterna, bland dem tre av arméfördelningscheferna, ansett sig kunna, mot vederlag av en större eller mindre utsträckning av tjänstgöringstiden, förorda en uppdelning av de studerande värnpliktigas tjänstgöring av sådan art, att denna i betydligt mindre grad än nu är händelsen skulle sammanfalla med läroanstalternas läseterminer och i stället kunna till sin huvudsakligaste del förläggas till sommarferierna. Därvid har ock från åtskilliga håll uttalats, att en så lång sammanhängande första tjänstgöringstid som den av värnpliktskommissionen fordrade icke kan anses som ett oundgängligt villkor för åstadkommande av en god utbildning av seminarieeleverna till reservbefäl.

De civila myndigheter, som haft att yttra sig över kommissionens förslag med avseende på seminarierna, äro domkapitlen i Uppsala, Linköping, Strängnäs, Växjö, Lund, Göteborg, Karlstad, Härnösand och Luleå samt lärarkollegierna vid de i samma städer förlagda manliga seminarierna.

Såväl domkapitlen som seminariekollegierna hava samtliga, under instämmande i de betänkligheter, som uttalats i herr Dahlgrens särskilda yttrande, bestämt avstyrkt den av värnpliktskommissionen ifrågasatta omläggningen av seminariernas terminsfördelning samt förklarat, att de nuvarande förhållandena, såsom medförande mindre olägenheter, hellre må bibehållas.

Seminariernas lärarkollegier äro fullständigt eniga om att den nämnda omläggningen skulle bliva till skada för dessa läroanstalter. De betänkligheter en sådan anordning väcker äro, heter det, »av så allvarsam natur, att det kan ifrågasättas, om seminarierna skulle kunna förverkliga dem föresatta mål under de förhållanden, som skulle uppstå genom verkställandet av värnpliktskommissionens omgestaltungsplaner». Det vore »orimligt att söka utkräva större uthållighet och intensitet i arbetet vid seminarierna». (Uppsala seminarium.) »Genom förslaget skulle visserligen ekonomisk fördel tillskyndas vissa elever men ej lättnad i deras förberedelse för sitt kall, men däremot mycket stora svårigheter, ja uppenbar skada tillfogas hela seminariearbetet.» (Linköpings seminarium.) »Förslaget är oantagligt, och kollegiet skulle på det högsta beklaga, om den militära utbildningen av seminariernas elever icke kan på annat sätt tillgodoses.» (Strängnäs seminarium.) »Förslaget skulle leda till stor skada för det statsintresse, som folkskoleseminarierna ha att tillgodose.» (Lunds seminarium.) Uppdelningen av studietiden på läsår av olika längd vore »av för seminarieundervisningen i dess helhet synnerligen ödesdiger art». (Göteborgs seminarium.)

Med lika stor samstämmighet hava ifrågavarande civila myndigheter uttalat sig för det av folkundervisningskommittén framtänkta förslaget i dess modifierade form såsom den enligt deras mening lämpligaste utvägen att undvika kollision mellan värnpliktstjänstgöring och studier för seminarieeleverna.

I avseende på detta förslag anmärkes, att kommissionen ej synes hava haft anledning hysa betänkligheter däremot, då den »just haft till

uppdrag att förbereda en undantagslagstiftning». (Linköpings seminarium.) »Seminarierna äro statsanstalter, som staten håller vid makt icke till förmån för några enskilda utan för ett ändamål, som är livsviktigt för staten. När det nu ifrågasatta undantaget behöves för seminariernas elever, så är det ett undantag, som staten gör i sitt eget välförstådda intresse.» (Karlstads seminarium.)

Dessutom har kollegiet vid Strängnäs seminarium uttalat, att det anser en utsträckning av rätt till uppskov med rekryttjänstgöringen till det år, då den värnpliktige fyller 25 år (i stället för 26 år enligt kommitténs förslag) jämte den föreslagna rätten till förnyat uppskov med andra och tredje repetitionsövningen såsom en möjlig lösning av frågan, dock under villkor att rätten till förtidstjänstgöring utsträcker och större frihet vid valet av vapenslag medges.

Rector vid Växjö seminarium har i särskilt yttrande förordat bifall till kommissionens förslag i avseende på de icke vapenföra värnpliktiga.

*

*

*

*Kommitténs
uttalande.*

*a) Värn-
pliktskom-
missionens
förslag.*

Såsom nyss nämnts, hava samtliga seminariemyndigheter enhälligt och kraftigt avstyrkt det förslag till omläggning av seminariernas terminsindelning, som värnpliktskommissionen alternativt framlagt. Jämväl de militära myndigheter, vilka direkt uttalat sig därom, hava funnit de av förslaget framkallade betänkligheterna så stora, att de icke ansett sig kunna förorda detsamma.

Då det väl icke på allvar torde kunna ifrågasättas att genomföra ett organisationsförslag av denna art, om vilket samtliga sakkunniga myndigheter förklarat, att dess genomförande skulle vara till stor skada för de intressen de äro satta att företräda, finner kommittén icke anledning att här till närmare granskning upptaga det ifrågavarande förslaget. Kommittén kan i detta avseende helt och hållet instämma i det förut omnämnda uttalande, som av dess förutnämnde med värnpliktskommissionen adjungerade ledamot gjorts. Det torde efter den belysning av förslagets verkningar, som av honom lämnats, vara klart, att förslaget kommer i strid med den grundsats, som kommissionen själv uppställt för lösandet av den föreliggande uppgiften, nämligen att »icke någon sådan omläggning av läroan-

stalternas terminer m. m. får sättas ifråga, att därigenom lösandet av dessas uppgifter i avsevärd mån försvåras». Särskilt vill kommittén med all styrka betona, att ett försättande av seminariernas lärarkår i en sådan undantagsställning, som här ifrågasatts, efter all sannolikhet skulle hava de menligaste följder för rekryteringen av denna kår och därmed träffa dessa läroanstalter i deras ömtåligaste punkt. Därjämte är det, såsom i annat sammanhang framhållits, en av grundtankarna i kommitténs förslag i fråga om seminariernas organisation, att den hittills, på papperet mera än i verkligheten, kvarstående uppdelningen av seminariekursen i två avdelningar, på vilken värnpliktskommissionen stöder sitt förslag, skall försvinna och kursen bliva fullt enhetlig och sammanhängande. Ett upptagande av nu avhandlade förslag skulle också nödvändiggöra en fullkomlig omarbetning och omläggning av kommitténs i det föregående framlagda förslag till timplan och kursplaner.

Däremot anser sig kommittén böra tillstyrka, dels vad kommissionen föreslagit angående rätt till tjänstgöringens påbörjande redan under första värnpliktsåret (§ 27, mom. 1 värnpliktslagen)¹⁾, dels förslaget att i § 17, mom. 1 c av värnpliktslagen ordet »framskriden» utbytes mot ordet »påbörjad», dels ock kommissionens förslag i fråga om icke vapenföra värnpliktiga (sid. 348).

Med seminariemyndigheterna är kommittén fullt enig också därom, att de nuvarande förhållandena i avseende på de värnpliktiga seminarieelevernas tjänstgöring innebära mindre allvarliga olägenheter, än värnpliktskommissionens alternativa förslag skulle medföra. Den i det föregående lämnade redogörelsen för kollisionen mellan värnpliktstjänstgöring och studier vid seminarierna och de därav framkallade olägenheterna icke blott för enskilda elever utan även för läroanstalternas verksamhet i det hela visar emellertid, att dessa olägenheter äro av tillräckligt allvarlig art för att göra en förändring önskvärd.

I avseende å de olägenheter, som drabba seminarierna, anser sig kommittén böra framhålla, att den sammanfattande redogörelse för värnplikts-

¹⁾ Värnpliktskommissionens betänkande sid. 18—19.

tjänstgöringens och studiernas förhållande till varandra, som värnpliktskommissionen lämnat i sitt betänkande, icke är fullt uttömmande, vad angår omfattningen av elevernas frånvaro från undervisningen för fullgörande av värnpliktstjänstgöring. Kommissionen uppskattar det antal elever, som av nämnda anledning hindras deltaga i undervisningen, till i medeltal 2 elever för seminarieklasse. En jämförelse med den i det föregående lämnade utredningen visar, att kommissionen vid sin beräkning icke tagit hänsyn till två omständigheter. Dels måste flera av de värnpliktiga eleverna två eller till och med tre gånger avbryta sin seminariekurs för värnpliktsövningars fullgörande, vadan antalet frånvarofall blir betydligt större än antalet personer, som nödgas vara frånvarande, dels komma av skäl, för vilka ovan redogjorts, frånvarofallen att hopas i vissa av seminariets klasser, under det andra gå jämförelsevis fria, en omständighet som gör deras inverkan på undervisningen så mycket kännbarare.

Kommittén finner det sålunda alltjämt, såsom i dess förut omnämnda underdåniga framställning betonats, högeligen önskvärt, att här berörda olägenheter genom lämpliga åtgärder undanröjas.

c) *Kommitténs förslag.*

Kommittén anser sig därför böra till förnyat skärskådande upptaga sitt i nämnda framställning gjorda förslag om utsträckning av rätten till uppskov med värnpliktstjänstgöringen, närmast i den något modifierade form, vari det framförts inom värnpliktskommissionen.

Visserligen skulle, såsom förut visats, ett genomförande av detta modifierade förslag icke fullständigt avlägsna kollisionen mellan studier och värnpliktstjänstgöring. Men den frånvaro från undervisningen, som sedermera av denna orsak skulle förekomma, bleve dock med hänsyn till både varaktigheten och antalet personer så pass obetydlig, att någon svårare olägenhet för undervisningen knappast skulle framkallas därav, och de frånvarande eleverna torde utan större svårigheter kunna återtaga den förlorade tiden. Då vidare det modifierade förslaget uttryckligen anges gälla allenast seminarieelever, de enda, till vilka kommittén har att taga hänsyn, samt då det åtminstone i en punkt lämnar mindre anledning till militära betänkligheter, finner kommittén icke anledning att längre vidhålla sitt förslag i dess ursprungliga form.

Undersöker man då närmare, vilka följer i avseende på seminarie-elevernans fullgörande av sin värnpliktstjänstgöring ett bifall till det modifierade förslaget skulle medföra, finner man följande. De i seminariet intagna 20-åringarna, i medeltal 24.5 elever årligen, skulle komma att begynna sin värnpliktstjänstgöring det år de fylla 25 år, skulle sedan kunna fullgöra den utan begagnande av uppskovsrätt i fråga om repetitionsövningarna och komme sålunda att avsluta den det år de fylla 27 år.¹⁾ Nästa åldersgrupp, 21-åringarna, i medeltal 21 elever årligen, komme att begynna sin tjänstgöring det år de fylla 26 år och avsluta den det år de fylla 28 år. Vidare komme 22-åringarna, i medeltal 13.5 elever årligen, att efter en gång förnyat uppskov med andra repetitionsövningen fullgöra denna det år de fylla 26 år och den tredje repetitionsövningen det år de fylla 27 år. Slutligen komme 23-åringarna, i medeltal 14.5 elever årligen, att efter en gång förnyat uppskov med tredje repetitionsövningen fullgöra denna det år de fylla 27 år. Som synes, komme tjänstgöringen i varje fall att avslutas tidigare, än som med utnyttjande av nu gällande uppskovsrätt kan bli va fallet, i det att andra och tredje repetitionsövningarna kunna fullgöras de år, då den värnpliktige fyller respektive 27 och 29 år. Det till två år utsträckta tidsavståndet mellan tvenne repetitionsövningar skulle också tagas i anspråk blott för två jämförelsevis små åldersklasser och för vardera endast en gång. Och även för dessa skulle icke längre tid komma att förflyta mellan värnpliktstjänstgöringens påbörjande och avslutande, än med användande av nu gällande uppskovsrätt kan bli va fallet. I fråga om repetitionsövningarna komme sålunda den föreslagna utsträckningen av uppskovsrätten i sak endast att innebära en annan fördelning, eller om man så vill en koncentrerings, av redan medgiven sådan rätt. Det synes, som om detta ur militär synpunkt icke borde medföra några större olägenheter.

Knappast borde detta heller vara fallet med en utsträckning av uppskovsrätten i avseende på tjänstgöringens påbörjande, som icke skulle behöva tagas i anspråk av flera personer, än som ovan angivits. Att med hänsyn till elevernas kroppsbeskaffenhet några hinder för tjänstgöringens

¹⁾ Någon anledning att antaga, att den utexaminerade läraren skulle komma att begagna sig av uppskovsrätt, torde icke finnas, då det för honom bör vara ett starkt intresse att snarast möjligt få sin tjänstgöring avslutad.

fullgörande vid denna ålder skulle förefinnas kan knappast antagas, då det gäller personer, vilka under fyra år haft daglig övning i gymnastik. I avseende på förståndsutvecklingen och därmed möjligheten att tillgodogöra sig utbildningen till reservunderbefäl böra de uppenbarligen genom sina fortsatta och avslutade seminariestudier ha vunnit. Betänkligheterna avse ju också framför allt den minskade tillgången på reservunderbefäl vid mobiliseringstillfälle. Såsom av kollegiet vid Strängnäs seminarium anmärkts, kunde denna olägenhet avhjälpas, om skyldigheten att tjänstgöra i första uppbådet bestämdes, icke efter inträdet i värnpliktsåldern, utan efter tiden för rekryttjänstgöringens påbörjande.

Vissa av de militära myndigheternas uttalanden synas giva anledning förmoda, att de olägenheter ur försvarets synpunkt, som det ifrågavarande förslagets förverkligande skulle medföra, ej komme att bliva så stora, att de kunna anses alltför avskräckande. Så har av chefen för VI. arméfördelningen framhållits, att »därest i fråga om seminarieeleverna denna anordning (uppskov med rekryttjänstgöringen till det år, då den värnpliktige fyller 26 år) skulle visa sig vara enda lösningen, torde man från militärt håll i folkbildningens intresse böra godkänna densamma, möjligen med kompensation i form av repetitionskurser i gymnastik och skjutning för folkskollärare, vilka kurser skulle vara ägnade att gagna försvarets intressen».

Av betydelse är ock, att samtliga de i ärendets behandling inom seminariekollegierna deltagande militärt utbildade gymnastiklärarna vid seminarierna, vilka ju äro de enda militärer, som varit i tillfälle att förskaffa sig någon på personlig erfarenhet grundad kännedom om seminariernas organisation och verksamhet, instämt i kollegiernas uttalande för folkundervisningskommitténs modifierade förslag. Så meddelas i protokollet rörande lärarkollegiets vid Lunds seminarium behandling av frågan, att kollegiets flesta medlemmar helst velat förorda folkundervisningskommitténs ursprungliga förslag, men sedan av dess militära ledamot upplysts, att detta förslag vore oförenligt med de militära intressena, anslöt sig kollegiet enhälligt till den av herr Dahlgren framställda modifikationen därav. I särskilt avgivet yttrande har gymnastikläraren vid Härnösands seminarium kapten A. Åberg framhållit såsom sin uppfattning, att

bland »de olika förslagen torde givetvis rektor Dahlgrens vara det från seminarieutbildningens och statens synpunkt fördelaktigaste. Det kommer att medföra den minsta kollisionen med de militära kraven på att framför allt erhålla reservunderbefälsämnen ur seminaricelevernas leder.»

Värnpliktskommissionen har också själv medgivit, att om den ifrågasätta utsträckningen av uppskovsrätten komme att begränsas till endast seminarieelever, bleve de militära olägenheterna därav mindre kännbara. Kommissionens huvudanmärkning mot förslaget blir därför den, att med en dylik begränsning finge åtgärden »i hög grad karaktären av ett undantag, som enligt kommissionens mening innebure en så mycket allvarligare orättfärdighet, som endast *en* viss grupp av studerande erhöle en — låt vara ej allt för eftersträfvansvärd — rättighet framför andra, och det oaktat försvarets intressen härigenom komme att bli lidande». — — — På så sätt skulle, fortsätter kommissionen, »principen om allas lika berättigande kränkas, och alla andra kategorier värnpliktiga, för vilka fullgörandet av denna medborgerliga plikt medför mer eller mindre kännbara svårigheter, kunna då, även de, göra samma anspråk på en undantagslagstiftning. Avvisas dessa krav, sker en orättvisa — godkännas de, minskas försvarets effektivitet i betänklig grad».

Värnpliktskommissionens obenägenhet mot att bringa till stånd en undantagslagstiftning på det ifrågavarande området är förklarlig, då en sådan lätt kan komma att innebära eller uppfattas såsom innebärande en obehörig förmånsrätt för någon viss grupp av värnpliktiga. Men ifrågasättas kan, om icke hela det uppdrag, som av Kungl. Maj:t blivit kommissionen förelagt, nämligen att »utarbeta förslag i fråga om lättnader åt vissa kategorier värnpliktiga», är av natur att leda till förberedandet av en undantagslagstiftning. Och kommissionens farhåga för att ett bifall till ifrågavarande till sina verkningar ytterst begränsade förslag skulle kunna verka prejudicerande i fråga om andra kategorier värnpliktiga borde, om den vore grundad, gälla även de undantag från gällande värnpliktsförfattningar, som kommissionen själv föreslagit i avseende på vissa andra grupper av studerande. Denna farhåga synes alltså icke behöva tillmätas alltför stor betydelse.

Men vidare anser sig kommittén böra uttryckligen betona, att för den händelse värnpliktskommissionen med ovan återgivna uttalande velat som sin uppfattning antyda, det kommittén med sitt förslag skulle åsyftat att bereda seminariernas elever en fördel framför övriga värnpliktiga, denna uppfattning icke träffar det rätta. Kommittén har varit fullt medveten om att, något som ju också värnpliktskommissionen i annat sammanhang erkänt, ett uppskov med värnpliktstjänstgöringen till tiden efter seminariekursens avslutande i de allra flesta fall komme att bereda seminarieeleven icke ringa olägenhet, framför allt av ekonomisk art. Ett dylikt uppskov kan alltså ingalunda betraktas som en förmån, som skulle beredas seminarieeleven framför andra värnpliktiga, utan bör snarare anses som ett offer, vilket han måste göra i syfte att för sin framtida verksamhet i statens tjänst vinna den bästa möjliga utbildning. Det förhåller sig alltså icke så, att här förefinnes en motsättning mellan ett statsintresse (det militära) och ett privatintresse (seminariernas). Det är i stället tvänne statsintressen, av vilka intetdera kan tillmätas en underordnad betydelse, som konflikten gäller. Seminarierna hava att besörja utbildningen av lärare för det överväldigande stora flertalet av landets barn, och av deras förmåga att fylla sin uppgift blir alltså beskaffenheten av den undervisning, som skall komma dessa barn till del, beroende. Kommittén har därför måst betrakta det som ett statsintresse av icke mindre vikt än andra dylika, att sådana förhållanden undanröjas, som kunna verka hämmande på seminariernas verksamhet eller som kunna ha till följd, att lärare utgå från dem med en svagare utbildning. Seminarierna intaga bland samtliga de läroanstalter, som värnpliktskommissionens utredning avser, en undantagsställning, i det de *uteslutande* hava till uppgift att främja ett direkt statsintresse. Även i det hänseendet intaga seminarierna bland nämnda läroanstalter en särställning, att elevernas tillgodogörande av utbildningen i så hög grad är beroende av deras oavbrutna närvaro vid läroanstalten och att en avsevärdare lucka i utbildningen icke kan fyllas annat än genom kursens förlängning med ett helt år. Dét synes därför icke vara ägnat att väcka några betänkligheter, om seminariernas elever komme att i någon mån intaga en särställning även i fråga om värnpliktstjänstgöringens fullgörande.

Kommittén kan alltså icke finna de skäl, som anförts mot ifrågasvarande förslag, vara avgörande.

Därest icke någon av de anordningar, som av vissa bland de förutnämnda militära myndigheterna ifrågasatts, skulle befinnas erbjuda en lämpligare lösning av den här berörda frågan, eller denna genom någon inom den närmaste framtiden vidtagen omläggning av de militära tjänstgöringstiderna skulle bringas i nytt läge, måste enligt kommitténs uppfattning det av densamma framlagda förslaget i dess förutnämnda modifierade form anses vara det, som är bäst ägnat att avhjälpa det ifrågasvarande missförhållandet och på samma gång fylla den fordran, som av värnpliktskommissionen med rätta uppställts, nämligen att »dels icke lämna försvaret en valuta varken kvalitativt eller kvantitativt väsentligen mindre värd, än den, som med nuvarande ordning vinnes, dels icke heller vara till skada för det statsintresse, som de olika läroanstalterna hava att tillgodose».

Under återopande av vad ovan anförts får kommittén därför föreslå, att åtgärder vidtagas för en sådan förändring av 17 § av värnpliktslagen den 14 juni 1901 samt av 28 § av inskrivningsförordningen, att värnpliktig seminarieelev må kunna erhålla dels uppskov med första tjänstgöringen till och med det år, då han fyller 26 år,

dels en gång förnyat uppskov med vardera av andra och tredje repetitionsövningarna.

Från seminariernas sida synes näppeligen någon annan åtgärd kunna vidtagas för avlägsnande av de olägenheter, som framkallas av kollisionen mellan seminariearbetet och värnpliktstjänstgöringen, än att värnpliktig elev genom en uttrycklig bestämmelse i seminariestadgan åläggas att med begagnande av de möjligheter, som gällande författningar medgiva, söka få sin värnpliktstjänstgöring så ordnad, att den i minsta möjliga mån menligt inverkar på hans seminarieutbildning, för vilket ändamål han bör inhämta råd och upplysningar av rektor. I anslutning härtill har § 44 i kommitténs förslag till seminariestadga avfattats.

Kommittén har slutligen att i detta sammanhang angiva sin mening rörande det av värnpliktskommissionen väckta förslaget om borttagande av de nu vid de manliga seminarierna påbjudna skjutövningarna.

Utan något närmare ingående på frågan torde det vara uppenbart, att dessa övningar, vilka med en sammanlagd tidssumma av 60 timmar varje hösttermin pågå under något mer än två veckor och därvid upptaga över hälften av den dagliga arbetstiden, i icke oväsentlig grad inverka störande och försvagande på seminarieundervisningen och särskilt äro ägnade att i fråga om studieresultatet ställa de manliga seminarierna i en ogynnsam ställning i jämförelse med de kvinnliga. Då nu dessa övningars värde för seminarieelevernas militära utbildning enligt värnpliktskommissionens mening synes vara ganska ringa, torde det böra bliva föremål för närmare omprövning, huruvida tillräckligt skäl finnes för deras bibehållande.

Kap. XIII. Den ettåriga och den treåriga seminariekursens anordning.

(Band 1 sid. 68 och 79.)

1. Förslag

till

**Föreskrifter för
kortare seminariekurser, anordnade i överensstämmelse
med § 3 av förslaget till Seminariestadga.**

§ 1.

De seminariekurser, som i denna författning komma i betraktande, äro *ettåriga*, avsedda för elever, som avlagt studentexamen, samt *treåriga*, avsedda dels för elever, som avlagt småskollärlarinneexamen, dels ock för andra kvinnliga elever. Kurserna avslutas med folkskollärarexamen.

§ 2.

Den, som önskar vinna inträde vid den *ettåriga* kursen, skall med egenhändigt skriven ansöknings senast den 10 augusti det år, då inträde åsyftas, anmäla sig hos rektor och därvid till ansöknings föga i huvudskrift eller behörigen styrkt avskrift:

A) vederbörande pastorsämbetes intyg, varav framgår, att sökanden

a) är döpt medlem av svenska kyrkan och efter där åtnjuten konfirmationsundervisning förklarats berättigad till konfirmation och nattvardsgång,

b) haft naturliga eller skyddskoppor, samt

c) vid början av nämnda år ännu icke fyllt tjugusex år men, då fråga är om manlig inträdessökande, fyllt sjutton år och, då fråga är om kvinnlig inträdessökande, fyllt aderton år;

B) intyg av pastorsämbete eller kommunal förtroendeman i hemorten av innehåll, att sökanden är känd för ett gott uppförande;

C) av legitimerad läkare enligt fastställt formulär avgiven redogörelse för av honom verkställd undersökning rörande sökandens kroppsbeskaffenhet;

D) studentbetyg utvisande bland annat, att sökanden vid flyttning till tredje ringen erhållit godkänt vitsord i geografi, samt, därest han undergått fyllnadsprövning efter avlagd studentexamen, betyg över sådan prövning;

E) av vederbörande utfärdat betyg över den tjänstgöring såsom lärare vid någon under offentlig kontroll stående läroanstalt som sökanden må hava haft;

F) andra intyg, genom vilka sökanden vill styrka sina insikter och färdigheter eller sin fallenhet för lärarkallet.

§ 3.

Den, som önskar vinna inträde vid den *treåriga* kursen, skall med egenhändigt skriven ansökning senast den 10 augusti det år, då inträde asyftas, anmäla sig hos rektor och därvid till ansökningen foga i huvudskrift eller behörigen styrkt avskrift:

A) vederbörande pastorsämbetes intyg, varav framgår, att sökanden

a) är döpt medlem av svenska kyrkan och efter där åtnjuten konfirmationsundervisning förklarats berättigad till konfirmation och nattvardsgång,

b) haft naturliga eller skyddskoppor, samt

c) vid början av nämnda år fyllt aderton år men ännu icke fyllt tjugunio år;

B) intyg av pastorsämbete eller kommunal förtroendeman i hemorten av innehåll, att sökanden är känd för ett gott uppförande;

C) av legitimerad läkare enligt fastställt formulär avgiven redogörelse för av honom verkställd undersökning rörande sökandens kroppsbeskaffenhet;

D) 1) om inträde sökes i första klassen,

a) betyg över avlagd småskollärarinneexamen,

b) av vederbörande utfärdat tjänstgöringsbetyg, utvisande, att sökanden efter avlagd småskollärarinneexamen under minst tre år med goda vitsord tjänstgjort i småskola eller annan under offentlig kontroll stående läroanstalt; eller

2) om inträde sökes i annan klass än den första,

a) avgångsbetyg från under offentlig kontroll stående läroanstalt, där sökanden må hava åtnjutit undervisning,

b) av vederbörande utfärdat betyg över tjänstgöring såsom lärarinna vid någon under offentlig kontroll stående läroanstalt, som sökanden må hava haft;

F) andra intyg, genom vilka sökanden vill styrka sina insikter och färdigheter eller sin fallenhet för lärarkallet.

§ 4.

Prövning med de inträdessökande förrättas vid höstterminens början i av rektor uppgjord ordning och pågår två till sex dagar.

§ 5.

1. Med den, som söker inträde i den *ettåriga* kursen, anställes prövning i ekonomilära, trädgårdsskötsel och slöjd; samt därjämte i sådana i det fyrklassiga seminariets undervisning ingående ämnen eller ämnesgrenar, vilka även tillhöra gymnasiets undervisning men i vilka sökanden i studentexamen eller därefter undergången fyllnadsprövning icke erhållit godkänt vitsord.

2. För godkänt vitsord fordras

i *ekonomilära*:

insikter motsvarande det fyrklassiga seminariets kurs i allmän affärslära och bokföring;

i *trädgårdsskötsel*:

insikt i odlingen av de vanligaste köks- och blomsterväxterna, förvärvad genom deltagande i trädgårdsarbete;

i *manlig slöjd*:

träslöjd: förmåga att förfärdiga enkla föremål med huvudsakligen sådana sammansättningar som borrtappning, slitsning, gradning och lättare sinkning; någon kännedom om slöjdverktygens skärpning och justering;

i *kvinnlig slöjd*:

insikter och färdigheter motsvarande kursen för första och andra klasserna i det fyrklassiga seminariet;

i annat ämne:

insikter och färdigheter motsvarande seminariets kurs i ämnet med undantag av sådana delar därav, som ingå i den ettåriga kursens undervisningsplan.

§ 6.

1. Med den, som söker inträde i den *treåriga* kursens *första* klass, anställes prövning i ämnena kristendomskunskap, modersmålet, hembygds-kunskap, psykologi och pedagogik samt husligt arbete och därjämte i sådant övningsämne, vari sökanden icke erhållit godkänt vitsord i småskollärlarinneexamen.

Vid förhör i kunskapsämne böra frågor även till skriftligt besvarande föreläggas sökandena.

2. För godkänt vitsord fordras

i *kristendomskunskap*:

närmare kännedom om Israels folks utveckling till tiden för Israels rikes undergång, inhämtad genom läsning av stycken ur gamla testamentet, företrädesvis ur Moseböckerna, Samuelsböckerna, Konungaböckerna samt Amos och Hosea böcker;

bekantskap med några psalmer ur Psaltaren efter eget val;

närmare kännedom om Jesu bergspredikan samt bekantskap med Apostlagärningarna och något av Pauli brev, som särskilt är ägnat att belysa hans personlighet (Filipperbrevet eller Galaterbrevet);

kännedom om reformationstidens kyrkohistoria;

i *modersmålet*:

bekantskap med svensk litteratur från 1800- och 1900-talen, förvärvat genom läsning av exempelvis sådana arbeten som Tegnér's Fritiofs saga och Nattvardsbarnen, Geijers dikter, Stagnelius Vladimir den store, Runebergs Fänrik Ståls sägner, Elgskyttarna, Hanna och Julkvällen, Almqvists Allmogeberättelser, Fredrika Bremers Grannarna, Topelius Fältskärrns berättelser, Hedbergs Bröllopet på Ulvåsa, Viktor Rydbergs Vapensmeden, Snoilskys Svenska bilder, Levertins Svenska gestalter, Heidenstams Karolinerna, Selma Lagerlöfs Kristuslegender och Drottningar i Kungahälla; någon kännedom om de lästa arbetenas författare;

grundligare insikt i den allmänna satsläran;
förmåga att muntligen och skriftligen giva en redig och språkligt
vårdad framställning av ett lättare ämne;

i *hembygdskunskap*:

på egna iakttagelser grundad kännedom om hemtraktens växt- och
djurvärld;

kännedom om hembygdslandskapet (eller annat svenskt landskap), även
innefattande kunskap om dess befolknings- och näringsförhållanden och så
vitt möjligt vunnen genom egna iakttagelser;

i *psykologi och pedagogik*:

bekantskap med något arbete ur den pedagogiska litteraturen, be-
handlande barnets själsliv eller någon sida av dess uppfostran;

kännedom om grunddragen av den allmänna undervisningsläran och
om den särskilda undervisningsläran med avseende på de läroämnena, som
förekomma vid den första barnundervisningen;

kännedom om den svenska folkskolans anordning och förvaltning
enligt gällande författningar;

någon bekantskap med Comenius, Francke, Rousseau, Pestalozzi,
Fröbel och Rudenschöld;

i *husligt arbete*:

färdighet i strumpstickning och linnesömnad samt i lagning av
linne- och ylleplagg;

i *annat övningsämne*:

sådan färdighet, som fordras för godkänt vitsord i småskolläraryrke-
examen.

§ 7.

1. Med den, som söker inträde i den *tredåriga* kursens *andra* eller *tredje*
klass, anställes prövning i samtliga de ämnen, som förekomma i kursens
föregående klass eller klasser, vederbörande lärare dock obetaget att, om
den sökande så önskar, helt eller delvis befria från prövning i ämne, där
sökanden företer vitsord från någon under offentlig kontroll stående läroanstalt.

2. För godkänt vitsord fordras

i *främmande språk*: insikter motsvarande dem, som berättiga till
godkänt vitsord i folkskolläraryrkeexamen, samt

i *övriga ämnen*: de insikter och färdigheter, som krävas för uppflyttning till den klass, i vilken inträde sökes.

Inträdessökande till kursens tredje klass, som icke företett intyg om väl vitsordad tjänstgöring under minst två terminer vid någon under offentlig kontroll stående läroanstalt, skall i seminariets övningsskola avlägga undervisningsprov.

§ 8.

Efter det sådan inträdesprövning, som i §§ 5, 6 och 7 sägs, blivit avslutad, hålles under rektors ordförandeskap sammanträde med de lärare, som förrättat prövningen, jämte de lärare, som skola bestrida undervisningen i den ifrågavarande kursen, samt seminarieläkaren, varvid vitsord över de avlagda proven avgivas och beslut fattas angående intagning.

För intagning fordras godkänt vitsord i samtliga avlagda prov, dock att det undantag, som i § 33 av seminariestadgan sägs, må äga tillämpning på inträdessökande såväl till den ettåriga kursen som till den treåriga kursens samtliga klasser. Vid bestämmandet av vilka sökande må vinna inträde, skall, under tillämpning av föreskrifterna i § 24 mom. 3 samt §§ 29, 30 och 34 mom. 4 och 5 av seminariestadgan, hänsyn tagas såväl till de sökandes enligt §§ 2 eller 3 härövan förebragta intyg som till deras över prövningen erhållna vitsord, varjämte i avseende på intagning i första klassen av den treåriga kursen beaktas, att, där icke andra och tredje klasserna av denna kurs omfatta parallella avdelningar, i nämnda klass intagas högst tjugu elever.

§ 9.

Undervisningen ordnas med huvudsaklig ledning av undervisningsplaner, som av Kungl. Maj:t utfärdas.

§ 10.

I övrigt gälla för de ifrågavarande seminariekurserna i tillämpliga delar seminariestadgans föreskrifter.

2. Förslag

till

**Undervisningsplaner för kortare seminariekurser, anordnade
i överensstämmelse med § 3 av förslaget till
Seminariestadga.**

Efterföljande undervisningsplaner, innefattande timplan och kursplan samt ordning för den praktiska lärarutbildningen, skola vid uppgörande av arbetsordning för kortare seminariekurser tjäna till huvudsaklig ledning och blott så till vida vara bindande, att de i timplanerna angivna veckotimsummorna icke må överskridas.

I avseende på nämnda undervisningsplaner gälla i tillämpliga delar de till undervisningsplanerna för det fyrklassiga seminariet fogade anmärkningarna.

A. Undervisningsplan för den ettåriga seminariekursen.

I. Timplan.

	Manliga elever.	Kvinnliga elever.
Kristendomskunskap	2	2
Modersmålet	2	2
Hälsolära	1	1
Ekonomilära	3	3
Psykologi och pedagogik	5	5
Teckning	1	1
Musik	2	2
Trädgårdsskötsel	3	3
Slöjd	4	—
Husligt arbete	—	6
Gymnastik med lek och idrott	6	4
Praktisk utbildning	9	9
Summa timmar i veckan	38	38

2. Kursplan.

Kristendomskunskap.

Bibelläsning med särskild vikt lagd vid profeternas förkunnelse samt vid Jesu liv och den apostoliska förkunnelsen. Svenska kyrkans författning, gudstjänstordning, kyrkoår och psalmer.

Översikt av folkskolans kurs i kristendomskunskap med särskild hänsyn till ämnets metodiska behandling.

Modersmålet.

Grunderna för talröstens ändamålsenliga användning; språkpsykologi och stillära. Vägledande översikt av den samtida barn- och ungdomslitteraturen samt grunderna för skötseln av ett skolbibliotek.

Översikt av folkskolans kurs i modersmålet med särskild hänsyn till ämnets metodiska behandling.

Övningar i muntlig och skriftlig framställning.

Hälsolära.

Personlig hygien, även innefattande sexuell hygien; vid lärarinneseminarium därjämte grunderna för späda barns vård. Allmän hygien; första hjälpen vid olycksfall; skyddsåtgärder mot smittosamma sjukdomar, särskilt tuberkulosen. Alkoholens och nikotinets verkningar och betydelse för den enskilde och samhället.

Ekonomilära.

Det fyrklassiga seminariets lärokurs utöver inträdesfordringarna för den ettåriga kursen.

Psykologi och pedagogik.

Några förberedande meddelanden ur den allmänna undervisningsläran.

Framställning av de för uppfostran betydelsefullaste företeelserna i och lagarna för det i skolåldern varande barnets förnimmelse-, känslö- och

viljeliv och i samband därmed behandling av de förnämsta bland de undervisnings- och uppfostringsfrågor, vilkas lösning företrädesvis är beroende av kännedomen om barnets natur. Skolhygien.

Pedagogikens historia. Den svenska folkskolans anordning och förvaltning enligt gällande författningar.

Allmän uppfostringslära, utgörande en sammanfattande framställning av uppfostrans begrepp, mål och medel, bildningens väsen och arter samt olika slag av bildningsanstalter, ävensom av fordringarna på uppfostraren och dennes personliga egenskaper.

Teckning.

Friarmsövningar med krita och kol; åskådningsteckning; skissteckning.

Teckningens metodiska behandling i folkskolan.

Musik.

Sång. Tonbildningsövningar; tonträffningsövningar; koraler; en- och tvåstämmiga sånger; svenska mässan.

Teori. Översikt av harmoniläran; orgelharmoniets byggnad och vård. Sångens metodiska behandling i folkskolan.

Instrumentalmusik. Orgelspelning.

Trädgårdsskötsel.

Praktiskt arbete. Trädgårdens höst- och vårarbeten, företrädesvis med hänsyn till fruktträds, bärbuskars och parkväxters förökning och vård samt köksväxters sådd och plantering. Uppdragning av skogsträdsplantor. Skolträdgårdens höst- och vårarbeten under övningslektioner med övnings skolans barn.

Teoretisk undervisning. Det fyrklassiga seminariets lärokurs.

Manlig slöjd.

Träslöjd. Förfärdigande av enkla föremål med huvudsakligen följande sammansättningar: svårare sinkning och tappning. Svarvning. Verk-

tygen, deras riktiga användning och vård, skärpning och justering av verktyg.

Pappslöjd. Förfärdigande av några enkla föremål av papp.

Metallslöjd. Förfärdigande av enkla föremål av metall, huvudsakligen medelst mejsling, filning, borrar, nitning, falsning, börtling och lödning.

Teoretisk undervisning. Slöjdens betydelse som uppfostringsmedel samt dess hygien; slöjdens metodiska behandling i folkskolan.

Husligt arbete.

Slöjd (1 t:e). Den kvinnliga slöjdens hygien och ämnets metodiska behandling i folkskolan; grunderna för uppgörande av övningsserier jämte förfärdigande av enstaka ur någon viss synpunkt viktiga modeller särskilt de modeller, som förekomma vid undervisningsövningarna. Förfärdigande av några enkla föremål av papp.

Hushållsgöröml (5 t:r) såsom i tredje och fjärde klasserna av det fyrklassiga seminariet.

Gymnastik med lek och idrott.

Övning och *teoretisk undervisning* i gymnastik samt i lek och idrott såsom i fjärde klassen av det fyrklassiga seminariet.

3. Ordning för den praktiska lärarutbildningen.

Timbesök i olika avdelningar av övningsskolan, 1 veckotimme under läsåret.

Heldagsbesök i övningsskolans olika avdelningar, för varje elev i regel 3 dagar i följd i samma avdelning med full tjänstgöring sista dagen, under läsåret sammanlagt omkring 9 dagar.

Gruppövningar, i medeltal 5 veckotimmar för varje grupp av högst 5 elever.

Serieövningar, för varje elev 6 undervisningstimmar i vartdera av 2 ämnen, under läsåret sammanlagt 12 timmar.

Besök i andra läroanstalter, företrädesvis folkskolor och fortsättnings-skolor.

Behandling av metodiska frågor. De olika ämnenas metodiska be-handling vid den tidigaste barnundervisningen. Översikt av folkskolans lärokurser i ämnena räkning och geometri, historia, geografi och natur-kunnighet med särskild hänsyn till dessa ämnens metodiska behandling. Lektionsgranskning.

B. Undervisningsplan för den treåriga seminariekursen.

I. Timplan.

	K l a s s			Summa.
	I.	II.	III.	
Kristendomskunskap	3	3	3	9
Modersmålet	3	3	3	9
Matematik	5	3	2	10
Historia	1	2	2	5
Geografi	1	2	1	4
Biologi och hälsolära	4	3	—	7
Fysik och kemi	4	2	2	8
Ekonomilära	—	2	3	5
Främmande språk	3	2	1	6
Psykologi och pedagogik	—	3	3	6
Teckning	4	1	1	6
Musik	2	1	1	4
Trädgårdsskötsel	2	2	1	5
Husligt arbete	—	2	5	7
Gymnastik med lek och idrott	4	4	4	12
Praktisk utbildning	—	3	3	6
Summa timmar i veckan	36	38	35	109

Anm. Den tid, som i ovanstående timplan är anslagen till främmande språk i klasserna II och III, skall i fråga om elever, vilka icke fullgjort i § 3 D 1 b) omtalad tjänstgöring, användas för den praktiska utbildningen.

2. Kursplan.

Kristendomskunskap.

Klass I (3 t:r). Valda delar av gamla testamentets skrifter, företrädesvis profeterna; valda delar av evangelierna samt av de apostoliska breven. I samband härmed en kort redogörelse för de bibliska böckernas uppkomst och författare samt för kanonbildningens historia.

Klass II (3 t:r). Kyrkohistorien till slutet av 1700-talet med särskild uppmärksamhet fäst vid dogmhistorien samt vid den svenska kyrkans historia.

Kort framställning av den kristna tros- och sedeläran i anslutning till nya testamentet samt kyrkohistorien och Luthers lilla katekes, påbörjad.

Klass III (3 t:r). Samma kurs som för fjärde klassen av det fyrklassiga seminariet.

Modersmålet.

Klass I (3 t:r). Läsning, i anslutning till den historiska kursen, av valda stycken i översättning ur den grekiska och romerska forntidens litteratur; likaledes och med stöd av en kort lärobok i svensk litteraturhistoria läsning av valda stycken ur den fornnordiska litteraturen och medeltidslitteraturen.

De för läsning och föredrag viktigaste delarna av svenska språkets ljudlära; modersmålets form- och satslära under jämförelse med det samtidigt studerade främmande språket.

Grunderna för talröstens ändamålsenliga användning. Samlande och ordnande av material för anföranden, föredrag och uppsatser; övningar i muntlig framställning, även innefattande deltagande i en ordnad överläggning; uppsatser en gång i månaden, dels korta, utförda på lärorummet, dels utförligare, utarbetade på för ändamålet given fritid.

Klass II (3 t:r) och III (3 t:r). Samma kurser som för tredje och fjärde klasserna av det fyrklassiga seminariet.

Matematik.

Klass I (5 t:r). Praktiska, företrädesvis ur näringslivet och affärslivet hämtade räkneuppgifter, dels utan, dels med användning av ekvationer av 1:a graden; irrationellt tal och kvadratroten; det viktigaste av läran om storheters förhållande; enkel algebraisk räkning till den omfattning, som för klassens övriga kurs i matematik är behövlig; funktionsbegreppet i förening med grafisk framställning. Satser om räta linjer, vinklar, trianglar, fyr-sidingar, cirkelar samt in- och omskrivna figurer; ellipsens viktigaste egenskaper; geometriska konstruktions- och beräkningsuppgifter, delvis i förening med noggrant utförd ritning; enkla fältmättnings- och avvägningsövningar.

Klass II (3 t:r). Logaritmer; ekvationer av 2:a graden; serier med tillämpning på lättare uppgifter rörande sammansatt ränta; enkel algebraisk räkning såsom i föregående klass. Figurers likformighet; de första grunderna av trigonometrien; satser ur rymdgeometrien; plan- och rymdgeometrisk beräkningsuppgifter även med användande av trigonometriska tabeller. Några smärre matematiska uppsatser.

Klass III (2 t:r). Samma kurs som för fjärde klassen av det fyrrklassiga seminariet.

Historia.

Klass I (1 t:e). Framställning av den förhistoriska kulturen, i anslutning i den mån så ske kan till iakttaga fornminnen; såsom fortsättning härav forntidens allmänna kulturhistoria i huvuddrag; Sveriges historia under dess forntid och medeltid i sammanhang med huvuddragen av medeltidens allmänna historia.

Klass II (2 t:r) och III (2 t:r). Samma kurser som för tredje och fjärde klasserna av det fyrrklassiga seminariet.

Geografi.

Klass I (1 t:e). Kort framställning av de viktigaste främmande ländernas geografi.

Klass II (2 t:r). Hembygdsstudium och i anslutning därtill genomgående i huvuddrag av den allmänna fysiska geografin samt av den allmänna kulturgeografin.

Klass III (1 t:e). Samma kurs som för tredje klassen av det fyrrklassiga seminariet.

Biologi och hälsolära.

Klass I (4 t:r). *Botanik*. Studium av traktens biologiska samhällen. Betydelsefullare familjer av fröväxterna, studerade dels ur biologisk, dels ur praktisk synpunkt; växtbestämning medelst flora. Växtodlingsförsök, företrädesvis gröningsförsök.

Zoologi. Framställning från biologisk synpunkt av för olika djurgeografiska områden utmärkande arter och deras betydelse i naturens hushållning; framställning av djurrikets viktigaste typer, särskilt med hänsyn till den inre byggnaden, i samband med undersökning av döda djurkroppar; de varmblodiga djurens inre byggnad något fullständigare.

Klass II (3 t:r). *Botanik*. Fortsatt studium av fröväxter, några viktigare spörväxter; växtens inre byggnad, särskilt vedstammens, i samband med enkla mikroskopiska undersökningar och växtodlingsförsök. De för vårt land viktigaste kulturväxterna, deras odling och ekonomiska betydelse. Grunderna för skogsvården i anslutning till framställningen av skogen såsom biologiskt samhälle.

Hälsolära. Människokroppens livsverktyg och deras förrättningar, i samband med undersökning av enstaka organ av däggdjur; de mest betydelsefulla mikroorganismerna. Personlig hygien även innefattande sexuell hygien samt grunderna för späda barns vård; allmän hygien; första hjälpen vid olycksfall; skyddsåtgärder mot smittosamma sjukdomar, särskilt tuberkulosen. Alkoholens och nikotinets verkningar och betydelse för den enskilde och samhället.

Översikt av folkskolans kurs i biologi med särskild hänsyn till ämnets metodiska behandling.

Fysik och kemi.

Klass I (4 t:r). Samma kurs som för första och andra klasserna av det fyrklassiga seminariet.

Klass II (2 t:r) och III (2 t:r). Samma kurser som för tredje och fjärde klasserna av det fyrklassiga seminariet.

Ekonomilära.

Klass II (2 t:r). Samma kurs som för andra och tredje klasserna av det fyrklassiga seminariet.

Klass III (3 t:r). Samma kurs som för fjärde klassen av det fyrklassiga seminariet.

Främmande språk.

Klass I (3 t:r), II (2 t:r) och III (1 t:e). Samma kurser som för första, andra och tredje klasserna av det fyrklassiga seminariet.

Psykologi och pedagogik.

Klass II (3 t:r). Psykologi, även innefattande delar av logiken och företrädesvis behandlande de för uppfostran betydelsefullaste företeelserna i och lagarna för det i skolåldern varande barnets förnimmelse-, känslö- och viljeliv och i samband därmed behandling av de förnämsta bland de undervisnings- och uppfostringsfrågor, vilkas lösning företrädesvis är beroende av kännedomen om barnets natur. Pedagogikens historia påbörjad.

Klass III (3 t:r). Samma kurs som för fjärde klassen av det fyrklassiga seminariet.

Teckning.

Klass I (4 t:r). *Frihandsteckning*. Profildeckning, dels ur minnet, dels omedelbart efter verkliga föremål, jämte enkel färg- och skuggbehandling; penselteckning samt övning i stilisering och mönsterteckning huvudsakligen efter naturmotiv, i den mån sådan övning kan sättas i samband med slöjden. De allmänna grunderna för perspektivbildens uppkomst; perspektivisk konturteckning och skuggning efter ett fåtal typiska modeller samt perspektivteckning, dels ur minnet, dels omedelbart efter naturföremål, husgerådssaker och konstindustriella föremål jämte färg- och skuggbehandling. Åskådningsteckning; skissteckning. — Några fornnordiska ytmönster samt byggnadsdelar och ornament från medeltida minnesmärken eller konstföremål, tecknade efter verkligheten.

Linearritning. Ett fåtal plana geometriska konstruktioner i anslutning till den geometriska kursen; skalors uppritande och användning. Projektionsritning i given skala jämte materialbeteckning av slöjdmodeller och andra föremål efter förutgången mätning och arbetsskiss; parallellperspektiv; linearperspektiv.

Klass II (1 t:e). *Frihandsteckning*. Perspektivteckning såsom i föregående klass. Åskådningsteckning; skissteckning. — Några byggnadsdelar och ornament tillhörande renässansstilen, tecknade efter verkligheten.

Klass III (1 t:e). *Frihandsteckning*. Samma kurs som i fjärde klassen av det fyrklassiga seminariet.

Musik.

Klass I (2 t:r). *Sång*. Tonbildningsövningar; tonträffningsövningar; musikediktat. En- och tvåstämmiga sånger i såväl dur som moll; koraler.

Teori. Tonbildningslära grundad på en enkel framställning af röstorganets byggnad. Läran om rytm, takt och accent; de viktigaste av musikens föredragstecken. Konstruktion av dur- och mollskalor; kyrkotonarter. Intervallläran.

Instrumentalmusik. Övningar å piano såsom förberedelse för orgel-spelning; övningar å orgel: lättare koraler.

Klass II (1 t:e) och III (1 t:e). Samma kurser som i tredje och fjärde klasserna av det fyrklassiga seminariet.

Trädgårdsskötsel.

Klass I. *Praktiskt arbete.* Skörd och förvaring av köksväxter; köks-trädgårdslandens höstberedning; läggning av löv- och komposthögar. Bänkars läggning och skötsel; plantors skolning; ympning; köksträdgårdslandens vårberedning; ettåriga köksväxters sådd och plantering.

Teoretisk undervisning. Jordförbättring genom avdikning, djupgrävning, jordblandning, kalkning, gödningsämnen av olika slag m. m.; jordens höst- och vårbehandling; de vanligaste köksväxterna och deras skötsel; växelbrukets betydelse såväl för trädgården som för lantbruket.

Klass II. *Praktiskt arbete.* Frukten skörd och förvaring; förökning av fruktträd, bärbuskar och parkväxter genom frösådd, avläggning och sticklingar; okulering och ympning; gödsling, klippning och beskärning av träd och buskar; skyddsåtgärder mot fruktträdens och bärbuskarnas fiender. Plantering av fleråriga köks- och prydnadsväxter. Uppdragning av skogsträdsplantor. Skolträdgårdens vårarbeten, delvis under övningslektioner med övningsskolans barn.

Teoretisk undervisning. Fukt- och bärväxter lämpliga för odling i olika trakter av vårt land, deras uppdragning, plantering, skötsel, skyddande mot skadedjur, kyla m. m.; ett- och fleråriga prydnadsväxter; blomsterodling i boningsrum.

Klass III (höstterminen). *Praktiskt arbete.* Skolträdgårdens höstarbeten, delvis under övningslektioner med övningsskolans barn.

Teoretisk undervisning. Grunderna för en skolträdgårds anordnande och skötsel, den botaniska avdelningen, barnens avdelning; de allmännaste grunderna för mindre trädgårdars anläggning (exempelvis för ett småbrukarhems behov).

Husligt arbete.

Klass II (2 t:r). *Slöjd*. Framställning av beklädnadsmaterialiernas egenskaper och användning; fordringarna på en ur olika synpunkter ändamålsenlig klädedräkt. Ritning och tillklippning av mönster samt kostnadsberäkning för en fullständig enkel beklädnad åt barn i första levnadsåret eller barn i skolåldern. Den kvinnliga slöjdens hygien och ämnets metodiska behandling i folkskolan; grunderna för uppgörande av övningsserier jämte förfärdigande av enstaka, ur någon viss synpunkt viktiga modeller; granskning av övningsskolans modellserie, särskilt de modeller, som förekomma vid undervisningsövningarna. Förfärdigande av några enkla föremål av papp.

Klass III (5 t:r). *Hushållsgöromål* såsom i tredje och fjärde klasserna av det fyrklassiga seminariet.

Gymnastik med lek och idrott.

Övning och *teoretisk undervisning* i gymnastik samt i lek och idrott såsom i andra, tredje och fjärde klasserna av det fyrklassiga seminariet.

3. Ordningen för den praktiska utbildningen.

Klass II. *Timbesök* i olika avdelningar av övningsskolan, i medeltal $1\frac{1}{2}$ veckotimme. *Heldagsbesök* i övningsskolans folkskoleavdelningar, för varje elev minst 2 dagar i följd, under läsåret sammanlagt 4 dagar. *Gruppövningar*, i medeltal $1\frac{1}{2}$ veckotimme för varje grupp om högst 5 elever. I samband därmed *behandling av metodiska frågor*, i medeltal 1 veckotimme.

För de elever, som ej fullgjort i § 3 D 1 b) omtalad tjänstgöring, dessutom:

Timbesök i olika avdelningar av övningsskolan, i medeltal $1\frac{1}{2}$ veckotimme. *Heldagsbesök* i övningsskolans småskoleavdelning, för varje elev minst 2 dagar i följd, under läsåret sammanlagt minst 4 dagar. *Grupp-*

övningar, i medeltal 1 veckotimme för varje grupp om högst 5 elever. *Behandling av metodiska frågor*, i medeltal $1\frac{1}{2}$ timme i veckan, omfattande några förberedande meddelanden ur den allmänna undervisningsläran samt de olika ämnenas metodiska behandling i småskolan.

Klass III. *Heldagsbesök* i övningsskolans folkskoleavdelningar och avdelningar för fortsatt undervisning, för varje elev 3 dagar i följd i samma avdelning med full tjänstgöring sista dagen, under läsåret sammanlagt 6 dagar. *Gruppövningar*, i medeltal $1\frac{1}{2}$ veckotimme för varje grupp av högst 5 elever. I samband därmed *behandling av metodiska frågor*, i medeltal 1 veckotimme. *Serieövningar*, för varje elev 6 undervisningstimmar i varterna av 2 ämnen, under läsåret sammanlagt 12 timmar. *Besök i andra läroanstalter*, företrädesvis folkskolor och fortsättningsskolor.

För de elever, som ej fullgjort i § 3 D 1 b) omtalad tjänstgöring, dessutom:

Gruppövningar, i medeltal 1 veckotimme för varje grupp om högst 5 elever.

3. Grunder

till

Förslag till föreskrifter för kortare seminariekurser.

§ 1.

I kommitténs framställning Band 1 sid. 68—95 äro redan de skäl anförda, som föranlett framläggandet av förslag till bestämmelser angående i § 3 av förslaget till seminariestadga omnämnda utbildningskurser av annan omfattning än de fyrklassiga seminariernas. De kategorier av inträdessökande till seminarierna, för vilka, enligt i nämnda sammanhang angivna grunder, kortare kurser ansetts böra upprättas, äro dels studenter, för vilka den här föreslagna ettåriga kursen är avsedd, dels småskollärarinnor, som i den föreslagna treåriga kursen skola erhålla utbildning för att kunna övergå till arbete i folkskolan, dels ock sådana kvinnliga inträdessökande, som på grund av föregående studier äga förutsättningar att under två år utbildas för avläggande av folkskollärarexamen.

En ettårig seminariekurs kan vara av mera tillfällig natur och inrättas, då så anses behöfligt och lämpligt, vid lärar- eller lärarinne-seminarium, i förra fallet för manliga, i senare fallet för kvinnliga studenter. En treårig (och tvåårig) seminariekurs måste självfallet vara av mera permanent natur. Då numera endast ett fåtal manliga lärarkrafter finnas vid småskolan och således blott i något enstaka fall manlig inträdessökande skulle kunna uppfylla de nödvändiga inträdesfordringarna men det däremot finnes ett mycket stort antal kvinnor med förutsättningar härför, är den treåriga kursen avsedd endast för kvinnliga elever.

Målet för de förkortade kurserna, av vilken tidsomfattning de än må vara, måste vara detsamma: en folkskollärarexamen i allt väsentligt likartad med och skänkande samma kompetens som den, med vilken de fyrklassiga seminariernas lärokurs avslutas.

§ 2.

De allmänna villkor angående intagning vid seminarium, som i Band 1 sid. 52—59 av kommitténs framställning äro anförda, äga sin tillämpning även i fråga om sökande till den ettåriga kursen. Bestämmelserna i denna § äro därför i huvudsak föreslagna i överensstämmelse med § 28 av stadgeförslaget.

Olikheten i fråga om tiden för ansökningshandlingarnas inlämnande sammanhänger med den enligt § 4 härnedan förändrade tidpunkten för inträdesprövningen. Övriga avvikelser från nyssnämnda § 28 betingas därav, att sökande till denna kurs bör jämföras med sökande till högre klass än den första av det fyrklassiga seminariet i fråga om åldersgränserna samt att han genom studentbetyg skall styrka sig äga ett visst mått av kunskaper tillika med den förståndsutveckling, som är erforderlig, för att han på ett år skall hinna förvärva nödig utbildning för sitt blivande kall.

Att av studenterna fordra sådan tjänstgöring, som enligt § 33 av stadgeförslaget är villkor för inträde i seminariets fjärde klass, är enligt kommitténs mening varken nödigt eller lämpligt. Studenten skall genom förebringande av de enligt moment D) av denna § fordrade vitsorden och genom den vid inträdet undergångna prövningen hava visat sig äga en allmänbildning, som gör det möjligt för honom att få använda större delen av seminarieåret till sin fackliga utbildning, vilket ingalunda är förhållandet med seminarieeleverna vid deras inträde i fjärde klassen, enär dessa i nämnda klass skola inhämta en betydande del av lärokursen i flera av seminariets kunskapsämnen. Då en sådan tjänstgöring naturligtvis icke heller ofta står den nyblivne studenten till buds, skulle fordran på densamma icke blott ett år fördröja inträdet vid seminariet, vilket visserligen ingalunda från utbildningens synpunkt behövde betraktas såsom något ont, utan den skulle sannolikt alldeles omöjliggöra densamma. Har student emellertid varit i tillfälle att fullgöra sådan eller annan tjänstgöring, skall naturligtvis intyg härom förevisas och öva inflytande vid intagningen.

§ 3.

Även för inträdessökande till den treåriga kursen gälla i huvudsak de allmänna fordringar för inträde, som innehållas i § 28 av stadgeförslaget. Endast punkt A c) samt punkt D) hava fått något ändrad lydelse. Skälet härtill ligger i öppen dag. De nuvarande bestämmelserna angående lägsta åldern vid småskollärrarinneexamens avläggande tillika med fordran på föregående tjänstgöring — i överensstämmelse med de Band 1 sid. 90 av kommitténs framställning anförda skälen — utesluta möjligheten för småskollärrarinna att vid tidigare ålder än 21 till 22 år intagas vid den ifrågavarande kursen. Den föreslagna minimiåldern av 19 år kan alltså icke gälla småskollärrarinnor, vilka ensamma skola hava rätt till inträde i kursens första klass, utan blott inträdessökande till någon av de båda högre klasserna. Det kunde då tyckas naturligare att höja inträdesåldern för dessa till större likhet med de i klassen uppflyttade småskollärrarinnornas, men kommittén har ansett, att detta skulle medföra ett onödigt fördröjande av seminariekursen för dem, som förvärvat de för inträde i högre klass erforderliga betingelserna och som ju böra likställas med sökande till högre klass än den första vid det fyrklassiga seminariet. Några olägenheter av den åldersskillnad, som härigenom kan komma att uppstå mellan småskollärrarinnorna och de nyintagna eleverna, torde icke behöva befaras, då ju även de sistnämnda böra hava nått den utveckling och mognad, att seminariearbetet med fördel och utan ansträngning kan bedrivas av dem.

Med tanke på småskollärrarinnorna har kommittén däremot föreslagit en höjning av den övre åldersgränsen. Långt ifrån alla småskollärrarinnor kunna så tidigt som vid aderton år börja sin verksamhet i skolan. Ej heller är det så lätt för dem att efter blott några få års arbete dels avgöra, huruvida de böra fortsätta sin utbildning för att övergå till folkskolan, dels bestämma sig för och skaffa sig medel till en treårig vistelse vid seminarium. Tjugunio år har därför föreslagits som lämplig övre åldersgräns. Därigenom vinnes också överensstämmelse med den av kommittén föreslagna åldersgränsen för sådan sökande till annan klass än den första, som genom tjänstgöring i skola eller annorledes visat sig äga särskild fallenhet för lärarkallet (stadgeförslaget § 29).

Då det är småskollärarinnans under tjänstgöring i småskolan vunna erfarenhet, som i främsta rummet skall göra det möjligt för henne att på kortare tid än fyra år förbereda sig till folkskollärarexamen, är det nödvändigt, att hon förebringar intyg om väl vitsordad tjänstgöring under en tid så pass lång, att hon därunder verkligen hunnit förvärva en nämnvärd erfarenhet i att undervisa och behandla barn. Enligt kommitténs på annat ställe uttalade mening (se kommitténs framställning Band 1 sid. 90) måste i detta hänseende tre år anses vara ett minimum. Ehuru under så kort tid icke synnerligen stor erfarenhet kan vinnas, har kommittén icke velat föreslå fordran på längre tjänstgöringstid för att icke hindra unga lärarinnor från att fortsätta sin utbildning, medan de ännu hava i jämförelsevis friskt minne även sådana vid småskoleseminariet förvärvade insikter, för vilka de i småskolan icke haft direkt användning.

Till vad som i det föregående (sid. 383) säges om anledningen till att av inträdessökande till andra klassen icke bör fordras föregående tjänstgöring, må läggas, att dessa inträdessökandes allmänbildning och särskilt deras kunskaper i främmande språk, vilka skola medgiva deras befrielse från deltagande i undervisningen i detta ämne, skola underlätta det teoretiska arbetet och medgiva lika mycken tid åt den praktiska utbildningen som den, som i det fyrklassiga seminariet användes härtill. Av sökande till tredje klassen däremot måste, såsom i § 7 sägs, fordras sådan tjänstgöring eller däremot svarande prov, som i seminariestadgans § 33 föreskrives i fråga om inträde i det fyrklassiga seminariets fjärde klass.

§ 4.

De skäl, som föranlett bestämmelsen i § 17 av stadgeförslaget angående tiden för inträdesprövningens anställande, tala visserligen för att även prövningen för inträde i de kortare seminariekurserna förläggas till vårterminens slut. Men för de studenter, som vilja söka inträde och som antagligen i många fall göra detta samma år de avlagt sin studentexamen, erbjuder sommaren det bästa tillfället till fyllande av möjligen befintliga luckor, särskilt i fråga om övningen i trädgårdsarbete. Även för småskollärarinnan, som under läsåret har att sköta sitt skolarbete och

blott äger de lediga stunderna till de studier, varigenom hon skall förkovra sig i insikter, är det av stor betydelse, att hon får sommarlovet till en mer sammanhängande studietid, innan hon skall infinna sig till provningen. Hänsyn till dessa omständigheter har föranlett förslaget, att inträdesprovningen till de förkortade kurserna förläggas till höstterminens början.

Då, såsom av § 5 framgår, de ämnen, i vilka studenterna skola provas, äro jämförelsevis få, torde provningen av de sökande till den ettåriga kursen i allmänhet medhinnas på 2—3 dagar. Sökande till den treåriga kursens första klass skola visserligen även provas blott i ett fåtal ämnen, men då i regeln även ett rätt stort antal sökande till andra klassen torde anmäla sig och dessa, där de ej förete sådana vitsord, som göra provning obehöfelig, skola provas i första klassens samtliga ämnen, synes provningen för intagning av elever i den treåriga kursen i allmänhet komma att kräva lika mycken tid som inträdesprovningen vid ett fyrtklassigt seminarium.

Med avseende på anordningarna bör provningen i allt väsentligt ansluta sig till vad som i stadgeförslagets § 32 föreskrives. I detta sammanhang må betonas nödvändigheten av att de sökandes förståndsutveckling och allmänna mognad så vitt möjligt genom provningen komma till synes. Det sätt, på vilket denna förrättas, kommer nämligen otvivelaktigt att bestämma uppfattningen av lämpligaste sättet för förberedelsearbetets bedrivande och avgöra, huruvida detta skall bliva ett mekaniskt minnesarbete eller ett bildande studium. Av nämnda skäl bör ock den i § 32 av kommitténs stadgeförslag föreskrivna skriftliga provningen användas i så stor utsträckning som möjligt.

§ 5.

Ehuru den allmänbildning, som genom studentbetyget vitsordas, i det hela måste skattas ganska högt, följer ej därav, att en ettårig seminariekurs skall kunna giva studenten fullgod utbildning för folkskollärarkallet. Visserligen böra studentens kunskaper i de ämnen, i vilka han erhållit godkänt vitsord i studentexamen eller i fyllnadsprovning efter denna examen, betraktas såsom fullt jämförliga med och i vissa ämnen betydligt mera om-

fattande än de, som seminariets lärokurser i samma ämnen avse att meddela. Men seminariets läroplan upptager även några ämnen, vilka icke förekomma på gymnasiet. Synnerligen önskvärt vore det visserligen, att i fråga om dessa kunna få avstå från kravet på förut förvärvade kunskaper och färdigheter för att i stället förlägga hela undervisningen däruti till den ifrågavarande kursen. En sådan anordning är dock svårigen utförbar, då hela utbildningstiden skall inskränkas till blott ett år. Om icke studentens praktiska utbildning för lärarkallet skall bliva svagare än övriga seminarieelevers, kräves för densamma så stor del av undervisningstiden under seminarieåret, att den återstående delen icke blir tillräcklig, för att åt den övriga undervisningen skulle kunna givas den omfattning, som är behöfvlig. Särskilt gäller detta om undervisningen i de nyss berörda ämnen, vilka alls icke ingå i gymnasiet lärokurs, nämligen pedagogik, ekonomilära, instrumentalmusik, trädgårdsskötsel, manlig och kvinnlig slöjd samt hushållsgöromål. Åtminstone i fråga om några av dessa ämnen måste därför vissa kunskaper och insikter fordras av den inträdessökande. Kommitténs förslag uppställer inträdesfordringar i tre av dem, nämligen ekonomilära, trädgårdsskötsel och slöjd.

Helst borde så stor del av lärokursen i vart och ett av nämnda ämnen vara inhäntad, att den till omfattningen motsvarade vad som i de tre första klasserna av det fyrklassiga seminariet blivit genomgången. Då det dock beträffande ekonomiläran sannolikt skulle möta rätt stor svårighet att utan handledning förvärva de nödiga kunskaperna, så hava fordringarna i detta ämne inskränkts till den del därav, som lättast torde kunna på förhand inhämtas, nämligen den till ämnet hörande kursen i allmän affärslära och bokföring.

Om studenten skall kunna för sitt arbete i folkskolan få något verkligt gagn av den undervisning i trädgårdsskötsel, som skall meddelas honom under det år han tillbringar vid seminariet, är det icke tillräckligt, att han besitter endast sådana kunskaper, som förvärvats genom läsning, utan han måste hava insikt av den art, som vinnes genom personligt deltagande och övning i trädgårdsarbete. Det slag av dylikt arbete, i fråga om vilket det torde vara lättast att finna tillfälle till övning, är helt visst grönsaks-

och blomsterodling, varför ock de föreslagna inträdesfordringarna begränsats till denna del av ämnets kurs.

Den omständigheten, att av seminariets lärokurs i manlig slöjd träslöjden är både den del, som kräver mesta övningen, och den, i vilken före inträdet i seminariet en tillfredsställande undervisning lättast torde kunna erhållas, har varit bestämmande vid avfattandet av inträdesfordringarna. Även i fråga om kvinnlig slöjd äro tillfällen till vinnande av någon insikt och färdighet i allmänhet lätta att erhålla. Färdigheten i sömnad och stickning samt dess tillämpning vid förfärdigande och lagning av enklare beklädnadspersedlar har den kvinnliga studenten delvis förut inhämtat, och hon kan utan större svårighet skaffa sig den ytterligare undervisning hon behöver för att fullgöra de här uppställda kraven.

Men även i sådana seminariets ämnen, som förekomma på gymnasiet, måste i vissa fall anställas provning. På grund av dels olikheten mellan latingymnasiets och realgymnasiets läroplaner, dels den i tredje och fjärde gymnasieringen medgivna rätten till bortval kan det nämligen hända, att på sökandenas studentbetyg saknas vitsord i ett eller flera av de ämnen, som tillhöra seminariernas läroplan. Olägenheterna av att under sådana omständigheter utan vidare intaga studenter för att låta dem efter ett års arbete vid seminariet avlägga folkskollärarexamen hava visat sig vara allt för stora, för att kommittén skulle kunna föreslå, att så skall ske även hädanefter. För att studentens kurs vid seminariet icke må för mycket splittras mellan teoretiska studier av allmänbildande art och det på den kommande lärarverksamheten inriktade fackmässiga utbildningsarbetet, vore det egentligen önskvärt, att varje student, som söker inträde, kunde förte intyg om att han antingen i studentexamen eller i fyllnadsprovning efter densamma erhållit godkänt vitsord i alla de av gymnasiet ämnen, vilka även tillhöra seminarieundervisningen. En sådan fordran vore dock knappast billig, då gymnasiekurserna i flera fall gå betydligt utöver seminariets. Det skulle säkerligen även möta stor svårighet för student, som önskade komma in vid den ifrågavarande seminariekursen, att finna tillfälle till undergående av fyllnadsprovningen på sådan tid, att hans inträde vid seminariet icke komme att fördröjas ett helt år efter studentexamens avläggande. Kommittén, som icke ansett det välbetänkt att föreslå efterskänkande

av någon del av den för folkskollärarexamen föreskrivna utbildningen, har därför ansett riktigast, att student, vilken saknar godkänt vitsord i sådant ämne, som förekommer såväl i gymnasiet som i det fyrklassiga seminariet, skall för att kunna intagas i den ettåriga kursen vid företagen provning visa sig äga kunskaper och färdigheter i ämnet, till omfånget dock begränsade till det fyrklassiga seminariets lärokurs. Denna fordran måste gälla realstudenten lika väl som latinstudenten. Har den förre bortvalt exempelvis historia, biologi eller teckning, eller har latinstudenten bortvalt något av de nämnda eller andra ämnen eller utbytt teckning och matematik mot grekiska, så böra både den ene och den andre, för såvitt de icke kompletterat sitt studentbetyg genom fyllnadsprovning, undergå inträdesprovning.

Vid granskningen av det företedda studentbetyget måste vederbörlig uppmärksamhet ägnas åt läroverksstadgans och seminariestadgans olika benämningar för vissa undervisningsämnena samt åt den omständigheten, att en benämning, som inom den ena stadgan betecknar ett fullständigt ämne, inom den andra kan beteckna blott en del av ett sådant. I läroverksstadgans »biologi» innefattas även hälsolära, ehuru denna gren av ämnet icke nämnes. »Filosofisk propedeutik» motsvarar åtminstone i huvudsak en gren av seminariestadgans »psykologi och pedagogik»; fysik och kemi, som äro två ämnen i läroverksstadgan, motsvara blott ett ämne i seminariestadgan.

Ett ämne, som icke förekommer i studentexamen men i vilket dock undervisning meddelas såväl i latin- som realgymnasiet, är geografi. Ehuru undervisningen däri avslutas i andra gymnasieringen, skall det därvid utdelade vitsordet införas i studentbetyget. Under inga omständigheter kan fordran på godkänt vitsord efterskänkas i detta för undervisningen i folkskolan betydelsefulla ämne, varför den student, som vid flyttning från andra till tredje gymnasieringen icke erhållit godkänt vitsord i geografi, måste undergå inträdesprovning, om han ej genom fyllnadsprovning förvärvat detsamma.

§ 6.

Bristen på enhetlighet i fråga om tillämpandet av fordringarna för godkänt vitsord i den prövning för anställning som lärare vid småskola, vilken föreskrives enligt Kungl. Maj:ts näd. stadga den 28 maj 1897, utgör, såsom på annat ställe påpekats, ett bestämt hinder för möjligheten att medgiva småskolans lärarinnor rätt till inträde i den treåriga kursen blott på grund av sitt i nämnda examen erhållna betyg.

Vid uppställandet av fordringarna för godkänt vitsord i den prövning, som alltså måste anställas med de sökande till första klassen, har kommittén haft för ögonen önskvärdheten av att de mottagna eleverna besitta ett kunskapsmått så pass stort, att det treåriga seminariearbetet icke blir för mycket betungande för dem. Lättast borde detta vinnas genom att uppställa som inträdesfordran det kunskapsmått i varje ämne, som enligt kommitténs mening bör krävas för uppflyttning i andra seminarieklassen. Kommittén har dock icke kunnat besluta sig härför. Visserligen får icke det kravet avprutas, att småskollärarinnan skall hava inhämtat ett kunskapsmått motsvarande ungefär en fjärdedel av det fyร์klassiga seminariets lärokurs, men detta krav bör gälla omfånget av hennes kunskaper i det hela, icke varje särskilt undervisningsämne. Behörig hänsyn måste nämligen tagas till svårigheten för henne att anskaffa de hjälpmedel och den handledning, som äro behöfliga för vissa ämnens studium. Vidare bör på det arbete, som nedlägges vid förberedelse för inträdesprovet, ställas den fordran, att det skall vara av sådan art, att den småskollärarinna, som icke lyckas vinna inträde, icke behöver betrakta detsamma såsom förspild möda. Hon bör tvärtom känna, att hon, oavsett om hon kommer in vid seminariet eller icke, dock genom detsamma vunnit en såväl för henne själv personligen som för hennes fortsatta arbete i småskolan värdefull tillökning i insikter och färdigheter. Inträdesfordringarna hava därför i kommitténs förslag inskränkts till sådana ämnen, i vilka småskollärarinnan under sin verksamhet i småskolan och med hänsyn till föregående utbildning lättast kan förkovra sig antingen på egen hand eller med den handledning, som kan stå henne till buds i hemtrakten, men oav-

sett huruvida de så vunna insikterna och färdigheterna motsvara dem, som vid det fyrklassiga seminariet förvärfvas i första eller annan klass.

Till dylikt förberedelsearbete lämpar sig i första rummet kristendoms-kunskap. Detta ämne erhåller i regeln en jämförelsevis grundlig behandling vid småskoleseminarierna, och förutsättningarna för att lärarinnan skall kunna genom studier på egen hand förkovra sina kunskaper äro jämförelsevis stora. Det kunde då tyckas i sin ordning att uppställa fordran på goda insikter i ämnets särskilda grenar till det omfång, som kräves för småskollärlarinneexamen. Kommittén har likväl, i detta liksom i andra ämnen, i vilka småskollärlarinnan erhållit godkänt vitsord, icke föreslagit inträdesförhör enligt fordringarna för småskollärlarinneexamen annat än i fråga om sådana delar därav, som utgöra nödvändiga förutsättningar för studier i enlighet med de nyssnämnda grunderna för de föreslagna inträdesfordringarna. Då kommittén anser den dogmatiska delen av ämnet kristendoms-kunskap icke rätt väl lämpa sig för dylikt studiearbete på egen hand, har denna del uteslutits. Den föreslagna fordran för godkänt vitsords vinnande innebär däremot, att den förtrogenhet med nya testamentet, som lärarinnan förvärfvat vid småskoleseminariet, under läsning av »ett av evangelierna och särskilt Jesu bergspredikan» skall hava underhållits och att hon skall hava ökat sin bibelkunskap genom läsning av vissa delar av såväl gamla som nya testamentet. Därigenom skola också hennes förut förvärfvade kunskaper i bibliska historien hava utvidgats och fördjupats. Då läsningen av de s. k. skriftprofeterna, för att bliva rätt belysande för det israelitiska folkets historia, otvivelaktigt kräver mera handledning, än vad som i regel står småskollärlarinnan till buds, föreslås såsom fordran blott bekantskap med profeterna Amos' och Hoseas böcker, medan i övrigt fordringarna i fråga om gamla testamentet inskränkts till de skrifter, som behandla tiden intill Israels rikes undergång, och därför blott de nämnda profeterna medtagits. För att hindra förberedelsearbetets urartande till utanläsning eller till inlärande av en mängd fakta och data i den historiska framställningen och i stället uppmuntra till en med eftertanke och urskillning gjord läsning under försök att intränga i innehållet har såsom syftemålet med läsningen av gamla testamentet framställts kännedom om den utveckling hos Israels folk, som i de anförda bibliska böckerna kan

spåras, samt fordran uppställts på förtrogenhet med några få psalmer ur psaltaren, en förtrogenhet, som icke skall ådagaläggas genom ett ordagrant återgivande ur minnet utan genom en enkel redogörelse för deras innehåll. Av samma anledning har den läsning av nya testamentet, som sträcker sig utöver den för småskollärarynneexamen erforderliga, anknytits till aposteln Paulus. — En annan del av kursen i kristendoms-kunskap, som väl lämpar sig för arbete på egen hand, är kyrkohistorien. Men kommittén har dock blott vågat föreslå ett tidevarv av densamma, detta av det skäl, att ingen undervisning i allmän historia är föreskriven vid småskoleseminarierna. Studiet av reformationstidevarvet torde dock finna tillräckligt stöd i bekantskapen med fäderneslandets historia.

En del av lärokursen i modersmålet vid det fyrklassiga seminariet, vilken kräver mycken tid men som med ganska god behållning kan genomgås utan direkt handledning och som därför lämpar sig för småskollärarinnans förberedelsearbete, är läsning av 1800- och 1900-talens svenska författare. Vid uppställandet av fordringarna i modersmålet för inträde i det treklassiga seminariet har därför i främsta rummet sådan läsning ansetts böra ifrågakomma. Denna läsning skall hava sin betydelse icke blott ur litteraturhistorisk synpunkt, utan den skall lika mycket avse att öka de inträdessökandes allmänbildning, odla deras smak och uppöva deras öra för språket. Vid urvalet har hänsyn tagits till att både innehåll och form måste vara av jämförelsevis lättfattlig art, varför fullständighet från litteraturhistorisk synpunkt i fråga om de föreslagna författarna icke kunnat eftersträvas.

I det föregående har påpekats nödvändigheten av att förberedelsearbetet blir något annat än ett mekaniskt inlärande av vissa pensa. I överensstämmelse härmed är det, som fordringar uppställas i hembygds-kunskap, ett ämne, som icke särskilt nämnes vare sig inom seminariets ämneskrets eller i småskollärarynneexamen och i vilket insikter icke böra förvärvas genom läsning av särskild lärobok. Kommittén har därmed velat betona nödvändigheten av att småskollärarinnan, om hennes arbete på egen hand verkligen skall befordra hennes utveckling, uppövar sin iakttagelseförmåga och icke blott sitt minne, att hon vänjer sig vid att själv ur naturen och livet samla kunskap, om än av mycket elementär art och inom ett helt

ringa område, i stället för att blott inlära en viss läroboks framställning. De kunskaper i geografi och naturkunnighet, som hon inhämtat vid småskoleseminariet, hava ansetts tillräckliga som grund för förvärvande av förtrogenhet med hemtraktens natur, vare sig därmed förstås födelsebygdens eller den trakts, där hon har sin verksamhet förlagd.

Det enda kunskapsämne, i vilket hela den för småskolläraryrket-examen föreskrivna kursen icke blott förutsättes såsom den grund, på vilken de för inträde fordrade insikterna skola byggas, utan även föreslagits att ingå i inträdesprövningen, är psykologi och pedagogik. I synnerhet vid jämförelse med fordringarna för uppflyttning i det fyrklassiga seminariets andra klass, varvid inga kunskaper alls i detta ämne krävas, kunna de här föreslagna fordringarna tyckas väl stora. Orsakerna till att kommittén föreslagit dem äro flera. Då det är småskolläraryrketens föregående fackutbildning och verksamhet, som skall utgöra grunden för utbildningstidens förkortning, har det ansetts i sin ordning att just i detta ämne uppställa de största fordringarna. De förut förvärvade insikterna kunna i detta ämne på ett helt annat sätt än i andra ämnen hållas aktuella av den i tjänst varande småskolläraryrketen, som under varje lektion skall tillämpa dem. Det bör därför ock vara av intresse för henne att i detta ämne mera än i något annat förvärva vidgade kunskaper, så mycket mer som hon i sin klass har både åskådningsmaterial och medel till att pröva halten av de vunna insikterna. Just för att hennes intresse för ämnet skall ökas, är i psykologi icke något bestämt pensum angivet, utan har det föreslagits, att hon själv skall få utvälja den gren av läran om barnets själv eller uppfostran, som mest tilltalar henne. Bekantskap med vissa av pedagogikens stormän har däremot ansetts vara en oeftergivlig fordran.

Även om den färdighet i övningsämnena, vilken förvärvats för vitsordet godkänd i småskolläraryrket-examen, anses som tillräcklig förutsättning för att småskolläraryrketen skall kunna på tre år tillägna sig för folkskolläraryrket-examen erforderlig färdighet, är det nödvändigt att för särskilda fall föreskriva prövning i vissa av dessa ämnen för inträde i den treåriga kursen. Småskolläraryrketen kan nämligen hava blivit godkänd i sin examen, fastän hon erhållit lägre vitsord än godkänd eller alldeles saknar

vitsord i icke mindre än två övningsämnena. I sådant fall måste hon alltså i dylika ämnen provas efter fordringarna för småskollärlarinneexamen.

Det torde emellertid kunna befaras, att det fyrklassiga seminariets lärokurser i alla övningsämnena icke skola kunna medhinnas, om icke någon väsentligare del undanbjöts före inträdet. Det måste därför anses nödvändigt, att i ett av övningsämnena så stor färdighet skall vara förvärvad, som gör det möjligt att inskränka seminarieundervisningen till den metodiska handledning, som kräves för arbetet i folkskolan. Kommittén har föreslagit handarbete såsom det därtill lämpligaste ämnet, då lärarinnan utan svårighet bör kunna förkovra sin förut förvärvade färdighet häri till det omfång, som de föreslagna inträdesfordringarna angiva, och detta till praktisk och ekonomisk nytta för henne själv, även om hon icke skulle lyckas vinna inträde vid seminariet.

§ 7.

De båda högsta klasserna av den treåriga kursen kunna, såsom förut påpekats, i viss mening även betraktas såsom en för unga kvinnor med mer omfattande allmänbildning än småskollärlarinnornas särskilt avsedd tvåårig seminariekurs. Inträde till denna kommer sannolikt att sökas av elever, utgångna från exempelvis de högre flickskolorna eller från någon av gymnasiets ringar. Men intet intyg från någon viss läroanstalt skall berättiga dem till inträde, utan de skola provas i varje ämne, som förekommer i första klassen, därest icke läraren i ett ämne finner de företedda vitsorden vara av den art, att han anser prövning överflödig. Endast de, som ådagalägga goda insikter och färdigheter i fråga om första klassens lärokurser i de särskilda ämnena, kunna intagas, eftersom de i det hela skola undervisas tillsammans med de från första klassen uppflyttade småskollärlarinnorna.

Då de sistnämnda hava en minst treårig lärarinneverksamhet att bygga sin fortsatta fackutbildning på, kunde det möjligen synas berättigat att av sökande till andra klassen fordra något motsvarande. Kommittén har dock icke velat föreslå detta utan ansett, att dessa sökande böra jämföras med sådana seminarieelever, som uppflyttas i det fyrklassiga semi-

nariets tredje klass och först i denna klass börja deltaga i de egentliga undervisningsövningarna. För att deras praktiska fackutbildning icke må bliva underlägsen den i det fyrklassiga seminariet meddelade, anser kommittén emellertid, såsom synes av anmärkningen till den bifogade timplanen, att de i andra klassen nyintagna böra ägna mer tid till åhörande av undervisningen i övningsskolan och till undervisningsövningar, än vad småskollärarinnorna behöva. Men om de icke skola bliva alltför mycket betungade med arbete under de två seminarieåren, måste de i stället befrias från något av de till lärokursen hörande ämnena. Detta kan dock ske blott under den förutsättning, att de redan vid inträdet äga kunskaper i ämnet fullt jämförliga med dem, som förvärfvas vid seminariet. Ett ämne, i vilket de här ifrågavarande inträdessökandena i allmänhet torde äga kunskaper t. o. m. betydligt utöver seminariets lärokurs, är främmande språk, och har därför hela detta ämnes lärokurs föreslagits som inträdesfordran i fråga om sökande till andra klassen.

Inträdessökande till tredje klassen böra enligt kommitténs mening i allt likställas med dem, som söka inträde i det fyrklassiga seminariets högsta klass, och således bör även § 33 av stadgeförslaget äga tillämpning på dem.

§ 8.

I fråga om intagning av de elever, som prövats i de särskilda ämnena eller jämlikt § 8 av stadgeförslaget förebragt sådant intyg i visst ämne, att prövning kan anses obehövligen, har kommittén funnit samma föreskrifter böra gälla som i fråga om intagning vid det fyrklassiga seminariet. Angående orsaken till inskränkningen av elevantalet i första klassen se kommitténs framställning Band 1 sid. 92 ff.

§ 9.

Det ligger i sakens natur, att de för det fyrklassiga seminariet föreslagna tim- och kursplanerna icke annat än i vissa punkter kunna äga tillämpning i fråga om den treklassiga seminariekursen. Vid uppgörandet av tim- och kursplanerna för båda de kortare kurserna har dock alltid hållits i sikte nödvändigheten av att söka åstadkomma en lärarutbildning, som, om än i en eller annan detalj något olika, dock i det hela är likvärdig med de fyrklassiga seminariernas.

Kap. XIV. Behovet av lärarkrafter för folkskolorna.

1. Historik.

Förhållandet mellan tillgång och efterfrågan på lärarkrafter för den svenska folkskolan har, sedan den tid då en ordnad utbildning av dylika först begynte i vårt land, undergått många växlingar.

Bestämmelsen i 1842 års stadga angående folkundervisningen, att »i varje stadsförsamling och varje socken på landet bör finnas minst en, helst fast skola, med vederbörligen vid ett *seminarium* godkänd lärare», framkallade givetvis en stark efterfrågan på lärare, och under några år framåt var tillströmningen till de efter hand ordnade seminarierna stor. Det högsta elevantalet nåddes år 1848, men från år 1851 sjunker det hastigt. Det närmaste, av den nya stadgan föranledda behovet av lärare var tillgodosett, nya lärartjänster upprättades sedan blott sparsamt, och någon regelbunden avgång genom pensionering eller av andra orsaker hade ännu ej begynt. Snart föranledde emellertid behovet av förbättrad undervisning upprättande av nya lärartjänster, och därmed stiger från och med år 1859 seminariernas elevantal. Detta nya lärarbehov var dock snart fyllt, och vid mitten av 1860-talet vunno de röster gehör, som redan under det föregående årtiondet flera gånger påyrkat en inskränkning av seminariernas antal; fyra av de första tretton seminarierna upphörde med sin verksamhet. Det oaktat utexaminerades under åren 1868—72 ett överskott utöver behovet av lärare för ordinarie lärarplatser, vilket sannolikt uppgick till omkring 300 lärare. Detta överskott absorberades emellertid under de närmaste åren av 1870-talet, och inemot detta årtiondes slut torde någon brist på lärarkrafter ha rätt. Den härav föranledda efterfrågan framkallade i sin ordning stark tillströmning av elever till seminarierna, vilka år 1875 ökats med två ny-

upprättade. Utexamineringen av lärare blev på grund härav högst väsentligt ökad, särskilt under 1880-talets förra hälft (högst år 1884 med 367 utexaminerade), och synes under hela årtiondet nästan varje år ha överstigit behovet. Vid årtiondets slut hade utexaminerats flera hundra lärare utöver behovet för ordinarie platser. Behovet av vikarier kan för denna tid ej närmare beräknas, men det torde ofta, kanske i de flesta fall, ha tillgodosetts genom oexaminerade lärare. Överproduktionen av lärare medförde en växande svårighet för de utexaminerade att erhålla anställning. Av de år 1888 utexaminerade eleverna hade så t. ex. blott en fjärdedel löfte om anställning. Många fingo söka sig befattning som informatorer, renskrivare m. m. Några togo t.o. m. plats som småskollärare.¹⁾ Följden härav visade sig i en mot årtiondets slut fortgående minskning i tillströmningen av elever till seminarierna och därav beroende minskning i antalet utexaminerade. Under åren 1890—94 utexaminerades sålunda i medeltal 231 elever årligen mot 337 under 1880-talets fem första år. Då detta antal understeg det årligen uppkommande behovet och då därjämte inrättandet av nya lärartjänster, som under 1880-talets sista år varit starkt begränsat, med det nya årtiondet tog ny fart,²⁾ dröjde det ej länge, innan lärarbrist inställde sig.

Från och med år 1895 tillkom en faktor, som dels med ens framkallade behov av ett stort antal lärare, dels kom den troligen redan då befintliga bristen att bliva mera märkbar. På grund av bestämmelserna i en den 1 juni 1894 utfärdad förordning angående avlönande av vikarie för sjuk lärare inträdde nämligen från och med följande år en betydlig stegring i behovet av sjukvikarier med formell kompetens.

År 1897 påyrkades genom motion i andra kammaren utredning av behovet av ökade lärarkrafter samt åtgärder med anledning därav. Andra kammarens första tillfälliga utskott, till vars behandling motionen hänvisades, företog en med hänsyn till den tid och de hjälpmedel, som kunde stå utskottet till buds, grundlig utredning av förhållandet mellan tillgång

¹⁾ Under åren 1886—89 90 stycken: se andra kammarens första tillfälliga utskotts betänkande n:o 22 vid 1897 års riksdag.

²⁾ Åren 1886—1890 nyinrättades 481 tjänster, åren 1891—1895 däremot 594 och åren 1896—1900 748 tjänster.

och behov av lärarkrafter. Utskottet kom till den slutsatsen, att under 1880-talet rätt överflöd på lärare men att under 1890-talet någon brist inträtt, vilken dock syntes på väg att utjämnas utan särskilda åtgärder. Utskottet yrkade med anledning härav, att motionen ej skulle föranleda till någon åtgärd, vilket också blev andra kammarens beslut.

De siffror, som utskottet hade att tillgå, synas i det hela ha varit riktiga, även om det årligen uppkommande behovet av lärare under tioårsperioden 1886—1895 vid närmare granskning visar sig ha varit något större, än dessa siffror utvisade. I betraktande av de starka växlingar mellan överskott och brist på lärare, som den föregående tiden företett, och under erinring om 1880-talets överfyllnad på lärarbanan och därav förorsakade olägenheter finner man det helt naturligt, att utskottet ur dessa siffror drog ovannämnda slutsats. Under den fortsatta prövning av frågan, som under de senare åren ägt rum, har det emellertid blivit klart, att vid 1897 års undersökning, som var den första i sitt slag, en del viktiga synpunkter ej tillräckligt beaktats. Dels hade utskottet i fråga om upprättande av nya tjänster och lärares avgång räknat med medeltal men ej sökt finna något uttryck för den stegring, vilken faktiskt, om också med vissa växlingar, ägt rum i båda dessa hänseenden. Behovet av nya lärarkrafter underskattades därför. Dels hade uppmärksamheten ännu ej riktats därpå, att årligen ett genom föreliggande statistiskt material visserligen icke kontrollerbart antal av de utexaminerade aldrig ägna sig åt folkskolans tjänst. Slutligen har tillräcklig hänsyn icke tagits till behovet av sjukvikarier, vilket dock vid denna tid icke kunde närmare beräknas.

Utskottet hade uppskattat det årliga behovet till omkring 300 utexaminerade seminarieelever. Men oaktat detta antal under de närmaste åren uppnåddes, blev det snart tydligt, att lärarbristen ingalunda minskades utan snarare tilltog. Klagomålen häröver föranledde regeringen att, efter domkapitlens hörande, år 1899 ingå till riksdagen med begäran om anslag till inrättande av tillfälligt ordnade parallellklasser vid två seminarier, ett manligt och ett kvinnligt. I statsverkspropositionen fortsattes med användande av samma beräkningsgrunder den förutnämnda statistiska utredningen från år 1897, och departementschefen uppskattade med stöd därav det årliga behovet av nya lärarkrafter till minst 330. Den kungliga propositionen

framkallade en motion om upprättande av ett kvinnligt seminarium i Skåne. Riksdagen beviljade medel till de begärda parallellklasserna och anhöll om utredning rörande den genom motionen väckta frågan.

Anordningen med parallellklasser var ju av rent tillfällig natur, och då behovet av lärare visade sig alltjämt kvarstå, beviljade riksdagen åren 1900 och 1901 efter framställning av Kungl. Maj:t medel till upprättande av nya seminarier i Landskrona och Strängnäs. Härmed ansags, enligt vad chefen för ecklesiastikdepartementet uttalade i framställning till 1902 års riksdag, behovet av lärare och lärarinnor under den närmaste framtiden vara tillgodsetta.

Från och med år 1903 började verkningarna av de vidtagna åtgärderna visa sig, och antalet från seminarierna utexaminerade elever, som åren 1897—1902 i medeltal utgjort 308 för år, växte därigenom, så att det under åren 1903—1908 i medeltal uppgick till 363 årligen. I enlighet med det antagande om det årliga behovets storlek, som av chefen för ecklesiastikdepartementet gjordes år 1899 och vidhölls år 1902, borde härmed lärarbristen i huvudsak hava varit avhjälpd. En år 1906 i anledning av interpellation i riksdagen inom ecklesiastikdepartementets statistiska avdelning verkställd undersökning, vars siffror sedermera visat sig i det väsentliga vara riktiga, syntes också giva vid handen, att det årliga tillskottet av nya lärarkrafter under tioårsperioden 1896—1905 fullt motsvarat det behov, som årligen uppstått genom inrättande av nya tjänster samt lärares avgång. Om betydelsen av denna undersökning i och för bedömande av den vid en viss tidpunkt befintliga lärarbristen gäller emellertid tydligen detsamma, som förut anförts rörande den år 1897 företagna undersökningen. En från allt flera håll intygad erfarenhet har också ådagalagt, att lärarbrist verkligen gjort sig gällande. Och det har härigenom blivit allt mera tydligt, att de siffror, som framgått ur allt hittills tillgängligt material, icke kunnat återspegla det verkliga förhållandet med avseende på tillgång och behov av lärarkrafter för folkskolorna.

2. Lärarbristens omfattning.

Da kommittén måste anse det tillhöra det uppdrag, som givits densamma, att även i detta hänseende framlägga utredning och förslag,

har den därför funnit det nödvändigt att så grundligt som möjligt undersöka alla de för statistisk behandling åtkomliga faktorer, som kunna antagas vara av vikt vid frågans bedömande.

Till en början har kommittén sökt anskaffa så noggranna och tillförlitliga siffror som möjligt rörande de två omständigheter, av vilka det årligen uppkommande behovet av lärarkrafter i första rummet är beroende, nämligen inrättandet av nya tjänster och avgången av lärare, den må vara förorsakad av pensionering, död eller annan anledning. De ifrågavarande siffrorna äro att hämta dels ur den officiella folkskolestatistiken, dels ur redogörelser från folkskollärarnas pensionsinrättning.

*Inrättandet
av nya
tjänster.*

Uppgift om inrättandet av nya tjänster under ett visst år erhalles genom att draga det vid årets början befintliga antalet lärartjänster från antalet tjänster vid samma års slut.¹⁾ Givetvis böra härvid medräknas de tjänster, som bestridas såväl av e. o. lärare vid folkskolorna som av lärare, vilka hava anställning vid högre folkskolor, vid folkskoleseminariernas övningsskolor, vid småskoleseminarier o. d., för så vitt de äro behöriga till anställning också vid folkskolor samt äro delaktiga i folkskollärarnas pensionsinrättning.

Hela antalet lärartjänster samt antalet årligen nyinrättade sådana tjänster under åren 1876—1909 framgår av tabell 1 (sid. 436 ff.).

I avseende på tabellens siffror är att märka, att det upptagna antalet e. o. lärare (kol. 14—16) för åren 1876—1881 är för högt i förhållande till de för de följande åren angivna antalen, detta av den anledning att biträdande lärare, av vilka icke alltid fordras folkskollärarkompetens, före år 1882 inräknades bland e. o. lärare. Härav förklaras också den minskning i antalet e. o. lärare och i slutsumman för år 1882, som tabellen företer. Någon verklig minskning i antalet lärartjänster vid folkskolorna

¹⁾ Jämväl ur pensionsinrättningens redogörelser kunna uppgifter hämtas rörande antalet nyinrättade tjänster (= ökningen av kassans delägare.) Dessa uppgifter återge dock det verkliga förhållandet på ett ofullständigare sätt. Dels inräknas nämligen bland kassans delägare vissa lärargrupper utanför folkskollärarkåren (vissa barnhems och andra uppfostringsanstalters lärare). Dels upptages en nyinrättad befattning i pensionsinrättningens register icke förr, än den blivit besatt med ordinarie innehavare, ehuru den kan under en längre tid förut ha uppehållits av vikarie och sålunda krävt en examinerad lärarkraft. Jfr Band 3 sid. 134.

ägde således icke rum detta år. Å andra sidan torde de siffror, som ange antalet »ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolor» (kol. 2—4), åtminstone för de senare åren vara något för låga. Bland dessa lärare och lärarinnor äro visserligen inräknade de lärarinnor, som undervisa i Stockholms stads småskoleavdelningar, emedan de skola hava avlagt folkskollärarinneexamen. Men då numer samma kompetensfordringar för tjänstgöringen i småskola gälla även i en eller annan stad utom Stockholm, så skulle siffrorna i denna kolumn rätteligen ökas med ett icke närmare känt antal lärarinnor, vilka i statistiken räknas som småskollärarinnor. Antalet torde f. n. ej vara mera betydande men kommer väl framdeles att ökas. — Siffrorna för år 1909 äro approximativa och kunna således komma att undergå någon förändring.

Uppgifter om från tjänsten avgångna lärare äro att hämta ur pensions-*Från tjänsten avgångna lärare.* inrättningens redogörelser. Talen för åren 1876—1909 äro sammanställda i tabell 2 (sid. 440 ff.).

Bland siffrorna i kol. 2—4 å denna tabell, antalet pensionerade, äro några ägnade att väcka uppmärksamhet. Så förete åren 1902 och 1903 i jämförelse med föregående och efterföljande år höga pensioneringssiffror. Detta är i ännu högre grad fallet med åren 1907, 1908 och väl även år 1909. Orsaken härtill är i båda fallen densamma, nämligen uppskov med avskedstagandet för erhållande av större pensionsbelopp. De höga siffrorna för åren 1902 och 1903 äro sålunda en följd av 1900 års löne- och pensionsreglering, och stegringen för åren 1907—1909 står i samband med 1906 års löne- och pensionsreglering. Under vanliga förhållanden skulle de antal, varmed de under dessa år pensionerades antal överstiger de normala antalen, varit fördelade på de närmast föregående åren, vilka ju i sin ordning förete abnormt låga siffror. Räknar man med medeltal för 5-årsperioder, utjämnas, såsom tabellen visar, i väsentlig mån dessa oregelbundenheter i det statistiska materialet.

Härmed har alltså redogjorts för de bada faktorer, som bestämma det årligen uppkommande behovet av nya lärarkrafter för ordinarie och extra ordinarie tjänster. Detta behov skall tillgodoses genom de från *Lärarproduktionen.*

seminarierna utgående nyblivna lärarna. Det tillskott, som uppstår genom beviljande av dispens åt icke examinerade personer, är så ringa, att det icke kan anses öva något egentligt inflytande på ställningen i det hela, varför det här icke tages i betraktande.

Huru stort det antal av nya lärarkrafter varit, som seminarierna årligen lämnat, finner man av de statistiska redogörelser, som äro bifogade kommitténs framställning. För översiktlighetens skull hava ifrågavarande siffror här sammanförts i tabell 3 (sid. 442), varvid även s. m. och fil. kandidater, som avlagt folkskollärarexamen, medräknats.

I tidigare undersökningar rörande lärarbristen har antalet från seminarierna utexaminerade lärare beräknats såsom faktiskt tillskott av nya lärarkrafter för folkskolorna, d. v. s. man har utgått från den förutsättningen, att samtliga (eller i det närmaste samtliga) de från seminarierna utexaminerade lärarna verkligen tagit anställning vid folkskolorna. Den dagliga erfarenheten visar emellertid, att åtskilliga av de utexaminerade seminarieeleverna icke ägna sig åt tjänstgöring i folkskolorna utan övergå till annan sysselsättning. Huru stor den reduktion är, som det från seminarierna utgångna antalet nya lärare på detta sätt undergår, därom finnas i den officiella statistiken inga som helst uppgifter. De upplysningar av mera privat natur, som seminariernas rektorer möjligen skulle vara i stånd att anskaffa, kunna tydligen blott avse de närmaste åren efter det lärarkandidaterna lämnat läroanstalterna och i varje fall aldrig bli fullständiga. Ett försök att bland de i skolrådets statistiska uppgifter eller i pensionsinrättningens register förtecknade lärarna och lärarinnorna återfinna de under vissa år från seminarierna utexaminerade skulle dels medföra ett synnerligen omfattande och tidsödande arbete, dels stöta på oöverbärliga hinder i de veterligen ganska talrika namnförändringarna.

En möjlighet att finna stöd för ett omdöme i detta hänseende synes likväl erbjuda sig genom en granskning av de enligt senast utgivna folkskolematrikel¹⁾ i tjänst varande ordinarie och extra ordinarie lärarna med hänsyn till tiden och platsen för deras utexaminering. De tal, som framgå ur en sådan granskning, kunna sedan jämföras med talen för

¹⁾ Svensk folkskole-matrikel, omfattande uppgifter t. o. m. den 1 juli 1910, utgiven av Clas Gustafsson.

de under samma år från samma seminarier verkligen utexaminerade. Emellertid är det tydligt, att härvid blott de senaste åren kunna komma i betraktande, enär bland något äldre årsklasser den i det föregående omtalade avgången genom dödsfall eller av annan anledning måste ha gjort sig gällande och förminskat antalet av de f. n. i tjänst befintliga. Ej heller kunna de allra sista årgångarna medräknas, enär sannolikt åtskilliga bland till dem hörande lärare ännu tjänstgöra som vikarier och därför icke finnas upptagna i matrikeln. En dylik undersökning har inom kommittén utförts för åren 1900—1907, varvid för jämförelses skull även åren 1908 och 1909 medtagits. Undersökningen har givit det resultat, som framgår av tabell 4 (sid 444 ff.).

Siffrorna för de manliga seminarierne visa en anmärkningsvärd överensstämmelse, vilken talar för resultatets riktighet. Endast Uppsala seminarium utgör ett undantag. Anledningen härtill är emellertid fullt tydlig och bör sökas däri, att det blott är från detta seminarium, som något avsevärt antal s. m. och fil. kandidater utexamineras. Dessa taga i allmänhet icke anställning som folkskollärare utan ägna sig vanligen åt prästerlig verksamhet. Medräknas ej Uppsala seminarium, höjes medelprocent-siffran för de manliga seminarierne för åren 1900—1907 till 89.44.

Så mycket större äro växlingarna i avseende på de kvinnliga seminarierne. Varpå dessa bero torde ej närmare kunna angivas. Det må dock erinras därom, att här spelar in en så pass oberäknelig faktor som giftermål under den närmaste tiden efter avgången från seminariet.

Betraktar man medelprocenttalen för de olika åren, skall man finna, att de med ett par obetydliga undantag bilda från båda slutpunkterna stigande serier, vilka såväl för manliga, för kvinnliga som för samtliga seminarier nå sin högsta punkt med år 1905. Med avseende på de detta år utexaminerade synas alltså de i det föregående nämnda felkällorna vara så vitt möjligt avlägsnade, i det nämnda lärare i allmänhet hunnit vinna anställning såsom ordinarie eller extra ordinarie, men å andra sidan avgång genom döden eller av annan orsak bland dem ännu gjort sig föga märkbar. Det torde därför icke vara för djärvt att antaga, att man har att betrakta nämnda års siffror (ungefär 92.5 % för manliga och 82.5 % för kvinnliga utexaminerade) som ett tämligen tillförlitligt uttryck för det

antal från seminarierna utgånga, som i normala fall verkligen taga varaktigare anställning i folkskolans tjänst. Härav skulle följa, att man för att finna det faktiska tillskottet av nya lärarkrafter måste räkna med ett avdrag på antalet från seminarierna årligen utexaminerade, uppgående till 7.5 % för manliga nyexaminerade lärare och till 17.5 % för kvinnliga nyexaminerade lärare. Men har det, såsom sannolikt är, även tidigare förhållit sig på liknande sätt, är härmed en viktig orsak funnen till att äldre undersökningar befunnits vara missvisande.

Med hänsyn till de alltfjänt vidgade möjligheterna för folkskollärare att fortsätta sin utbildning och så vinna anställning av annan art än vid folkskolan torde man kunna vänta, att denna avgång av nyexaminerade lärare till annan sysselsättning än inom folkskolan snarare kommer att ökas än avtaga. Det har likväl ansetts försiktigast att vid de följande beräkningarna icke uppskatta den högre än till 6 % för manliga och 15 % för kvinnliga utexaminerade lärare.

*Årligt överskott eller
brist.*

Sammanställer man talen för det årligen uppkommande behovet av lärarkrafter för ordinarie och extra ordinarie befattningar med talen för det årliga tillskottet av lärarkrafter, skulle därav framgå det överskott eller den brist, som för varje år uppstått. En sådan sammanställning återfinnes å tabell 5 (sid. 446 ff.). Där har räknats dels med antalet från seminarierna årligen utexaminerade lärare oförminskat, dels med detta antal efter en minskning i enlighet med det nyss sagda av 6 % för manliga och 15 % för kvinnliga lärare.

*Behovet
av fast ut-
gångspunkt
för beräk-
ningarna.*

Emellertid är det tydligt, att om en sådan sammanställning av årligen uppkommande behov och årligt tillskott av nya lärarkrafter för en följd av år skall kunna giva tillförlitlig upplysning om det verkliga förhållandet mellan hela antalet tjänster och hela antalet befintliga lärarkrafter vid slutet av den undersökta perioden, måste också förhållandet mellan tjänster och lärarkrafter vid denna periods början vara känt.

Nu kan emellertid den officiella statistiken icke för någon tidpunkt lämna en sådan upplysning. Det är redan härav klart, att en beräkning av denna art, även om den utsträcker över en jämförelsevis lång följd av år och även med tillgång till fullt exakta tal för de faktorer, som skola

tagas i betraktande, måste mer eller mindre sväva i luften. Härtill kommer, att, såsom den nyss gjorda utredningen visar, varje möjlighet saknas att närmare bestämma, huru stort det *faktiska* tillskottet av lärarkrafter varit vid skilda tidpunkter av den undersökta perioden, d. v. s. huru stor del av de från seminarierna utexaminerade lärarna som under olika år verkligen tagit anställning vid folkskolorna. Slutligen lämnar en undersökning av detta slag ingen som helst upplysning om behovet av vikarier för tjänstlediga lärare eller å vakanta platser.

Dessa förhållanden ådagalägga, att den hittills använda undersökningsmetoden icke kan leda till ett tillförlitligt resultat. Kommittén har därför måst slå in på en ny väg och genom en undersökning av helt annan art sökt finna den saknade utgångspunkten för beräkningar rörande behovet och tillgången av lärarkrafter.

Särskild undersökning rörande läraryrskrisens omfattning och behovet av vikarier.

Den tankegång, varpå denna undersökning grundar sig, är följande.

För det fall att folkskollärartjänst icke uppehålls av ordinarie innehavare, vilken ju (frånsett sällsynta undantagsfall) måste hava avlagt folkskollärarexamen, uppställer gällande lagstiftning såsom villkor för erhållande av statsbidrag till tjänstens avlöande, att densamma skall bestridas av vikarie med samma kompetens som ordinarie innehavare samt att statsbidrag till avlöande av vikarie, som saknar sådan kompetens, må utgå, blott om vederbörande folkskolinspektör vitsordar, att vikarie med nyssnämnda kompetens icke kunnat erhållas.

Under förutsättning att ett tillräckligt antal fullt kompetenta lärarkrafter finnes att tillgå, torde alltså böra förutsättas, att befintliga lärartjänster i regeln äro besatta med ordinarie innehavare eller fullt kompetenta vikarier¹⁾.

¹⁾ Med benämningen »fullt kompetenta» betecknas i den följande framställningen examinerade icke-pensionerade lärare; under benämningen »mindre kompetenta» sammanföras för enkelhetens skull alla övriga. Då sålunda under benämningen »mindre kompetenta» inbegripits även pensionerade lärare, hvilka tjänstgöra såsom vikarier, har icke därmed åsyftats något omdöme om sådana vikariers verkliga kompetens i enskilda fall. Genom k. kungörelsen den 14 september 1906 angående avlöning åt vikarier vid folkskolor och småskolor har emellertid stadgats, att folkskollärare, som uppnått 60 års ålder och i vederbörlig ordning förklarats berättigad till hel pension, skall vara skyldig att avgå från tjänsten, men att vederbörande skolstyrelse äger rätt att låta med avskedet anstå, därest och så länge den pensionsberättigades fortsatta tjänstgöring anses vara gagnelig för folkskolan. Det torde därför kunna anses som sannolikt, att lärare, vilken före fyllda 60 år avgår från tjänsten utan att begagna

Förefintligheten av mindre kompetenta vikarier utvisar alltså tillvaron av brist på fullt kompetenta lärarkrafter, och omfattningen av denna brist bör i stort sett sammanfalla med antalet mindre kompetenta vikarier.

Det gällde sålunda att för ett visst år fastställa behovet av vikarier samt de använda vikariernas kompetens. Följaktligen erfordrades det uppgift om samtliga under detta år förekommande ledigheter, förorsakade vare sig av tjänstledighet eller av vakans, samt om vikariernas kompetens. Men det erfordrades även uppgift om de olika vikariatens tidslängd. Antalet behövliga vikarier kunde nämligen icke vara lika med antalet ledigheter, enär understundom samma ledighet under året uppehållits av flera personer och sålunda motsvarade flera vikariat. Och å andra sidan kunde antalet behövliga vikarier icke heller antagas sammanfalla med antalet vikariat, enär samma person under året kunnat uppehålla flera sådana¹⁾.

Då de för en undersökning av ifrågavarande art behövliga siffrorna icke stå att finna i de årligen till ecklesiastikdepartementet ingående statistiska uppgifterna rörande folkskoleväsendet, fann kommittén det nödvändigt att anskaffa dem genom en särskild undersökning medelst utsända frågeformulär. I enlighet med förut angivna synpunkter avfattades dylika formulär, som utsändes till alla skolråd i riket. Undersökningen gällde året 1907.

Det inkomna materialet har sedan bearbetats ur åtskilliga synpunkter²⁾. De i förevarande hänseende viktigaste resultaten av denna undersökning finnas sammanförda i tabell 6 (sid. 450 ff.), vilken utvisar dels antalet ledigheter under år 1907, dels antalet vikariat under samma år fördelade

sig av medgivandet att kvarstå till uppnåendet av sistnämnda ålder, i allmänhet föranletts därtill av minskad arbetsförmåga, liksom att lärare, som efter uppnådd ålder av 60 år icke av skolstyrelsen i det distrikt, där han varit anställd, medgivits rätt till fortsatt tjänstgöring, i allmänhet icke kan anses fullt lämplig som vikarie, helst då en tjänstgöring som vikarie under nya och ovana förhållanden torde ställa väl så stora krav på lärarens duglighet och förmåga som en fortsatt tjänstgöring under kända och invanda förhållanden. Det valda beteckningsättet torde därför stå i överensstämmelse med gällande författnings innehåll, även om intet formellt hinder för pensionerad lärares anställning som vikarie förefinnes.

¹⁾ Till belysning av lärarbristens fördelning syntes upplysningar önskvärda jämväl om de genom vikarier skötta skolornas organisatoriska beskaflenhet (littera enligt normalplanen), om skollokalernas belägenhet och om lärarbostädernas beskaflenhet.

²⁾ Vid materialets bearbetning har Stockholms stad icke medräknats. Nagon lärarbrist har nämligen aldrig där gjort sig märkbar, och då dessutom särskilda åtgärder där vidtagits för att tillgodose behovet av vikarier, öva förhållandena i huvudstaden intet inflytande på ställningen i övriga delar av riket.

efter tidslängden uttryckt i månader, och med angivande i antal och procenttal av vikariernas olika beskaffenhet: »examinerade icke pensionerade», »andra».

Såsom förut nämnts, måste det tal, som anger den under ifrågavarande år förefintliga lärarbristen, försä vitt denna kan närmelsevis beräknas, vara inneslutet i antalet mindre kompetenta vikarier.

Lärarbristens omfattning år 1907.

Det kan ej alldeles sammanfalla med sistnämnda tal, ty ofta ha flera vikarier anlitats för uppehållande av samma ledighet. Till en början måste såhunda det genom denna personväxling vid ledigheters bestridande ökade antalet mindre kompetenta vikarier reduceras till det antal, som utan en sådan personväxling skulle varit erforderligt. Av de inkomna primäruppgifterna framgår, att den nämnda personväxlingen huvudsakligen gäller vikariat med högst 4 månaders tidslängd. Då antalet ledigheter utgjort 1339, men vikariaten uppgått till 1661, uppkommer ett tal för personväxlingen av 322. Förlägges detta tal uteslutande till vikariaten å högst 4 månader, så blir, då dessa vikariat uppgå till 1076 och de mindre kompetenta vikarierna å dessa vikariat äro 480, dessas andel i nämnda tal $= \frac{480}{1076} \times 322 = 144$. Med detta belopp skall alltså siffran 480 minskas, och man erhåller talet 336. Antalet mindre kompetenta vikarier å vikariat av mer än 4 månaders längd utgör 318. Hela det beräknade antalet mindre kompetenta vikarier uppgår således till 654, vilket tal alltså skulle angiva *maximigränsen* för den år 1907 befintliga lärarbristen¹⁾.

Å andra sidan måste en minimigräns för bristens omfattning sökas. Det nyssnämnda talet 654 anger nämligen, huru många de mindre kompetenta vikarierna skulle hava varit, ifall var och en av dem under året uppehållit endast ett vikariat. Primäruppgifterna visa emellertid, att det förekommit en växling även i det avseendet, att samma person i vissa fall under året uppehållit mer än ett vikariat. Detta har naturligtvis varit möjligt blott i det fall, att de av honom bestridda vikariaten tillsammans

¹⁾ Möjligen borde denna gräns egentligen sättas något lägre, emedan ombytet av mindre kompetenta vikarier kan antagas vara relativt större än av kompetenta sådana; med andra ord: de förras andel i personväxlingstalen skulle kanske vara jämförelsevis större än de senares. Här om kan emellertid ingen upplysning vinnas, och då det i varje fall endast kan bli fråga om helt obetydliga tal, så torde någon hänsyn till denna omständighet varken kunna eller behöva tagas.

icke omfattat längre tid än 8 månader, liksom icke heller de olika vikariatsplatserna fått vara belägna på allt för långt avstånd från varandra. Bortser man från sistnämnda omständighet och gör det antagandet, att varje vikarie varit i oavbruten tjänstgöring, om också på skilda platser, under sammanlagt 8 månader av året, så finner man på följande sätt bristens minimigräns. Varje vikariat å 1 månad motsvarar $\frac{1}{8}$ läsår, varje vikariat å 2 månader $\frac{2}{8}$ läsår o. s. v.,¹⁾ varför de å tab. 6 meddelade tal, som ange antalet vikariat av mindre kompetenta vikarier, skola reduceras till $\frac{1}{8} \cdot 95 + \frac{2}{8} \cdot 120 + \frac{3}{8} \cdot 98 + \frac{4}{8} \cdot 167 + \frac{5}{8} \cdot 131 + \frac{6}{8} \cdot 49 + \frac{7}{8} \cdot 14 + \frac{8}{8} \cdot 124 = 417$.

Detta tal utgör alltså *minimigränsen* för lärarbristen och kan naturligtvis icke beteckna den verkliga bristen, då en sådan förflyttning av vikarierna, som därav skulle förutsättas, icke är tänkbar.

Det rätta talet för lärarbristens omfattning måste vara att söka mellan de båda angivna yttergränserna, 654 och 417. Och då det statistiska materialet icke ger någon ledning för ett förläggande av detta tal närmare vare sig den ena eller den andra gränsen, är man vid en beräkning hänvisad till det antagandet, att det ungefär sammanfaller med medeltalet mellan de båda gränstalen eller 535. — Uppdelas detta tal enligt samma proportion, vari talen för vikariat vid vakans å ena sidan och för vikariat vid tjänstledighet å den andra stå till varandra, finner man, att av de genom talet angivna behövligen nya lärarkrafterna 270 skulle erfordrats för uppehållande av vikariat vid vakans, »vakansvikarier» 265 för uppehållande av vikariat vid tjänstledighet, »tjänstledighetsvikarier».

Lärarbristens fördelning på manliga och kvinnliga lärare.

Gäller det åtgärder för lärarbristens avhjälpande, äro emellertid även uppgifter om dess fördelning mellan manliga och kvinnliga lärare av nöden.

¹⁾ Rent matematiskt sett torde en uppskattning av de vikariat, som varat högst 1 månad, till en tidslängd av i medeltal $\frac{1}{16}$ läsår, av dem, som varat högst 2 månader, till $\frac{3}{16}$ läsår o. s. v., kunna anses som riktigare. Man skulle på så sätt få talföljden

$$\frac{1}{16} \cdot 95 + \frac{3}{16} \cdot 120 + \frac{5}{16} \cdot 98 + \frac{7}{16} \cdot 167 + \frac{9}{16} \cdot 131 + \frac{11}{16} \cdot 49 + \frac{13}{16} \cdot 14 + \frac{15}{16} \cdot 124 = 367.$$

Då emellertid statsbidrag icke lämnas för sjukvikariat på kortare tid än 1 månad, varför kortare sådana vikariat sällan torde ifrågakomma och i varje fall icke medräknats vid undersökningen, och då vidare siffrorna visa, att ett mycket stort antal vikarier varit anställda för termin (4 eller 5 månader) eller för läsår (8 månader) och dessa vikarier sannolikt endast i undantagsfall tjänstgjort kortare tid än hela månader (åttondelar av läsåret), torde den ovan använda uppskattningen komma verkligheten närmare.

Det insamlade materialet ger i detta hänseende ej fullständig upplysning. Men antager man, att det mindre antal ledigheter, om vilka man ej känner, huruvida de gällde manlig eller kvinnlig tjänstinnehavare, bör fördelas efter samma proportion som de ledigheter, om vilka man äger sådan upplysning, skulle, såsom framgår av tabell 7 (sid. 452), bristen till 67.11 % ha gällt lärare och till 32.86 % lärarinnor. Proportioneras så i enlighet härmed de angivna gränsvärdena, visar sig bristens maximigräns utgöra för manliga lärare 439 och för kvinnliga 215 samt minimigränsen för manliga 280 och för kvinnliga 137. Medeltalet utgör för manliga lärare 360 och för kvinnliga 175. — För uppehållande av vikariaten vid vakans skulle därav erfordrats 181 manliga och 89 kvinnliga lärare och för vikariaten vid tjänstledighet 179 manliga och 86 kvinnliga lärare.

Den sålunda för år 1907 uppvisade läraryrskrisen har emellertid ökat under de följande åren på grund av det underskott av nya lärarkrafter, som dessa år företett. Slutgiltiga siffror föreligga ännu icke för 1910; men under åren 1908 och 1909 uppkom, såsom tabell 5 utvisar, ett nytt behov av lärarkrafter, som översteg tillskottet med resp. 167 (70 manliga och 97 kvinnliga) och 144 (28 manliga och 116 kvinnliga), sammanlagt 311 lärare (98 manliga och 213 kvinnliga). Tager man hänsyn till den i det föregående nämnda sannolika avgången till annan sysselsättning av nyexaminerade lärare, beräknad till 6 % för manliga och 15 % för kvinnliga nyblivna lärare, uppgår bristen för dessa år till resp. 203 (83 manliga och 120 kvinnliga) och 182 (42 manliga och 140 kvinnliga), eller tillsammans 385 (125 manliga och 260 kvinnliga).

Läraryrskrisens tillväxt efter år 1907.

Läggas dessa siffror till de förut för år 1907 erhållna, så får man följande tal för

läraryrskrisens omfattning vid 1910 års början.

	Manliga.	Kvinnliga.	Samtliga.
Maximigräns	564	475	1,039
Minimigräns	405	397	802
Medeltal	485	435	920

Såsom det sannolikaste resultatet av den gjorda utredningen kvarstår alltså, att bristen på fullt kompetenta lärare för folkskolorna vid 1910 års början uppgick till 485 manliga och 435 kvinnliga eller tillsammans 920 lärare. Vid en beräkning av huru stor del av detta antal skulle erfordrats för uppehållande av vikariat vid tjänstledighet har man att använda procenttalet för antalet mindre kompetenta tjänstledighetsvikarier under år 1907, beräknat på hela antalet lärare under samma år. Då detta procenttal är 3.1, skulle det vid början av år 1910 behövliga antalet tjänstledighetsvikarier uppgått till 277, varav 187 manliga och 90 kvinnliga.

3. Det framtida behovet av lärarkrafter.

De uppgifter, som framgått ur den hittills gjorda undersökningen, lämna material för beräkningar rörande det framtida behovet av lärarkrafter. I avseende på alla sådana beräkningar bör det emellertid fasthållas, att de måste anses såsom ganska ovissa. Flera av de förhållanden, till vilka man här har att taga hänsyn, äro nämligen beroende av utifrån kommande och för statistisk beräkning oatkomliga inflytelser, som oförmodat kunna ge utvecklingen en ny riktning. Så skulle t. ex. en i utsikt ställd lönereglering för folkskolans lärarkår, fördröja många lärares avskedstagande och så för några år sänka siffrorna för pensionerade, på samma sätt som skedde i samband med 1900 och 1906 års löneregleringar. En av sådan anledning framkallad minskning i behovet skulle ju dock blott vara tillfällig och snart efterföljas av en motsvarande stegring. En verklig minskning i behovet skulle däremot framkallas av ett eventuellt beslut, varigenom lärarpersonalens pensionsålder höjdes.¹⁾ Å andra sidan kunde genom någon administrativ åtgärd inrättandet av nya befattningar komma att påskyndas och därmed behovet av lärarkrafter att ökas. Varje beräkning av det framtida behovet får sålunda en mycket problematisk giltighet.

¹⁾ De verkningar en höjning av pensionsåldern skulle medföra torde dock icke böra skattas allt för högt. Rätt att avgå med pension tillkommer som bekant folkskollärare vid 55 levnads- och 30 tjänsteår. Den medgivna rätten att under vissa förhållanden kvarstå utöver nämnda ålder medför emellertid, att den faktiska pensioneringsåldern är åtskilligt högre än 55 år. Enligt uppgifter från folkskollärarnas pensionsinrättning har den faktiska pensioneringsåldern under de senaste årtiondena varit i oavbruten stegring och uppgick i medeltal under åren 1905—1908 för manliga lärare till 60.75 år och för kvinnliga lärare till 60.01 år.

För att i möjligaste mån vinna tillförlitlighet åt de beräkningar rörande lärarbehovet under den närmaste framtiden, som borde utföras, har kommittén vänt sig till en sakkunnig person, förste revisorn fil. dr K. Beckman. Till grund för den undersökning, som av honom utförts, lades dels de i det föregående meddelade talen för behov och tillskott av lärarkrafter för tiden till och med år 1906, dels det likaledes meddelade resultatet av den särskilda undersökningen rörande den år 1907 befintliga lärarbristen. Då emellertid sedan dess siffrorna för årligen uppkommande behov och tillskott under åren 1907, 1908 och 1909 blivit kända, och då dessa voro ägnade att medföra en förskjutning av det vunna resultatet, har beräkningen inom kommittén gjorts om under begagnande jämväl av sistnämnda material.

Vid en beräkning av det framtida förhållandet mellan behovet och tillgången av lärarkrafter för folkskolan har man uppenbarligen att taga i betraktande samma faktorer, som enligt vad förut anmärkts betinga det nuvarande behovet, nämligen nyinrättningen av tjänster, avgången av lärare samt tillskottet av nya lärarkrafter. Den för det närvarande konstaterade lärarbristen måste också medtagas i beräkningen. *Inrättandet av nya tjänster.*

Frågar man sig då först, till vilka slutsatser i avseende på det framtida nyinrättandet av lärartjänster den hittillsvarande utvecklingen ger anledning, torde man böra inskränka sig till en granskning av det statistiska materialet för de senaste tjugu åren. Dels företer, som förut antytts, statistiken från äldre tid vissa ojämnheter, dels torde blott de tendenser, som framträtt under den senaste tiden, kunna anses i någon mån upplysande för framtiden.

Sammanföras siffrorna för nyssnämnda år till femårsgrupper, finner man följande tal för stegringen i nyinrättandet av tjänster:

År.	Antal nyinrättade tjänster.	Stegring från föregående femårsperiod.
1890—1894	566	—
1895—1899	715	149
1900—1904	803	88
1905—1909	1,146	343

Stegringen från den ena femårsperioden till den andra har i medeltal utgjort 193.¹⁾ Men da det visar sig, att den senaste periodens stegring högst väsentligt överträffar de föregående periodernas, torde beskaftenheten hos den senaste periodens stegring böra något närmare undersökas.

Klart är, att inrättandet av nya tjänster kan framkallas av två huvudsakliga anledningar. Dels behövas de nya lärarkrafterna för undervisningen av det jämsides med folkmängdens ökning alltjämt tillväxande antalet skolpliktiga barn; en ökning av denna art innebär tydligen i och för sig ingen förbättring av skolväsendet, den förebygger blott en genom ökning av det barnantal, som undervisas av varje lärare, framkallad försämring därav. Dels beror ökningen på skoldistriktens strävanden att förbättra skolväsendet genom införande av bättre skoltyper (C-skola förändras till B-skola, mindre folkskola övergår till folkskola, en flyttande skola ersättes av två fasta o. s. v.) eller, vid bibehållande av förutvarande typ, genom minskning av det antal barn, som undervisas av samma lärare. Det förra slaget av ökning måste, för den händelse landets folkmängd alltjämt tillväxer och dess skolväsen icke försämras, fortgå med tämligen konstanta belopp. Det senare slaget åter blir i hög grad beroende av lagstiftnings- och administrativa åtgärder samt ekonomiska och andra faktorer och kommer således att fortgå med synnerligen växlande siffror.

Det torde också ligga i sakens natur, att efter en period av kraftig utveckling folkskoleväsendet skall ha förts fram till den ståndpunkt, som för tillfället anses vara den önskvärda, eller åtminstone så långt, som förhandenvarande tillgångar befinnas medgiva, och att därefter följer en tid, då man huvudsakligen får begränsa sig till att bevara de resultat, som förut uppnåtts. Att utan vidare lägga talen från en period av stark utveckling till grund för framtidsberäkningar, kan tydligen icke vara berättigat, lika litet som siffrorna från en period av relativt stillestånd kunna vara en lämplig grundval därför.

Redan på förhand synes det vara tydligt, att den jämförelsevis stora stegringen i inrättandet av lärartjänster under åren 1905—1909 icke

¹⁾ En förskjutning av femårsperioderna med endast ett år ger ett icke oväsentligt förändrat resultat. Någon tillförlitligare grund för ifrågavarande beräkning synes dock icke kunna vinnas.

beror på någon ovanlig stegring i tillväxten av antalet skolpliktiga barn utan huvudsakligen framkallats av strävanden att förbättra folkskoleväsendet. Och detta bestyrkes till fullo genom en översikt av förhållandet mellan ökningen av antalet i de egentliga folkskolorna undervisade barn och antalet vid samma skolor nyinrättade tjänster under åren 1889—1908. Se tabell 8 (sid. 453)¹⁾. Denna översikt utvisar, att under de båda senaste årtiondena nyinrättningen av lärartjänster till hälften eller närmare två tredjedelar avsett skolväsendets förbättring.

Spörsmålet blir alltså det, huru lång varaktighet man kan vänta för den period av stegrad nyinrättning av tjänster, vars början tiden 1905—1909²⁾ tydligen utgör. Uppenbarligen kan därom ingenting med visshet sägas; man kan ej komma längre än till mer eller mindre sannolika förmodanden. Ett djupare grundat omdöme skulle ju bl. a. förutsätta ett fullständigt program för utvecklingen av den svenska folkskolan och dess överbyggnader, vilket kommittén allra minst i detta sammanhang kan framlägga. Här spela också, såsom nämnts, in faktorer av ekonomisk och annan art, vilka fullständigt undandraga sig allt bedömande. Jämväl av tillgången på lärarkrafter och sålunda av de åtgärder till främjande därav, som komma att vidtagas, blir nyinrättningen av tjänster beroende. Ty klart är, att nya tjänster ej komma att inrättas, om det saknas kompetenta personer att besätta dem med.

Utan att inlåta sig på något närmare angivande av riktlinjer för folkskoleorganisationens utveckling torde man emellertid kunna antaga, att

¹⁾ Före år 1901 räknades i den officiella statistiken alla i Stockholms stads folkskolor undervisade barn såsom undervisade i egentliga folkskolor, emedan de samtliga undervisas av lärarinnor, som avlagt folkskollärarinneexamen. Men i den statistiska redogörelsen för nämnda år överfördes de barn, som undervisades i de två lägsta årsklasserna av ifrågakvarande skolor, till kolumnen »barn, som undervisats i småskolor», där de sedermera alltjämt redovisats. För vinnande av likformighet har emellertid i förevarande översikt nämnda barn även för åren 1901—1909 medräknats bland »i egentliga folkskolor undervisade barn».

²⁾ Inrättandet av nya tjänster för skolväsendets förbättring har, såsom tabellen utvisar, i själva verket tagit sin början redan med slutet av 1890-talet. Då emellertid tillväxten av antalet folkskolebarn omkring sekelskiftet var abnormt låg, behövdes för det ökade barnantalet ett mycket litet antal nya lärarkrafter, vadan de absoluta talen för nyinrättning av tjänster i alla händelser förete en jämförelsevis liten stegring. Till belysning meddelas siffrorna för den årliga ökningen i medeltal av samtliga i folk- och småskolor undervisade barn under samma perioder: åren 1889—1893 4,240, åren 1894—1898 6,069, åren 1899—1903 3,104 och åren 1904—1908 5,495.

den närvarande perioden av stegring icke så snart skall upphöra. Intresset för avlägsnande av de sämsta skolformerna och för minskning av de onaturligt höga lärjungetalen torde väl ännu icke vara uttömt, och även utvecklingen av fortsättningsskolan och andra folkskolans överbyggnader förutsätter en rikligare tillväxt av lärarkrafter vid folkskolorna.

Den senaste femårsperiodens stegringstal kan dock icke utan vidare läggas till grund för framtidsberäkningar. Betraktar man nämnda period såsom början av den större perioden av ökad nyinrättning av tjänster, är det tydligt, att stegringen inom en period av sist angivna art icke rimligen kan bli så stor som stegringen från en tid av stillestånd till en tid av stegring. Vill man åter anse den sistnämnda börjad redan med föregående femårsperiod (jfr not ² sid. 413), så inverkar dock här det anmärkta ringa behovet av nya tjänster på grund av barnantalets ringa tillväxt.

Närmast har man då att hålla sig till det förutnämnda medeltalet för de tre sista femårsperiodernas stegring, 193. För att icke räkna för högt torde man böra stanna vid det antagandet, att stegringen under närmast följande femårsperioder skall uppgå till 175. Sannolikhetsberäkningen ger då för de närmaste åren det resultat, som tabell 9 (sid. 454) utvisar.¹⁾ Av denna tabell framgår, att antalet för varje år nyinrättade tjänster, som för år 1910 skulle uppgå till 230, år 1924 skulle hava stigit till 328 samt att hela antalet tjänster, som vid slutet av år 1909 uppgick till 8,923, år 1924 skulle hava ökats till 13,108.

*Jämförande
beräkning av
den framtida
nyinrättningen
av lärartjänster.*

Den beräkning rörande det sannolika inrättandet av nya lärartjänster vid folkskolorna under den närmaste framtiden, som nu lämnats, grundade sig såsom nämnts på den tendens, som i detta hänseende gjort sig gällande under de senaste tjugu åren. Den faktor, som, då det gäller inrättandet av nya lärartjänster vid folkskolan, måste anses vara den *primära*, nämligen ökningen av antalet i folkskolorna undervisade barn, har salunda vid denna beräknings uppgörande icke tagits i betraktande. Med

¹⁾ Sannolikhetsberäkningens utgångspunkt är tydligen att hämta nr en medeltalsberäkning för nyinrättandet av tjänster under föregående tid. Försiktigheten synes därvid bjuda att icke utgå från närmaste femårsperiod med dess starka stegring. I stället har valts medeltalet för de senaste tio åren, vilket torde lämna större trygghet mot en överskattning.

hänsyn till de vittgående konsekvenser av ekonomisk art, vartill förevärande undersökning kan ge anledning, har emellertid kommittén ansett det önskvärt, att det förut vunna resultatet kontrolleras genom en undersökning med nyssnämnda ökning i dess förhållande till folkmängdsökningen såsom utgångspunkt.

I tabellerna 10 och 11 (sid. 445 ff.) redogöres för resultatet av denna undersökning.

Sedan i tabell 10 talen för förhållandet mellan folkmängd och antalet i de egentliga folkskolorna undervisade barn å ena sidan samt mellan sistnämnda barnantal och antalet lärartjänster vid folkskolorna å den andra uträknats för de senaste tjugu åren (1890—1909), har beräknats den stegring från femårsperiod till femårsperiod, som visar sig inom den förra relationstalsserien, och den sänkning från femårsperiod till femårsperiod, som framträder inom den senare relationstalsserien. Därefter har i tabell 11 den sannolika årliga folkmängden för åren 1910—1924 beräknats med tillhjälp av folkökningsmedeltalet för tioårsperioden 1900—1909, 7.18 %. Med användande av de förut vunna talen för respektive stegringen och sänkningen inom de två relationstalsserierna har slutligen beräknats, huru många barn som under vart och ett av åren 1910—1924 böra komma att undervisas i de egentliga folkskolorna samt hur många lärartjänster som böra erfordras för dessa barns undervisning.

Enligt denna beräkning skulle antalet lärare vid folkskolorna år 1924 uppgå till 3,056. Resultatet av denna beräkning visar sålunda en överraskande samstämmighet med de genom den föregående beräkningen vunna talen (tabell 9), en omständighet, som synes ägnad att öka sannolikheten av de gjorda beräkningarna.

Vad angår fördelningen mellan manliga och kvinnliga lärarkrafter av det beräknade framtida antalet tjänster, måste en uppskattning därav stödja sig på de tendenser i detta hänseende, som hittills visat sig vid inrättandet av nya tjänster och vilka framgå av beräkningarna i tabell 12 (sid. 457).

Den senaste femårsperioden företer som synes en stegring i procent-talen för nyinrättade kvinnliga tjänster. Men då den närmast föregående perioden i stället visar en minskning i förhållande till därförut gående period,

*Nyinrättade
tjänsters
fördelning
mellan man-
liga och
kvinnliga
lärare.*

synes man böra räkna med medeltalet för samtliga fyra perioderna, d. v. s. nyinrättade tjänster böra beräknas bliva till omkring 40 % besatta med manliga och till omkring 60 % med kvinnliga lärare. Att taga hänsyn till ännu avlägsnare tid torde i betraktande av de under senare tid väsentligt ändrade åskådningarna om kvinnans användbarhet i folkskolearbetet knappast vara lämpligt. Givet är, att valet av manliga eller kvinnliga innehavare för nyinrättade tjänster blir beroende icke blott av vederbörande skolråds önskningsar utan även av den större tillgången på det ena eller andra slaget av lärare. Full visshet kan man sålunda icke äga, att de nämnda siffrorna äro ett adekvat uttryck för skolrådets önskningsar. Någon tillförlitligare beräkningsgrund torde emellertid icke stå att finna.

*Avgång av
lärare.*

Övergår man så till en beräkning av det sannolika antalet ledigheter, som under de närmaste åren kunna väntas uppstå genom lärares öfverflyttning till pensionsstaten, dödsfall eller avgång av annan orsak, synes ingen annan grund för en sådan beräkning kunna förefinnas än en undersökning av förhållandet under föregående tid mellan hela lärarkårens storlek och antalet avgångna lärare. Visserligen står icke antalet av de under ett visst år avgångna i direkt avhängighet av lärarkårens storlek under samma år. Men då lärarkårens storlek alltjämt, om ock med vissa växlingar för enskilda år så dock i det hela någorlunda konstant, tillväxer, och då orsakerna till lärares avgång böra kunna antagas i det hela verka tämligen konstant, bör dock en medeltalsberäkning av förhållandet mellan antalet befintliga och antalet avgångna lärare under en följd av år lämna en ganska tillförlitlig grund för en framtidsuppskattning.

En beräkning av avgångsprocenten för de sista 20 åren 1890—1909 ger det resultat, som utvisas av tabell 13 (sid. 458).

Sammanföras talen, såsom skett å tabellen, efter 5-årsperioder, finner man, att procenttalen för manliga lärare hållit sig någorlunda konstanta, ehuru med någon ökning för den sista perioden, men att procenttalen för kvinnliga lärare visa en nästan oavbruten och för de båda senare perioderna betydlig stegring. Sistnämnda förhållande är helt naturligt, då först med de senare åren de kvinnliga lärarna i någon större utsträckning begynt uppnå pensionsåldern. Sedan fullt normala förhållanden i detta hänseende inträtt, torde på

grund av de kvinnliga lärarnas jämförelsevis stora avgång av annan orsak än pensionering eller dödsfall (jfr tab. 2 sid. 440) avgångsprocenten komma att bliva genomsnittligt högre för dem än för de manliga lärarna. Då därjämte proportionen mellan manliga och kvinnliga lärare alltjämt förskjuter sig till förmån för de senare — dessa utgjorde 1890 24 %, 1895 27 %, 1900 30 %, 1905 33 % och 1909 37 % av hela lärarantalet —, synes man för framtiden ej kunna räkna med lägre avgångsprocent än medelprocenten för den senaste 5-årsperioden, d. v. s. omkring 3 %. För denna mening talar också den omständigheten, att man framdeles torde ha att vänta en ökad avgång av lärare för fortsatta studier och för tjänstgöring inom andra läroanstalter, högre folkskolor och kommunala mellanskolor.

Efter hela lärarantalets fördelning för varje år mellan manliga och kvinnliga lärare kan man med ledning av det nu funna procenttalet beräkna det årligen uppkommande behovet för ersättande av avgångna lärare. Sammanläggas så antalet nyinrättade tjänster och antalet avgångna lärare, finner man för det sannolika årligen uppkommande behovet av manliga och kvinnliga lärarkrafter under de närmaste åren, fränsett behovet av lärare för täckande av den i det föregående konstaterade bristen på lärare,¹⁾ de tal, som anges å tabell 14 (sid. 459).

Hela det årligen uppkommande behovet av lärarkrafter.

Förskjutningen i förhållandet mellan manliga och kvinnliga lärare skulle enligt denna beräkning härmed fortgå med i det närmaste samma stegring som under de föregående 20 åren. De kvinnliga lärarna skulle nämligen utgöra år 1914 39.5 %, år 1919 42 % och år 1924 44 % av hela antalet lärare i folkskolorna.

Slutligen har man vid beräkningens utförande att taga hänsyn till det sannolika tillskottet av lärarkrafter och därvid även taga i betraktande den ökning däri, som framkallats av de senaste i detta hänseende vidtagna åtgärderna. Dessa äro följande.

Tillskottet av lärarkrafter från nu befintliga seminarier.

¹⁾ Givet är, att behovet av vikarier för tjänstlediga lärare kommer att tillväxa, i samma mån som lärarkåren tillväxer. Men då å andra sidan behovet av vikarier å vakanta tjänster kommer att minskas, i samma mån som vakanserna alltefter lärarbristens avlagande reduceras till sitt normala antal, synes vid den förevarande beräkningen hänsyn icke behöva tagas till behovet av lärare för uppehållande av vikariat.

Ett nytt manligt seminarium har upprättats i Luleå, vilket varit i verksamhet från år 1907 och utexaminerat sina första elever våren 1911. Vid Stockholms seminarium har inrättats en särskild klass för kvinnliga studenter, från vilken lärarinnor avgingo första gången år 1910. Från en liknande klass för manliga studenter vid Växjö seminarium ha elever utexaminerats första gången år 1911. Göteborgs seminarium har anordnats för mottagande av dubbel uppsättning elever (s. k. »dubbelseminarium») och kommer därför att från och med år 1914 lämna dubbla antalet utgående lärare. Samma förändring skall enligt beslut av 1911 års riksdag företagas med Falu seminarium; från detta kommer sålunda ett ökat antal lärarinnor att utexamineras tidigast från och med år 1917. Dessutom har examensrätt beviljats åt två enskilda seminarier, ett i Stockholm och ett i Göteborg; från det förra utgå lärarinnor från och med år 1910, det senare utexaminerar lärarinnor första gången år 1912.

Under förutsättning att övriga seminariers utexaminering kan hållas uppe vid samma ståndpunkt som för närvarande och att de nyinrättade klasserna i allmänhet komma att lämna omkring 30 nya lärare vardera årligen, skulle antalet från seminarierna utexaminerade samt det beräknade faktiska tillskott av lärarkrafter under de närmaste åren bli det, som angives å tabell 15 (sid. 460)

Lärarbristens sannolika omfattning under förutsättning av oförändrad lärarproduktion.

En sammanställning av talen för det under varje år uppkommande behovet av lärare och talen för det beräknade årliga tillskottet av lärare från nu befintliga seminarier lämnar upplysning om huru stor ökning i tillskottet skulle erfordras för täckande av det årligen uppkommande behovet, oavsett den nu befintliga lärarbristen. Tager man slutligen denna brist, till den omfattning som konstaterats vid början av år 1910, till utgångspunkt samt ökar densamma med årligen uppkommande brist, erhåller man det resultat, som tabell 16 (sid. 461) utvisar. Av denna tabell finner man, att om inga åtgärder för lärarbehovets tillgodoseende vidtagas, lärarbristen, vilken beräknades vid 1910 års början omfatta 920 lärare (485 manliga och 435 kvinnliga, jfr sid. 410), för varje år skulle tillväxa med större eller mindre belopp och vid slutet av år 1924 uppgå till ett antal av 2,542 lärare, därav 1,005 manliga och 1,537 kvinnliga.

Vid beräkningen av den befintliga lärarbristen togs, såsom förut nämnts, hänsyn till behovet av vikarier för alla ledigheter, ledigheten må ha framkallats av vakans, tjänstledighet för sjukdom eller tjänstledighet av annan orsak. Skulle man anse, att behovet av vikarier för tjänstlediga lärare alltså bör i samma utsträckning som hittills tillgodoses genom mindre kompetenta lärarkrafter, hade man att för varje år från talen i kol. 11—13 av tabell 16 draga ett mot antalet mindre kompetenta tjänstledighetsvikarier under år 1907 svarande antal lärare. Såsom förut nämnts (sid. 410), är procenttalet för ifrågavarande vikarier, beräknat å hela antalet lärare under år 1907, 3.1. Efter afdrag av ett i enlighet härmed beräknat antal tjänstledighetsvikarier, skulle den samlade lärarbristen utgöra vid slutet av

år 1909 . . .	298	manliga,	345	kvinnliga,	summa	643	lärare
» 1914 . . .	392	»	588	»	»	980	»
» 1919 . . .	491	»	915	»	»	1,406	»
» 1924 . . .	740	»	1,409	»	»	2,149	»

Såsom härav framgår, skulle av en sådan anordning någon avsevärdare minskning av lärarbehovet icke vara att vänta.

4. Åtgärder för lärarbehovets tillgodoseende.

De åtgärder, som äro att vidtaga för tillgodoseende av det ökade behovet av lärarkrafter, skola tydligen ha ett dubbelt syfte: dels skall genom dem det årliga tillskottet av lärarkrafter bringas till motsvarighet med det årligen uppkommande behovet, dels skall den för närvarande befintliga bristen på lärarkrafter fyllas.¹⁾

Parallellklasser.

¹⁾ Liksom i den föregående framställningen äro också i det följande noga att särskälla uttrycken: *årligen uppkommande behov av lärarkrafter* = summan av alla under ett visst år uppkommande vakanser och under samma år nyinrättade tjänster; *årligt tillskott av lärarkrafter* = antalet under ett visst år från seminarierna utexaminerade nya lärarkrafter med avdrag av 6 % för manliga lärare och 15 % för kvinnliga lärare; *årligt överskott eller årlig brist* = skillnaden mellan under ett visst år uppkommande behov och samma års tillskott av lärarkrafter; *den nu befintliga lärarbristen* = den (genom den föregående undersökningen) konstaterade bristen på lärarkrafter vid 1910 års början.

Att det förra måste ske genom upprättande av ett tillräckligt antal nya seminarier eller utvidgande av befintliga sådana, är tydligt.

Däremot kunna olika sätt tänkas för det senare syftets tillgodoseende. Närmast ligger den tanken, att ett behov, som är av tillfällig natur, bör tillgodoses genom inrättningar, som likaledes hava en tillfällig natur och äro ordnade så, att de utan inverkan på systemet i övrigt kunna upphöra, då bristen är avlägsnad. Man har därvid att tänka på provisoriskt inrättade seminarier eller seminarieklasser.

Att upprätta nya seminarier av provisorisk art skulle knappast vara möjligt. Förutom att det torde erbjuda betydliga svårigheter att kunna till förhyrning anskaffa lokaler av nödig omfattning, som åtminstone någorlunda motsvarade nutida fordringar på seminariebyggnader, skulle det sannolikt visa sig omöjligt att finna behövliga lärarkrafter av önskvärd beskaffenhet, som vore villiga att binda sig vid läroanstalter, vilkas verksamhet efter några år skulle upphöra. Och slutligen skulle de medel, som behövdes för anskaffande av nödiga inventarier och undervisningsmateriell, knappast kunna anses vara på bästa sätt använda, då den läroanstalt, för hvilken de inköpts, blott under en kortare tid skulle vara i verksamhet.

Liknande betänkligheter, om också icke av fullt samma styrka, äro förbundna med en plan att vid redan befintliga seminarier provisoriskt inrätta fullständiga uppsättningar av fyra parallellklasser. De kostnader, som vore förbundna med en sådan anordning, bleve så avsevärda, att det vore ett slöseri att icke giva utvidgningar av denna omfattning ett varaktigare bestånd. Men vidtages en dylik utvidgning i avsikt att allt framgent bibehållas, så har man därmed nått fram till den seminarietyp, »dubbelseminariet», som kommer till utförande i och med fullbordandet av de beslutade nybyggnaderna för seminarierna i Göteborg och Falun.

Det är tydligt, att olägenheterna vid båda de nu nämnda provisoriska anordningarna bliva i huvudsak desamma, vare sig det gäller fyra klassiga seminarier, eller fråga blir om treåriga seminariekurser av det slag, som kommittén i det föregående föreslagit.

Gäller det åter tillfälliga parallellkurser, omfattande allenast en s. k. vandrande klass vid varje seminarium, av den art som inrättades år 1899,

så har kommittén i annat sammanhang (Band 1 sid. 118 ff.) uttalat sig om de olägenheter av flera slag, som enligt dess mening äro förbundna med en sådan anordning och som avgjort tala mot ett anlitande av denna utväg. Här må blott erinras därom, att effektiviteten av sådana kurser är skäligen ringa. Efter 4 år kan ett seminarium, där sådan parallellklass inrättats, avlämna ett dubbelt antal nyexaminerade lärare, och därefter dröjer det ytterligare 4 år, innan något extra tillskott därifrån erhålles. Som den befintliga lärarbristen måste anses motsvara 30—35 avgångsklasser, ungefär hälften manliga och hälften kvinnliga, skulle alltså för dess täckande erfordras mer än två uppsättningar elever från sådana parallellklasser vid samtliga 15 seminarier, vilkas utbildning, åtminstone vad gäller manliga elever, skulle draga en tid av 8 år. Då dessutom vissa seminariers nuvarande lokaler under inga omständigheter medgiva inrymmande av nya klasser, skulle erfordras ännu flera uppsättningar av parallellklasser från de seminarier, som möjligen kunde bereda plats för sådana.

Olägenheterna av vandrande klasser bliva naturligtvis alltid ungefär de samma, vare sig den kurs eleverna skulle genomgå omfattar fyra eller tre år. De anmärkningar, vartill parallellklasser av nu nämnda slag giva anledning, skulle däremot icke i samma grad drabba en anordning med parallellklasser, vilkas elever utexaminerades efter blott ettårig seminariekurs och vilka sålunda anordnades jämsides med fjärde klassen av befintliga seminarier. Kommittén har i det föregående (sid. 363 ff.) framlagt plan för undervisningens anordnande vid sådana ettåriga seminariekurser, avsedda för studenter, och såsom förut nämnts äro kurser av denna art redan i verksamhet vid seminarierna i Stockholm och Växjö. För ett skyndsamt ökande av tillgången på lärarkrafter äro desamma tydligen det lämpligaste medlet, då ju nya lärare från dem kunna utgå efter blott ettårig utbildningstid. Då vidare deras inrättande icke kräver några betydligare kostnader, kunna de vid behov utan större olägenhet indragas.

I annat sammanhang (Band 1 sid. 74 ff.) har kommittén uttalat sig angående de olika meningar, som kunna råda om lämpligheten av en starkare tillströmning av studenter till folkskolläraryrbanan. Vad åter angår den stundom framställda invändningen, att det vore till ringa gagn att

Ett- och tvååriga seminariekurser.

utbilda studenter för folkskollärarkallet, emedan det vore att befara, att de utexaminerade studenterna i stor utsträckning skulle ägna sig åt annan verksamhet, torde den knappast äga stöd i erfarenheten. Sifferuppgifter om utexaminerade studenters anställning i folkskolans tjänst föreligga blott från Växjö seminarium. Av 29 därstädes under åren 1888—1907 utexaminerade studenter ha 25 eller mer än 86 procent blivit lärare i folkskolor, därav 12 eller 41 procent på landsbygden. Dessa siffror tyda på att studenterna i nära nog samma utsträckning som andra från seminarierna utexaminerade ägna sig åt lärarverksamhet inom folkskolan. Även om talen från andra seminarier skulle visa sig mindre gynnsamma, bör ihåggkommas, att utbildningen av folkskollärare genom ettårig kurs ur seminarieutbildningens synpunkt ställer sig väsentligt billigare än utbildningen vid det fyrrklassiga seminariet.

Vad slutligen beträffar sannolikheten att kunna påräkna kompetenta sökande till ettåriga kurser, har i nyss antydda sammanhang meddelats uppgifter om antalet inträdessökande studenter till de ettåriga kurserna i Växjö och Stockholm. Det jämförelsevis stora antalet sökande till den förstnämnda kursen synes giva vid handen, att sådana böra kunna påräknas för ytterligare en kurs för manliga studenter. Med hänsyn därtill, att antalet kvinnliga studenter snabbt tillväxer och att folkskollärartjänster ekonomiskt sett torde tillhöra de bättre bland de befattningar, som äro tillgängliga för kvinnor, finnes anledning förmoda, att tillräckligt många sökande skola anmäla sig till två ettåriga kurser för kvinnliga elever utom den vid Stockholms seminarium redan befintliga.

Lämpligaste platserna för förläggningen av ettåriga kurser för manliga studenter synas vara Uppsala och Lund, sedan därvarande seminarier försetts med nya lokaler och utvidgade övningsskolor. Vid ettdera av dessa seminarier bör därför en ny ettårig kurs inrättas, och såsom redan antytts i 1910 års statsverksproposition, torde den nu i Växjö befintliga kursen framdeles böra överflyttas till det andra av dessa seminarier. Vad angår förläggningen av nya kurser för kvinnliga studenter, bör erinras om kommitténs förut framställda förslag om anordnande av treåriga seminariekurser för vissa grupper av inträdessökande. För en treårig kurs jämte en ettårig skulle erfordras samma antal lärarkrafter och samma lokal-

utrymme som för ett fyrklassigt enkelseminarium, med undantag därav att i förra fallet kräves lärare och lokaler för en större övningsskola. Förändras ett befintligt fyrklassigt seminarium så, att det kommer att omfatta en ett-årig och en treårig kurs, skulle dess utexaminering bli lika stor, som om det utvidgats till dubbelseminarium. Kommittén finner det därför lämpligt, att sådan förändring vidtages med tills vidare två kvinnliga seminarier, och anser, att man med hänsyn till seminariestädernas belägenhet därvid bör välja i främsta rummet Kalmar seminarium och i andra rummet Skara seminarium.

Möjligen bör även en provisorisk kurs av annat slag för utbildning av kvinnliga lärare inrättas. Vid uppgörandet av sin förutnämnda plan för treåriga seminariekurser har kommittén förutsatt, att det kommer att finnas vissa kvinnliga inträdessökande, för vilka en tvåårig utbildningstid vore tillfyllestgörande, och därför föreslagit, att ett visst antal platser skola avses för sådana sökande. Måhända skall det visa sig, att tillgången på inträdessökande av detta slag är så pass stor, att en särskilt inrättad tvåårig kurs skulle kunna erhålla tillräckligt antal elever. Visar det sig då möjligt att vid något av de befintliga fyrklassiga kvinnliga seminarierna anskaffa nödiga lokaler för undervisningen av två parallellklasser samt för utvidgning av övningsskolan, torde de olägenheter, som alltid äro förbundna med en provisorisk anordning av denna art, icke behöva bli så stora, att tanken på inrättandet av en sådan kurs bör uppgivas. Det seminarium, som därvid närmast borde komma ifråga, synes vara det i Landskrona.

Såsom i det föregående nämnts, hava två enskilda folkskoleseminarier, ett i Stockholm och ett i Göteborg, fått examensrätt sig beviljad. Huruvida flera sådana seminarier än de båda nämnda kunna tänkas bli eller böra bli inrättade, därom finner sig kommittén icke hava anledning uttala någon mening. I varje fall har kommittén vid utförandet av de beräkningar, som meddelas i det följande, icke ansett sig kunna taga hänsyn till en så oviss möjlighet. Däremot har givetvis, såsom också redan anmärkts, tillskottet från de båda nu befintliga enskilda seminarierna inräknats i »tillskottet från nu befintliga seminarier». *Enskilda seminarier.*

*De lämpligaste åtgärderna för lärarbehovets tillgodo-
seende.*

Av det föregående torde vara klart, att sådana åtgärder för lärarbehovets tillgodo-seende, åt vilka lämpligen kan givas en provisorisk karaktär, blott i mycket begränsad utsträckning stå till buds. Det kan sålunda icke bli va möjligt att genom åtgärder av denna art avlägsna den befintliga lärarbristen; man måste genom inrättande av nya seminarier eller utvidgning av befintliga sådana under den närmaste framtiden sörja för en så stor ökning i den nuvarande lärarproduktionen, att därigenom icke blott det alltjämt ökade behov, som årligen uppkommer, tillgodoses utan ock ett så stort överskott utöver detta behov uppstår, att detta under några års förlopp kan fylla den befintliga lärarbristen.

Det är tydligt, att genomförandet av en sådan plan skall erbjuda icke ringa svårigheter. Å ena sidan lämna de flesta av de åtgärder, som kunna vidtagas, först efter 3 till 4 år något resultat. Och vidare synes det för undvikande av kostnadernas alltför starka anhopning och för vinnande av tid till åtgärdernas vederbörliga förberedande bli va nödvändigt att fördela deras genomförande på en följd av år. Å andra sidan är det ju högeligen önskvärt, att lärarbristen så snart som möjligt måtte bli va avlägsnad. Av sistnämnda skäl torde det bli va nödvändigt att för de närmaste åren söka åstadkomma ett något större årligt lärartillskott, än som enligt de gjorda beräkningarna skulle erfordras vid den tid, då bristen skulle bli va täckt. Detta torde emellertid icke böra medföra några betänkligheter, då ju, såsom förut påvisats, åskilliga av de föreslagna seminariekurserna äro av den art, att de utan större svårighet kunna indragas, om och när en minskning i lärarproduktionen befinnes önskvärd. För säkerhets skull torde i fullmakt för de seminarielärare, vilkas anställande betingas av tillkomsten av sådana kurser, böra inryckas sedvanligt förbehåll om skyldighet för dem att vid behov underkasta sig förflyttning till annat seminarium.

Beräkning av den behövliga ökningen i det årliga lärartillskottet.

I enlighet med här angivna grundsatser och med tillämpande av de i det föregående gjorda antagandena rörande lärarbehovets omfattning har uppgjorts en beräkning av den ökning i det årliga tillskottet av lärare, som under tiden till och med år 1924 är nödig såväl för fyllande av det sannolika årligen uppkommande lärarbehovet som för avlägsnande av den nu befintliga lärarbristen. Se tabell 17 (sid. 462).

I avseende på nämnda antaganden rörande lärarbehovets omfattning bör betonas, något som redan förut framhållits och som i det följande ytterligare skall utvecklas, att de blott kunna äga en viss grad av sannolikhet och därför böra kontrolleras genom fortsatta undersökningar. Då nu flera av de åtgärder, kommittén i nyssnämnda plan ämnar föreslå, äro avsedda att beslutas först efter 3 till 4 år och vid denna tid större viss-het bör hava vunnits om den riktning utvecklingen kommer att taga, kunna de föreslagna åtgärder, som möjligen visa sig obehövlige, inställas och överproduktion av lärarkrafter så undvikas.

Kommittén anser sig också böra närmare angiva, genom vilka åtgärder från det allmänna sida den tänkt sig en sådan ökning av lärar-tillskottet, som enligt förestående beräkning synes bliva erforderlig, lämp-ligast kunna åstadkommas.

Vid avgörandet av, i vilka delar av landet nya seminarier böra in-rättas eller befintliga sådana utvidgas till dubbelseminarier, gäller att tillse, om det kan utrönas, var lärarbehovet företrädesvis gör sig gällande. Vis-serligen hava förbättringarna i vårt lands kommunikationsväsen medfört att tillströmningen av inträdessökande till varje seminarium icke i samma grad som förr är begränsad till den trakt, där detsamma är beläget. (Jfr Band 3 sid. 312—331.) Och likaså har det blivit allt vanligare, att de utexaminerade lärarna söka sig anställning på andra orter än i hem-bygden. Seminariernas belägenhet har således numera icke samma av-görande betydelse för tillgodoseendet av de olika bygdernas lärarbehov som i äldre tid. Men detta oaktat måste med hänsyn till det betydelse-fulle däri, att folkskolans lärare äga den största möjliga förtrogenhet med de traktens befolkning och förhållanden, där deras verksamhet blir förlagd, det alltjämt betraktas som ett viktigt önskemål, att nya seminarier upp-rättas särskilt i de delar av landet, där det största lärarbehovet är rå-dande.

Vid undersökningen av lärarbehovets fördelning måste hänsyn tagas såväl till den befintliga lärarbristen som till det framdeles genom inrät-tande av nya lärartjänster ökade behovet.

*Grunder för
nya semina-
riers för-
läggning och
befintliga
seminariers
utvidgning
till dubbel-
seminarier.*

a) Lärar-
bristens för-
delning på
de särskilda
länen.

Den för år 1907 konstaterade bristens fördelning synes tydligast framgå genom en översikt av den procentiska förekomsten inom de olika länen av vikariat, som bestritts av mindre kompetenta vikarier. (Jfr sid. 407 ff.) En dylik översikt, angivande antalet genom mindre kompetenta vikarier uppehållna vikariat i procent av samtliga tjänster inom varje län¹⁾ och jämväl upptagande de förstnämnda vikariatens fördelning mellan olika skolformer, lämnas i tabell 18 (sid. 464 ff.).

Ordningsföljden mellan de olika länen med hänsyn till procenttalet av mindre kompetenta vikarier blir följande: Kronobergs län (18.51 %), Värmlands län (17.43 %), Västerbottens län (15.65 %), Gävleborgs län (13.51 %), Skaraborgs län (13.43 %), Västernorrlands län (12.65 %), Älvsborgs län (11.90 %), Norrbottens län (11.82 %), Göteborgs och Bohus län (11.50 %), Kalmar län (10.56 %), Jönköpings län (10.39 %), Blekinge län (10.26 %), Örebro län (10.00 %), Gottlands län (9.82 %), Västmanlands län (9.62 %), Jämtlands län (9.49 %), Kristianstads län (7.63 %), Kopparbergs län (7.62 %), Uppsala län (7.52 %), Södermanlands län (6.74 %), Malmöhus län (6.06 %), Stockholms län (5.73 %), Hallands län (5.33 %), Östergötlands län (4.13 %).

De län, som visa ett högre procenttal än 10 %, gruppera sig naturligt i tre huvudområden. Det sydligaste omfattar Blekinge, Kalmar, Kronobergs och Jönköpings län med ett genomsnittligt procenttal av 12.44 %. I västra Sverige bilda Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs och Värmlands län ett annat område med en genomsnittsprocent av 13.57 %. Gävleborgs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län utgöra ett nordligt huvudområde med ett genomsnittligt procenttal av 13.41 %. Av de övriga länen ansluta sig Örebro och Västmanlands län med en genomsnittsprocent av 9.81 % till det västliga området och Jämtlands län med ett procenttal av 9.49 % till det norra området.¹⁾

Sambandet mellan de nämnda huvudområdena för lärarbristens fördelning år 1907 och förhållanden, vilka bero av landets topografiska beskaffenhet, synes vara omisskännligt. Men tydligt är ock, att tillgången

¹⁾ En beräkning af antalet mindre kompetenta vikarier i procent av samtliga vikarier (icke såsom i tabellen av samtliga tjänster) ger i huvudsak samma resultat, i det de högsta procenttalen visa sig förekomma inom samma tre huvudområden omfattande samma län, blott med det undantag att Gävleborgs län utgår och ersättes av Jämtlands län.

på lärarkrafter inom ett län ingalunda beror av den omständigheten, huruvida inom länet finnes seminarium eller icke; Kronobergs och Värmlands län, vilka båda äga seminarier men likväl förete det högsta procenttalet mindre kompetenta vikarier, utgöra i detta hänseende slående bevis och bestyrka vad ovan sagts om de utexaminerade lärarnas spridning. Möjligt är ju, att denna till någon del kan förklaras ur olika lynnesdrag hos befolkningen inom olika län.

Översikten å tabell 18 lämnar ock upplysning om huru de mindre kompetenta vikarierna fördelat sig mellan de olika skolformerna eller, vilket i det hela måste innebära detsamma, i vilken grad de olika skolformerna varit begärliga för vikarier med full kompetens. Såsom på förhand kan väntas, visar det sig vara de svagaste skolformerna, litt. F och G, i fråga om vilka anskaffandet av fullt kompetenta vikarier erbjudit de största svårigheterna, i det procenttalet mindre kompetenta vikarier här är väsentligt högre än inom övriga skolformer.

Då det emellertid kan tänkas, att den för år 1907 konstaterade fördelningen av lärarbristen möjligen berott av en tillfällighet och sålunda icke utan vidare kan antagas återge ett mera konstant förhållande, har det syntts önskvärt att genom en undersökning för något följande år kontrollera det vunna resultatet. Huru de mindre kompetenta vikarierna under åren efter år 1907 fördelat sig mellan länen, är ju dock icke känt, och en undersökning därom, som måst grundas på utsända frågeformulär, skulle blivit alltför omfattande.

I stället har med stöd av uppgifterna i senaste folkskolematrikel undersökts, i vilken omfattning vakanta tjänster förekommo inom de olika länen den 1 juli 1910. Givetvis kan icke varje vakans betraktas som ett bevis för en på orten befintlig lärarbrist; den kan helt naturligt bero därpå, att tjänstens ordinarie innehavare genom pensionering eller av annan anledning avgått och efterträdare ännu icke hunnit tillsättas. Men i stort sett måste likväl ett procentiskt större antal vakanser inom en trakt ådagalägga större svårighet för denna trakt att fylla uppkomna luckor. Däremot kan icke det absoluta antalet vakanta tjänster uppfattas såsom uttryck för den t. ex. inom ett län förefintliga lärarbristens omfattning, då å ena sidan

åtskilliga vakanta tjänster kunna bestridas av fullt kompetenta vikarier och å andra sidan behov kan föreligga av vikarier för tjänstlediga lärare.

Resultatet av den näunda undersökningen meddelas i tabell 19 (sid. 466 ff.), som upptager antalet den 1 juli 1910 vakanta tjänster, fördelade mellan de olika länen, mellan städer, köpingar och liknande samhällen å ena sidan samt landsbygden å den andra samt mellan olika skolformer, allt i absoluta tal och i procent av samtliga tjänster av varje slag inom länet.

Av talen i kol. 4 och 5 av denna tabell framgår, att städer och därmed jämförliga samhällen icke förete flera vakanser, än som kunna hava uppkommit av fullt normala anledningar, varför de torde böra lämnas ur räkningen. Tager man sålunda hänsyn endast till landsbygden och ordnar länen efter de i kol. 7 angivna procenttalen, uppkommer följande serie: Kronobergs län (18.87 %), Värmlands län (18.5 %), Västerbottens län (16.45 %), Göteborgs och Bohus län (16.59 %), Kalmar län (16.30 %), Norrbottens län (16.00 %), Jönköpings län (15.10 %), Jämtlands län (15.00 %), Västmanlands län (14.04 %), Kristianstads län (13.39 %), Älvsborgs län (12.79 %), Västernorrlands län (12.76 %), Uppsala län (12.17 %), Blekinge län (11.70 %), Örebro län (8.78 %), Gävleborgs län (8.49 %), Stockholms län (8.47 %), Hallands län (8.42 %), Östergötlands län (7.89 %), Skaraborgs län (7.79 %), Södermanlands län (7.79 %), Kopparbergs län (6.93 %), Gottlands län (5.95 %), Malmöhus län (4.61 %).

Om och denna ordningsföljd i jämförelse med den förut (sid. 426) funna innebär åtskilliga avvikelser, vilka åtminstone delvis synas bero av olikheten i avseende på beräkningsgrund, är dock överensstämmelsen i det hela tydlig. Länen med de högre procenttalen bilda också nu tre huvudområden. Det sydliga området omfattar samma län som förut samt därjämte Kristianstads län; genomsnittsprocenten är 15.07 %. Det västra området har minskats med Skaraborgs län, vars procenttal i detta fall är jämförelsevis lågt, men i stället utvidgats åt nordöst med Västmanlands och Uppsala län; procenttalet för detta område är i genomsnitt 14.83 %. Från det norra området kan avskiljas Gävleborgs län, som har ett jämförelsevis gynnsamt procenttal, under det talet för Jämtlands län är jämförelsevis högt; genomsnittsprocenttalet för området är 15.14 %.

Överensstämmelsen mellan de båda undersökningarnas resultat synes agnad att stärka deras sannolikhet.

Vad åter angår frågan, inom vilka delar av landet det största behovet av lärare för besättande av nyinrättade tjänster under den närmaste framtiden kan väntas uppstå, synes det, som om något svar därpå, under nuvarande förhållanden åtminstone, knappast skulle kunna givas. De faktorer, som därvid måste tagas i betraktande, äro många och delvis av sådan art, att även mycket omfattande undersökningar icke kunna väntas därom lämna någon tillförlitligare upplysning.

Såsom ett viktigt önskemål måste det givetvis anses, att mindre goda skolformer ersättas av bättre sådana, något som i många fall medför inrättande av nya folkskolor. Så torde det kunna betraktas som önskvärt, att i allmänhet en skola av typen litt. G. ersättes av två skolor litt. E., liksom att skola litt. C. förändras till skola litt. B. eller uppdelas på två skolor litt. E., detta särskilt i de ofta förekommande fall, då barnantalet är för stort för en lärarkraft. Icke sällan ha emellertid skolor av nämnda typer ett så litet barnantal, att det knappast torde kunna ifrågasättas, att för deras undervisning anställa ytterligare lärarkrafter. Av antalet inom ett län befintliga skolor av C-typ eller G-typ kunna således icke utan vidare några slutsatser dragas rörande antalet inom samma län behöfliga nya lärartjänster. Å andra sidan är det synnerligen vanligt, att en skola av bättre typ, särskilt litt. D. eller E., har ett så stort barnantal, att detta uppenbarligen bör delas på två skolor. De höga lärjungetalen synas emellertid ingalunda förekomma blott i vissa trakter, utan sådana återfinnas i nästan alla landets delar. Av betydelse i förevarande hänseende är vidare befolkningstillväxten och nativiteten i olika trakter, vilken som bekant är underkastad mångfaldiga växlingar. De olika kommunernas framtida finansiella bärkraft är en icke mindre betydelsefull men svårbestämbar faktor. Slutligen komma åtgärder av ifrågavarande art att i mycket bliva beroende av de personliga krafter, vilka äro verksamma på de olika platserna.

Det torde med hänsyn till nu antydda omständigheter vara säkrast att avstå från varje försök att förutsäga, i vilka delar av landet nyinrättning av folkskolor företrädesvis kan väntas ifrågakomma.

b) *Det framtida lärarbehovets sannolika fördelning.*

Har den nu utförda undersökningen varit ägnad att bestyrka vad som ovan framhållits, att på grund av de nyexaminerade lärarnas ökade spridning till andra trakter än den, där de fått sin utbildning, förekomsten en viss trakt av ett seminarium icke utgör garanti för att dess lärarbehov blir tillgodosett, torde dock av densamma framgå, att ökning av lärartillgången är behöflig särskilt i landets sydöstra, västra och norra delar samt i något mindre grad i trakten norr om Mälaren.

Härtill har hänsyn tagits vid uppgörandet av det förslag i fråga om inrättandet av nya seminarier och seminariekurser, som kommittén i det följande lämnar. Hänsyn har därvid även tagits till den omständigheten, att vissa av de nu befintliga seminarierna äro i trängande behov av nya lokaler och att nybyggnad för dessa seminarier lämpligen bör ställas i samband med deras utvidgning till dubbelseminarier. Vid valet av dessa seminarier liksom vid bestämmandet av ordningsföljden för deras förseende med nya lokaler har avseende fästs vid det uttalande, som gjorts i 1909 års statsverksproposition.¹⁾ I övrigt ha de uppslag, som framkommit vid behandlingen i riksdagen av frågan om lärarbristen, beaktats samt, i den mån de av kommittén befunnits lämpliga, upptagits.

Vid förslagets uppgörande har det beräknats, att de nyinrättade avgångsklasserna skola omfatta 30 elever vardera. Vidare har av förut angivna grunder antagits, att 94 % av utexaminerade manliga elever och 85 % av utexaminerade kvinnliga elever komma att taga stadigvarande anställning vid folkskolor.

Skall det bliva möjligt att med stöd av de genom den föregående undersökningen vunna uppgifterna uppgöra en plan för vidtagande av de åtgärder, som lärarbehovets tillgodoseende kräver, måste man tydligen

¹⁾ I samband med framläggande för 1909 års riksdag av förslag om utvidgning av Göteborgs seminarium till dubbelseminarium göres i statsverkspropositionen (sid. 381) följande uttalande: »Också torde man för framtiden, då fråga uppstår om nybyggnad eller mera omfattande ombyggnad av någon seminariebyggnad, böra taga under omprövning, huruvida det ej vore lämpligt, att seminariet ifråga ändrades till dubbelseminarium, och tillåter jag mig att i detta sammanhang omnämna, att redan nu föreligga atskilliga underdåniga framställningar om nybyggnad eller ombyggnad, nämligen för seminarierna i Falun, Uppsala, Lund och Linköping, varjämte förslag inkommit om inrättande av ett nytt kvinnligt seminarium i mellersta Norrland.» Framställningar om nybyggnad hava sedermera gjorts jämväl för seminarierna i Karlstad och Umeå.

räkna med bestämda tal för varje års behov och tillskott. Man måste därför också utgå från bestämda årtal för inrättandet av de erforderliga nya seminarierna eller seminariekurserna.

I anslutning till dessa grunder och med stöd av beräkningarna i tabell 17 har kommittén tänkt sig följande ordning för inrättandet under de närmaste åren av nya seminarier och seminariekurser vara den lämpligaste.

År 1912. *Kalmar* seminarium förändras till att omfatta en tre-årig kurs jämte en ettårig kurs för kvinnliga studenter. Vid början av läsåret 1912—1913 intagas elever i den ettåriga kursen. Hösten 1913 intagas elever såväl i den ettåriga kursen som i den treåriga kursens första klass.

Förslag till inrättande av nya seminarier och seminariekurser.

En ettårig kurs för manliga studenter inrättas hösten 1912 vid *Uppsala* eller *Lunds* seminarium. Valet dem emellan bör bero av möjligheterna att förhyra lämpliga lokaler.

Nybyggnad för *Uppsala* seminarium påbörjas, beräknad för dess utvidgning till dubbelseminarium. Under förutsättning att nödiga lokaler kunna förhyras, till dess nybyggnaden hunnit uppföras, intages i första klassen dubbla antalet elever. Från detta seminarium skulle i så fall utexamineras dubbla antalet lärare från och med år 1916.

År 1913. *Skara* seminarium förändras i likhet med *Kalmar* seminarium. Från dess ettåriga kurs utexamineras alltså elever första gången år 1914.

Nybyggnad för utvidgning av *Lunds* seminarium till dubbelseminarium påbörjas, och på samma sätt som förut vid *Uppsala* seminarium intages i första klassen en dubbel uppsättning elever, vilka sålunda skulle komma att utexamineras år 1917.

På lämplig plats i *Norrland* påbörjas uppförandet av lokaler för ett kvinnligt seminarium, omfattande ett fyrårigt enkelseminarium jämte ett treårigt. Seminariets verksamhet begynner samma år i tillfälligt anskaffade lokaler. Elever kunna utgå från den treklassiga avdelningen från och med år 1916 och från den fyrklassiga från och med år 1917.

År 1914. Samtidigt med påbörjande av nybyggnad för utvidgning av seminariet i *Linköping* till dubbelseminarium intages i dess första klass dubbelt elevantal på samma sätt som förut vid seminarierna i Uppsala och Lund. Dubbelt antal lärare skulle alltså utexamineras från detta seminarium från och med år 1918.

Vid *Landskrona* seminarium anordnas i tillfälligt anskaffade lokaler en parallellklass till tredje klassen, i vilken intagas sådana inträdessökande, vilkas föregående studier och övriga utbildning sätta dem i stånd att under två år erhålla nödig förberedelse för folkskollärarexamens avläggande. Från detta seminarium kan därefter dubbla antalet lärarinnor utexamineras från och med år 1916. Skulle behovet framdeles visa sig mindre, än som beräknats, kan denna kurs utan större svårighet indragas.

År 1915. På lämplig plats i *mellersta* eller *södra Sverige* påbörjas uppförandet av lokaler för ett kvinnligt dubbelseminarium, som, allt efter den erfarenhet man vunnit om tilloppet av sökande av olika slag, kan ordnas antingen som ett treårigt dubbelseminarium eller som ett fyrårigt enkelseminarium jämte ett treårigt. Påbörjas seminariets verksamhet samma år i tillfälligt anskaffade lokaler, kunna lärare utexamineras i förra fallet från båda kurserna från och med år 1918, i senare fallet från den treåriga kursen från år 1918 och från den fyråriga från år 1919. Beräkningen å sid. 00 ansluter sig till det senare alternativet.

Skulle det, såsom ovan (sid. 419) ifrågasatts, anses riktigast, att behovet av tjänstledighetsvikarier fortfarande i jämförelsevis samma utsträckning som år 1907 tillgodoses genom mindre kompetenta lärarkrafter, och man sålunda skulle räkna med de tal för lärarbristens omfattning, som angåvos å sid. 419, hade man tydligen att i förestående plan vidtaga en mindre väsentlig reduktion, så att densamma komme att svara mot det i någon mån minskade behov, som skulle framgå ur ett sådant beräkningssätt.

*Förutsättningar för
lärarbehovets till-
godoseende.*

Till grund för här meddelade beräkning och plan ligger den förutsättningen, att den starka tillströmning till seminarierna av väl kva-

lificerade inträdessökande, som de senare åren uppvisat, snarare skall tillväxa än avtaga. Det bör därför erinras därom, att så kan väntas bli va fall et, endast för den händelse att folkskollärarkårens avlöningsförhållanden ordnas på ett sätt, som kan göra anställning vid folkskolan i någon mån lockande även ur ekonomisk synpunkt. Visserligen torde tjänstgöringen där i och för sig innebära mycket, som för personer med en viss intresseriktning och sinnesläggning verkar tilldragande. Men uppenbart är, att om ställningen blir sådan, att arbete inom industri och jordbruk eller lägre tjänstemannaanställning inom statens och kommuners verk, för vilka ingen eller åtminstone en föga kostbar utbildning kräves, komma att erbjuda den duglige och arbetsamme bättre ekonomiska villkor än folkskollärarybanan, så skola i många fall de ekonomiska synpunkterna segra över de mera ideella, och antalet av åtminstone manliga inträdessökande vid seminarierna skall hastigt avtaga.

Vad angår möjligheterna för de särskilda folkskolorna att finna nödiga lärarkrafter, kommer detta givetvis, även vid en fullt riktigt avvägd tillgång på dylika, att för de sämst utrustade bland dem erbjuda vissa svårigheter. De allra flesta av de utexaminerade lärarna skola nämligen helt naturligt sträva efter att vinna så förmånliga anställningar som möjligt. Särskilt är det känt, att icke få nyblivna kvinnliga lärare av naturliga skäl hysa betänkligheter mot att antaga platser i landsbygdens glesare befolkade trakter, varför de, om stadigvarande anställning icke kan vinnas i stad, föredraga att uppehålla tillfälliga vikariat vid stadsskolor under avvaktan på att tillfälle skall erbjuda sig till erhållande av tjänst av önskad beskaffenhet. Bland de omständigheter, som, såvitt man av ingångna upplysningar kan döma, synas bidra ga till att göra lärartjänster mindre tilldragande, äro att nämna dels en skolas egenskap av att vara flyttande eller att hava ett mycket stort antal lärjungar, dels dess avlägsenhet från kommunikationer, dels lärarbostadens mindre goda beskaffenhet.

Den föregående utredningen torde ha givit vid handen, att flera olika beräkningsgrunder erbjuda sig, såväl då det gäller en uppskattning av den nu befintliga lärarbristens storlek som vid en beräkning av det framtida lärarbehovets omfattning. Till utgångspunkter för förestående

*Behovet av
fortsatta
undersök-
ningar.*

beräkning och plan hava valts de bland dessa möjligheter, som enligt kommitténs mening äga den största sannolikheten för sig.¹⁾ De skäl, som kommittén därvid haft att stödja sig på, äro i det föregående angivna.

Av den föregående framställningen torde emellertid också ha framgått huru stora de vanskligheter äro, som, åtminstone med användande av nu tillgängligt statistiskt material, äro förbundna med en beräkning av ifrågavarande art. Det är därför, såsom redan framhållits, också uppenbart, att inga fullt exakta resultat kunna vinnas därigenom.

Skall emellertid vid genomförandet av de åtgärder för ökning av tillgången på lärarkrafter, som tydligen äro nödvändiga, någon trygghet kunna vinnas för att å ena sidan behovet genom dem verkligen blir tillgodosett men å andra sidan en ur flera synpunkter betänklig överproduktion av lärarkrafter undvikas, så synes det kommittén oundgängligt, att dessa åtgärder grundas på fortsatta statistiska undersökningar.

Gjorda beräkningar giva vid handen, att vilken av förutnämnda möjligheter för uppskattning av lärarbehovet än väljes, skulle de åtgärder för lärartillskottets ökning, som enligt kommitténs ovan framlagda plan borde vidtagas åren 1912 och 1913, bliva behöfliga. Då dessutom en inskränkning av lärarproduktionen när som helst utan större svårighet kan vidtagas genom minskning av de ettåriga kursernas antal, torde inga betänkligheter av ifrågavarande art behöva förefinnas mot genomförandet av de för nämnda år planerade åtgärderna. Däremot bör enligt kommitténs mening, innan beslut fattas om de åtgärder, som enligt nämnda plan skulle påbörjas åren 1914 och 1915, verkställas en ny undersökning av liknande slag som den, vilken utförts av kommittén beträffande år 1907.

¹⁾ Valde man till utgångspunkt för beräkningen av den samlade lärarbristen vid varje års slut, icke medeltalet för bristens omfattning vid 1910 års början, utan något af de gränstal, som framgingo av den gjorda undersökningen rörande lärarbristens omfattning (sid. 407 ff.), skulle givetvis talen för bristens omfattning vid slutet av varje följande år på motsvarande sätt förändras. Talen för år 1924 enligt dessa alternativ skulle bliva: 2,661 och 2,424. Vida större inverkan på beräkningens resultat skulle det utöva, om man utginge från det antagandet, att samtliga från seminarierna utexaminerade elever toge stadigvarande anställning vid folkskolorna, och sålunda icke beräknade något avdrag å antalet från seminarierna utexaminerade. Även vid en sådan uppskattning av det årliga tillskottet av lärarkrafter kunde man givetvis utgå från vilket som helst av de förutnämnda alternativa talen för bristens omfattning vid 1910 års början. Talen för den samlade bristens omfattning vid slutet av år 1924 enligt dessa alternativ bleve följande: 1,806, 1,687, 1,569.

Blott genom en dylik undersökning vinnes, såsom redan framhållits, en fastare grundval för ett bedömande av det verkliga lärarbehovet. En sammanställning av resultaten från två sådana undersökningar skulle också helt visst lämna viktiga upplysningar om såväl lärarbehovets tillväxt som det faktiska lärartillskottets storlek. Lämpligt synes vara, att en sådan undersökning omfattar år 1912 och såvitt möjligt utföres under år 1913.

Även sedermera torde det komma att visa sig behövt att med vissa års mellanrum företaga liknande undersökningar för att så vinna tillförlitlig grund för de åtgärder i avseende på ökning av lärartillskottet, vilka folkmängdens tillväxt och folkskoleväsendets utveckling alltjämt komma att nödvändiggöra.

Tabell 1. Ordinarie och extra ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolor och samma läroanstalter

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Vid slutet av år	Ordinarie lärare och lärarinnor								
	vid folkskolor.			vid högre folkskolor.			vid folkskoleseminariernas övningsskolor, småskoleseminarier och enskilda skolor delaktiga i folkskollärarnas pensionsinrättning.		
	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.
1876	3,351	332	3,683	—	—	—	—	1	1
1877	3,455	384	3,839	—	—	—	9	6	15
1878	3,477	393	3,870	—	—	—	9	6	15
1879	3,541	425	3,966	—	—	—	9	6	15
1880	3,614	467	4,081	—	—	—	10	8	18
1881	3,659	532	4,191	—	—	—	10	10	20
1882	3,706	591	4,297	15	—	15	10	12	22
1883	3,797	662	4,459	15	—	15	10	15	25
1884	3,865	741	4,606	15	—	15	20	17	37
1885	3,928	776	4,704	14	—	14	25	18	43
1886	3,935	809	4,744	12	—	12	26	19	45
1887	4,011	857	4,868	12	—	12	26	19	45
1888	4,104	923	5,027	12	—	12	27	19	46
1889	4,112	958	5,070	12	—	12	28	19	47
1890	4,114	986	5,100	12	—	12	29	20	49
1891	4,150	1,031	5,181	12	—	12	29	20	49
1892	4,202	1,128	5,330	13	—	13	31	20	51
1893	4,222	1,198	5,420	12	—	12	31	22	53
1894	4,474	1,393	5,867	14	—	14	32	23	55
1895	4,506	1,489	5,995	14	—	14	34	25	59
1896	4,540	1,564	6,104	17	—	17	35	27	62
1897	4,562	1,635	6,197	16	1	17	35	27	62
1898	4,648	1,670	6,318	16	1	17	39	30	69
1899	4,705	1,775	6,480	17	2	19	40	20	70

vissa andra läroanstalter samt antalet under varje år nyinrättade lärartjänster vid under åren 1876—1909.

11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.
r i n n o r											
Samtliga.			E. o. lärare och lärarinnor vid folkskolor.			Samtliga ordinarie och e. o. lärare och lärarinnor vid folkskolor m. fl. skolor.			Under året nyinrättade tjänster.		
Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.
3,352	332	3,684	297	260	557	3,649	592	4,241	—	—	—
3,464	390	3,854	291	231	522	3,755	621	4,376	106	29	135
3,486	399	3,885	334	275	609	3,820	674	4,494	65	53	118
3,550	431	3,981	330	322	652	3,880	753	4,633	60	79	139
3,624	475	4,099	290	351	641	3,914	826	4,740	34	73	107
3,669	542	4,211	269	359	628	3,938	901	4,839	24	75	99
3,731	603	4,334	239	223	462	3,970	826	4,796	32	— 75	— 43
3,822	677	4,499	230	251	481	4,052	928	4,980	82	102	184
3,900	758	4,658	241	253	494	4,141	1,011	5,152	89	83	172
3,967	794	4,761	230	320	550	4,197	1,114	5,311	56	105	159
3,973	828	4,801	264	346	610	4,237	1,174	5,411	40	60	100
4,049	876	4,925	247	362	609	4,296	1,238	5,534	59	64	123
4,143	942	5,085	222	305	527	4,365	1,247	5,612	69	9	78
4,152	977	5,129	240	324	564	4,392	1,301	5,693	27	54	81
4,155	1,006	5,161	261	370	631	4,416	1,376	5,792	24	75	99
4,191	1,051	5,242	282	392	674	4,473	1,443	5,916	57	67	124
4,246	1,148	5,394	274	360	634	4,520	1,508	6,028	47	65	112
4,265	1,220	5,485	287	369	656	4,552	1,589	6,141	32	81	113
4,520	1,416	5,936	88	235	323	4,608	1,651	6,259	56	62	118
4,554	1,514	6,068	84	234	318	4,638	1,748	6,386	30	97	127
4,592	1,591	6,183	94	237	331	4,686	1,828	6,514	48	80	128
4,613	1,663	6,276	111	265	376	4,724	1,928	6,652	38	100	138
4,703	1,701	6,404	112	297	409	4,815	1,998	6,813	91	70	161
4,762	1,807	6,569	126	279	405	4,888	2,086	6,974	73	88	161

Tabell 1 (Forts.). Ordinarie och extra ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolor samma läroanstalter

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Vid slutet av år	Ordinarie lärare och lärarinnor								
	vid folkskolor.			vid högre folkskolor.			vid folkskoleseminariernas övningsskolor, småskoleseminarier och enskilda skolor delaktiga i folkskollärarnas pensionsinrättning.		
	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.
1900	4,788	1,860	6,648	18	2	20	46	31	77
1901	4,872	1,993	6,865	18	2	20	46	33	79
1902	4,920	2,097	7,017	21	4	25	46	34	80
1903	4,974	2,185	7,159	21	4	25	47	36	83
1904	5,064	2,269	7,333	22	4	26	47	38	85
1905	5,127	2,395	7,522	22	4	26	47	42	89
1906	5,186	2,521	7,707	23	4	27	47	47	94
1907	5,313	2,619	7,932	28	9	37	47	50	97
1908	5,354	2,770	8,124	37	10	47	47	53	100
1909	5,398	2,926	8,324	47	22	69	47	59	106

och vissa andra läroanstalter samt antalet under varje år nyinrättade lärartjänster vid under åren 1876—1909.

11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.
rinnor			E. o. lärare och lärarinnor vid folkskolor.			Samtliga ordinarie och e. o. lärare och lärarinnor vid folkskolor m. fl. skolor.			Under året nyinrättade tjänster.		
Samtliga.											
Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.
4,852	1,893	6,745	120	269	389	4,972	2,162	7,134	84	76	160
4,936	2,028	6,964	109	191	300	5,045	2,219	7,264	73	57	130
4,987	2,135	7,122	124	188	312	5,111	2,323	7,434	66	104	170
5,042	2,225	7,267	131	193	324	5,173	2,418	7,591	62	95	157
5,133	2,311	7,444	137	196	333	5,270	2,507	7,777	97	89	186
5,196	2,441	7,637	147	204	351	5,343	2,645	7,988	73	138	211
5,256	2,572	7,828	151	225	376	5,407	2,797	8,204	64	152	216
5,388	2,678	8,066	147	264	411	5,535	2,942	8,477	128	145	273
5,438	2,833	8,271	170	258	428	5,608	3,091	8,699	73	149	222
5,492	3,007	8,499	166	258	424	5,658	3,265	8,923	50	174	224

Tabell 2. Avgångna lärare vid folkskolorna under åren 1876—1909.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
År.	Till pensionsstaten överflyttade.			Avgångna genom döden.			Övriga avgångna.			Samtliga avgångna.		
	Man- liga.	Kvinn- liga.	Sum- ma.	Man- liga.	Kvinn- liga.	Sum- ma.	Man- liga.	Kvinn- liga.	Sum- ma.	Man- liga.	Kvinn- liga.	Sum- ma.
1876	51	—	51	32	1	33	26	8	34	109	9	118
1877	103	1	104	25	1	26	29	12	41	157	14	171
1878	104	1	105	36	2	38	16	18	34	156	21	177
1879	108	—	108	24	3	27	13	11	24	145	14	159
1880	98	2	100	27	1	28	16	9	25	141	12	153
1881	69	1	70	39	3	42	18	19	37	126	23	149
1882	77	1	78	26	2	28	14	16	30	117	19	136
1883	81	—	81	32	6	38	25	20	45	138	26	164
1884	62	—	62	34	1	35	13	13	26	109	14	123
1885	55	4	59	33	3	36	27	17	44	115	24	139
1886	57	4	61	33	5	38	20	17	37	110	26	136
1887	58	—	58	28	2	30	16	17	33	102	19	121
1888	48	—	48	34	3	37	26	10	36	108	13	121
1889	73	3	76	26	3	29	16	22	38	115	28	143
1890	75	2	77	39	3	42	21	22	43	135	27	162
1891	67	4	71	26	4	30	14	13	27	107	21	128
1892	74	1	75	41	2	43	15	27	42	130	30	160
1893	70	4	74	49	5	54	12	20	32	131	29	160
1894	67	11	78	26	3	29	17	15	32	110	29	139
1895	64	2	66	30	6	36	15	24	39	109	32	141
1896	68	5	73	37	10	47	15	17	32	120	32	152
1897	63	7	70	26	5	31	17	29	46	106	41	147
1898	61	4	65	28	9	37	19	24	43	108	37	145
1899	66	7	73	20	4	24	15	26	41	101	37	138
1900	72	8	80	34	5	39	18	42	60	124	55	179
1901	70	10	80	31	12	43	21	27	48	122	49	171
1902	117	18	135	30	8	38	11	37	48	158	63	221
1903	97	8	105	28	8	36	17	39	56	142	55	197
1904	67	13	80	33	8	41	23	43	66	123	64	187

Tabell 2. (Forts.). Avgångna lärare vid folkskolorna under åren 1876—1909.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
År.	Till pensionsstaten överflyttade.			Avgångna genom döden.			Övriga avgångna.			Samtliga avgångna.		
	Man- liga.	Kvinn- liga.	Sum- ma.	Man- liga.	Kvinn- liga.	Sum- ma.	Man- liga.	Kvinn- liga.	Sum- ma.	Man- liga.	Kvinn- liga.	Sum- ma.
1905	54	15	69	38	14	52	25	47	72	117	76	193
1906	34	22	56	30	14	44	22	42	64	86	78	164
1907	153	35	188	33	7	40	26	45	71	212	87	299
1908	168	32	200	29	8	37	19	60	79	216	100	316
1909	137	32	169	41	17	58	25	56	81	203	105	308
1876—1879 . .	366	2	368	117	7	124	84	49	133	567	58	625
1880—1884 . .	387	4	391	158	13	171	86	77	163	631	94	725
1885—1889 . .	291	11	302	154	16	170	105	83	188	550	110	660
1890—1894 . .	353	22	375	181	17	198	79	97	176	613	136	749
1895—1899 . .	322	25	347	141	34	175	81	120	201	544	179	723
1900—1904 . .	423	57	480	156	41	197	90	188	278	669	286	955
1905—1909 . .	546	136	682	171	60	231	117	250	367	834	446	1 280
<i>Medeltal för år.</i>												
1876—1879 . .	91	(1)	92	29	2	31	21	12	33	141	15	156
1880—1884 . .	77	1	78	32	2	34	17	16	33	126	19	145
1885—1889 . .	58	2	60	31	3	34	21	17	38	110	22	132
1890—1894 . .	71	4	75	36	4	40	16	19	35	123	27	150
1895—1899 . .	65	5	70	28	7	35	16	24	40	109	36	145
1900—1904 . .	85	11	96	31	8	39	18	38	56	134	57	191
1905—1909 . .	109	27	136	34	12	46	24	50	74	167	89	256

Tabell 3. Från seminarierna utexaminerade nya lärarkrafter under åren 1876—1909.

1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.
År.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	År.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.
1876	178	76	254	1900	182	135	317
1877	184	61	245	1901	193	130	323
1878	216	65	281	1902	177	127	304
1879	194	96	290	1903	204	164	368
1880	198	106	304	1904	191	158	349
1881	202	96	298	1905	199	159	358
1882	236	129	365	1906	205	155	360
1883	218	133	351	1907	216	155	371
1884	217	150	367	1908	219	152	371
1885	204	135	339	1909	225	163	388
1886	200	119	319	1876—1879 . .	772	298	1,070
1887	183	120	303	1880—1884 . .	1,071	614	1,685
1888	195	129	324	1885—1889 . .	951	635	1,586
1889	169	132	301	1890—1894 . .	686	472	1,158
1890	142	117	259	1895—1899 . .	836	602	1,438
1891	136	87	223	1900—1904 . .	947	714	1,661
1892	137	77	214	1905—1909 . .	1,064	784	1,848
1893	139	87	226	<i>Medeltal för</i>			
1894	132	104	236	<i>år.</i>			
1895	148	107	255	1876—1879 . .	193	75	268
1896	160	119	279	1880—1884 . .	214	123	337
1897	174	129	303	1885—1889 . .	190	127	317
1898	167	126	293	1890—1894 . .	137	94	231
1899	187	121	308	1895—1899 . .	167	121	288
				1900—1904 . .	189	143	332
				1905—1909 . .	213	157	370

Tabell 4. Antalen av vid de olika folkskoleseminarierna under åren 1900—1909 den 1 juli 1910 innehade ordinarie eller

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
	År 1900.			År 1901.			År 1902.			År 1903.			År 1904.		
Seminarier.	Ut-examine-rade.	An-ställ-da.	An-ställ-da i % av ut-examine-rade.	Ut-examine-rade.	An-ställ-da.	An-ställ-da i % av ut-examine-rade.	Ut-examine-rade.	An-ställ-da.	An-ställ-da i % av ut-examine-rade.	Ut-examine-rade.	An-ställ-da.	An-ställ-da i % av ut-examine-rade.	Ut-examine-rade.	An-ställ-da.	An-ställ-da i % av ut-examine-rade.
Manliga seminarier:															
Uppsala . . .	30	24	80.00	32	23	71.88	28	24	85.71	31	22	70.97	28	22	78.57
Linköping . .	27	21	77.78	28	27	96.43	26	22	84.62	24	22	91.67	29	29	100.00
Strängnäs . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Växjö	22	18	81.82	25	22	88.00	30	27	90.00	23	20	86.96	29	27	93.10
Lund	35	30	85.71	32	30	93.75	29	26	89.66	31	30	96.77	31	29	93.55
Göteborg . . .	27	26	96.30	31	27	87.10	27	23	85.19	49	47	95.92	27	22	81.48
Karlstad . . .	20	17	85.00	26	24	92.31	21	20	95.24	22	19	86.36	21	21	100.00
Härnösand . .	21	18	85.71	19	17	89.47	16	16	100.00	24	23	95.83	26	23	88.46
Samtliga manliga seminarier	182	154	84.62	193	170	88.08	177	158	89.27	204	183	89.71	191	173	90.58
Kvinnliga seminarier:															
Stockholm . .	30	22	73.33	28	21	75.00	30	22	73.33	32	29	90.63	29	29	100.00
Skara	35	31	88.57	35	24	68.57	28	19	67.86	30	23	76.67	30	27	90.00
Falun	20	13	65.00	15	12	80.00	19	17	89.47	19	16	84.21	19	16	84.21
Landskrona . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	17	62.96
Kalmar	26	22	84.62	26	21	80.77	26	24	92.31	56	42	75.00	28	23	82.14
Umeå	24	18	75.00	26	16	61.54	24	13	54.17	27	23	85.19	25	18	72.00
Samtliga kvinnliga seminarier	135	106	78.52	130	94	72.31	127	95	74.80	164	133	81.10	158	130	82.28
Samtliga seminarier	317	260	82.02	323	264	81.73	304	253	83.22	368	316	85.87	349	303	86.82

utexaminerade folkskollärare samt antalen av dem bland dessa lärare, vilka extra ordinarie anställning vid folkskolor.

17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.
År 1905.			År 1906.			År 1907.			År 1908.			År 1909.			Åren 1900 1907.
Ut- exa- mine- rade.	An- ställ- da.	An- ställ- da i % av ut- exami- nerade.	Ut- exa- mine- rade.	An- ställ- da.	An- ställ- da i % av ut- exami- nerade.	Ut- exa- mine- rade.	An- ställ- da.	An- ställ- da i % av ut- exami- nerade.	Ut- exa- mine- rade.	An- ställ- da.	An- ställ- da i % av ut- exami- nerade.	Ut- exa- mine- rade.	An- ställ- da.	An- ställ- da i % av ut- exami- nerade.	Medel- procent av anställda.
27	26	96.30	30	25	83.33	29	28	96.55	26	17	65.38	29	16	55.17	82.55
25	22	88.00	26	22	84.62	27	23	85.19	27	21	77.78	25	11	44.00	88.68
25	22	88.00	26	23	88.46	27	24	88.89	27	15	55.56	30	18	60.00	88.46
23	23	100.00	24	20	83.33	29	24	82.76	29	22	75.86	28	13	46.43	88.29
28	27	96.43	32	26	81.25	33	29	87.88	32	22	68.75	32	23	71.88	90.44
28	24	85.71	31	29	93.55	28	23	82.14	26	24	92.31	32	19	59.38	89.11
20	18	90.00	18	18	100.00	26	19	73.08	24	20	83.33	27	19	70.37	89.66
23	22	95.65	18	14	77.78	17	17	100.00	28	23	82.14	22	12	54.55	91.46
199	184	92.46	205	177	86.34	216	187	86.57	219	164	74.89	225	131	58.22	88.45
30	27	90.00	26	16	61.54	21	9	42.86	23	11	47.83	27	10	37.04	77.43
31	27	87.10	31	21	67.74	32	26	81.25	33	26	78.79	33	20	60.61	78.57
16	14	87.50	18	17	94.44	18	16	88.89	15	10	66.67	20	12	60.00	84.03
29	21	72.41	29	25	86.21	29	20	68.97	30	26	86.67	30	18	60.00	72.81
27	23	85.19	28	25	89.29	28	24	85.71	28	21	75.00	27	16	59.26	83.27
26	19	73.08	23	14	60.87	27	20	74.07	23	23	100.00	26	11	42.31	60.80
159	131	82.39	155	118	76.13	155	115	74.19	152	117	76.97	163	87	53.37	77.94
358	315	87.99	360	295	81.94	371	302	81.40	371	281	75.74	388	218	56.19	83.93

Tabell 5. Årligen uppkommet behov av nya lärarkrafter vid folkskolorna

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
År.	Årligen uppkommet behov av nya lärarkrafter								
	för nyinrättade tjänster.			för avgångna lärare.			samtliga.		
	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.
1876	—	—	—	109	9	118	—	—	—
1877	106	29	135	157	14	171	263	43	306
1878	65	53	118	156	21	177	221	74	295
1879	60	79	139	145	14	159	205	93	298
1880	34	73	107	141	12	153	175	85	260
1881	24	75	99	126	23	149	150	98	248
1882	32	— 75	— 43	117	19	136	149	— 56	+ 93
1883	82	102	184	138	26	164	220	128	348
1884	89	83	172	109	14	123	198	97	295
1885	56	103	159	115	24	139	171	127	298
1886	40	60	100	110	26	136	150	86	236
1887	59	64	123	102	19	121	161	83	244
1888	69	9	78	108	13	121	177	22	199
1889	27	54	81	115	28	143	142	82	224
1890	24	75	99	135	27	162	159	102	261
1891	57	67	124	107	21	128	164	88	252
1892	47	65	112	130	30	160	177	95	272
1893	32	81	113	131	29	160	163	110	273
1894	56	62	118	110	29	139	166	91	257
1895	30	97	127	109	32	141	139	129	268
1896	48	80	128	120	32	152	168	112	280
1897	38	100	138	106	41	147	144	141	285
1898	91	70	161	108	37	145	199	107	306
1899	73	88	161	101	37	138	174	125	299
1900	84	76	160	124	55	179	208	131	339
1901	73	57	130	122	49	171	195	106	301
1902	66	104	170	158	63	221	224	167	391
1903	62	95	157	142	55	197	204	150	354
1904	97	89	186	123	64	187	220	153	373

och från seminarierna utexaminerade lärarkrafter under åren 1876—1909.

11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.
Från seminarierna utexaminerade nya lärarkrafter.			Överskott (+) eller brist (—) (utan avdrag å tillskottet från seminarierna).			Överskott (+) eller brist (—) efter avdrag å tillskottet från seminarierna av 6 % för manliga och 15 % för kvinnliga lärarkrafter.		
Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.
178	76	254	—	—	—	—	—	—
184	61	245	—79	+ 18	— 61	—90	+ 9	— 81
216	65	281	— 5	— 9	— 14	—18	— 19	— 37
194	96	290	—11	+ 3	— 8	—23	— 11	— 34
198	106	304	+23	+ 21	+ 44	+11	+ 5	+ 16
202	96	298	+52	— 2	+ 50	+40	— 16	+ 24
236	129	365	+87	+185	+272	+73	+166	+239
218	133	351	— 2	+ 5	+ 3	—15	— 15	— 30
217	150	367	+19	+ 53	+ 72	+ 6	+ 30	+ 36
204	135	339	+33	+ 8	+ 41	+21	— 12	+ 9
200	119	319	+50	+ 33	+ 83	+38	+ 15	+ 53
183	120	303	+22	+ 37	+ 59	+11	+ 19	+ 30
195	129	324	+18	+107	+125	+ 6	+ 88	+ 94
169	132	301	+27	+ 50	+ 77	+17	+ 30	+ 47
142	117	259	—17	+ 15	— 2	—26	— 3	— 29
136	87	223	—28	— 1	— 29	—36	— 14	— 50
137	77	214	—40	— 18	— 58	—48	— 30	— 78
139	87	226	—24	— 23	— 47	—32	— 36	— 68
132	104	236	—34	+ 13	— 21	—42	— 3	— 45
148	107	255	+ 9	— 22	— 13	± 0	— 38	— 38
160	119	279	— 8	+ 7	— 1	—18	— 11	— 29
174	129	303	+30	— 12	+ 18	+20	— 31	— 11
167	126	293	—32	+ 19	— 13	—42	± 0	— 42
187	121	308	+13	— 4	+ 9	+ 2	— 22	— 20
182	135	317	—26	+ 4	— 22	—37	— 16	— 53
193	130	323	— 2	+ 24	+ 22	—14	+ 4	— 10
177	127	304	—47	— 40	— 87	—58	— 59	—117
204	164	368	± 0	+ 14	+ 14	—12	— 11	— 23
191	158	349	—29	+ 5	— 24	—40	— 19	— 59

Tabell 5. (Forts.) Årligen uppkommet behov av nya lärarkrafter vid folk-

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Årligen uppkommet behov av nya lärarkrafter									
År.	för nyinrättade tjänster.			för avgångna lärare.			samtliga.		
	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.
1905	73	138	211	117	76	193	190	214	404
1906	64	152	216	86	78	164	150	230	380
1907	128	145	273	212	87	299	340	232	572
1908	73	149	222	216	100	316	289	249	538
1909	50	174	224	203	105	308	253	279	532
1877—1879	231	161	392	458	49	507	689	210	899
1880—1884	261	258	519	631	94	725	892	352	1,244
1885—1889	251	290	541	550	110	660	801	400	1,201
1890—1894	216	350	566	613	136	749	829	486	1,315
1895—1899	280	435	715	544	179	723	824	614	1,438
1900—1904	382	421	803	669	286	955	1,051	707	1,758
1905—1909	388	758	1,146	834	446	1,280	1,222	1,204	2,426
1877—1909	2,009	2,673	4,682	4,299	1,300	5,599	6,308	3,973	10,281
<i>Medeltal för år.</i>									
1877—1879	77	54	131	153	16	169	230	70	300
1880—1884	52	52	104	126	19	145	178	71	249
1885—1889	50	58	108	110	22	132	160	80	240
1890—1894	43	70	113	123	27	150	166	97	263
1895—1899	56	87	143	109	36	145	165	123	288
1900—1904	76	84	160	134	57	191	210	141	351
1905—1909	77	152	229	167	89	256	244	241	485

skolorna och från seminarierna utexaminerade lärarkrafter under åren 1876—1909.

11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.
Från seminarierna utexaminerade nya lärarkrafter.			Överskott (+) eller brist (—) (utan avdrag å tillskottet från seminarierna).			Överskott (+) eller brist (—) efter avdrag å tillskottet från seminarierna av 6 % för manliga och 15 % för kvinnliga lärarkrafter.		
Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.
199	159	358	+ 9	— 55	— 46	— 3	— 79	— 82
205	155	360	+ 55	— 75	— 20	+ 43	— 98	— 55
216	155	371	— 124	— 77	— 201	— 137	— 100	— 237
219	152	371	— 70	— 97	— 167	— 83	— 120	— 203
225	163	388	— 28	— 116	— 144	— 42	— 140	— 182
594	222	816	— 95	+ 12	— 83	— 131	— 21	— 152
1,071	614	1,685	+ 179	+ 262	+ 441	+ 115	+ 170	+ 285
951	635	1,586	+ 150	+ 235	+ 385	+ 93	+ 140	+ 233
686	472	1,158	— 143	— 14	— 157	— 184	— 85	— 269
836	602	1,438	+ 12	— 12	± 0	— 38	— 102	— 140
947	714	1,661	— 104	+ 7	— 97	— 161	— 100	— 261
1,064	784	1,848	— 158	— 420	— 578	— 222	— 537	— 759
6,149	4,043	10,192	— 159	+ 70	— 89	— 528	— 537	— 1,065
198	74	272	— 32	+ 4	— 28	— 44	— 7	— 51
214	123	337	+ 36	+ 52	+ 88	+ 23	+ 34	+ 57
190	127	317	+ 30	+ 47	+ 77	+ 19	+ 28	+ 47
137	94	231	— 29	— 3	— 32	— 37	— 17	— 54
167	121	288	+ 2	— 2	± 0	— 8	— 20	— 28
189	143	332	— 21	+ 2	— 19	— 32	— 19	— 51
213	157	370	— 31	— 84	— 115	— 44	— 107	— 151

Tabell 6. Antal vikariat och ledigheter vid folk-

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
	Vikariat vid tjänstledighet för sjukdom.						Vikariat vid annan tjänstledighet.					
	Antal	I % av samt- liga vi- kariat inom grup- pen.	Examinerade icke pensio- nerade vika- rier.		Andra vika- rier.		Antal.	I % av samt- liga vi- kariat inom grup- pen.	Examinerade icke pensio- nerade vika- rier.		Andra vika- rier.	
			Antal	I % inom grup- pen.	Antal.	I % inom grup- pen.			Antal.	I % inom grup- pen.	Antal.	I % inom grup- pen.
Vikariat å tid t. o. m. 1 mån.	140	22.58	70	50.00	70	50.00	28	13.79	19	67.86	9	32.14
2 »	146	23.55	73	50.00	73	50.00	33	16.26	17	51.52	16	48.48
3 »	97	15.65	48	49.48	49	50.52	28	13.79	15	53.57	13	46.43
4 »	100	16.13	58	58.00	42	42.00	61	30.05	50	81.97	11	18.03
5 »	81	13.06	36	44.44	45	55.56	33	16.26	21	63.64	12	36.36
6 »	23	3.71	13	56.52	10	43.48	9	4.43	8	88.89	1	11.11
7 »	7	1.13	5	71.43	2	28.57	1	0.49	1	100.00	—	—
8 »	26	4.19	18	69.23	8	30.77	10	4.93	7	70.00	3	30.00
Summa	620	100.00	321	51.77	299	48.23	203	100.00	138	67.98	65	32.02
Stockholms stad	247	—	247	—	—	—	53	—	53	—	—	—
Summa	867		568		299		256		191		65	

skolorna under år 1907 samt vikariernas kompetens.

14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.
Vikariat vid vakans.						Samtliga vikariat.						Ledigheter.		
Antal.	I % av samtliga vikariat inom gruppen.	Examinerade icke pensionerade vikarier.		Andra vikarier.		Antal.	I % av samtliga vikariat inom gruppen.	Examinerade icke pensionerade vikarier.		Andra vikarier.		Manliga.	Kvinnliga.	Summa.
		Antal.	I % inom gruppen.	Antal.	I % inom gruppen.			Antal.	I % inom gruppen.	Antal.	I % inom gruppen.			
35	4.18	19	54.29	16	45.71	203	12.22	108	53.20	95	46.80	—	—	—
60	7.16	29	48.33	31	51.67	239	14.39	119	49.79	120	50.21	—	—	—
99	11.81	63	63.64	36	36.36	224	13.49	126	56.25	98	43.75	—	—	—
249	29.71	135	54.22	114	45.78	410	24.68	243	59.27	167	40.73	—	—	—
148	17.66	74	50.00	74	50.00	262	15.77	131	50.00	131	50.00	—	—	—
89	10.62	51	57.30	38	42.70	121	7.28	72	59.50	49	40.50	—	—	—
18	2.15	6	33.33	12	66.67	26	1.57	12	46.15	14	53.85	—	—	—
140	16.71	27	19.29	113	80.71	176	10.60	52	29.55	124	70.45	—	—	—
838	100.00	404	48.21	434	51.79	1,661	100.00	863	51.96	798	48.04	899	440	1,339
12	—	12	—	—	—	312	—	312	—	—	—	—	—	307
850		416		434		1,973		1,175		798				1,646

Tabell 7. Ledigheter vid folkskolorna under år 1907.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
L ä n.	L e d i g h e t e r å				Summa ledig- heter.
	tjänster för manliga lärare.	tjänster för kvinnliga lärare.	nyinrät- tade tjänster.	tjänster, för vilka uppgifter ej lämnats.	
Riket utom Stockholms stad:					
Stockholms län	30	17	2	5	54
Uppsala »	25	13	—	—	38
Södermanlands »	35	16	3	7	61
Östergötlands »	31	15	4	1	51
Jönköpings »	22	11	8	2	43
Kronobergs »	33	5	7	1	46
Kalmar »	33	15	10	1	59
Gottlands »	14	3	1	—	18
Blekinge »	24	10	5	1	40
Kristianstads »	44	7	7	—	58
Malmöhus »	92	25	2	2	121
Hallands »	11	10	6	1	28
Göteborgs och Bohus »	36	40	6	11	93
Älvsborgs »	47	16	1	8	72
Skaraborgs »	46	9	4	2	61
Värmlands »	57	8	14	19	98
Örebro »	44	17	3	3	67
Västmanlands »	21	18	3	2	44
Kopparbergs »	20	30	7	3	60
Gävleborgs »	36	35	6	6	83
Västernorrlands »	30	20	15	1	66
Jämtlands »	9	4	6	2	21
Västerbottens »	5	11	12	—	28
Norrbottens »	12	15	2	—	29
Summa	757	370	134	78	1,339
Procent	56.53	27.63	10.01	5.83	100.00
Summan av talen i kol. 4 och 5 fördelad efter proportionen mellan kol. 2 och 3	899	440	—	—	1,339
Procent	67.14	32.86	—	—	100.00
Stockholms stad	—	—	—	—	307
Hela riket	—	—	—	—	1,646

Tabell 8. Antal i de egentliga folkskolorna undervisade barn och antal nyinrättade folkskollärartjänster under åren 1890—1909.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Å r.	Antal i de egentliga folkskolorna undervisade barn.	Ökning (+) eller minskning (—) under året av antalet i de egentliga folkskolorna undervisade barn.	Under året nyinrättade folkskollärartjänster.	Antal under året nytillkomna barn fördelat på antalet under året nyinrättade lärartjänster.	För ökningen i barnantalet nödiga lärarkrafter efter 40 barn för lärarkraft.
1890	399,782	+ 3,775	99	38	94
1891	401,410	+ 1,628	124	13	41
1892	403,871	+ 2,461	112	22	62
1893	410,378	+ 6,507	113	58	163
1894	417,483	+ 7,105	118	60	178
1895	423,404	+ 5,921	127	47	148
1896	430,793	+ 7,389	128	58	185
1897	437,060	+ 6,267	138	45	157
1898	442,242	+ 5,182	161	32	130
1899	444,163	+ 1,921	161	12	48
1900	443,867	— 296	160	—	—
1901	448,397	+ 4,530	130	35	113
1902	450,147	+ 1,750	170	10	44
1903	453,541	+ 3,394	157	22	85
1904	459,836	+ 6,295	186	84	157
1905	464,028	+ 4,192	211	20	105
1906	468,537	+ 4,509	216	21	113
1907	472,808	+ 4,271	273	16	107
1908	476,751	+ 3,943	222	18	99
1909	485,172	+ 8,421	224	38	211
<i>Medeltal för år.</i>					
1890—1894	—	+ 4,295	113	38	108
1895—1899	—	+ 5,336	143	39	134
1900—1904	—	+ 3,135	161	20	80
1905—1909	—	+ 5,067	229	23	127

Tabell 9. Sannolika antalet nyinrättade tjänster samt hela antalet tjänster vid folkskolorna under åren 1910—1924.

1.	2.	3.
År.	Antal nyinrättade tjänster under varje år.	Antal tjänster vid varje års slut.
1909	—	8,923
1910	230	9,153
1911	237	9,390
1912	244	9,634
1913	251	9,885
1914	258	10,143
1915	265	10,408
1916	272	10,680
1917	279	10,959
1918	286	11,245
1919	293	11,538
1920	300	11,838
1921	307	12,145
1922	314	12,459
1923	321	12,780
1924	328	13,108

Tabell 10. Folkmängd, antal i de egentliga folkskolorna undervisade barn samt antal lärare vid folkskolorna under åren 1890—1909.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
År.	Folkmängd vid årets slut.	Antal i de egentliga folkskolorna undervisade barn.	Antal i de egentliga folkskolorna undervisade barn på tusen invånare.	Antal lärare vid folksko- lorna vid årets slut.	Antal barn på varje lärare.
1890	4,784,981	399,782	83.55	5,792	69
1891	4,802,751	401,410	83.58	5,916	68
1892	4,806,865	403,871	84.02	6,028	67
1893	4,824,150	410,378	85.07	6,141	67
1894	4,873,183	417,483	85.67	6,259	67
1895	4,919,260	423,404	86.07	6,386	66
1896	4,962,568	430,793	86.81	6,514	66
1897	5,009,632	437,060	87.24	6,652	66
1898	5,062,918	442,242	87.35	6,813	65
1899	5,097,402	444,163	87.14	6,974	64
1900	5,136,441	443,867	86.42	7,134	62
1901	5,175,228	448,397	86.64	7,264	62
1902	5,198,752	450,147	86.59	7,434	61
1903	5,221,291	453,541	86.86	7,591	60
1904	5,260,811	459,836	87.41	7,777	59
1905	5,294,885	464,028	87.64	7,988	58
1906	5,337,055	468,537	87.79	8,204	57
1907	5,377,713	472,808	87.92	8,477	56
1908	5,429,600	476,751	87.81	8,699	55
1909	5,476,441	¹⁾ 485,172	88.59	8,923	54

¹⁾ Approximativt tal.

Tabell 11. Beräknad folkmängd, sannolikt antal i de egentliga folkskolorna undervisade barn samt sannolikt antal lärare vid folkskolor under åren 1910—1924.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
År.	Folkmängd vid årets slut.	Antal i de egentliga folkskolorna undervisade barn.	Antal i de egentliga folkskolorna undervisade barn på tusen invånare.	Antal lärare vid folksko- lorna vid årets slut.	Antal barn på varje lärare.
1910	¹⁾ 5,520,518	489,449	88.66	9,064	54
1911	5,560,155	494,298	88.90	9,326	53
1912	5,600,077	499,191	89.14	9,600	52
1913	5,640,286	504,129	89.38	9,885	51
1914	5,680,783	509,112	89.62	9,983	51
1915	5,721,571	514,083	89.85	10,282	50
1916	5,762,652	519,157	90.09	10,595	49
1917	5,804,028	524,278	90.33	10,923	48
1918	5,845,701	529,445	90.57	11,265	47
1919	5,887,673	534,660	90.81	11,376	47
1920	5,929,946	539,862	91.04	11,736	46
1921	5,972,523	545,172	91.28	12,115	45
1922	6,015,406	550,530	91.52	12,512	44
1923	6,058,597	555,937	91.76	12,635	44
1924	6,102,098	561,393	92.00	13,056	43

¹⁾ Exakt tal.

Tabell 12. Fördelningen mellan manliga och kvinnliga lärare av nyinrättade tjänster vid folkskolorna under åren 1890—1909.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Å r.	A b s o l u t a t a l.			P r o c e n t t a l.		
	Manliga lärare.	Kvinnliga lärare.	Samtliga lärare.	Manliga lärare.	Kvinnliga lärare.	Samtliga lärare.
1890	24	75	99	24'24	75'76	100'00
1891	57	67	124	45'97	54'03	100'00
1892	47	65	112	41'96	58'04	100'00
1893	32	81	113	28'32	71'68	100'00
1894	56	62	118	47'46	52'54	100'00
1895	30	97	127	23'62	76'38	100'00
1896	48	80	128	37'50	62'50	100'00
1897	38	100	138	27'54	72'46	100'00
1898	91	70	161	56'52	43'48	100'00
1899	73	88	161	45'34	54'66	100'00
1900	84	76	160	52'50	47'50	100'00
1901	73	57	130	56'15	43'85	100'00
1902	66	104	170	38'82	61'18	100'00
1903	62	95	157	39'49	60'51	100'00
1904	97	89	186	52'15	47'85	100'00
1905	73	138	211	34'60	65'40	100'00
1906	64	152	216	29'63	70'37	100'00
1907	128	145	273	46'89	53'11	100'00
1908	73	149	222	32'88	67'12	100'00
1909	50	174	224	22'32	77'68	100'00
<i>Medeltal för år.</i>						
1890—1894	43	70	113	38'05	61'95	100'00
1895—1899	56	87	143	39'16	60'84	100'00
1900—1904	76	84	160	47'50	52'50	100'00
1905—1909	77	152	229	33'62	66'38	100'00
1890—1909	63	98	161	39'13	60'87	100'00

Tabell 13. Befintliga och avgångna lärare vid folkskolorna under åren 1890—1909.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
År.	Manliga lärare.			Kvinnliga lärare.			Samtliga lärare.		
	Befintliga vid årets början.	Avgångna under året.	Avgångna i % av befintliga.	Befintliga vid årets början.	Avgångna under året.	Avgångna i % av befintliga.	Befintliga vid årets början.	Avgångna under året.	Avgångna i % av befintliga.
1890	4,392	135	3.07	1,301	27	2.08	5,693	162	2.85
1891	4,416	107	2.42	1,376	21	1.53	5,792	128	2.21
1892	4,473	130	2.91	1,443	30	2.08	5,916	160	2.70
1893	4,520	131	2.90	1,508	29	1.92	6,028	160	2.65
1894	4,552	110	2.42	1,589	29	1.83	6,141	139	2.26
1895	4,608	109	2.37	1,651	32	1.94	6,259	141	2.25
1896	4,638	120	2.59	1,748	32	1.83	6,386	152	2.38
1897	4,686	106	2.26	1,828	41	2.24	6,514	147	2.26
1898	4,724	108	2.29	1,928	37	1.92	6,652	145	2.18
1899	4,815	101	2.10	1,998	37	1.85	6,813	138	2.03
1900	4,888	124	2.54	2,086	55	2.64	6,974	179	2.57
1901	4,972	122	2.45	2,162	49	2.27	7,134	171	2.40
1902	5,045	158	3.13	2,219	63	2.84	7,264	221	3.04
1903	5,111	142	2.78	2,323	55	2.37	7,434	197	2.65
1904	5,173	123	2.38	2,418	64	2.65	7,591	187	2.46
1905	5,270	117	2.22	2,507	76	3.03	7,777	193	2.48
1906	5,343	86	1.61	2,645	78	2.95	7,988	164	2.05
1907	5,407	212	3.92	2,797	87	3.11	8,204	299	3.64
1908	5,535	216	3.90	2,942	100	3.40	8,477	316	3.73
1909	5,608	203	3.62	3,091	105	3.40	8,699	308	3.54
<i>Medeltal för år.</i>									
1890—1894 . .	4,471	123	2.75	1,443	27	1.87	5,914	150	2.54
1895—1899 . .	4,694	109	2.32	1,831	36	1.97	6,525	145	2.22
1900—1904 . .	5,038	134	2.66	2,242	57	2.54	7,279	191	2.62
1905—1909 . .	5,433	167	3.07	2,796	89	3.18	8,229	256	3.11

Tabell 14. Det sannolikt erforderliga antalet manliga och kvinnliga lärarkrafter till täckande av årligen uppkommande behov av lärare under åren 1910—1924.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
År.	Nyinrättade tjänster under varje år.		Antal tjänster vid varje års slut.		Årlig avgång av lärare.		Erforderliga nya lärarkrafter till täckande av årligen uppkommande behov.		
	Manliga.	Kvinnliga.	Manliga.	Kvinnliga.	Manliga.	Kvinnliga.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.
1909	—	—	5,658	3,265	—	—	—	—	—
1910	92	138	5,750	3,403	170	98	262	236	502
1911	95	142	5,845	3,545	172	102	267	244	511
1912	98	146	5,943	3,691	175	106	273	252	525
1913	100	151	6,043	3,842	178	111	278	262	540
1914	103	155	6,148	3,997	181	115	284	270	554
1915	106	159	6,252	4,156	184	120	290	279	569
1916	109	163	6,361	4,319	187	125	296	288	584
1917	112	167	6,473	4,486	191	130	303	297	600
1918	114	172	6,587	4,658	194	135	308	307	615
1919	117	176	6,704	4,834	197	140	314	316	630
1920	120	180	6,824	5,014	201	145	321	325	646
1921	123	184	6,947	5,198	205	150	328	334	662
1922	126	188	7,073	5,386	208	156	334	344	678
1923	128	193	7,201	5,579	212	162	340	353	693
1924	131	197	7,332	5,776	216	167	347	364	711

Tabell 15. Det sannolika antalet från nu befintliga seminarier utexaminerade elever och det beräknade tillskottet av lärarkrafter under åren 1910—1924.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
År.	Manliga lärare.		Kvinnliga lärare.		Summa.	
	Från seminarierna utexaminerade.	Efter avdrag af 6 %.	Från seminarierna utexaminerade.	Efter avdrag av 15 %.	Från seminarierna utexaminerade.	Efter avdrag.
1910	231	217	220	187	451	404
1911	266	250	219	186	485	436
1912	266	250	249	212	515	462
1913	266	250	249	212	515	462
1914	296	278	249	212	545	490
1915	296	278	249	212	545	490
1916	296	278	249	212	545	490
1917	296	278	¹⁾ 285	242	581	520
1918	296	278	285	242	581	520
1919	296	278	285	242	581	520
1920	296	278	285	242	581	520
1921	296	278	285	242	581	520
1922	296	278	285	242	581	520
1923	296	278	285	242	581	520
1924	296	278	285	242	581	520

¹⁾ Från Falu seminarium kan år 1917 och följande år beräknas avgå dels 30 elever från den nyinrättade fjärde klassen, dels ett på grund av större lokalutrymme utöver det nuvarande ökat antal elever från den förutvarande fjärde klassen.

Tabell 16. Det sannolika förhållandet mellan behov och tillskott av lärarkrafter under åren 1910—1924, därest inga åtgärder vidtagas för ökande av tillskottet av lärarkrafter.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
År.	Under året uppkommande behov av nya lärarkrafter.			Tillskott under året av lärarkrafter från nu befintliga seminarier (efter avdrag).			Under året uppkommande brist (—).			Samlad lärarbrist vid årets slut.		
	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.	Manliga.	Kvinnliga.	Summa.
1909 . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	485	435	920
1910 . .	262	236	502	217	187	404	— 45	— 49	— 94	530	484	1,014
1911 . .	267	244	511	250	186	436	— 17	— 58	— 75	547	542	1,089
1912 . .	273	252	525	250	212	462	— 23	— 40	— 63	570	582	1,152
1913 . .	278	262	540	250	212	462	— 28	— 50	— 78	598	632	1,230
1914 . .	284	270	554	278	212	490	— 6	— 58	— 64	604	690	1,294
1915 . .	290	279	569	278	212	490	— 12	— 67	— 79	616	757	1,373
1916 . .	296	283	584	278	212	490	— 18	— 76	— 94	634	833	1,467
1917 . .	303	297	600	278	242	520	— 25	— 55	— 80	659	888	1,547
1918 . .	308	307	615	278	242	520	— 30	— 65	— 95	689	953	1,642
1919 . .	314	316	630	278	242	520	— 36	— 74	— 110	725	1,027	1,752
1920 . .	321	325	646	278	242	520	— 43	— 83	— 126	768	1,110	1,878
1921 . .	328	334	662	278	242	520	— 50	— 92	— 142	818	1,202	2,020
1922 . .	334	344	678	278	242	520	— 56	— 102	— 158	874	1,304	2,178
1923 . .	340	353	693	278	242	520	— 62	— 111	— 173	936	1,415	2,351
1924 . .	347	364	711	278	242	520	— 69	— 122	— 191	1,005	1,537	2,542

Tabell 17. Behövlig ökning i det årliga tillskottet av lärarkrafter för folkskolorna under åren 1910—1924.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
År.	Under året uppkommen brist efter tillskott från nu befintliga seminarier.			Samlad lärarbrist vid årets slut utan ökning av den nuvarande lärarproduktionen.			Behövligt tillskott under året av lärarkrafter från nyinrättade seminarier och kurser.			Återstående lärarbrist vid årets slut.		
	Manliga lärare.	Kvinnliga lärare.	Summa.	Manliga lärare.	Kvinnliga lärare.	Summa.	Manliga lärare.	Kvinnliga lärare.	Summa.	Manliga lärare.	Kvinnliga lärare.	Summa.
1909	—	—	—	485	435	920	—	—	—	485	435	920
1910	45	49	94	530	484	1,014	—	—	—	530	484	1,014
1911	17	58	75	547	542	1,089	—	—	—	547	542	1,089
1912	23	40	63	570	582	1,152	—	—	—	570	582	1,152
1913	28	50	78	598	632	1,230	28	25	53	570	607	1,177
1914	6	58	64	604	690	1,294	28	50	78	548	615	1,163
1915	12	67	79	616	757	1,373	28	50	78	532	632	1,164
1916	18	76	94	634	833	1,467	56	100	156	494	608	1,102
1917	25	55	80	659	888	1,547	84	125	209	435	538	973
1918	30	65	95	689	953	1,642	112	150	262	353	453	806
1919	36	74	110	725	1,027	1,752	112	175	287	277	352	629
1920	43	83	126	768	1,110	1,878	112	175	287	208	260	468
1921	50	92	142	818	1,202	2,020	112	175	287	146	177	323
1922	56	102	158	874	1,304	2,178	112	175	287	90	104	194
1923	62	111	173	936	1,415	2,351	112	175	287	40	40	80
1924	69	122	191	1,005	1,537	2,542	112	175	287	(+ 3)	(+ 13)	(+ 16)

Tabell 18. Av mindre kompetenta vikarier uppehållna

1.		2.	3.	4.	5.	6.	7.
L ä n.		Av mindre kompetenta vikarier uppehållna vikariat.		Av mindre			
		Antal.	I % av samtliga tjänster.	Litt. A.		Litt. B.	
				Antal.	I % av samtliga tjänster.	Antal.	I % av samtliga tjänster.
Stockholms	län	20	5.73	1	1.09	2	2.63
Uppsala	»	17	7.52	1	1.79	2	8.33
Södermanlands	»	22	6.74	—	—	1	3.33
Östergötlands	»	19	4.13	5	3.40	—	—
Jönköpings	»	32	10.39	2	2.56	—	—
Kronobergs	»	38	18.54	—	—	—	—
Kalmar	»	34	10.56	4	7.41	2	9.09
Gottlands	»	11	9.82	3	25.00	2	33.33
Blekinge	»	24	10.26	2	2.33	4	11.11
Kristianstads	»	31	7.63	—	—	3	3.12
Malmöhus	»	53	6.06	17	4.56	11	7.05
Hallands	»	13	5.33	—	—	6	6.82
Göteborgs o. Bohus	»	63	11.50	14	4.33	—	—
Älvsborgs	»	50	11.90	5	5.68	1	2.27
Skaraborgs	»	47	13.43	—	—	2	7.14
Värmlands	»	72	17.43	4	5.13	3	10.00
Örebro	»	38	10.00	6	7.41	4	4.35
Västmanlands	»	28	9.62	5	5.68	8	20.00
Kopparbergs	»	33	7.62	2	1.85	3	2.31
Gävleborgs	»	50	13.51	5	4.50	6	10.00
Västernorrlands	»	42	12.65	5	6.02	3	4.41
Jämtlands	»	13	9.49	—	—	—	—
Västerbottens	»	23	15.65	1	2.63	5	18.87
Norrbottnens	»	24	11.82	9	12.00	1	3.13
Samtliga län		798	9.85	91	4.04	69	5.39

vikariat vid folkskolorna under år 1907, fördelade länsvis.

8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.
kompetenta vikarier uppehållna vikariat fördelade efter olika skoltyper.									
Litt. C.		Litt. D.		Litt. E.		Litt. F.		Litt. G.	
Antal.	I % av samtliga tjänster.	Antal.	I % av samtliga tjänster.	Antal.	I % av samtliga tjänster.	Antal.	I % av samtliga tjänster.	Antal.	I % av samtliga tjänster.
—	—	—	—	11	10.19	6	13.64	—	—
—	—	—	—	5	5.81	8	18.60	1	100.00
—	—	2	22.22	10	8.62	9	16.36	—	—
5	3.38	—	—	—	—	9	10.84	—	—
4	4.35	—	—	3	30.00	9	17.65	14	25.00
9	17.31	—	—	1	5.88	10	31.25	18	26.87
6	5.94	—	—	4	14.81	12	16.22	6	14.63
1	33.35	1	33.33	2	3.23	2	7.69	—	—
3	8.11	—	—	8	17.02	7	30.43	—	—
1	100.00	2	11.76	13	6.77	9	18.37	3	50.00
—	—	2	14.29	14	5.24	9	14.06	—	—
3	8.33	—	—	3	9.09	1	6.67	—	—
33	25.98	—	—	1	7.14	6	35.29	9	64.29
23	11.73	—	—	3	30.00	7	16.28	11	33.33
23	13.77	—	—	6	23.08	13	21.67	3	37.50
13	13.68	—	—	2	25.00	32	30.48	18	19.15
—	—	—	—	16	11.11	11	26.83	1	50.00
1	11.11	2	50.00	5	4.63	6	14.63	1	100.00
1	5.56	6	22.22	7	9.59	14	19.44	—	—
18	21.43	—	—	5	11.36	16	23.88	—	—
5	8.06	—	—	10	21.28	16	25.81	4	36.36
1	9.09	5	15.63	2	10.00	3	37.50	2	40.00
6	66.67	—	—	7	21.21	4	28.57	—	—
1	11.11	—	—	6	11.32	6	26.09	1	12.50
157	11.98	20	9.57	144	9.18	225	20.23	92	25.34

Tabell 19. Vakanta tjänster vid folkskolorna

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
L ä n	Antal vakanta tjänster.	Vakanta tjänster i % av samtliga tjänster.	Antal vakanta tjänster i städer, köpingar och mu- nicipal- samhäl- len.	Vakanta tjänster i % av samtliga tjänster inom samma samhäl- len.	Antal vakanta tjänster å lands- bygden.	Vakanta tjänster i % av samtliga tjänster å lands- bygden.	V a k a n t a	
							Litt. A.	
							Antal.	I % av samtliga tjänster.
Stockholms län	26	6.52	—	—	26	8.47	—	—
Uppsala »	23	9.35	—	—	23	12.17	2	2.94
Södermanlands »	21	5.90	3	2.40	18	7.79	4	3.45
Östergötlands »	30	6.15	3	2.05	27	7.89	3	1.73
Jönköpings »	37	10.82	—	—	37	15.10	—	—
Kronobergs »	41	17.23	1	3.85	40	18.87	2	6.90
Kalmar »	45	13.23	—	—	45	16.30	—	—
Gottlands »	5	4.39	—	—	5	5.05	—	—
Blekinge »	23	9.24	3	3.85	20	11.70	3	3.00
Kristianstads »	53	12.18	4	5.80	49	13.39	1	1.82
Malmöhus »	24	2.51	3	0.66	21	4.61	2	0.45
Hallands »	18	7.09	2	3.13	16	8.42	2	2.74
Göteborgs och Bohus »	41	7.04	6	1.62	35	16.59	6	1.65
Älvsborgs »	45	10.00	1	0.94	44	12.79	1	0.88
Skaraborgs »	25	6.68	—	—	25	7.79	—	—
Värmlands »	70	15.52	1	1.27	69	18.55	5	5.38
Örebro »	29	7.25	1	1.23	28	8.78	2	2.13
Västmanlands »	35	12.07	2	3.64	33	14.04	3	3.53
Kopparbergs »	31	6.75	3	5.45	28	6.93	7	5.38
Gävleborgs »	28	6.53	1	0.90	27	8.49	1	0.64
Västernorrlands »	38	10.03	1	1.12	37	12.76	2	1.94
Jämtlands »	19	12.84	1	3.57	18	15.00	—	—
Västerbottens »	20	13.89	—	—	20	16.95	1	3.33
Norrbottens »	24	10.26	—	—	24	16.00	1	1.06
Samtliga län	751	8.57	36	1.48	715	11.29	48	1.78

den 1 juli 1910, fördelade länsvis.

10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
tjänster fördelade efter olika skoltyper.											
Litt. B.		Litt. C.		Litt. D.		Litt. E.		Litt. F.		Litt. G.	
Antal.	I % av samtliga tjänster.	Antal.	I % av samtliga tjänster.	Antal.	I % av samtliga tjänster.	Antal.	I % av samtliga tjänster.	Antal.	I % av samtliga tjänster.	Antal.	I % av samtliga tjänster.
5	5.43	1	10.00	1	8.33	14	11.97	5	13.51	—	—
2	6.67	—	—	—	—	11	13.25	8	18.60	—	—
3	6.00	—	—	—	—	11	8.80	3	6.52	—	—
1	1.85	7	4.76	—	—	—	—	19	24.05	—	—
1	3.85	12	11.76	—	—	3	15.00	14	22.95	7	20.59
1	4.55	4	6.06	—	—	3	15.00	18	36.00	13	26.53
1	3.33	11	11.11	—	—	2	5.88	27	29.35	4	16.67
—	—	1	33.33	—	—	1	1.69	3	11.54	—	—
2	5.26	3	8.82	—	—	5	9.09	10	47.62	—	—
4	3.28	—	—	3	16.67	31	16.49	13	26.00	1	50.00
4	2.22	—	—	—	—	12	4.48	6	10.17	—	—
—	—	6	16.67	—	—	7	19.44	2	20.00	1	25.00
1	2.17	23	18.70	—	—	2	10.53	4	20.00	5	45.45
2	5.00	26	12.62	1	33.33	—	—	9	17.31	6	23.08
1	3.13	12	6.98	1	11.11	3	9.68	6	10.00	2	33.33
1	2.50	7	7.00	—	—	1	7.14	39	28.89	17	25.00
3	2.73	—	—	—	—	13	9.35	10	27.78	1	50.00
2	4.55	2	22.22	—	—	16	14.55	11	28.95	1	100.00
3	2.08	—	—	—	—	9	11.39	12	17.39	—	—
1	1.22	6	7.89	—	—	7	13.72	13	21.67	—	—
4	4.17	3	5.77	1	14.29	7	13.21	20	31.75	1	20.00
1	2.38	1	12.50	6	17.14	9	29.03	—	—	2	33.33
2	3.85	—	—	—	—	8	22.86	8	53.33	1	33.33
2	3.70	1	20.00	1	20.00	12	23.53	6	31.58	1	16.67
47	3.07	126	9.71	14	8.14	187	11.29	266	23.19	63	24.71

Kap. XV. Kostnadsberäkning.

Flera av de förslag i fråga om folkskoleseminariernas organisation och arbetssätt, som kommittén i det föregående framställt, äro givetvis av den natur, att för deras genomförande erfordras ökning av de för närvarande under åttonde huvudtiteln till seminarierna utgående anslagen. Detta gäller dels det av kommittén förordade arbetssättet vid seminarierna, som i fråga om flera seminarier kommer att erfordra höjning av anslagen till undervisningsmateriell och förbrukningsartiklar samt utvidgade undervisningslokaler, dels vissa föreslagna åtgärder för förbättrande av elevernas hälsovård och ekonomiska förhållanden, dels förslagen i fråga om antalet lärarkrafter vid seminarierna och lärarnas avlöning, dels ock föreslagna åtgärder för tillgodoseende av behovet av lärarkrafter för folkskolorna.

Vad först angår behovet av undervisningsmateriell och förbrukningsartiklar samt av förbättrade undervisningslokaler, är detta mycket olika vid olika seminarier. Vissa av dem hava redan för detta ändamål fått sig beviljade anslag, som satt dem i stånd att på önskvärt sätt tillgodose behoven, och äga fullt tillfredsställande undervisningslokaler. Andra seminarier däremot äro ytterst svagt utrustade med undervisningsmateriell och uppbära anslag, som tydligen icke äro för behovet tillräckliga, liksom vissa seminariers lärohus äro mindre tillfredsställande. Det är under sådana förhållanden icke möjligt att lämna någon översikt av huru stor ökning i hittills för ifrågavarande ändamål utgående anslag som kan bli erforderlig eller vilka förbättringar i fråga om seminariebyggnader kunna vara av nöden. Hädanefter som hittills får det bero på prövning i varje särskilt fall efter framställning av vederbörande, vilka belopp kunna finnas erforderliga för tillgodoseende av de anslagsbehov, som ett förbättrat arbetssätt vid seminarierna kommer att göra behövliga.

Lika litet kan ett överslag nu göras av de kostnader, vilka bliva förenade med genomförandet av åtgärder för tillgodoseende av folkskolans lärarbehov.

Såsom kommittén upprepade gånger betonat, äro de utredningar, som med stöd av nu tillgängligt material i detta hänseende kunnat åstadkommas, icke av den natur, att man på dem skulle kunna grunda en tillförlitligare kostnadsberäkning för någon följd av år. För utförande av en sådan beräkning skulle bland annat erfordras utredningar rörande kostnader för erforderliga tomtområden och lärohus, vilka icke kunna utföras annat än för varje särskilt fall.

De med kommitténs förslag förbundna kostnader, vilka för närvarande kunna närmare beräknas, äro sålunda de, som skulle erfordras dels för genomförande av förstärkningen av seminariernas lärarpersonal och av den föreslagna löneförbättringen, dels för förbättring av elevernas ekonomiska förhållanden.

Till belysning av dessa kostnaders omfattning lämnar kommittén i det följande en översikt av seminariernas lönestat,

dels för *den nuvarande lärarpersonalen* enligt nu gällande avlöningsbestämmelser,

dels för *samma lärarpersonal enligt de av kommittén föreslagna avlöningsbestämmelserna*,

dels för *den av kommittén föreslagna förstärkta lärarpersonalen i enlighet med sistnämnda bestämmelser*.

Vid beräkningen av lönestaten enligt nu gällande avlöningsbestämmelser har hänsyn tagits till de under år 1911 i tjänst varande lärarna, vilka upptagits med dem på grund av tjänstålder tillkommande avlöningsbelopp; för vakanta tjänster har beräknats ordinarie avlönning i första lönegraden.

Vid beräkning av lönestaten för samma lärarpersonal enligt de av kommittén föreslagna bestämmelserna har fördelningen av manliga lärare efter civilstånd skett i enlighet med de uppgifter rörande den år 1911 befintliga lärarpersonalen, som kunnat anskaffas.

Vid beräkning av lönestaten för den förstärkta lärarpersonalen i enlighet med kommitténs förslag hava vid de kvinnliga seminarierna upp-

tagits 2 manliga och 3 kvinnliga ämneslärare; vid de manliga seminarierna hava alla 5 ämneslärarna upptagits såsom manliga. Av lärarna vid övnings-skolan hava vid varje manligt seminarium upptagits 3 manliga och 1 kvinnlig och vid varje kvinnligt seminarium 1 manlig och 3 kvinnliga. För föreslagna nyinrättade tjänster har beräknats ordinarie avlönning i första lönegraden, och hava sagda tjänster fördelats på gifta och ogifta i samma proportion, som år 1911 förefanns mellan dessa båda kategorier.

Folkskoleseminariernas lönestat för år 1911 enligt nu gällande lönesatser.

	Lön och tjänst- görings- pängar.	Ålders- tillagg.	Över- timmar.	Summa.
15 rektorer	75,000	8,000	—	83,000
49 manliga adjunkter	147,000	39,000	—	186,000
13 kvinnliga »	27,300	10,000	—	37,300
9 manliga teckningslärare	9,000	1,400	700	11,100
6 kvinnliga »	6,000	1,400	1,900	9,300
10 manliga musiklärare	14,000	2,200	5,200	21,400
5 kvinnliga »	7,000	1,400	3,500	11,900
9 manliga gymnastiklärare	8,100	2,000	1,300	11,400
6 kvinnliga »	5,400	400	850	6,650
14 manliga lärare i trädgårdsskötsel (12 å 1,200, 2 å 400)	15,200	—	—	15,200
1 kvinnlig »	1,200	—	—	1,200
9 manliga slöjdlärare	9,900	400	1,050	11,350
5 kvinnliga »	5,000	800	280	6,080
1 kvinnlig lärare i husligt arbete	1,300	—	—	1,300
3 kvinnliga lärare i hushållsgöromål (1 å 400, 1 å 700, 1 å 1,500)	2,600	—	—	2,600
20 manliga lärare i övningsskola	40,000	8,100	—	48,100
3 »	6,300	1,500	—	7,800
13 kvinnliga »	22,100	3,900	—	26,000
2 »	3,600	500	—	4,100
Summa	406,000	81,000	14,780	501,780

Folkskoleseminariernas lönestat för år 1911 enligt kommitténs förslag.

		Lön och tjänst- görings- pängar.	Ålders- tillägg.	Summa.
Rektorer:	11 manliga gifta	66,000	3,000	69,000
	4 » ogifta	20,000	500	20,500
Adjunkter:	35 » gifta	140,000	36,000	176,000
	14 » ogifta	44,800	3,000	47,800
	13 kvinnliga	33,800	10,000	43,800
Teckningslärare:	4 manliga gifta	6,240	600	6,840
	5 » ogifta	6,500	1,200	7,700
	6 kvinnliga	7,020	2,000	9,020
Musiklärare:	9 manliga gifta	29,160	3,200	32,360
	1 » ogift	2,700	—	2,700
	5 kvinnliga	12,150	2,000	14,150
Gymnastiklärare:	5 manliga gifta	15,600	2,400	18,000
	4 » ogifta	10,400	400	10,800
	6 kvinnliga	14,040	600	14,640
Lärare i trädgårdsskötsel:	11 manliga gifta	18,700	4,400	23,100
	3 » ogifta	4,500	600	5,100
	1 kvinnlig	1,400	—	1,400
Slöjdlärare:	5 manliga gifta	13,200	2,000	15,200
	4 » ogifta	8,800	200	9,000
	5 kvinnliga	7,200	2,000	9,200
Lärare i husligt arbete:	1 »	2,430	200	2,630
D:o i hushållsgöromål:	3 »	5,130	—	5,130
Lärare i övningsskolan:	14 manliga gifta	37,800	11,200	49,000
	9 » ogifta	20,700	1,600	22,300
	15 kvinnliga	30,000	10,800	40,800
Summa		558,270	97,900	656,170

Anm. 1. För ämneslärare vid seminarierna i Stockholm och Göteborg tillkomma ortstillägg ungefär motsvarande de i dessa städer till ämneslärarna vid de allmänna läroverken utgående kommunala hyresbidragen. För övningslärare och övningsskollärare vid seminarierna i Stockholm och Göteborg och för samtliga lärare vid seminarierna i Umeå och Luleå tillkomma ortstillägg med 200 kronor för kvinnlig lärare och manlig ogift lärare samt 300 kronor för manlig gift lärare.

Anm. 2. För lärare i trädgårdsskötsel vid seminarier med större trädgårdar kunna tillkomma lönetillägg med 300 kronor.

**Folkskoleseminariernas lönestat för år 1911 med förstärkning av lärarpersonalen
i enlighet med kommitténs förslag.**

		Lön och tjänst- görings- pängar.	Ålders- tillägg.	Summa.
Rektorer:	11 manliga gifta	66,000	3,000	69,000
	4 » »	20,000	500	20,500
Biträdande föreståndarinnor:	6 arvode à 300	¹⁾ 1,800	—	1,800
Adjunkter:	40 manliga gifta	160,000	36,000	196,000
	17 » ogifta	54,400	3,000	57,400
	18 kvinnliga	46,800	10,000	56,800
Teckningslärare:	4 manliga gifta	6,240	600	6,840
	5 » ogifta	6,500	1,200	7,700
	6 kvinnliga	7,020	2,000	9,020
Musiklärare:	9 manliga gifta	29,160	3,200	32,360
	1 » ogift	2,700	—	2,700
	5 kvinnliga	12,150	2,000	14,150
Gymnastiklärare:	5 manliga gifta	15,600	2,400	18 000
	4 » ogifta	10,400	400	10,800
	6 kvinnliga	14,040	600	14,640
Lärare i trädgårdsskötsel:	11 manliga gifta	18,700	4,400	23,100
	3 » ogifta	4,500	600	5,100
	1 kvinnlig	1,400	—	1,400
Slöjdlärare:	5 manliga gifta	13,200	2,000	15,200
	4 » ogifta	8,800	200	9,000
	5 kvinnliga	7,200	2,000	9,200
Lärare i husligt arbete:	1 »	2,430	200	2,630
Do i hushållsgöromål:	5 »	8,550	—	8,550
Lärare i övningskolan:	20 manliga gifta	54,000	11,200	65,200
	13 » ogifta	29,900	1,600	31,500
	27 kvinnliga	54,000	10,800	64,800
Timlärare:	9 manliga ogifta à 2,300	20,700	—	20,700
	6 kvinnliga à 1,900	11,400	—	11 400
Summa		687,590	97,900	785,490

¹⁾ Arvode.

Till »stipendier för seminarieelever» är å riksstatens åttonde huvudtitel för år 1911 uppfört ett anslag å 93,750 kronor. För en ökning av de till seminarieeleverna utgående stipendiebeloppen i enlighet med kommitténs förslag (Band 1 sid. 307.) skulle erfordrats en ökning av ifrågasvarande anslag med 190,340 kronor till 284,090 kronor.

Kap. XVI. Särskilda yttranden.

1. Av Harald Dahlgren.

De av kommittén föreslagna lärokurserna synas mig i det hela icke sträcka sig utöver vad man av en nutida folkskollärare med skäl kan fordra i fråga om bildning och kunskaper och vad han för sin läraruppgift behöver. Jag delar ock med kommitténs övriga ledamöter den åsikten, att en förlängning av utbildningstiden är en åtgärd, som icke bör vidtagas, därest den icke visar sig oundgängligen nödvändig, och jag inser, att särskilt ekonomiska hänsyn nu skulle hava gjort det mindre lämpligt att i enlighet med från flera håll hörda yrkanden föreslå seminariekursens utsträckning från fyrrårig till femårig. Den utveckling i organisatoriskt avseende, som vårt undervisningsväsen befinner sig i och som måhända i en icke avlägsen framtid kan leda till seminarieutbildningens byggande på andra förutsättningar än de nu befintliga, är ock en omständighet, som i detta avseende manar till en viss försiktighet.

Men jag kan ej underlåta att uttala en betänksamhet, varåt jag inom kommittén givit uttryck, i fråga om möjligheterna för de seminarieelever, vilka utan förut erhållen något vidsträcktare skolundervisning vinna inträde i seminariet, att på det sätt och med den behållning, som kommittén åsyftat, under en lärotid av endast fyra år tillägna sig det rika innehåll, som undervisningsplanen erbjuder. Det är särskilt i fråga om genomförandet i väsentligare omfattning av det fruktbärande och personligt utvecklande arbetssätt, vilket kommittén med all rätt förordat, som utsikterna förefalla mig väl ogynnsamma, och det synes mig därför icke osannolikt, att erfarenheten kan komma att ådagalägga svårigheten av att på den ifrågavarande tiden, utan att för en del av eleverna faran av överansträngning inträder, nå det åsyftade och önskliga bildningsmålet.

Jag hyser emellertid den tillförsikten, att nämnda svårighet skall bliva allt mindre, i samma mån tillfällena till erhållande av en utöver omfånget för den egentliga folkskolans verksamhet utsträckt undervisning ökas, särskilt i samma mån den högre folkskolan och den kommunala mellanskolan utvecklas och bliva mera allmänna.

Att seminariernas lärokurs företer en stor och brokig mångfald av olika kunskaps- och övningsämnen ligger i bildningsuppgiftens natur. Det är att beklaga men knappast att ändra. De två nya ämnen, som av kommittén upptagits i läroplanen, främmande språk och ekonomilära, synas mig båda äga en så hög grad av betydelse och berättigande, att det icke bör kunna bliva fråga om någotdera ämnets avlägsnande. Men då utbildningstiden är så kort, som den är, och blir så hårt tagen i anspråk för studiearbetet, som den helt visst måste bliva, tror jag, att det hade varit välbetänkt, om ekonomilärans kurs något mera begränsats. De invändningar, som även i övrigt från pedagogisk synpunkt äro att framställa mot denna kurs, sådan den i kommitténs förslag föreligger, skulle därmed ock till det väsentliga kunnat förebyggas.

Det bör beaktas, att kommitténs strävan att åt undervisningen i seminarium och folkskola giva en praktisk riktning icke betecknas ensamt eller ens huvudsakligen av detta läroämne. Allestädes, där så varit möjligt, har kommittén i kursplanerna gjort anknytning till näringslivets och särskilt jordbrukets förhållanden. Och vad undervisningen i folkskola och fortsättningsskola angår, torde i fråga om kommitténs avsikter kunna hänvisas till de principiella uttalanden, som gjorts i föreliggande betänkande Band 1 sid. 10—15. Ekonomilärans införande har, enligt min uppfattning, till huvudsakligt syfte att fullständiga och under enhetliga synpunkter sammanfatta det innehåll av ekonomisk natur, som ingår i eller, därest det ej upptagits i ekonomiläran, skulle hava ingått i en del andra läroämnens kurser, att därvid hos de blivande folkskollärarna grundlägga intresse för ekonomiska frågor samt giva dem en översikt över vår folkhushållning och en inblick i samhällsförhållandenas ekonomiska sammanhang. Detta betydelsefulla och med de förhandenvarande tidsbehoven väl överensstämmande syfte skulle, synes det mig, kunna vinnas, även om åt ämnets kurs gäves mindre omfattning, än den i kommitténs förslag erhållit.

2. Av Paul Hellström.

Kommittén har beträffande seminarielärarnas ställning så mycket som möjligt sökt föreslå sådana bestämmelser, som varit ägnade att göra dessa lärare jämställda med de allmänna läroverkens lärare. Och i den mån kommittén redan i denna del av sitt betänkande haft anledning att ingå på folkskollärarnas ställning har kommittén med hänsyn till allmänna kompetensfordringar o. d. jämfört dessa med lärarna i kristendom vid de allmänna läroverken. Denna kommitténs grundsats gillar jag och anser, att emot dess tillämpning inga bindande skäl kunna anföras.

I två olika avseenden har kommittén emellertid på, såsom jag anser, allt för svaga grunder föreslagit en avvikelse från den nämnda grundsatsen.

Det ena gäller den i mom. 3 av § 138 i kommitténs förslag till Stadga för statens folkskoleseminarier intagna bestämmelsen rörande de *allmänna villkoren för sökandes behörighet till adjunktstjänst*. I gällande stadga för de allmänna läroverken förekommer den bestämmelsen, att sökanden skall vara *»känd för hedrande vandel* samt, därest tjänsten omfattar undervisning i kristendom, bekänner sig till den rena evangeliska läran». Kommittén har däremot föreslagit, att motsvarande bestämmelse skulle ha följande lydelse: att sökanden *»är känd för gudsfruktan och goda seder* samt, därest tjänsten omfattar ämnet kristendomskunskap, bekänner den rena evangeliska läran».

Enligt min åsikt ligger det något ifrån religiös synpunkt mindre tilltalande i kommitténs förslag i jämförelse med det i läroverksstadgan använda uttrycket, som jag anser, att det varit riktigast att upptaga även i den nya seminariestadgan. Med detta yrkande har jag icke åsyftat någon förändring i de fordringar, som nu ställas på läraren. Men ordet »gudsfruktan» har synts mig beteckna en inre sinnesförfattning, som, hur viktig och önskvärd dess förhandenvaro ock är, icke kan göras till föremål för officiell prövning och därför icke heller bör uppställas som ett behörighetsvillkor. Ett vitsord om gudsfruktan torde väl aldrig hava avfordrats någon sökande, och ett sådant vitsord skulle väl näppeligen kunna

av officiell myndighet utfärdas. En stadgebestämmelse, som uppställer gudsfruktan som behörighetsvillkor för tjänsteanställning, blir därför lämnad utan avseende både av de utnämmande myndigheterna och av de sökande. Vid sådant förhållande synes det mig, som skulle dess kvarstående snarast kunna leda till ett försvagande av den allvarliga innebörd, som ordet gudsfruktan bör äga.

En persons vandel är däremot något, som kan intygas och som i varje tjänstgöringsbetyg vitsordas. I stället för uttrycket »goda seder» har jag önskat uttrycket »hedrande vandel», enär detta förekommer i det för tjänstgöringsbetyg åt lärare vid de allmänna läroverken fastställda formuläret. Den föreliggande punkten i seminariestadgan skulle härigenom i sin helhet få lika lydelse som motsvarande bestämmelse i stadgan för de allmänna läroverken.

Den andra punkten, i vilken kommittén gjort en enligt min åsikt omotiverad avvikelse ifrån den ovan angivna grundsatsen, enligt vilken kommittén velat jämställa folkskollärarna med kristendomsläraryna vid de allmänna läroverken, gäller *de allmänna villkoren för inträde i folkskoleseminarium*.

Kommittén har i denna fråga utgått därifrån, att då samtliga folkskollärare äga skyldighet att undervisa i kristendomskunskap, och staten under nuvarande förhållanden ej har råd att lämna seminarieutbildning åt andra än sådana, som enligt grundlagens bestämmelser äro behöriga att erhålla lärarbefattning, med vilken följer undervisningsskyldighet i ämnet kristendomskunskap, så bör i seminariet ej emottagas andra elever än sådana, som fylla detta allmänna villkor.

Emot denna grundsats har jag ingen invändning att göra. Också har kommittén genom sitt förslag till allmänna bestämmelser för kompetens till lärarbefattning i kristendomskunskap vid seminariet för dylika lärare föreslagit i stort sett samma kompetensvillkor som för kristendomsläraryna vid de allmänna läroverken eller att sökanden »bekänner den rena evangeliska läran».

Men då det gäller inträde vid seminarium, har kommittén ansett sig böra uppställa strängare villkor, nämligen att sökanden skall vara »döpt medlem av svenska kyrkan och efter där åtnjuten konfirmations-

undervisning behörigen förklarats berättigad till konfirmation och nattvardsgång».

Därigenom har kommittén fordrat något annat och mera av de blivande folkskollärarna än av lärarna i kristendom vid de allmänna läroverken och vid seminarierna. Ty, såsom under debatten om denna fråga vid 1910 års riksdag påvisats, behöver bestämmelsen om att den sökande skall »bekänna den rena evangeliska läran» numera icke innebära någonting annat än, att han är kyrkoskriven i svensk församling eller att han med andra ord är »medlem av svenska kyrkan».

Också uttalade sig riksdagens Andra kammare för denna sistnämnda formulering, då frågan vid 1910 års riksdag var föremål för båda kamrarnas behandling. Första kammaren godkände däremot för sin del den formulering, som kommittén här gjort till sitt förslag.

De skäl, som i riksdagen anförts för den ena och den andra av dessa båda uppfattningar, finnas utförligt meddelade i riksdagens tryckta handlingar och hava även ganska utförligt blivit refererade i kommitténs betänkande sid. 55—58, till vilka jag därför tillåter mig att hänvisa. Till de många goda skäl, som där finnas angivna för den av Andra kammaren omfattade ståndpunkten, ber jag att få föga ytterligare en synpunkt.

Den förnämsta olikheten emellan de båda förslagen är den, att Första kammaren velat bibehålla doptvånget såsom inträdesvillkor under det att detta tvång bortfaller med den av Andra kammaren godkända formuleringen av ifrågavarande inträdesvillkor, ty såsom § 31 i kommitténs stadgeförslag närmare utvisar, erfordras under alla omständigheter en så pass omfattande kristendoms kunskap, att den mer än väl täcker det kunskapsmått, som konfirmationsundervisningen kan hava meddelat.

I praktiken kommer därför den bestämmelse, som Första kammaren godkänt och kommittén upptagit, att endast leda därtill, att av två i övrigt alldeles likställda inträdessökande, som båda på grund av religiösa betänkligheter icke ansett sig beredda att låta sig konfirmeras och sedan gå till nattvarden, den ene skulle vinna inträde, därför att hans föräldrar i hans späda barndom fört honom till dopet, under det att den andre i samma situation skulle vägras inträde, därför att hans föräldrar, ehuru de voro medlemmar av svenska kyrkan, på grund av sin religiösa över-

tygelse icke ansett sig böra låta döpa sitt barn. Men att på detta sätt låta en inträdessökande vid en statens läroanstalt bliva lidande för sina föräldrars religiösa övertygelse synes allt för mycket överensstämma med uppfattningen från en tid, då straffet för en försummelse eller ett brott gick ut ej blott över den skyldige själv utan även över hans barn och andra anhöriga.

På grund därav synes det mig rättvisast, att båda de här ifrågavarande grupperna av inträdessökande, såväl de i barndomen döpta som de icke döpta, med hänsyn till rätten att vinna inträde vid statens folkskoleseminarier bliva fullt jämställda.

Och då denna jämställdhet kan vinnas med den av Andra kammaren godkända formuleringen av det ifrågavarande villkoret, men däremot icke kan vinnas med den av Första kammaren godkända och av kommittén upptagna formuleringen och då den förra formuleringen av detta inträdessvillkor dessutom är ägnad att jämställa de blivande folkskollärarna med lärarna i kristendom vid de allmänna läroverken och seminarierna, så anser jag, att folkundervisningskommittén bort hemställa, att den i nu gällande seminariestadga förekommande bestämmelsen om rätt till inträde vid folkskoleseminarium måtte ändras därhän, att villkoret »att hava begått Herrens nattvard» utbytes mot villkoret »att vara medlem av svenska kyrkan».

3. Av Paul Hellström, E. J. Ljungberg och Hugo Tigerschiöld.

Onekligen har ett ingående studium av ett främmande levande språk ett stort bildningsvärde och får ökad praktisk betydelse i samma mån som förbindelserna mellan folken utvecklas. Kravet, att ett främmande språk må införas även på folkskoleseminariets läroplan, bör därför icke förvåna. Men skall detta studium få något verkligt bildningsvärde och någon praktisk betydelse, måste studiet vara inträngande, i synnerhet om det gäller ett så svårt språk som det tyska.

Hade det alltså, med hänsyn till kostnaderna, varit möjligt att göra seminariekursen femårig i stället för såsom nu fyraårig, hade det uppenbarligen varit lätt att bereda detta nya ämne tillräckligt utrymme på

läroplanen. Annorlunda blir det, då kursen är endast fyraårig. Här formligen trängas ämnena. Att åt det främmande språket vinna mer utrymme, än det som kommittén föreslagit, genom att minska på lärotiden för något annat ämne är icke görligt. Särskilt hava vi därvid velat framhålla nödvändigheten av den lärotid, som anvisats för det ävenledes nya ämnet ekonomilära, vilket för seminarieeleverna måste anses hava en mycket större betydelse även i bildningsavseende än ett främmande språk. Den korta tid, som sålunda kunnat anvisas åt det främmande språket, medger icke något ingående studium av detsamma utan endast ett mer eller mindre ytligt tillägnande, som åtminstone vad mindre begåvade elever angår synes mer ägnat att förvirra än att fördjupa seminariebildningen. Under sådana förhållanden måste man vara betänksam, huruvida icke denna tid kunde bättre användas genom att giva den åt de övriga ämnena på läroplanen. Det är alltså icke så mycket mot det främmande språkets upptagande på läroplanen vi ställa oss tveksamma som fastmera mot att taga detta steg, då det icke är möjligt att göra det mer effektivt.

4. Av Paul Hellström och Hugo Tigerschiöld.

Kommittén har föreslagit, att students hittillsvarande rätt till inträde utan provning i seminariets fjärde klass skall bortfalla och att i stället vid vissa seminarier skola upprättas särskilda ettåriga seminariekurser, afsedda för studenter. Vid dessa seminariekurser skulle studenter emellertid enligt kommitténs förslag icke äga rätt till inträde utan inträdesprovning.

Emot detta sistnämnda förslag anse vi oss böra anmäla vår reservation.

Även om i folkskollärarexamen uti ett eller annat ämne ingår en mera omfattande kurs än i studentexamen, så anse vi det ifrån såväl principiell som praktisk synpunkt olämpligt, att då en särskild lärarutbildningskurs anordnas för studenter, denna kurs ifrån början skall bliva så anordnad, att godkänd avgångsexamen till universitetet icke skall berättiga till inträde vid folkskollärarkursen.

Enligt vår åsikt hade kommittén, då den föreslagit upprättandet av särskild utbildningskurs för studenter, bort giva denna kortare seminarie-

kurs en sådan organisation, att det för de i densamma intagna lärjungarna beretts möjlighet att under kursens fortgång komplettera sina till äventyrs allt för svaga kunskaper i ett eller annat ämne, som för folkskollärarkallets utövande kan anses vara av väsentlig betydelse, i stället för att, såsom kommittén gjort, hänvisa den unge studenten till att använda den sommaren, som ligger emellan studentexamen och inträdet vid folkskollärarseminariet, till studiearbete för studentexamens kompletterande. Denna sommaren borde hellre få användas till en i de flesta fall endast allt för välbehövlig vila efter det ofta enerverande arbete, som föregått studentexamen.

Vi anse därför, att den för studenter avsedda seminariekursen bör givas en sådan organisation, att godkänd studentexamen berättigar till inträde vid densamma utan någon särskild inträdesprövning.

5. Av L. J. Jansson och Hugo Tigerschiöld.

§ 86.

Kommittén har föreslagit, att vid lärarseminarium minst halva antalet av adjunktsbefattningar skall bestridas af män, varav följer, att vid sådant seminarium intill halva antalet av dessa befattningar kan bestridas av kvinnor. Detta förslag kunna vi icke biträda. Vi finna det nämligen mindre lämpligt, att manliga seminarieelever i en ålder af 17—26 år och stundom mer skola undervisas av kvinnor. Hur specificerade kursplanerna för de olika läroämnena än må vara, lämna de och bära de lämna rum för den olika behandling av ämnet, som må bero på lärarens temperament och uppfattning. Det lider sålunda intet tvivel, att samma ämne kommer att behandlas olika, allt efter som det är en manlig eller en kvinnlig lärare, som handhar undervisningen däri. Det synes oss riktigast, att män därvid erhålla den uppfattning och behandling av ämnet, som kan härröra därav, att läraren är en man.

Icke heller lär det bliva så lätt för kvinnliga seminarieadjunkter att upprätthålla disciplinen bland manliga elever i denna ålder. Lyckas det, lär det icke ske utan en viss överansträngning, beroende därpå, att

lärarinnan för att upprätthålla respekten måste ständigt aktgiva på sig själv. Man kan således med skäl förmoda, att de kvinnliga adjunkterna vid lärarseminarierna bliva utnötta före pensionsåldern, vilken kommittén emellertid föreslagit skola höjas från 55 till 60 år.

Härtill kommer jämväl en annan omständighet. Kommittén har föreslagit, att seminarieeleverna skola komma i åtnjutande av en bättre omvårdnad än hittills i fysiskt och moraliskt avseende, vilken omvårdnad skall sträcka sig jämväl till deras ekonomiska och andra privata förhållanden; och har kommittén med rätta framhållit, att de manliga seminarieelevernas utbildningstid vid seminariet för dem »ofta är en andlig brytningstid, hvarunder de ställas inför svårlösta spörsmål av flerfaldig art». Vi hemställa, huruvida den omvårdnad, som de *manliga* seminarieeleverna sålunda behöva och som kommittén avsett skall ägnas dem, bör anförtros eller med någon utsikt till framgång kan anförtros åt kvinnor, helst omvårdnaden icke sällan torde komma att beröra rent privata och för elevernas manlighet känsliga förhållanden.

Då varje ämneslärare icke kan anses lämplig att tjänstgöra som klassföreståndare, kan det redan nu stundom inträffa, att man finner anledning gå utom ämneslärarnes krets vid valet av klassföreståndare. Det är uppenbart, att då kvinnliga adjunkter vid lärarseminarier icke få utses till klassföreståndare, kommitténs förslag, att intill hälften av adjunkterna vid lärarseminarierna kan vara kvinnor, kommer att öka svårigheterna att bland adjunkterna få tillräckligt antal lämpliga klassföreståndare.

6. Av Hedwig Sidner.

1. Rörande ämnet ekonomilära.

Ehuru i allo delande kommitténs uppfattning angående nyttan och nödvändigheten av att, genom upptagande av ämnet ekonomilära på seminariernas undervisningsplan, giva de blivande folkskollärarna de nödvändigaste förutsättningar för ett rätt förstående av det ekonomiska livet, kan jag icke biträda kommitténs förslag i de delar därav, som röra den före-

slagna lärokursens omfattning och det för densamma anvisade antalet lärotimmar.

Ekonomilärans betydelse såsom sammanförande till ett organiskt helt de i den övriga undervisningen från olika synpunkter berörda företeelserna inom det praktisk-ekonomiska livet i vårt land torde näppeligen kunna överskattas. Men då dylika företeelser beröras inom de flesta av seminariets övriga ämnen, såsom matematik, geografi, historia, biologi, kemi o. s. v., och de ekonomiska synpunkterna enligt kommitténs förslag till kursplan skola i alla de nämnda undervisningsämnena upptagas till behandling, synes mig ekonomilärans egentliga uppgift böra vara att giva en ordnande, sammanfattande och förklarande överblick av dessa företeelsers inre sammanhang och dymedels bibringa en riktig uppfattning av vårt lands ekonomiska liv i nutiden.

För att fylla nämnda uppgift är enligt mitt förmenande den föreslagna kursen i vissa punkter onödigt omfattande. Så torde i viss mån vara fallet med den del, som innehåller »allmän socialekonomi». Denna kräver jämförelsevis stora förkunskaper och allmän mognad hos den studerande, om framställningen skall lämna någon verklig behållning. I motiveringen till kursplanen framhålles ock, att denna del av ämnet är mycket svår och därför kräver jämförelsevis lång tid (43 t:r, därav 1 t:e i veckan ett helt läsår och, till fördjupande av kursen, 7 t:r under det följande året). Hur värdefull från allmänbildande synpunkt och för personer, vilkas verksamhet ligger nära eller inom affärslivet, viktig den allmänna socialekonomien obestriddligen är, torde man nödgas ifrågasätta nödvändigheten av att varje blivande folkskollärare och lärarinna genomgår en kurs däruti, vilken om än icke på långt när lika omfattande, dock till sin läggning närmar sig den grundläggande kurs, som Handelshögskolan meddelar sina studerande. Helt annorlunda skulle denna framställning te sig, om den vore ämnad för folkskollärare, som genom sin verksamhet uti exempelvis ett större industricentrum redan fått blick för de många och svåra spörsmålen på dylika arbetsområden och vilja under fortsatta studier göra sig förtrogna med sådana.

Det behöver ingalunda innebära ett underskattande av vårt lands modernäring att anse »beskrivande framställning av Sveriges näringsliv»,

som beräknats kräva 72 t:r, allt för brett anlagd i de partier av densamma, som omfatta den tekniska delen av jordbruksläran, boskapsskötseln och mejerihushållningen. För de mellan 60 och 70 % av seminarieeleverna, som aldrig tagit befattning med och av vilka ett mycket stort antal icke ens på nära håll åsett lantbruksarbete i någon form, kunna de många detaljerna i de tekniska delarna knappast vara av något värde. De kunna tvärtom befaras bidra till att minska snarare än till att öka intresset för de viktiga och lärorika allmänna synpunkter, som böra vara huvudsaken även i den ifrågavarande beskrivande framställningen. För dem av de blivande lärarna, som ännu söka sig plats uti en jordbruksbygd och därför skulle vilja göra sig kompetenta till lärarbefattning i fortsättningskola inom dylik bygd, är nämnda kurs däremot näppeligen tillräcklig. För den yrkeskännedom på lantbrukshållningens område, som nämnda lärare behöva förskaffa sig, måste helt visst sörjas genom verksammare åtgärder än den föreslagna kursen, och det vore knappast lyckligt, om denna, inskjuten som den är i trängseln av seminariets många olika ämnen och ställd utan samband med praktiskt arbete, skulle anses göra tillfyllest för nämnda lärares behov av utbildning.

Då den föreslagna lärokursen i ekonomilära efter mitt förmenande alltså icke torde i sin helhet kunna anses nödvändig eller ens lämplig för flertalet seminarieelever, kunde ju kanske ifrågasättas, om ej ekonomiläran bort hänföras till de ämnen, i fråga om vilka bortval, jämlikt § 9 av stadgeförslaget, i vissa fall kan ske, såsom fallet är med främmande språk, musik, m. fl. Detta vore dock, synes det mig, på grund av ämnets stora betydelse såsom ett nödvändigt medel för bibringande av en rätt uppfattning av vårt lands ekonomiska förhållanden ingalunda önskvärt.

Men då det ock å andra sidan måste anses som verklig misshushållning med de ungas tid att ålägga alla seminarieeleverna att läsa hela den föreslagna kursen, oavsett om de äga förutsättningar för att verkligen tillgodogöra sig dess olika partier eller icke, anser jag, att lärokursen bör i förutnämnda delar kunna förkortas och vissa partier av jämförelsevis alltför svår eller av rent teknisk art böra dels anvisas som enskilt arbete åt för ämnet särskilt intresserade elever, dels sparas till kurser för lärares fortsatta utbildning.

Med dylika till lämpligt omfång gjorda inskränkningar av lärokursen bör ock den för dess obligatoriska del erforderliga tiden kunna inskränkas med minst 1, sannolikt 2 t:r i veckan. Därigenom komme en välbehövlig minskning i det väl stora antalet veckotiummar, varunder eleverna äro upptagna av klassarbete å lärorummet, att vinnas till förmån för enskilt arbete av teoretisk eller praktisk art, i överensstämmelse med § 13 av stadgeförslaget.

Genom här ovan påvisade inskränkning av lärokursens innehåll skulle dessutom lättare vinnas möjlighet att förena ämnets olika grenar på en lärarkraft och den i betänkandet framhållna svårigheten att erhålla kompetenta lärare minskas.

2. I lönefrågan.

Kommittén har i sitt löneförslag hävdadt principen, att lönesystemet bör innehålla tre olika löneplan med jämförelsevis stor skillnad mellan det första och andra och jämförelsevis liten skillnad mellan det andra och tredje samt att lönegraderna böra vara flera för familjeförsörjare än för icke familjeförsörjare.

Det hade varit önskvärt, att kommittén i sitt löneförslag genomfört denna princip. Så har emellertid icke skett i fråga om antalet lönegrader. I ett fall har visserligen för familjeförsörjare föreslagits större antal lönegrader än för vissa icke familjeförsörjare inom samma kategori av lärare, i det att för gifta manliga adjunkter föreslagits fyra, för kvinnliga adjunkter tre lönetillägg. Men för övriga icke familjeförsörjare inom nämnda kategori har däremot föreslagits samma antal lönegrader som för familjeförsörjarna.

Det hade enligt mitt förmenande varit riktigast, att kommittén i överensstämmelse med sin uttalade princip upptagit endast 3 lönetillägg för de manliga *icke* familjeförsörjarna. Därigenom hade visserligen lönen för de ogifta manliga adjunkterna kommit att i högsta lönegraden med 300 kr. understiga de nuvarande lönerna, men då dessa bestämts med hänsyn till den manlige adjunktens förutsatta egenskap av familjeförsörjare, förefinnes enligt mitt förmenande intet skäl att i de fall, då denna förut-

sättning saknas, fasthålla vid nuvarande lönebelopp. Kommittén har emellertid ansett sig böra föreslå ett 4:de lönetillägg om 300 kr. för de ogifte manlige adjunkterna, men, såsom nyss nämnts, i fråga om de kvinnliga inskränkt antalet till 3. Därigenom skall den skillnad, som förefinnes i avlöningsförmånerna för manlig ogift och kvinnlig adjunkt, och som är ämnad att markera skillnaden i den ogifte manlige och den kvinnliga adjunktens levnadsbehov, ökas från 600 kr. under den förra delen av deras tjänstgöringstid till 900 kr. under den senare delen därav.

Då det icke torde kunna uppvisas något giltigt skäl till antagandet, att den ogifte manlige adjunktens levnadsbehov skulle tillväxa i högre grad eller hans lärareduglighet med åren ökas hastigare än hans kvinnliga arbetskamrats, synes mig den föreslagna skillnaden icke berättigad, utan anser jag, att kommittén bort för även de kvinnliga adjunkterna föreslå ett fjärde ålderstillägg av 300 kronor.

7. Av C. R. Sundell.

Vid förestående kommittébetänkande angående förnyade bestämmelser rörande folkskoleseminarierna i riket får jag härmed tillkännagiva min från flertalets avvikande mening i några punkter.

Allra först får jag betona, att min ställning i kommittén sedan början av år 1909, enligt vilken jag med nådigt medgivande varit befriad från behandlingen i kommittén av frågor, som icke röra kristendomsundervisningen, hänvisar mig till begränsning inom det så begränsade området, och får jag, vad detsamma beträffar, göra följande erinringar:

1. Angående den åt kristendomsundervisningen anvisade tiden.

Jag anser densamma vara för knappt tillmätt med hänsyn till de för ämnet uppställda lärokurserna och de i kursplanen angivna riktlinjerna för studiet därav. Ytterst beror detta på att kommittén gjort försöket (jfr Band I, s. 49) att så väsentligt, som skett, utvidga de särskilda ämnenas kurser utan att utvidga seminariekursen med ett femte läsår. Då därtill tvenne nya läroämnen införts med ett ej obetydligt utrymme på timpla-

nen samt flera av de förut befintliga ämnena måst erhålla ett vidgat utrymme, har kristendomsämnet, liksom flera av seminariets huvudämnen, trängts tillbaka på ett sätt, som måste göra det önskade undervisningsresultatet alltför tvivelaktigt.

Visserligen har kommittén sökt en hjälp i detta trångmål genom uppställande av förhöjda inträdesfordringar i detta ämne liksom i flera andra, men min mening är, att kommittén därvid hyser alltför höga tankar om såväl de kunskaper och den mognad, vilka vore en frukt av undervisningen i folkskolan, som om de självstudier, genom vilka de i alla fall bristande kunskaperna skulle förvärfvas. Så mycket mer som detta kunskapsmätt skulle vara en grund, på vilken seminariet utan tillfälle till egentlig förstärkning finge bygga vidare medelst ett för eleverna i väsentliga delar nytt studiesätt.

Men om det nämnda försöket att behålla en fyraårig kurs nu av flera skäl ej kan undvikas, har jag inom kommittén yrkat på åtminstone ytterligare en (1), till fjärde klassen förlagd veckotimme, och vidhåller jag detta yrkande under den, såsom mig synes, tillräckliga hänvisningen till lärokursens omfattning.¹⁾

2. Angående bestämmelsen om konfirmationsberättigande i stället för nattvardsbegående såsom villkor för inträde i seminarium.

I överensstämmelse med min inledande anmärkning här ovan anser jag mig hava rätt att beröra denna punkt, enär densamma, om den än icke direkt angår kristendomsundervisningen vid seminariet, dock på ett intimt sätt berör kristendomsundervisningen vid folkskolorna, vilken även ligger inom området för kommitténs beaktande och förslag.

Jag delar härvid den av det i kommittébetänkandet åberopade tillfälliga utskottet vid 1910 års riksdag uttalade meningen, att något stadgande i detta avseende är nödvändigt såsom en garanti för uppfyllelsen av regeringsformens stadgande (§ 28) även beträffande lärarbefattningar vid folkskolan, men jag delar icke dess uppfattning, att den i nuvarande

¹⁾ Detta yrkande avser även timplanerna för de föreslagna ett- och treåriga seminariekurserna.

stadga (§ 32) förekommande bestämmelsen lämpligen kan ersättas med en fordran, att den inträdessökande bör vara »medlem av svenska kyrkan». Om den sakliga åtskillnaden mellan innebörden av detta uttryck och regeringsformens uttryck: »bekänna den rena evangeliska läran» anhåller jag att få anföra ett af hofrättsassessorn m. m. K. J. Ekman den 11 december 1907 avgivet yttrande av följande lydelse:

»Det i Regeringsformens § 28 förekommande uttrycket: 'bekänna den rena evangeliska läran' är väl, juridiskt sett, såtillvida likbetydande med uttrycket: 'tillhöra den evangelisk-lutherska kyrkan', att varje svensk undersåte, som bekänner den rena evangeliska läran, räknas tillhöra den svenska evangelisk-lutherska kyrkan. Men uttrycken täcka varandra likväl icke, ej ens juridiskt sett, enär till svenska evangelisk-lutherska kyrkan i vissa fall räknas även främmande trosbekännare. Före år 1860 var så icke fallet. Men sedan genom kungl. förordningen den 23 oktober 1860 angående ändring i gällande bestämmelser om ansvar för den, som träder till eller utsprider villfarande lära, de straffbestämmelser — med undantag av ämbetets förlust för präst —, vilka dittills varit stadgade för den, som afföll från den rena evangeliska läran, blivit upphävida, har man, även juridiskt sett, att räkna med den möjligheten, att jämväl främmande trosbekännare kunna tillhöra svenska kyrkan. Något tvång för den, som omfattat främmande lära, att utträda ur svenska kyrkan existerar nämligen ej. I kungl. förordningen angående främmande trosbekännare och deras religionsövning den 31 oktober 1873 § 3 stadgas allenast: 'har medlem av svenska kyrkan omfattat främmande kristen lära och *vill* fördenskull ur kyrkan utträda, give sin avsikt tillkänna för kyrkoherden' etc. Då det sålunda beror på den främmande trosbekännaren själv, huruvida han vill ur svenska kyrkan utträda eller ej, kan omöjligen den uppfattningen, ens ur juridisk synpunkt, göras gällande, att var och en, som rättsligen tillhör svenska kyrkan, även skulle i rättsligt avseende räknas vara av 'den rena evangeliska läran'. Ett utbytande av uttrycket 'bekänna den rena evangeliska läran' mot

uttrycket: 'tillhöra den evangelisk-lutherska kyrkan' innebär sålunda, juridiskt sett, en ändring i sak.»

Kommittén har också icke följt det nämnda utskottets flertal. Å ett tidigare skede har densamma uppställt såsom villkor för inträde i seminariet att *vara inom svenska kyrkan konfirmerad* men slutligen utbytt detta mot fordran att inträdessökande bör *vara döpt medlem av svenska kyrkan och efter där åtnjuten konfirmationsundervisning behörigen förklarats berättigad till konfirmation och nattvardsgång*.

Jag anser ej den i nuvarande seminariestadga befintliga bestämmelsen om begående av H. H. nattvard vara alltför sträng, då det gäller blivande lärare i kristendomskunskap i folkskolan. Den är helt enkelt uttrycket för vår folkkyrkas åsikt om en *full evangelisk bekännelse* i noggrann överensstämmelse med skriftens utsago i Korintierbr. 11: 26.

Att kyrkan ej med denna fordran kan vinna någon garanti för det inre sinnelaget, är sannt, men därifrån och till ett uppgivande av samma fordran själv är inför ett opartiskt tänkande ett långt steg. Därmed skulle ock lämnas ett obesträtt utrymme såväl för den religiösa likgiltigheten som för den subjektivitet, vilken ofta kläder sig i samvetsbetänkligheternas mantel. En eftergift för denna subjektivitet är farlig och erbjuder ingen rationell hållpunkt: man frånträder först själva nattvardsbegäendet, sedan konfirmationen, snart ock plikten att delta i konfirmationsundervisningen och har då banat väg till bekännelselöshetens standpunkt under den missvisande signaturen: »ledamotskap av svenska kyrkan». Jag tror ej, att vårt svenska folk vill en sådan regress beträffande de personer, vilka skola vara deras barns undervisare i kristlig lära och kyrklig åskådning, och känner mig därför förpliktad att uttala en allvarsam gensaga mot den föreslagna förändringen.¹⁾

3. Beträffande den föreslagna förändringen av § 15 i nu gällande seminariestadga.

I nämnda paragraf stadgas, att lärare i kunskapsämne vid seminarium och *vid övningsskolan* bör bekänna sig till den rena evangeliska läran,

¹⁾ Det här sagda avser även inträde i de föreslagna ett- och treåriga seminariekurserna.

men enligt kommitténs förslag skulle detta villkor nu begränsas till de fall, där tjänsten omfattar ämnet kristendomskunskap. Jag gillar kommitténs förslag, att undervisning i kristendomskunskap anförtrors endast åt lärare, som sökt sådan befattning och uppfyllt därför stadgad särskild kompetens, samt att övriga ämneslärare fritagas från detta villkor. Men däremot anser jag detta villkor fortfarande böra gälla övningsskollärare såsom kristendoms-lärare i skola, som motsvarar folkskola, och detta så mycket mer som stadgeförslagets § 161 i visst undantagsfall bereder möjlighet för utnämning till sådan plats av person, som icke fullgjort alla för behörighet till tjänsten föreskrivna villkor.

I sammanhang härmed anser jag, att villkoret av bekännelse till den rena evangeliska läran bör ingå bland villkoren för behörighet till rektorstjänst, även i det fall, att rektor såsom ämneslärare bestrider undervisning i annat läroämne än kristendomskunskap. Rektor har nämligen beträffande seminariets alla undervisningsgrenar och således även med avseende på kristendomsundervisningen den ledande, övervakande och bedömande uppgiften (stadgeförslaget §§ 106—108), att han väl må anses vara — om än indirekt — ansvarig även för kristendomsundervisningens vederbörliga och rätta bedrivande, och måste det därför vara uteslutet, att till rektor vid seminarium skulle kunna förordnas person av främmande trosbekännelse.

8. Av Hugo Tigerschiöld.

I nu gällande seminariestadga finnes en föreskrift (§ 21 mom. 3), som avser att icke obetingat medgiva kvinnlig adjunkt att efter ingånget äktenskap kvarstå i tjänsten.

Någon motsvarande föreskrift har kommittén icke föreslagit, till följd varav något hinder icke skulle möta för kvinnlig adjunkt att efter ingånget äktenskap kvarstanna i tjänsten. Detta kan jag icke finna lämpligt i synnerhet icke beträffande kvinnliga adjunkter vid de manliga seminarierna, vid vilka enligt kommitténs förslag kvinnliga adjunkter skulle få anställas till visst antal. Man må dock besinna, att eleverna äro unga

män i en ålder av 17—26 år. Fall har dessutom redan inträffat, att kvinnlig adjunkt vid lärarinneseminarium ingått äktenskap med lärare vid samma seminarium. Sådana fall kunna tänkas oftare förekomma, om enligt kommitténs förslag även vid lärarseminarierna kunna anställas kvinnliga adjunkter.

BIHANG

Anförande till statsrådsprotokollet angående kommitténs uppdrag.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 13 juli 1906.*

Närvarande:

— — — — —
Föredragande departementschefen, statsrådet Hammarskjöld yttrade:

»Redan länge har frågan om en förbättrad utbildning av folkskolans lärare och lärarinnor varit föremål för uppmärksamhet hos såväl folkskolans egna målsmän som hos den för folkbildningen intresserade allmänheten.

Åtskilliga underdåniga framställningar berörande oförmälda fråga föreligga också för närvarande till Eders Kungl. Maj:ts prövning; och anhåller jag i underdånighet att nu få i korthet redogöra för dessa framställningars innehåll.

Uti en den 5 januari 1906 dagtecknad petition har centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärarförening, å denna förenings vägnar, dels utförligt utvecklat de inom föreningen omfattade önskemålen beträffande seminariernas bildningsmål, organisation, läroplaner m. m., dels ock anhållit, att Eders Kungl. Maj:t täcktes i nåder snarast möjligt vidtaga åtgärder för en ombildning av rikets folkskoleseminarier ävensom, i den mån förhållandena sådant medgäve, bringa de av centralstyrelsen uttalade önskemålen till förverkligande.

Härjämte har föreningen Svenska folkskolans vänners förvaltningsråd uti underdånig skrivelse den 28 februari 1906 anhållit, att Eders Kungl. Maj:t vid en blivande seminariereform täcktes fästa avseende vid vissa av förvaltningsrådet uttalade önskemål i fråga om kristendomsundervisningens anordnande vid seminarierna.

Vidare hava Oskar Eklund, J. Byström m. fl. enligt uppdrag av den i februari 1905 i Stockholm hållna, av ombud från de skilda nykterhetssällskapen i Sverige bestående fjärde förbudskongressen i underdånighet anhållit, att Eders Kungl. Maj:t

täcktes snarast möjligt föranstalta om en effektiv undervisning i alkohologi samt för sådant ändamål föreskriva kunskap i alkohologi såsom ett nödvändigt villkor för läraranställning vid folkskola ävensom vidtaga kraftiga åtgärder för att de vid de offentliga skolorna redan anställda lärarna måtte bli kompetenta att undervisa i alkohologi.

Uti en av åtskilliga lärare i musik och sång vid folkskoleseminarier i riket i april 1905 gjord underdånig ansökning, över vilken infordrade underdåniga utlåtanden avgivits dels av Stockholms stads konsistorium, efter vederbörande seminariektors hörande, dels ock av musikaliska akademien, som inhämtat sin läroverksstyrelsens yttrande, har framställts förslag om vissa ändringar av § 14, § 19 mom. 1 b och § 36 i nämnda stadgan för folkskoleseminarierna i riket. I anledning av denna framställning har Fredrika Bremer-förbundets styrelse sedermera inkommit med en underdånig ansökning i ämnet.

Ytterligare hava lärare och lärarinnor i nyssnämnda övningsämnen vid vissa folkskoleseminarier uti en den 3 september 1905 dagtecknad underdånig skrivelse anhållit om vidtagande av åtgärder för anställande av en inspektör i musik och sång vid folkskoleseminarierna, över vilken framställning vederbörande domkapitel samt Stockholms stads konsistorium efter seminariektoreernas hörande i underdånighet yttrat sig, varefter musikaliska akademien, som jämväl härom inhämtat sin läroverksstyrelsens yttrande, avgivit infordrat underdånigt utlåtande i ärendet.

Samtliga de av mig nu omnämnda framställningarna, vilka avse mer eller mindre väsentliga ändringar i fråga om seminarieundervisningen, synas mig böra göras till föremål för slutlig prövning i ett sammanhang. Enär framställningarnas olika syften emellertid otvetydigt ådagalägga behovet av en omfattande utredning rörande seminarieundervisningens anordnande, men de tillgängliga arbetskrafterna inom ekklesiastikdepartementet ej kunna anlitas för en sådan utredning, anser jag, med särskild hänsyn till önskvärheten av utredningens skyndsamma verkställande, att densamma bör uppdragas åt en kommitté.

Till denna kommitté torde därjämte böra, för att tagas i övervägande vid anställandet av kommitténs utredning, överlämnas dels ett år 1900 uppgjort förslag till kurser i naturkunnighet vid folkskoleseminarierna jämte yttranden, som däröver avgivits av vederbörande domkapitel och Stockholms stads konsistorium, dels överstyrelsens för rikets allmänna läroverk uti underdånig skrivelse den 6 mars 1906 framställda förslag angående den kompetens, avlagd realskoleexamen bör medföra, för så vitt samma förslag avser, att nämnda examen skulle berättiga till inträde vid folkskoleseminariernas andra klass, ävensom de av vederbörande domkapitel och Stockholms stads konsistorium över förslaget avgivna underdåniga utlåtanden, dels den av riksdagen i skrivelse den 21 april 1906 gjorda hemställan, att Eders Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder i syfte, att undervisningen i hälsolära vid våra offentliga skolor måtte bli bättre tillgodosedd än hittills varit fallet, dels ock en av läraren vid Göteborgs folkskolor, musikläraren C. O. Holmberg i underdånig skrivelse

den 30 december 1905 gjord framställning rörande sångundervisningen vid svenska skolor, i vad framställningen avser vidtagande av åtgärder till åstadkommande av större enhet i skolsångsundervisningen i allmänhet, jämte de yttranden, som över framställningen avgivits av musikaliska akademien och dess läroverksstyrelse samt av överstyrelsen för rikets allmänna läroverk.

Slutligen anser jag, att kommittén vid fullgörandet av sitt uppdrag bör taga under överbärande, huruvida i avseende på folkundervisningen må kunna tagas hänsyn till riksdagens skrivelse den 13 maj 1904 angående skydd för vårt lands natur och naturminnesmärken jämte däröver av vetenskapsakademien avgivet utlåtande; viljande jag erinra därom, att nådiga kungörelsen den 2 mars 1906 angående undervisningsplan för realskolan i de metodiska anvisningarna rörande biologi, punkten 6, innehåller bestämmelse därom, att vid lämpliga tillfällen bör framhållas betydelsen av skydd för vårt lands natur och naturföremål.

På grund av det nu anförda och då för bedömande av vad som bör göras för att bereda folkskollärare och folkskollärarinnor lämplig utbildning även torde böra komma under omprövning frågan, huruvida en ändring i riktlinjerna för folkskolans utveckling är behövlig, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt en kommitté att efter verkställd granskning av gällande bestämmelser rörande organisationen av och planen för folkskoleseminarierna i riket ävensom av övriga i omedelbart samband därmed stående föreskrifter rörande folkundervisningen, avgiva det utlåtande och de förslag, vartill nämnda granskning kan föranleda.»

I vad departementschefen sålunda hemställt förenade sig statsrådets övriga ledamöter; och tillstyrkte statsrådet vidare, att Kungl. Maj:t täcktes förordna till ordförande i kommittén ledamoten av riksdagens andra kammare, förutvarande statsrådet Fridtjuv Berg samt till ledamöter rektorn vid folkskoleseminariet i Uppsala Harald Magnus Dahlgren, ledamoten av riksdagens andra kammare, hemmansägaren Lars Johan Jansson i Djursätra, ledamoten av riksdagens första kammare, bruksdisponenten Otto Mauritz Strömberg, folkskoleinspektören, kyrkoherden i Västra Stenby församlings pastorat Carl Reinhold Sundell och rektorn vid folkskoleseminariet i Kalmar Johan Anders Olof Wickbom;

varjämte statsrådet hemställde, att Kungl. Maj:t måtte

dels bemyndiga chefen för eklelesiastikdepartementet att, på framställning av kommittén, tillkalla andra sakkunniga personer för att i mån av behov vid behandlingen av särskilda frågor delta i kommitténs arbeten,

dels förordna:

att kommittén, som äger att antaga sekreterare, skall sammanträda å ort och dag, som av ordföranden bestämmes;

att kommittén är berättigad att hos vederbörande myndigheter omedelbarligen äska meddelandet av de upplysningar, som för utförandet av det kommittén lämnade uppdrag finnas av behovet påkallade;

att för den tid, varunder kommitténs sammanträden pågå, arvode skall utgå till ordföranden med tio kronor samt till ledamöter och tillkallade särskilda sakkunniga med fem kronor, om de äro bosatta å den ort, där kommittén sammanträder, eller på grund av annat allmänt uppdrag därstädes uppehålla sig, men i annat fall med tio kronor, allt för dag räknat;

att kommitterade och tillkallade särskilda sakkunniga äga för de av uppdraget föranledda resor åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning, därest de ej i annan egenskap för dessa resor erhålla gottgörelse av allmänna medel; skolande ersättningen beräknas efter den i gällande resereglemente upptagna tredje klass eller efter den högre klass, enligt vilken vederbörande på grund av innehavande ämbete är berättigad att uppbära sådan ersättning; samt

att de till arvoden jämte resekostnads- och traktamentsersättning åt kommitterade och tillkallade särskilda sakkunniga erforderliga belopp skola av statskontoret förskjutas av under händer varande medel för att framdeles på särskild anmälan gottgöras;

dels förklara sig vilja på framställning av kommittén eller dess ordförande besluta om lämpligt arvode åt sekreteraren hos kommittén och om anvisande av medel till övriga för kommittén erforderliga utgifter;

dels föreskriva, att kommittén eller dess ordförande skall i slutet av år 1906 och, om kommittén då ännu ej fullgjort sitt uppdrag, vid slutet av följande kalenderår, under vilket kommittén arbetat, till ecklesiastikdepartementet insända uppgift, mellan vilka tider kommittén sammanträtt samt huru långt dess arbeten under året fortgått;

dels ock — under erinran till kommitténs ordförande om riksdagens underdåniga skrivelse den 24 april 1867, n:o 29, och Kungl. Maj:ts nådiga beslut den 10 maj 1867, varom närmare förmäles i andra kammarens tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 26, vid 1901 års riksdag — förordna, att utdrag av statsrådsprotokollet angående detta ärende skall kommittén meddelas.

Vad statsrådet sålunda hemställt och tillstyrkt behagade
Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ex protocollo

Seth Flodin.

2.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 12 januari 1909.*

Föredragande departementschefen, statsrådet Hammarskjöld anförde härefter följande:

»Uti en till Eders Kungl. Maj:t ingiven underdånig skrivelse har hushållnings-sällskapens ombuds möte år 1908 med bifall till en av greve Gilbert Hamilton väckt motion hemställt,

att Eders Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, huruvida icke med det snaraste må genomföras en fullständig omorganisation i praktisk riktning av hela vårt folkbildningsväsen, både folkskolan, fortsättningsskolan, högre folkskolan, folkhögskolan och de särskilda yrkesskolorna, så att det hela bleve satt i ett system, vilket bibringade på varje utvecklingsstadium det därför och med hänsyn till lokala förhållanden bäst lämpade mått och slag av praktiska kunskaper och färdigheter.

Som stöd för denna framställning har mötet åberopat vad motionären i föreliggande ämne yttrat. Denne anför, bland annat följande:

»Alla torde vi vara ense därom att, därest vårt land skall tillväxa i kraft och välmåga, vi måste bättre tillvarataga landets rika naturliga tillgångar. För detta ändamål är det emellertid nödvändigt, att vårt folk erhåller en mer praktisk utbildning på alla områden än vad den nuvarande folkskolan med dess frivilliga och tillfälliga överbyggnader kan erbjuda. Åt den formella bildningen har lämnats stort rum i vårt folkbildningsväsen, men föga eller intet åt yrkesutbildningen eller åt den tidiga inriktningen av intresse för det blivande praktiska livsvärvet. Sverige har länge varit ansett som ett land, där folkbildningen stod mycket högt. Gäller det procenttalet invånare, som kunna läsa och skriva, må det ännu vara sant, men gäller det folkets utbildning för blivande levnadsyrke och grundläggande av intensitet i arbetet, behöva vi icke resa långt för att finna, att vi äro efterblivna. Dan-

mark, Sachsen, Türingen och Baden t. ex. hava därutinnan mycket att lära oss. Och dock hava vi säkerligen icke sämre folkmaterial, kanske snarare bättre.

Det har för kort tid sedan offentligen uttalats, att en förbättrad folkbildning i praktisk riktning är vår viktigaste fråga, är vårt lands livsfråga. Däruti instämmer jag och vill för egen del söka föra denna fråga framåt.

Genom att bibringa folket verkliga yrkesinsikter, giver staten åt detsamma de bästa hjälpmedel för skapande av individuell och därmed allmän välmåga. Det är ökad yrkeskunskap, ökat yrkesintresse, ökad arbetslust vi behöva på alla områden. Detta skall grundläggas redan i ungdomen. Men folkskolan är en barnskola. Inom dess ram kan visserligen det praktiska intresset väckas och någon praktisk kunskap och färdighet meddelas, men det är huvudsakligen inom överbyggnaderna på folkskolan: fortsättningsskolan, högre folkskolan, folkhögskolan och yrkesskolorna vi skola söka vinna vad vi vilja. Dessa fortsättningsskolor bära om möjligt vara obligatoriska och lämpa sig efter de lokala förhållandenas behov. I jordbruksbygder bör fortsättningsskolan sålunda lägga huvudvikten på bibringande av kunskap i och intresse för jordbruksyrket, i industriorter på den där förhärskade industrin, i städerna på handel, industri och hantverk. I vårt vidsträckta, mestadels glesbefolkade land, kunna nog svårigheter på flera håll möta att göra fortsättningsskolan obligatorisk, men, där så ej kan ske, torde syftet kunna vinnas på annat sätt, genom statens understödjande mellankomst.

Jordbruket är landets modernäring. Av dess avkastning är hela landets ekonomi mest beroende. Det är därför av den största vikt att vi genom ökad kunskap och energi i jordbruksyrket söka höja jordens avkastning. Hänsyn härtill bör alltså i möjligaste mesta mån tagas vid den ombildning i praktisk riktning av vårt folkbildningsväsen, som vi fördrå.»

Frånsett vägarna, vore för motionären huvudsaken att kraftiga åtgärder med det snaraste vidtoges att i Sverige måtte genomföras en ny organisation i praktisk riktning av hela vårt folkbildningsväsen, både folkskolan och fortsättningsskolan, högre folkskolan, folkhögskolan och de särskilda yrkesskolorna, så att det hela bleve satt i ett system, vilket bibringade på varje utvecklingsstadium det därför och med hänsyn till lokala förhållanden bäst lämpade mått och slag av praktiska kunskaper och färdigheter.

Motionären kände intet säkrare och i längden verksammare medel att höja landets produktion och därigenom dess kraft inåt och utåt än bättre praktisk utbildning och utnyttjande av landets eget folkmaterial. På denna väg utjämnades och avhjälpes också de största sociala missförhållandena.

Den fråga, som sålunda blivit väckt av hushållningssällskapens ombud, är utan tvivel av synnerlig vikt för vårt land. Det lär icke kunna förnekas, att vår folkbildning för närvarande är för litet inriktad för att fostra ungdomen för det blivande levnadskallet. Helt naturligt är det, att de, som först gävo impulsen till vår

folkskoleutbildning, funno det framför allt vara angeläget, att barnen i folkskolorna kommo i åtnjutande av de första grunderna för all bildning, och det är även naturligt, att man sedermera byggt vidare i denna riktning och sökt giva folkskolebarnen allt högre och högre nått av kunskap. Det är emellertid fara värt, att man därvid kommit att förbise vikten av att de unga jämväl erhålla utbildning för sin blivande verksamhet ute i livet. Såsom redan anförts har denna del av utbildningen blivit i hög grad uppmärksammas flerstädes utomlands och det är förvisso icke för tidigt att densamma även hos oss vinner beaktande. Då en kommitté redan är tillsatt för att förebringa utredning och inkomma med förslag uti på dagordningen stående folkskolefrågor, jag syftar härmed på den s. k. seminariekommittén, synes det icke kunna ifrågasättas annat, än att densamma erhåller i uppdrag att utreda jämväl den nu väckta frågan.

Väl är det sant, att nämnda kommitté närmast blivit tillsatt för utarbetande av förslag till ombildning av våra folkskoleseminarier, men oavsett att kommittén redan för fullgörande av detta uppdrag nödgas taga under omprövning arten av vår folkskoleutbildning, och de förändringar i densamma, som kunna synas vara önskvärda — har kommittén jämväl erhållit i uppdrag att taga under övervägande, huruvida en ändring i riktlinjerna för folkskolan vore behövlig och hafva härjämte inkomna framställningar rörande normalplan för folkskolan m. m. hänskjutits till kommittén. Härigenom har kommittén redan erhållit uppdrag att sysselsätta sig med de frågor, vartill den nu föreliggande uppenbarligen bör. Ut i en skrifvelse, som kommittén den 30 november 1908 till mig avlätit med anledning av en utav mig framställd förfrågan huru långt kommitténs arbete fortskridit och inom vilken tid dess utlåtande kunde tänkas komma att avgivas, har också kommittén meddelat, bland annat, att den genom sitt redaktionsutskott under nästlidna höst underkastat spörsmålet om en mera praktisk läggning av folkskoleundervisningen en förnyad noggrann omprövning.

Det är emellertid att märka, att när ifrågavarande kommitté för 2¹/₂ år sedan tillsattes, huvudvikten lades vid omorganisationen av folkskoleseminarierna och att till följd härav vid kommitténs sammansättning särskild vikt icke lades vid att representanter för nu ifrågavarande intresse blevo insatta i kommittén. Det synes mig därför lämpligt att dylika representanter nu få inträda i kommittén samtidigt med att förevarande fråga överlämnas till densamma. Visserligen torde dessas deltagande i kommitténs arbeten särskilt bliva av vikt, när kommittén går att i detalj behandla frågorna om folkskolans normalplan och om fortsättningsskolan, vilken detaljbehandling kommittén, enligt vad den anmält, ännu icke företagit, men det torde även vara av vikt för kommittén, att den erhåller den behöriga sakkunskapen på ifrågavarande område redan innan den avgiver sitt betänkande angående folkskoleseminariernas omorganisation. I sin berörda skrivelse har kommittén förmält sig hava anledning antaga, att dess förslag i denna del skall kunna avgivas under tidigare delen av

instundande vår. Det skulle förvisso vara mycket att beklaga, om kommitténs tillökning med ytterligare några ledamöter, skulle i avsevärd mån fördröja avgivande av sistnämnda förslag, och det kan naturligen icke vara min mening att ifrågasätta att tillsättningen av de nya kommittéledamöterna skulle hava till påföljd en ny behandling av hela frågan om folkskoleseminariernas ombildning, men det synes mig dock vara lämpligt, att de nya kommittéledamöterna få göra sina åsikter gällande redan innan kommittén avgiver sitt förslag angående seminarierna, i den mån kommittén kan finna dessa åsikter böra vinna beaktande redan vid avgivande av berörda förslag.

Med stöd av vad jag sålunda anført får jag i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte anmoda ifrågavarande kommitté att avgiva yttrande angående den väckta frågan om en omorganisation i praktisk riktning av vårt folkbildningsväsen samt inkomma med förslag till de åtgärder, som kommittén i berörda avseende kan finna erforderliga, ävensom till ledamöter i kommittén i nåder förordna, utöver de redan utsedde, jämväl bruksägaren Erik Johan Ljungberg, kanslirådet Hugo Tigerschiöld och föreståndaren för kemisk-växtbiologiska anstalten inom Norrbottens län, filosofie doktorn Paul Hellström.»

I denna hemställan förenade sig statsrådets övriga ledamöter, och tillstyrkte statsrådet, att föredragande departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet i detta ärende finge offentliggöras.

Vad statsrådet sålunda i underdånighet hemställt behagade Hans Maj:t Konungen i nåder bifalla.

Ur protokollet:

Gustaf Tottie.

3.

Protokoll, fört vid folkundervisningskommitténs sammanträde den 15 september 1911.

Närvarande: herr Ordföranden, fröken Sidner, herrar Dahlgren, Hellström, Jansson och Tigerschiöld; vid behandlingen av det i § 4 omförmälda ärende jämväl överste C. H. Norlander såsom av chefen för ecklesiastikdepartementet tillkallad sakkunnig för ämnet gymnastik med lek och idrott.

— — — — —

§ 4.

Företogs till behandling seminarieutskottets förslag till kursplan jämte motive-ring samt till uttalande i huvudbetänkandet rörande ämnet gymnastik med lek och idrott. Den för detta ämne tillkallade sakkunnige, överste C. H. Norlander, fram-ställde därvid de anmärkningar och önskemål, vartill han funnit det föreliggande förslaget giva anledning. I diskussionen härom deltog samtliga de närvarande.

Herr Norlander anhöll att få skriftligen avfatta sitt yttrande i ämnet, vilken anhållan av kommittén bifölls; och skulle herr Norlanders skrivelse biläggas dagens protokoll.

— — — — —

Justerat den 22 nov. 1911.

HARALD DAHLGREN.

In fidem
K. E. Sandberg.

Bil. till prot. den 15 sept. 1911.

Skrivelse från översten C. H. Norlander.

»Gymnastik med lek och idrott.»

»Ämnets hittillsvarande ställning i seminarieundervisningen.»

Här må påpekas i samband med »kursplanen 1894 för seminarierna», att denna förbättring torde hava tillkommit på grund av upprepade framställningar inom

gymnastiklärarkretsar och närmast efter det möte, som på grund av från Centralinstitutet utgåendet förslag hölls av seminariernas gymnastiklärare 1892 i Stockholm och vartill de sammankallats av regeringen (Ecklesiastikdepartementet). Deras utarbetade förslag insändes sedermera till departementet.

»Ämnets tid å timplanen enligt kommitténs förslag» och »övningstidens fördelning».

Det faktum, att på de kvinnliga seminarierna hittills övats mindre gymnastik än på de manliga torde hava helt andra orsaker än »erfarenhet av det verkliga behovet.» Hänvisande till mina i egenskap av tillkallad sakkunnig förut insända inlägg nämligen »Betänkandet februari 1909» samt skrivelserna maj 1911 och augusti 1911, varuti det betonas, att kvinnorna äro i behov av fullt ut lika mycken tid till gymnastik som männen, ett yrkande varuti, enligt min icke så alldeles ringa erfarenhet, — i min egenskap av mångårig gymnastiklärare vid högre kvinnligt läroverk, på rektors begäran tillsyningsman i gymnastik å kvinnligt landstingsseminarium i trettio år, rådgivare i gymnastik åt kvinnliga kurser å folkhögskolor samt såsom varande i oavbruten kontakt med en mängd av landets bästa gymnastiklärarinnor vid högre läroanstalter, seminarier, flickskolor, folkskolor m. m. samt med i utlandet praktiserande sådana, tror jag mig mycket väl känna kvinnogymnastikens »tillstånd och behov» — varje verkligt intresserad och duglig gymnastiklärarinna instämmer, även om hon icke lyckats skaffa sina framställningar gehör, ber jag få uttala, att en motivering till inskränkning av kvinnliga seminariernas övningstid icke kan byggas på vad som hittills blivit »daglig erfarenhet».

Såsom de verkliga orsakerna få anses: gymnastiken för den kvinnliga ungdomen är i allmänhet mindre väl tillgodosedd över hela landet; jämförelsevis få kvinnliga läroanstalter hava daglig och obligatorisk gymnastik; de, som hava att bestämma över dessa läroverks övningar, hava icke själva rationellt övat gymnastik under deras utbildningstid; alla läroverk hava icke kompetenta lärarkrafter; av allt detta har följden blivit, att insikten om gymnastikens betydelse för kvinnors utveckling är både ringa utbredd och mycket ofullständig. Anser sig kommittén vara nödsakad hålla på de föreslagna timsummorna, bör det betraktas och angivas såsom en av omständigheterna framtvingad nödfallsutväg, vad de kvinnliga seminarierna angår, och bör ej stöd härför sökas i vad som rätteligen bör benämnas »hittills rådande missförhållanden».

Det bör ock ihågkommas, att den vuxna kvinnan under 5—8 dagar varje månad av periodvis återkommande orsaker är förhindrad att delta i gymnastik, en inskränkning, som är till stor olägenhet för en i normal följd gående uppfattning och inövande av rörelseformerna.

Gymnastiken i folkskolorna och de kvinnliga läroverken står i allmänhet mycket lågt och min erfarenhet, bekräftad av gymnastiklärarinnor, är att jämförelsevis

mycket få kvinnliga seminarister före sitt inträde i seminarium deltagit i väl ordnad gymnastik. Däremot torde de kvinnliga inträdessökandena hava förskaffat sig en bättre teoretisk underbyggnad än de manliga. Härav föranledes jag till den uppfattningen, att den teoretiska undervisningen borde kunna i motsvarande grad inskränkas i de kvinnliga seminarierna. Dessa skola utbilda lärarinnor med god hälsa, något som dess värre under nuvarande förhållande icke alltid är fallet. [Se Dr. G. Stéenboffs broschyr »Hälsotillståndet inom lärarkåren», som talar ett varnande språk särskilt beträffande lärarinnorna]. Detta är fullt ut lika nödvändigt för kvinnliga som för manliga lärares blivande verksamhet. Härför finnes emellertid ingen garanti, om inskränkningar skola göras i den tid, som även för kvinnliga seminarieelever måste anses nödvändig. Enligt kommitténs förslag skulle kvinnorna få i regel $\frac{1}{3}$ mindre övning i månaden än männen!

Vad ovan anförts om gymnastikundervisningen i de kvinnliga seminarierna torde nedbringa betydelsen av kvinnliga seminarielärjungars föregående övningar i gymnastik till ett mycket obetydligt värde.

Det är visserligen sant, att kvinnor icke böra eller kunna utföra alla eller samma rörelser, som skola genomgås av män; men man bör därvidlag också ihågkomma, att stegringen av övningarna går betydligt långsammare för kvinnorna och att antalet av rörelser alldeles icke blir mindre därför att de äro svagare. Eller med andra ord: mäns och kvinnors rörelser skilja sig i fråga om ansträngningsgrad och stegring, men kvinnors dagövningar innehålla samma mängd av rörelser eller till och med flera sådana och samma rörelsevarv och kvinnornas övningar kräva därför minst lika lång tid som männens till utförande, i synnerhet som kvinnorna därunder behöva en vilostund, om ock av kortaste utdräkt.

Om hushållsgöromålen för kvinnliga seminarister hava någon betydelse i den angivna riktningen, så är den åtminstone högst obetydlig och kan på intet vis ersätta eller uppväga den minskning i tid för gymnastikövningarna, som blir en följd härav. Hushållsgöromålen utföras dessutom oftast i en sådan kroppens form, att en fullgod, tillräckligt lång gymnastiklektion just är efter dessa, i likhet med allt annat yrkesarbete, av behovet påkallad. Hushållsgöromålen kunna således icke ens närmelsevis ersätta den korrekta gymnastiken.

Trettio (30) minuter hava alltid ansetts såsom ett nödfallsminimum av tidslängd för en dagövnings genomgående var som helst; men då det gäller blivande *lärarinnors* utbildning, så måste otillräckligheten härav stå klar för en var. Allt som oftast skall en förklaring av rörelser äga rum, rörelser utbytas av olika anledningar, rättelser givas med tydliggörande av skälen, en och annan fråga bör givas och besvaras. Lektionen bör över huvud av brist på tid icke få prägel av jäktande och nervös brådska, vilket lätt blir följden av en 30 minuters gymnastiklektion även med uteslutande av de omnämnda förklaringarna.

Om en minskning av den normala gymnastiktidens (45 minuters) längd verkligen är nödvändig, vilket dock förefaller anmärkningsvärt i betraktande av det större teoretiska kunskapsmått, varav de kvinnliga inträdessökandena, jämförda med de manliga, otvivelaktigt äro i besittning, så böra minst 35 (trettiofem) minuter anslås såsom lektionens minsta tidslängd, *men med rättighet för rektor att i samråd med gymnastiklärarinnan på angivna skäl utsträcka lektionen till samma tidslängd som vid de manliga seminarierne eller 45 minuter*. Härigenom skulle säkerhet beredas att åtminstone för första klassens elever erhålla en särdeles välbehöflig övnings-tidslängd, utan förkortning av de övriga avdelningarnas 35 minuters lektioner, som på fullgoda skäl böra och kunna tillökas.

Några med kvinnliga seminarier jämförliga läroanstalter i gymnastiskt hänseende finnas enligt min uppfattning icke andra än Gymnastiska centralinstitutet, där ej mindre än *en timmas* gymnastiklektion anses såsom minimum.

45 minuters lektioner även för kvinnliga seminarierne alla klasser är den tidslängd, varigenom den gymnastiska utbildningen bäst främjas.

»Övningarnas art och bedrivande».

»Simning och livräddning».

Angående simundervisningen i vatten skulle möjligen sista delen av maj och första hälften av september månader kunna ägnas däråt, ehuru vattnets och luftens temperatur ofta då är så låg, att någon längre tids undervisning för icke simkunniga knappast kan äga rum. Finnes inbyggd simbassäng med uppvärmt vatten vid behov tillgänglig, kan denna undervisning drivas under hela året. Enklast och mest ändamålsenligt torde tillsvidare vara, att de nyintagna elever, som icke kunna simma, förskaffa sig denna färdighet under första årets sommarferier, för att under därpå följande somrar underhållas och förkovras. Kontrollerande härav borde vid varje läsårs början ske av gymnastikläraren och rektor för manliga och gymnastiklärarinnan och en annan lärarinna för kvinnliga lärjungar.

Torrsimning kan delvis inövas under gymnastiken.

»Lek- och idrottsövningar».

Om gymnastiktimmnen sammanslås med lek- och idrottsövningstiden, böra denna sammanlagda tids övningar börja och sluta med några gymnastiska övningar såsom en lämplig inledning och en god och hälsosam avslutning på dagens övningar. Lek och idrott böra såsom allmän regel föregås och efterföljas av några enkla formbestämda gymnastiska rörelser.

Lekplatserna böra vara tillräckligt stora, väl underdikade, gräsbevuxna och omgivna av en tre meter bred sandgång. Denna senare skall utgöra en alltid

tillgänglig och jämförelsevis torr uppehållsplats, ty under regn och snöslask bör den gräsbevuxna lekplanen icke få beträdas. Sandgången bör följa områdets mer eller mindre regelbundna form och skall jämväl under regnväder kunna brukas såsom bana för gång och löpning.

»Teoretisk undervisning».

Hälsolärans sammanslående med den teoretiska gymnastikundervisningen är helt säkert den enklaste utvägen att tillgodose dessa båda viktiga ämnen på det mest praktiska sättet, såsom det också redan tillämpats på ett par seminarier, på flera folkhögskolor och på efter Lingskt mönster upprättade anstalter i utlandet. Kommittén synes också icke ställa sig alldeles avvisande mot detta förslag. Därav skulle otvivelaktigt den bästa behållningen vinnas för seminariernas och därmed för hela landets ungdom. Biologi bör med största lätthet däruti ingå.

Den föreslagna utvägen att 3. och 4. klasserna skulle använda idrottsdagens gymnastiktimme till teoretisk undervisning kan icke bliva tillfyllest, så mycket mindre som 3. och 2. klass gymnastisera tillsammans. Hälsolärans och all fysiologisk och anatomisk undervisnings överflyttande till gymnastikläraren kan helt visst jämte andra angivna utvägar giva tid även till den teoretiska undervisningen i sin helhet och möjligen även till besparing av tid. Det bör i alla händelser icke tagas såsom regel att på grund av teoretisk undervisning utesluta praktisk gymnastik på lek- och idrottsdagar.

I sammanhang härmed måste påpekas, att enligt kommitténs förslag ingen särskild »tid avsatts till teoretisk undervisning» (se sid. 2), utan denna har tagits från gymnastiken, hvilken således faktiskt för 3. och 4. klasserna skulle upphöra att bliva, vad kommittén (sid. 3) »finner självklart» nämligen »daglig». Den skulle reduceras för dessa klasser till 5 timmar i veckan i stället för 6, vadan sammanlagda veckotimtalet för gymnastisk övning blevo 22 i stället för 24. (Se sid. 4). Då nu emellertid den teoretiska undervisningen, för att bliva tillfyllestgörande, måste taga sin början redan i 1. klassen (se det mycket vidlyftiga programmet härför sid. 13, vartill bör läggas de viktiga, svårinlärda och tidsfordrande kommandoövningarna) och fortgå under seminarietidens alla fyra år, skulle med samma tillvägagående ävenledes 1. och 2. klasserna berövas vardera en gymnastiktimme i veckan och således sammanlagda timmarna för gymnastik i veckan bliva 20 i stället för 24 för de manliga och i samma proportion nedsatt för de kvinnliga eleverna.

Även enligt kommitténs andra förslag eger man ingen säkerhet för denna frågas lyckliga lösning; ty, om väderleken icke lägger absolut hinder i vägen för övningar utom hus, blir ingen tid övrig för den teoretiska gymnastiken. Och det bör ihågkommas, att övningar utomhus numera äro både önskvärda och möjliga även i kyla och nederbörd. Uti nutida gymnastikhus, vilka äro försedda med omklädnadsrum och möjligheter till avtvättning av kroppen och klädombyte, beredes

ett lämpligt tillfälle att undervisa de blivande lärarna, huru man skall sköta sig efter en vistelse utomhus även under mindre gynnsamma väderleksförhållanden, vilket allt i sin tur kommer landets ungdom till gagn. Vidare erinras om att, när väderleken ovillkorligen hindrar övningar utomhus, många lekar och i idrottsformer förekommande färdigheter med fördel kunna och böra övas i gymnastiksalen. Så är t. ex. förhållandet med bollens hanterande, vissa spring- och danslekar och i synnerhet simrörelsernas mera sammansatta former och livräddningsövningar, vilka alla taga mycken tid.

Dessutom har ju rektor både möjlighet och rättighet att genom utbyte av lektioner utjämna de hinder, som kunna uppstå av en och annan gång rådande allt för svåra väderleksförhållanden.

Det är mycket sant, att man ej kan begära samma utbildning i gymnastik hos folkskolläraren som hos den fackligt utbildade gymnastikläraren; men det måste begäras, att de blivande lärarna skola få så grundlig utbildning som möjligt under sina fyra läroår, och då måste denna ske målmedvetet och med största allvar och så omfattande, att de verkligen förstå sakens vikt och bibringas största möjliga intresse därför och lust till vidare förkovran, och då gäller det att väl begagna de bästa utvägarna.

Ett intensivt och omfattande upplysningsarbete om rationella kroppsövningsars innebörd, mål och medel är i vårt land starkt av nöden, såvida en vidsynt lagstiftning, stödd på allmänna medvetandet, skall kunna åt allt Sveriges folk förskaffa och bevara den fond av hälsa, som är villkoret för all kultur, och såvida vår nation skall på detta område kunna behålla den rangplats, som Ling och hans lärjungar tillkämpat densamma. I båda dessa hänseenden är fara på färde, såsom erfarenheten allt för ofta giver vid handen. Visserligen har en avsevärd del av nationen övat mer eller mindre god gymnastik under uppväxtåren, men ganska få hava icke dess mindre fått tillfälle att något djupare intränga uti dess innehåll eller närmare lära känna de principer, varpå den vilar, och dess riktiga tillämpning.

Att landets folkskollärare härvidlag kunna och böra bliva denna kroppskulturs bästa bärare ut till själva folket är självfallet; men då måste åt dem på seminarierna givas tillfälle till teoretiska studier och handledning däruti, och ej heller får förbises, hurusom lekars och idrottsövningars teori måste genomgås, för att förstå, att rörelser måste inledningsvis läggas till grund för färdighet i lekar av olika slag, för att göra dessa så tilldragande som möjligt. De av kommittén föreslagna utvägarna torde få betraktas ensamt såsom nödfallsutvägar utan fast underlag. Genom den första skulle såsom ovan visats faktiskt en timme i veckan förloras för den praktiska gymnastiken i 3. och 4. klasserna. Om denna timme skall någon gång disponeras på annat sätt, bör den användas till jämte de två lektimmarna en tre timmars utflykt. Dessutom, om, såsom kommitténs mening ju är, 2. och 3. klasserna gymnastisera tillsammans och 3. kl. undervisas i teori, bleve 2. kl. utan sysselsätt-

ning eller ock måste arbetsordningen för den dagen omläggas. På självstudier är ej att lita och utbildning genom särskilda kurser skulle, för att bliva för alla fruktbärande, göras obligatoriska, vilket torde möta svårigheter. Denna av kommittén föreslagna utväg torde med lika stort eller större skäl kunna användas med avseende på levande språk; i så fall bleve åtminstone för tre klasser tillräcklig tid till även omskrivna teoretiska kunskapers inhämtande.

För undervisnings meddelande bör tiden helt naturligt vara mycket rundligt tilltagen. Gymnastiken står ensam i sitt slag. Läsämnen stödja varandra. Gymnastiken stödjdes däremot icke av något annat ämne men stödjer alla andra genom sitt disciplinerande inflytande. Jämförelse med något annat undervisningsämne kan därför icke anses hållbar. *Gymnastiken med leken och idrotten representerar kroppsuppfostran gent emot all den andra andliga kulturen och är ett av villkoren därför.* Skall folkskolläraren såsom sig bör — och här behövs mycket — kunna undervisa i gymnastik, måste han ock härför erhålla tillräcklig utbildning. Denna uppfattning måste anses såsom den enda rätta.

»Betygssättning».

Det är föga sannolikt att en seminarist, som vid intagandet på seminariet varit fullt frisk, skulle ådraga sig sådan sjukdom, att han ej efter tillfrisknandet skulle kunna deltaga i gymnastikövningarna. Skulle ett sådant förhållande emellertid inträffa, bör varje fall bliva föremål för särskild prövning. Utbildad tuberkulos bör t. ex. utgöra ett bestämt hinder för lärarkallet. Jämförelse mellan gymnastik och träslöjd, trädgårdsarbete, sång m. m. är, såsom ofta framhållits, ur uppfostrarsynpunkt överhuvud och framför allt ur kroppsuppfostrarsynpunkt oegentlig. En genom olycksfall framkallad mindre vanförhet bör åter icke lägga hinder i vägen för fortsatt utbildning, om övriga fordringar fyllas.

Erfarenheten har, såvitt jag vet, dock ännu icke ådagalagt, att en från gymnastik befriad seminarieelev kunnat på vad som förstås med ordet »tillfredsställande» sätt, undervisa i en skola. Mina iakttagelser från en 5-årig folkskolinspektionsverksamhet gå i alldeles motsatt riktning. I alla de folkskolor, varest läraren såsom krympling, lytt eller sjuklig under sin seminarietid icke kunnat deltaga i gymnastiken, ligger denna fullständigt nere.

I avseende på betyg, må gärna färdighet hava ett särskilt sådant. Men då undervisningsförmåga är huvudsak för den blivande läraren och denna förmåga beror på insikt, synes mig, att insikt och förmåga att undervisa böra sammanfattas uti ett betyg, och detta betyg bör icke sammanblandas med eller uppgå uti annan undervisnings betyg. Undervisningsskickligheten i de teoretiska ämnen har ytterligt ringa, om ens någon betydelse för den gymnastiska. Undervisning i kristendom, räkning,

historia, geografi, språk o. s. v. övar intet inflytande till det bättre eller sämre för undervisning i gymnastik, lekar och idrottsövningar eller vad som innefattas i begreppet god fysisk uppfostran såsom bästa grundvalen för den andliga utbildningen. Därför bör ej intyget om förmåga häruti sammanföras med det »allmänna vitsordet för undervisningsskicklighet». I alla händelser bör ett särskilt sådant utdelas för undervisningsförmåga och lärarskicklighet i den kroppsliga utbildningen och ett sådant bör även vara en god vägledning för en tillsättande myndighet.

»Gymnastik med lek och idrott».

»Teoretisk undervisning». Här bör tilläggas efter »kommandoord»: »och i samband därmed kommandoövningar».

Anmärkningar.

1. Vid kvinnliga seminarier bör önskemålet ävenledes bliva, att lektionen utsträcket till 45 minuter, vilket i verkligheten icke torde möta oöverstigliga hinder. Om jag förstått rätt, har det väckt motstånd, att kvinnliga seminariernas arbetstid per vecka sammanlagd för alla klasserna, genom att gymnastiken uttages till sin riktiga utsträckning, skulle på papperet överskrida de manligas. I verkligheten torde dock med kommitténs förslag om 30—35 minuters lektioner de återstående 15—10 minuter av 45 minuters timmen icke kunna på bättre sätt disponeras, än att dessa minuter till lärjungarnas båtnad utvunnes till gymnastik. Det hela är således en ren formsak. Formuleringen bleve enligt min mening bäst så här: »lektionens längd 45 minuter» eller om 30—35 minuter skall bibehållas: »med rätt för läraren (lärarinnan) att för gymnastiskt ändamål disponera den återstående tiden intill 45 minuter». Den teoretiska undervisningen sammanläs bäst med undervisningen i hälsolära och biologi.

Slutord.

Då det av allt att döma, för kommittén står klart och även villigt erkännes, att fysisk uppfostran är *nödvändig* för att kunna skapa, fullkomna och bevara hälsa, villkoret för människans kroppsliga och andliga förmåga och handlingskraft, och då tydligt är, att med lämpliga bestämmelser för seminarierna även dessas lärjungar skulle därmed vinna ökad arbetsförmåga också på det intellektuella området och större möjlighet att tillgodogöra sig undervisningen även i de andra ämnena samt att göras kompetenta att såsom lärare verka för folkhälsa åt allt Sveriges folk, tillåter jag mig ännu en gång i känslan av mitt ansvar såsom sakkunnig att till slut upprepa och framhålla de punkter, varom ännu en viss osäkerhet tyckes råda.

Dit hör först frågan om tillräcklig tid till gymnastiklektionen. Denna har nämligen icke blott en dietisk uppgift och en viss betydelse för färdighets vinnande, utan den skall även framkalla och uppöva den blivande lärarens eller lärarinnans egenskaper såsom ledare av kroppsövningar. Lektionerna kräva således samma utsträckning för kvinnor, som för män eller 45 minuter och kunna ej förkortas därför, att en del kvinnliga elever haft tidigare personlig gymnastik, även om denna, vilket torde vara undantag, varit än så god. Huru litet en sådan, såsom den bedrives vid allmänna läroverken, i det hela betyder för de blivande lärarna, bevisas bäst av det sakförhållandet, att i seminariets högsta klass intagna studenter i regel äro sina kamrater bland seminaristerna både praktiskt och teoretiskt alldeles påfallande underlägsna, för att nu ej tala om svårigheten att utbilda dessa studenter till goda instruktörer.

Rektor bör därför hava rättighet att utsträcka gymnastiken för kvinnliga seminarister till 45 minuter.

Den andra punkten berör tiden till gymnastikens och idrottens teori, utan att denna avsättes på gymnastikens bekostnad, som därigenom skulle upphöra att vara daglig, en av huvudprinciperna i Lingska systemet, vilken ock av kommittén erkänts vara riktig. Beträffande utvägen att förlägga teorien till tid för idrott, då denna hindras av ogynnsam väderlek, har jag sökt visa, att många lekar och idrottsformer kunna numera och bära med fördel övas inomhus, när väderleksförhållandena omöjliggöra utförandet utomhus. Dit höra först övningar i bollens hanterande, vissa danslekar, gymnastiska lekformer och framför allt simrörelsernas mera sammansatta former samt livräddningsövningar. Härav torde tydligen framgå, att de s. k. idrottstimmarna icke lämna mycken eller ens någon tid över till den teoretiska undervisningen. Jag ber att ännu en gång få betona, att genom gymnastiklärarens övertagande av hälsoläran och dithörande ämnen tid kan bäst skaffas härtill, något varför kommittén i princip icke ställer sig avvisande.

Genom att göra även dessa båda ovanstående av mig så ofta och energiskt, såsom de bästa, fasthållna förslag, till sina, skulle kommittén, vilken genom sitt arbete även på den kroppsliga uppfostrans område redan inlagt stora förtjänster och visat sig både förstående och tillmötesgående, lägga slutstenen till en väl behövlig genomgripande reform, var till ett sådant tillfälle som nu kanske aldrig mera förekommer, och kommittén skulle därigenom helt visst förvärva sig samtids och eftervärlds tacksamhet och erkännande och göra vårt land till, vad det bör vara, föregångslandet även på den fysiska uppfostrans område, d. v. s. göra vårt prisade system till hela folkets egendom.

Jag hoppas så mycket mera, att kommittén skall taga steget fullt ut, som den har att stödja sig först och främst på alla fackmäns uttalanden och fordringar, bland andra sådana som »Svenska gymnastiklärarsällskapet» med Centralinstitutets pedagogiska avdelning i spetsen, vidare på en mängd resolutioner antagna på gym-

nastiklärar- och andra lärarmöten och kongresser. Bland sådana anser jag såsom ej minst betydelsefull sjunde Svenska seminarielärarmötets i Landskrona d. 4 augusti 1905 *enstämmigt* antagna resolution. Detta möte bevistades av omkring 70 deltagare och hade att bland sig räkna kansliråd, rektorer och framstående seminarielärare, med ett ord ett stort antal av vårt lands mest erkända pedagoger.

Resolutionen (se förhandlingarna) lyder som följer:

»Sjunde svenska seminarilärarmötet uttalar sitt gillande av och sin anslutning till de åsikter och förslag i fråga om den gymnastiska undervisningens ordnande vid våra seminarier, som av inledaren (dåvarande överstelöjtnant Norlander) uttalats» o. s. v.; det vill med andra ord säga i huvudsak *alldeles samma förslag* (se förhandlingarna), *vilka jag nu i egenskap av tillkallad sakkunnig åt folkundervisningskommittén haft äran inför denna kommitté framlägga.*

Då alltså i teorien alla dessa förslag av så många auktoriteter förklarats principiellt riktiga, erbjudes för kommittén, synes mig nu, ett enastående maktpåliggande och hedrande tillfälle att i praktiken fullt och helt omsätta desamma.

Lund i november 1911.

C. H. Norlander.

Tilkallad sakkunnig.